

Ген. Крум Лекарски

ОБЕЗДКА НА КОНЯ

Ръководство по езда

Издава се със съдействието на:

София, 2011

© ген. Крум Лекарски – автор
първо издание, София 1956
второ допълнено и преработено издание 2011

Предговор

При прочита на ръкописа, „Обездка на коня”, ново и допълнено издание с включване на забележки на автора, осъзнах какъв труд и професионализъм са били нужни на автора да достигне до такова ниво на познание и умение в този спорт.

Крум Лекарски печели първа награда в тридневно изпитание през 1929 г. в Аахен, едвам възстановил се след травма получена на състезание в Амстердам през 1928 г. и печели отново през 1933 г. пак в Аахен. Тези две събития са кулминационната точка в неговата състезателна дейност.

Той се състезава за да победи.

Идеята да пише книги за спортната езда идва след превратен период в живота му като терапия и нова амбиция да докаже че съществува и надмогва неправдите.

Тази книга ще послужи на всеки ездач, който иска да достигне високи постижения. По този начин, той пак успява да продължи победите чрез указаната помощ на следващи поколения.

Изказвам искрени благодарности на г-н Теодор Шейтанов, който имаше инициативата и положи огромен труд за да осъвремени първото издание, както и на д-р Крум Рашков за съдействието му.

Симеон Лекарски

Съдържание

ФИЗИОЛОГИЧНИ ОСНОВИ ПРИ ОБУЧЕНИЕТО НА ЕЗДАЧА И КОНЯ	11
1. Закономерности в работата с коня	11
2. Уравновесяване	12
3. Формиране на двигателните навици.....	12
4. Рефлекси	12
5. Анализатори на външните действия и синтез.....	16
6. Централно тормозене.....	16
7. Диференцировка	18
8. Динамичен стереотип	18
9. Разгриване	20
10. Постепенност в тренировката	22
11. Активна почивка.....	22
12. Типове нервна дейност при конете и хората и как всеки от тях се проявява в конноспортната работа.....	23
МЕТОДИКА ЗА ИЗРАБОТВАНЕ ДВИЖЕНИЯТА НА КОНЯ	24
ОБЩИ ПОЗНАНИЯ, НЕОБХОДИМИ НА ВСЕКИ ЕЗДАЧ.....	28
1. Изкуство или наука е ездата и значението на правилното обучение по езда	28
2. Кон и ездач	29
3. Ездач – необходими качества	31
4. Кон за всестранна езда – необходими качества	32
5. Физическо и духовно единство между кон и ездач през време на ездата	33
6. Седеж	35
7. Седло.....	37
8. Връзка между анатомията и механиката при движенията на коня	38
9. Физиология на мускулите	41

ПОМОЩИ, С КОИТО КОНЯТ СЕ ОБЯЗДВА И УПРАВЛЯВА	42
Видове помощи и техните характеристики.....	42
Главни помощи.....	44
Поводи	44
Начин на употреба на основните поводи.....	49
Прави поводи.....	49
Прав повод с отваряне (ляв и десен).....	49
Прав повод с противодействие	53
Обратни поводи.....	54
Обратен междинен повод.....	54
Обратен повод с противодействие	55
Обратен повод.....	55
Повод, блокиращ предницата (задържащ предницата на коня на едно място)	56
Повод, блокиращ задницата (задържащ задницата на коня на едно място)	57
Общи разсъждения за действие с обратните поводи	57
Регулиращ повод	58
Особености при действия с поводите	59
Действие с повода от обратна страна на страничното сгъване, при положение че конят е свит наляво и действаме с десен повод	59
Равнодействащата сила – резултат на действието на повода и настъпателната сила (тласъка, който задните крака дават).....	60
Причини за различието във въздействието, което поводите упражняват при едно и също положение на ръцете и еднаква сила на действие	62
Четири момента при действието на поводите	62
Действие на поводите при по-високо и по-ниско държане на ръцете за коригиране на грешките, които прави конят	63
Действие с поводите при промяна на постановката	65
Действието с поводите не е въпрос на сила	66
Юздечка и мундщук	67
Разделено и комбинирано действие с поводите	70
Форма на поводите и материалът, от който са направени	73
Техника при действието с поводите.....	73
Общи разсъждения за поводите.....	74
Шенкели.....	76
Изработване на чувствителност на шенкела	77

• Съдържание •

Метод за работа по изработване на чувствителността на шенкела.....	77
Работа от земята за изработване на чувствителност на шенкелите	78
Работа от седлото за изработване на чувствителност на шенкелите	78
Тежест на ездача	81
Спомагателни помощи	82
Особености при действие с помощите	
Съгласувано действие с помощите	84
Диагонално действие на помощите, когато работим с коня на тръс.....	85
Шенкелите искат – ръцете не позволяват, и обратно	86
Когато действието на помощите не дава искания резултат	88
Разлика при действие с помощите при обучение на коня и при управление на изязден кон.....	89
Импулс и връзката му с помощите	90
ОБЕЗДКА НА КОНЯ	91
Цел и характеристики на обездката	91
Особенности в характера на коня	93
Конят е свободолюбиво животно със силно развито стадно чувство.....	93
Инстинкти, навици, памет, разсъдък, впечатлителност и насилие	93
Младият кон е силно впечатлителен и страхлив.....	94
Конят обича ласките и силно реагира на наказанието	95
Равновесие.....	96
Терминологията, при описване на движенията и упражненията.....	97
Постав и постановка	101
Сгъвания от задтилъка	103
Отвесни сгъвания от задтилъка.....	103
Странични сгъвания	106
Устата на коня	109
Шията на коня.....	110
Гърбът на коня	112
Стави.....	114
Естествена предразположеност към красиви движения	114
Характеристика на отпускащите и събиращите движения	114
Алюри на коня.....	116
Ходом.....	116
Видове ходом	118
Пресичане на манежа	120

• Обездка на коня •

Удължен ходом	121
Събран ходом	122
Тръс	123
Видове тръс	124
Галоп.....	125
Видове галоп	126
Повдигане на галоп.....	128
Как конят се отучва от навика да „хуква“ при тръгване на галоп	129
Удължаване и скъсяване на галопа	131
Прав кон.....	132
Контра галоп	133
Отпускащи движения.....	134
Движение в кръг	134
Серпантини (змиеобразно движение).....	134
Странични движения с права с постановка	136
Рамото вътре и отстъпване на шенкела.....	136
Помощи за рамото вътре.....	138
Напряко или надлъжно промени ръката с „рамото вътре“	140
„Рамото вътре“ като движение за приучване на коня да изпълнява точно исканията на междинния повод, а същевременно и за неговото огъвкавяване	141
СЪБИРАЩИ ДВИЖЕНИЯ	143
Увеличаване и намаляване на алюра	144
Полуспиране	147
Спиране на място	148
Грешки, които могат да се допуснат	149
Поправяне на грешките	149
Тръгване от място	150
Тръгване на тръс.....	151
Тръгване на галоп от място.....	152
Кръгом около предницата	152
Странични движения с права постановка	154
Полупристъпване, ранвер, травер	154
Страничните движения с права постановка като средство за приучване на коня да изпълнява точно исканията на междинния повод и за неговото огъвкавяване	158
Кръгом около задницата	161
Отстъпване	163

• Съдържание •

Пирует на ходом и галоп	166
Каденцирани движения (тръс и галоп)	169
УПРАЖНЕНИЯ	170
Общи правила	170
Упражнения, при които се иска конят да започва и свършва отделните движения, от които са съставени, на точно определено място	175
ЛЕТЯЩА СМЯНА НА ГАЛОП (ВЪВ ВЪЗДУХА).....	177
ПЛАН-ПРОГРАМА ЗА ОБЕЗДКА НА МЛАД КОН	182
ПЛАНИРАНЕ НА РАБОТАТА	185
I период (19 седмици).....	185
II период (25 седмици).....	193
Резултат, който трябва да се постигне при завършване на обездката на младия кон	204

• Обездка на коня •

ФИЗИОЛОГИЧНИ ОСНОВИ ПРИ ОБУЧЕНИЕТО НА ЕЗДАЧА И КОНЯ

Необходимо ли е ездачите да изучават физиологията на ездача и коня?

От голяма полза е всеки ездач да познава в светлината на Павловското физиологично учение най-важните основни моменти от изработване на движенията на коня и някои особености при създаване на връзката между ездача и коня.

До много добри резултати в конния спорт може да се достигне и без да бъде изучавано Павловското физиологично учение, особено ако ездачът има ездови способности, които му позволяват по собствен опит да си изясни основните ездови принципи. С помощта на Павловското физиологично учение обаче по-голяма част от ездачите много по-сигурно и по-бързо ще достигнат до отлични резултати.

Това е така, защото изработването на двигателните навици у коня и у ездача значи именно прилагане на практика в ездата на Павловското физиологично учение.

Ездата е движение, което се стремим да овладеем и развием, за да може най-добре да служи за нуждите на конния спорт. То е сбор от сложни двигателни навици, които се изработват чрез често повтарящи се целесъобразно насочени прости движения.

Едно задълбочено разглеждане на конния спорт в светлината на Павловското физиологично учение изисква основно познаване на това учение, на анатомията и физиологията на коня и човека.

Тук ще се разгледат в светлината на Павловското учение само някои физиологични понятия, които имат непосредствено отношение в обездката на ездача и коня.

1. ЗАКОНОМЕРНОСТИ В РАБОТАТА С КОНЯ

Само когато дейността на животното е закономерна, то съществува и се развива правилно. При обездката на коня, ако не спазваме точно нужната закономерност (обективните природни закони), от една страна, конят няма да се

развива правилно, а от друга – ще се сблъскаме с непреодолими трудности при изработване на по-съвършените движения.

2. УРАВНОВЕСЯВАНЕ

И. П. Павлов казва, че уравнивяването на животните в природата (приспособявайки се към нея) става чрез движение. Равновесието, което ездачът и конят имат, когато се движат поотделно, е различно от равновесието им като едно цяло.

Обучението на ездача и коня си поставя за цел да им даде ново равновесие, отговарящо на новата спортна среда, в която те ще работят. Приспособяването към условията на новата среда конят извършва чрез своята нервно-мускулна система, а ездачът – и чрез своята съзнателна волева дейност.

3. ФОРМИРАНЕ НА ДВИГАТЕЛНИТЕ НАВИЦИ

Двигателните навици у всяко живо същество се формират под въздействието на външната среда, чрез посредничеството на сетивата и винаги при висшата анализираща и синтезираща дейност на кората на главния мозък.

Двигателните навици на ездовия кон се формират по същия път, като главен фактор във външната среда е ездачът с помощите за обездване на коня.

В образуването на двигателните навици вземат участие целият организъм на ездача и на коня, под ръководството на тяхната нервна система. Голяма роля при това играе предшестващият опит.

При изработването на двигателните навици у човека тренировъчният процес преминава при съзнателното му волево отношение (трябва да е така!) към всичко, което се среща в заниманията.

При коня на подобно волево отношение не можем да разчитаме; ездачът е, който ще прояви съзнателно волево отношение при изработването на двигателните навици у коня, като прилага на практика Павловското физиологично учение.

4. РЕФЛЕКСИ

Според И. П. Павлов „...това значи, че в един или друг рецепторен нервен уред удря един или друг агент на външния или вътрешния свят на организма (в числото на тези агенти са и помощите, с които си служи ездачът – б.а.). Този удар се трансформира в нервен процес – в явлението „нервно възбуждане“. Възбуждането пробягва по нервни влакна, като по проводници, в централната нервна система и оттук, благодарение на установени връзки, по други проводници се донася до работния орган, като се трансформира на свой ред в специ-

фичен процес на клетките на този орган. По такъв начин един или друг агент закономерно се свързва с една или друга дейност на организма, като причина със „следствие”. При обездката на коня причина е например взимане на десния повод с отваряне, а следствие – обръщане главата на коня надясно.

Безусловни рефлекс – вродени закономерни автоматични нервни реакции (при ездача – посягането с ръцете да се хване за седлото, когато изгуби равновесие; при коня – обръщането на главата по посока на шума).

Отбранителен безусловен рефлекс – чрез който животното реагира срещу вредни за организма действия (безпокоящи, болезнени или опасни за живота), например отстъпването на шпора.

Безусловна реципрочна инервация – която се забелязва при ходенето. При бавното движение безусловните рефлекс определят четирите темпа на стъпването на коня – на ходом. За по-бързо движение конят безусловно минава на тръс – безусловни рефлекс определят двата диагонални такта на тръса; за още по-бързо движение също така по безусловен път се създават трите такта на галоп; за още по-бързо движение пак по безусловен път галопът става четири-тактов – като диагональт се разединява.

При тези движения на коня имаме редувано стъпване ту на един, ту на друг крак, като последователно мускулите на единия крак се съкращават, а на другия се отпускат.

Затова именно, когато поискаме младият кон да тръгне в увеличен ход, често той минава в тръс (в случая действа безусловна реципрочна инервация), но това не е непослушание.

Изправителни безусловни рефлекс. Тези рефлекс имат за рецептор едни мускулни рецептори, а за ефекторни органи – други мускули. В конния спорт голяма роля играят шийните изправителни безусловни рефлекс.

Шийни рефлекс. Изучаването на Павловското физиологично учение укрепва верността на изводите от долуизложените дългогодишни наши наблюдения.

Когато изместим главата и шията на коня на дясно, предизвикваме той да промени посоката на движението си на дясно, като стъпва с десния преден крак на дясно, опирайки се на левия крак, и обратно – когато изместим главата и шията на коня на ляво, предизвикваме стъпване с левия преден крак на ляво, опирайки се на десния крак и промяна на посоката на ляво.

Това изправително движение конят прави безусловно, за да се уравни.

От друга страна, същевременно пак с цел да се уравни конят извършва друго изправително движение – когато стъпи с десния преден крак на дясно, задните крака правят стъпка на ляво.

Когато конят повдига главата и шията от основата ѝ на горе, в същото време задните крака се свиват под масата на коня и поемат допълнителна тежест – тази от облекчената предница.

Когато конят сваля главата и шията на долу, се наблюдават обратни последици – задните крака се изправят.

На свобода конят повдига или сваля шията си по точно определен начин, с отклонение, отговарящо на новото положение, което е необходимо да даде на тялото си (например в зависимост от това, дали ще прави скок на височина или на широчина).

Тези рефлексии имат свои нюанси и докато едни са полезни в обездката на коня, други противодействат. Ролята на шията ще бъде разгледана на съответното място. Там ще видим как ездачът може да използва безусловните рефлексии за изработване на нови условни рефлексии, обслужващи обездката на коня.

Рефлекс на свободата. Тъй като всеки ездач неминуемо се сблъсква с този рефлекс, той заслужава да бъде описан. Според Павловското физиологично учение хванатото животно рефлекторно се бори, за да се освободи.

Колкото повече ограничаваме свободата на движенията на коня, толкова по-силно се проявява рефлексът на свободата, който се изразява в борба за освобождаване. Конят иска да се движи при условията, при които се е движил, когато е бил свободен; не приема доброволно ограниченията и новата форма на движения, които му налага ездачът.

Ако искаме да избегнем варианта конят да поведе борба за освобождаването си, трябва да възприемаме такъв метод в работата си, при който да се даде на коня усещане, че движенията, които искаме той да направи, са движения, които не го лишават от свобода, не му причиняват трудности (а още по-малко болки). Това се постига, като се използват безусловните рефлексии, за да мине конят леко към условните.

Инстинкти. Това е вродено действие, верига от безусловни рефлексии, чрез които се постига запазване на живота на отделния организъм и разволя на рода му. Инстинктите са по-сложни действия от рефлексите, но понеже и те са закономерни реакции на организма, както и рефлексите, няма отделно да ги характеризираме.

Сам И. П. Павлов изтъква, че инстинктите далеч още не са напълно изучени и описани, затова на тях няма да се спираме.

Условен рефлекс. И. П. Павлов откри нов вид рефлекс, който се предизвиква от условията на външната среда. Тези условия действат по време на един безусловен рефлекс. Нас обаче ни интересува въпросът: как може ездачът със своите помощи най-лесно да изработи условни рефлексии у коня?

Казахме, че движенията на коня на свобода са безусловни рефлексии.

Ако действат с нашите помощи така, че условният дразнител (помощите) да съвпада по време на безусловния (малко да го предхожда), ние постепенно можем да заменим безусловния и да получим искания рефлекс само с условен дразнител. Така изработваме един условен рефлекс. Силата на условния дразнител постепенно се намалява, докато напълно изчезне. За изработване на условните рефлекс конят освен горното условие трябва да бъде и съответно предразположен.

Следващият пример ще изясни въпроса, а същевременно от него ще се види каква е изгодата при използване на безусловните рефлекс за изработване на условните.

Например искаме да накараме коня да подложи левия заден крак под центъра на масата кон-ездач.

Условия:

1. Конят е в добро здраве и няма физическа причина, която да пречи за получаване на този рефлекс.
2. Конят е съсредоточен – няма други влияния, които да привличат вниманието му (няма причини за т.нар. външни тормози).
3. Използваме минаването ъгъла на манежа при езда на ляво – т.е. поставяме коня в положение, когато изнасянето на левия заден крак напред и надясно е въпрос за безусловен рефлекс (освен шийният безусловен рефлекс в случая действията и центробежната сила, която предизвиква проява на изправителен рефлекс).
4. В момента, когато се проявява безусловният рефлекс – един миг преди този момент (това е връзката по време) – натискаме с левия шенкел малко зад опаса. В този момент и без това като безусловен рефлекс конят подава левия заден крак на дясно и напред. Когато конят при действието на левия шенкел подаде още малко левия заден крак на дясно и напред, имаме начало на условен рефлекс. Наградата (ще я опишем по-долу), която се дава на коня в този момент, действа като подкрепяне и скоро затвърдява условния рефлекс като самостоятелно действие, т.е. конят дава искания рефлекс, без да е нужно да използваме минаването ъгъла на манежа (при което положение се проявяваше безусловният рефлекс).
5. В описания случай и най-малката проява на условния рефлекс трябва да се смята за добър резултат, за добро начало. Наградата, която се дава в този момент, трябва да съвпада точно по време с началото на проявата на безусловния рефлекс.

За най-добра награда трябва да се смята прекратяването на действието на помощта, която предизвиква условния рефлекс, в момента, когато той се прояви. Така конят свиква да дава условния рефлекс самостоятелно, при всяка обстановка и с нужното времетраене.

5. АНАЛИЗАТОРИ НА ВЪНШНИТЕ ДЕЙСТВИЯ И СИНТЕЗ

Ездачът и конят притежават сложни сетивни нервни апарати, с които се възприемат въздействията на външната среда (в това число и въздействията на т.нар. помощи, с които си служим при обзядването на коня и които ще бъдат описани подробно на съответно място в учебника).

Тази способност на ездача и коня, която, когато те се движат отделно на свобода, им дава възможност да се ориентират в обкръжаващата ги обстановка, ние използваме при обучението им. Чрез нея конят се ориентира при новата обстановка (ездач на гърба му, промяна на равновесието, нови форми на въздействие, идващи от помощите, с които си служи ездачът). Кои са тези сложни сетивни апарати? Това са: осезателният, слуховият, зрителният, обонятелният и вкусовият сетивен апарат. Под **анализатор** И. П. Павлов разбира:

Рецепторният апарат, сетивният нервен път, заедно с предаващите възбудането сетивни нервни „ганглиеви” клетки и съответния участък в кората на главния мозък, в чиито сензорни нервни клетки се предава дразненето и в които енергията на външното дразнене се превръща във факт на нашето съзнание.¹

Въпросните сложни нервни апарати са пригодени да приемат само даден вид дразнения, затова И. П. Павлов ги нарича „анализатори”.

Когато ездачът и конят се насочат към едно препятствие, те получават по пътя на различни анализатори много сигнали: зрителни, допирни (помощите), слухови (гласът на ездача) и др. Когато всички тези сигнали пристигнат в кората на главния мозък, те се обобщават, синтезират. Така те получават субективна представа за обективната обстановка, която ги заобикаля в момента на подхода към препятствието (виждат препятствието, усещат промяната в начина на действието на помощите, конят чува гласа на ездача и пр.).

Ясно е следователно колко важно е да направим синтеза качествен, като го обогатим с много сигнали, идващи по пътя на голямо число анализатори. Когато говорим за методиката при обездката на коня, ще се спрем на въпроса за необходимостта при обездката на младия кон да си служим в началото с отделни сигнали, след това с малко сигнали – за да приучим коня постепенно да синтезира и много сигнали.

6. ЦЕНТРАЛНО ТОРМОЗЕНЕ

Въпроса за тормозенето ще дадем само ориентировъчно, като подчертаваме, че той заслужава основно изучаване. Ще си послужим с цитати от проф. Матеев – „Павловското физиологическо учение”.

¹ Матеев, Д. Павловското физиологическо учение. С., ДИ „Физкултура”, 1953, с. 23.

И. П. Павлов различава два вида централно тормозене: външно и вътрешно. Външно тормозене имаме, когато дейността на един възбуден център в кората на главния мозък се затормозва, възпира от дразнения, които предизвикват влизане в действие на друг, нов център на възбуждане. Този именно нов център на възбуждане на кората на главния мозък предизвиква спиране действието на първия, стария център.

Вътрешно тормозене имаме, когато дейността на дадена възбуда в кората на главния мозък се затормозва, възпира от дразнения, идващи направо към същия този център.

Ето един пример на външно тормозене: ездачът К. Л. готвел коня си за смяна крака на галоп във въздуха (летяща смяна). За това упражнение той създаде обстановка за пълна концентрация. Конят изпълнявал при даване на съответните помощи (дразнители) искания условен рефлекс.

При едно от изпълненията на това упражнение наблизо друг кон силно изцвил. Това станало миг преди да се проявят помощите (дразнителите). Ездачът усетил, че конят се натегнал и не изпълнил исканото упражнение – не сменил крака във въздуха (не направил летяща смяна). Изцвилването на другия кон в качеството си на нов дразнител предизвикало изследователски рефлекс: конят насочил главата, очите, ушите си по посока на промяната, настъпила в обкръжаващата го обстановка. Новопроявеният се изследователски рефлекс затормозил търсения от ездача условен рефлекс (смяната на крака на галоп във въздуха – летяща смяна) и той не можал да се прояви.

По-късно, когато конят започнал да прави сигурно, по навик смяната на крака на галоп във въздуха, обикновените промени в обкръжаващата го обстановка предизвиквали пак изследователски рефлекс, но не затормозвали вече условните, тъй като последните били затвърдени и вторично автоматизирани.

Ето защо ездачът не може да разчита на успех в състезание, в подготовката за което конят му не е достигнал до там, че да прави навично всички изисквани упражнения.

За това също от голямо значение е ездач и кон да са свикнали на всички външни промени, които са нормално явление при всяка състезателна обстановка.

С оглед на изненадите, които идват по пътя на външното тормозене, от значение е конят да бъде по характер спокоен.

Едни от най-силно тормозещите дразнители както за коня, така и за ездача са тези, които предизвикват чувство на страх.

Външното тормозене се проявява силно при състезателна обстановка. Конете и ездачи, участвали много пъти в сериозни състезания, свикват с всякакъв вид изненади (включително и с такива, с които не са предварително запознати), до степен, че не се затормозват от външни дразнителни. Действията на тези ездачи се проявяват напълно ползотворно.

При обездката гласът на ездача играе голяма роля, за да се предпази конят от затормозване на движенията и за да се разтормозят, когато тормозенето е успяло да се прояви.

7. ДИФЕРЕНЦИРОВКА

Това значи да диференцираме (да отделим) едно движение от друго. Само така можем да научим ездача и коня да изпълняват движения с всяка част от тялото си поотделно, точно по свое желание, и то в искан момент и по определен начин.

Пример: искаме да направим „кръгом около предницата“ (това движение ще бъде подробно разгледано по-нататък в книгата). При изпълнение на движението конят се върти (променя посоката на стоенето си) около един от предните си крака, който остава неподвижен. По навик конят, когато променя посоката на стоенето си, се движи винаги с четирите си крака. За изпълнение на това упражнение се иска задните крака да описват окръжност, докато предните стоят в центъра на кръга. При движението си в природата конят променя посоката на стоенето си с въртене около центъра.

Чрез обездката трябва да скъсаме създадената връзка между четирите крака на коня при тяхното движение, да направим всеки крак при движението му независим от движението на другите крака.

8. ДИНАМИЧЕН СТЕРЕОТИП

Проф. Матеев в книгата си „Павловското физиологическо учение“ (с. 172–178) разглежда подробно как се създава и как се проявява динамичният стереотип.

Освен безброй многото пунктове в кората на големите полукълба, всеки от които поотделно има определена физиологична роля, едновременно с това там има и най-сложна динамична система, която постоянно се стреми към обединение и към стереотипност на обединената дейност. Всяко ново местно въздействие върху тези системи се отразява повече или по-малко в цялата система. Когато отделните външни дразнителни и породените от тях рефлексни се редуват дълго време по един и същи начин, при това винаги със спазване на същите промеждутъци помежду им, този външен стереотип (сборът от дразнения, ре-

дуващи се винаги по един и същи начин) се зафиксират в кората на главния мозък. На този външен стереотип отговаря (изработва се) вътрешен функционален стереотип. Двата стереотипа – външният и функционалният – образуват един функционален комплекс (едно неразделно цяло), т.нар. от И. П. Павлов „динамичен стереотип“, при който отделните дразнителни въздействия взаимно един на друг, така че ефектът на всеки от тях зависи както от предишния, така и от следващия.

Например: чрез комбинирано действие на помощите, дадени в определен ред и съответна сила на въздействие, т.нар. диагонални помощи (това е нашият за случая външен стереотип, който се запечатва в кората на мозъка), можем да добием един функционален стереотип (да кажем каденциран тръс).

От практическа гледна точка за нас са от голям интерес следващите разсъждения, които проф. Матеев прави по този въпрос:

Установеният и добре затвърден динамичен стереотип в кората на главния мозък (да кажем каденциран тръс или смяна на крака на галоп във въздуха – б.а.) може да се постави в ход и само от един дразнител, когато той се повтаря при установените промеждутъци, в отсъствие на другите дразнителни.

Ето това е научното обяснение на въпроса, защо при кон с изработен каденциран тръс – дори възседнат от друг, по-слаб ездач, в сравнение с този, който е изработил тръса – ако в даден момент (по гореописания начин) в определен ред се упражни само един-единствен дразнител, да кажем само поводител, той може да се предизвика да даде каденциран тръс. Така стои въпросът и със смяната на крака на галоп във въздуха, и с ходовете от висшата езда. Има разлика между сложността на помощите, когато се обучава конят на смяна на крака на галоп във въздуха, и опростеното им прилагане – когато смяната стане установен и добре затвърден динамичен стереотип.

Много ценна е следната мисъл на И. П. Павлов:

Образуването и установяването на динамичния стереотип е нервен труд, с извънредно различна напрегнатост – разбира се, според сложността на системата на дразнителите, от една страна, и индивидуалността и състоянието на животното – от друга.¹

Проф. Матеев добавя:

...но веднъж образуван и затвърден, динамичният стереотип се поддържа сравнително лесно, той става привичка, навик... но мъчно се изменя.

¹ Матеев, Д. Павловското физиологическо учение. С., 1953, с. 175.

Да, мъчно, много мъчно се изменя. Затова онези сложни ходове, изработването на които изисква голямо майсторство при прилагането на помощите и методиката на обездката, ако станат навик с допуснати грешки, по-късно много трудно се поправят (например: коне, които при събраните алюри отиват зад повода; при смяна на крака на галоп във въздуха закъсняват със смяната на задните крака или изместват задните крака настрана и пр.).

В случая е важно да се каже, че тези привични движения, които са неправилни, не само мъчно се изменят, поправят, но че допуснатата грешка пречи за нормалното напредване в обездката на коня.

9. РАЗГРЯВАНЕ

Развитието на максимално постижение в сила, бързина, издръжливост и висока координация (ловкост) не може да се постигне направо от състояние на пълен покой на организма. Необходимо е той да бъде предварително приготвен, приведен към едно по-високо равнище на работоспособност, от което бързо и лесно да постигне максимално развитие на своите възможности.¹

Според Крестовников: *Разгриването трябва да се приближава максимално към дадения вид спорт, трябва да носи съответен на него характер. Затова различаваме общо и специално разгриване... Целта на специалното, специфичното или адекватното разгриване е да се установят най-оптималните отношения между структурата на предстоящото движение и дейността на централната нервна система, осъществяваща чрез двигателния апарат изпълнението на даденото движение.²*

Всичко, което е писано у нас по въпроса за разгриването, далеч не е достатъчно, за да даде теоретични познания на занимаващите се сериозно на практика с обучението на коня и ездача. Практиката в случая играе огромна роля.

Ако някой каже, че и без разгриването постига желаните резултати в тренировката, той или не казва истината – в смисъл, че се е самоизлъгал, че е постигнал желаните, макар и малки, резултати; или не се изразява правилно – защото той, макар и да не познава на теория въпроса за разгриването, на практика го върши по навик, придобит от своя учител още когато са му били дадени първите уроци в това направление.

Повечето от ездачите започват работата с разгриване, но не познавайки същността на въпроса, го провеждат несъзнателно и нецелесъобразно.

¹ Пак там, с. 239.

² Крестовников, А. Н. Очерки по физиология на физическите упражнения. С., Физкултура, 1952, с. 207.

Пример за правилно проведено разгриване:

1. Започваме работа с коня на ходом и на съкратен тръс, за да нагласим физически коня към по-усилена мускулна работа – възможност мускулите да проявят максималната си сила.
2. В началото на всекидневния урок не искаме „бързина“ в работата, но постепенно подготвяме коня към упражненията, за извършването на които се изисква бързина.
3. Продължителните алюри изискват „издръжливост“. Ако започнем с тях още в началото на часа, физическите възможности на коня ще бъдат затормозени и той ще бъде възпрепятстван да издържа нормално учебния процес, а и в тези упражнения, които ще направим, ще проличи умората.
4. Във връзка с обездката на коня въпросът за високата съгласуваност (ловкост) е най-важният момент от разгриването. Нека си спомним това, което се каза тук във връзка с Павловското физиологично учение, за да ни стане ясно колко сложни процеси протичат у ездача и коня, докато се получи едно движение, за извършването на което се изисква „ловкост“.

Ако в началото на часа поискаме от младия кон да извърши без подготовка (без разгриване) едно движение, изискващо ловкост, ние не само няма да получим упражнението, но рискуваме да влезем в борба с коня, която ще даде вредно отражение върху работата през останалото времетраене на урока.

Значението на разгриването можем да разберем и от следната арабска поговорка: *Язди в началото коня бавно, докато се изпоти, дай му след това чрез почивка възможност да се отпоти, а след това можеш да гониш и дявола.*

При работа дори и с напреднали в обездката коне часът винаги започва с повторение на най-простите рефлексии, с припомняне на азбуката, по която ще се говори с коня (уточняват се действията на помощите). След като се усети, че конят е съсредоточен и готов да изпълнява точно исканията на помощите, от него се искат в голяма постепенност отделни движения, изискващи ловкост (резки промени в посоката на движението, по няколко крачки увеличен и събран тръс, с упражнението рамото вътре се поисква конят да поставя точно и еластично под тежестта си единия или другия заден крак; с няколко травера конят се подготвя за събиращи движения, изискващи ловкост, и т. н.), в зависимост от това, доколко конят е напреднал в обездката.

През време на разгриването не се иска от коня да извършва нови движения, дори и леки за изпълняване. Да допуснем, че конят може да изпълни такива движения, но сигурно е, че в такъв случай те ще породят неприятни усещания (бидейки неподготвен, ще трябва да употреби големи нервни и физически усилия, които ще оставят спомени, вредни за последващата работа).

Разгриването отнема 10–15 минути от часа и не трябва да се смесва с въпроса за постепенността в работата през останалата част от часа. Характерно за всяко разгриване е, че отговаря на характера на учебния час.

Като се спазват изискванията на разгриването, се осигурява предразположение на коня към изпълняване на исканията на ездача (конят да работи при добро настроение).

Няма да разглеждам тук какви физиологични процеси се извършват у коня през време на разгриването, за да се постигнат желаните от него резултати.

В заключение ще кажа, че разгриването е абсолютно задължителна дейност, която трябва да предхожда всекидневното обучение по обездка на коня. Само така можем да разчитаме на максимални резултати.

10. ПОСТЕПЕННОСТ В ТРЕНИРОВКАТА

С оглед на постепенната тренировка на коня при обездката му, от особена важност е да се подчертае, че процесите на възстановяване след мускулната работа не осигуряват само едно възстановяване до предишното ниво, а таква възстановяване, което може да се окачестви по-скоро като приспособително преустройство на ново равнище на повишена работоспособност. И това приспособително преустройство на ново, по-високо равнище на работоспособност през време на възстановяването се осигурява в толкова по-голяма степен, колкото по-интензивно е било натоварването през време на предхождащата физическа работа. Оттук и особено благоприятното въздействие на максималното натоварване при спортната тренировка.

11. АКТИВНА ПОЧИВКА

Прилагането на активната почивка се основава на опитите на И. М. Сеченов, който е установил, че възстановяването на работоспособността на организма протича по-бързо не когато опитното лице отпочива, а тогава, когато извършва работа с другата ръка, с която не е работило, тогава, когато почивката е била активна.

Ако ездачът и конят бъдат принудени да изпълняват продължително време едно и също движение, вследствие настъпилата умора се получава задпределно тормозене и вместо да се подобри това движение, започва да става все по-лошо и по-лошо.

Ако при обездката на коня ездачът не чака признаците на преумора, когато упражнява едно движение, а често сменя движенията, като се стреми при всяка смяна да заангажира в работа нови мускули от конския организъм, благотворното въздействие на активната почивка автоматично ще се отрази както на коня, така и на ездача.

12. ТИПОВЕ НЕРВНА ДЕЙНОСТ ПРИ КОНЕТЕ И ХОРАТА И КАК ВСЕКИ ОТ ТЯХ СЕ ПРОЯВЯВА В КОННОСПОРТНАТА РАБОТА

Щом за определяне на типа висша нервна дейност се използват различни показатели, то и възможността за комбинация е твърде голяма. От възможните комбинации се срещат най-често 4 типа, които съвпадат с класификацията на Хипократ.

1. Най-често срещаният се *„идеален“ тип* е *сангвиничният* или живият тип висша нервна дейност. Той се характеризира с удовлетворителна сила, уравновесеност и подвижност на нервните процеси. Тези животни бързо изграждат условни рефлексии, които са трайни. Поради добрата уравновесеност тези рефлексии лесно се поддават на диференцировка, а поради добрата подвижност лесно се трансформира сигналното значение на условните дразнители. Тези животни проявяват добра работоспособност и продуктивност, като бързо се приспособяват към промените в условията на гледане и хранене.

2. *Спокойният тип* висша нервна дейност по Павлов, или *флегматичен* по Хипократ се характеризира с добра сила и уравновесеност, но с неудовлетворителна подвижност на нервните процеси. Условните рефлексии се изграждат бавно, но са трайни. Диференцировката се образува бавно. Преоценката обаче на сигналното значение на условните дразнители става много трудно. Животните проявяват настойчивост при излизането от трудни ситуации, добра работоспособност и спокойствие, но не са пълноценни за някои специални видове работа (например спортни коне).

3. *Неуравновесеният тип* висша нервна дейност по Павлов или *холеричният* тип по Хипократ се характеризира с неуравновесеност и със силно превъзходство на възбудния процес. При този тип не може да става въпрос за подвижност, тъй като отличителна черта при него е доминирането на възбудните процеси над задръжните. При тях има бързо и трайно изграждане на условните рефлексии, обаче поради превъзходството на възбудния процес диференцировката се проявява слабо. Емоциите при тези животни, а също и при хората, са без задръжка. Животните от този тип проявяват смелост, която често пъти може да бъде по-голяма отколкото е необходимо. Такива животни трудно се приспособяват при промяна в условията на външната среда.

4. *Слабият тип* висша нервна дейност по Павлов или *меланхоличният* по Хипократ се характеризира със слабост както на възбудния, така и на задръжния процес, със слаба уравновесеност и подвижност. При него трудно се изграждат условни рефлексии, а ако се изградят, те са неустойчиви. Неврните клетки нямат достатъчно заряд, поради което бързо се изтощават. Състоянието „срив“ на нервната система е често явление при този тип животни. Цялото им поведение се характеризира със страхливост.

МЕТОДИКА ЗА ИЗРАБОТВАНЕ ДВИЖЕНИЯТА НА КОНЯ

Обездката на коня има за цел:

1. да застави коня да направи дадено движение по определен от ездача начин и в определен момент;
2. да накара коня да прекрати дадено движение или да прекрати едно и да започне друго, като това стане по определен от ездача начин и в определен момент;
3. да измени съдържанието на движенията на коня – да ги усъвършенства – по сила, темп, форма, пластичност и пр.;
4. да свърже много отделни движения в определена последователност;
5. да приучи коня да извършва исканията от ездача движения сигурно, по съвършен начин и при всяка обстановка.

Както виждаме, обездката на коня започва и свършва с движенията му. Безспорно, изяздвайки коня, ние се съобразяваме с особеностите на неговата висша нервна дейност, но това го правим пак с оглед на нуждата да намерим най-правилния път за овладяване на движенията му.

Движенията и двигателните навици на коня, изработени когато той се движи на свобода, обслужват напълно борбата му за съществуване.

Не така стои въпросът със спортния кон, който, като има ездач на гърба си, има и ново равновесие.

Освен това обездката си поставя за цел в известен смисъл и да измени естествените ходове, да ги подчини на волята на ездача и да им даде ново физиологично съдържание.

Всичко това изисква да се изработят нови двигателни навици, подбуждани и управлявани от ездача. Щом веднъж признаем, че фактор при обездката на коня е ездачът, методиката трябва да се съобразява и с възможностите на ездача.

Възпитанието на двигателните навици на коня трябва да започне в неговата ранна възраст – когато навърши 2 години. От 2 до 3 години с коня може да се работи на корда и с лек ездач.

Движенията на малкото конче не са хаотични както при малкото дете. Едни от тези движения се затормозват много бързо, а други се развиват и затвърдяват. При изработване на движенията на подрастващото конче голяма роля играе повтарянето, чрез което се постига тяхното автоматизиране. Правилното формиране на автоматизираните движения при младия кон е от решително значение за бъдещата му обездка.

При работата с младия кон на възраст от 3 до 4 години от него не трябва да се изискват много сериозни усилия. През тези години у коня се изработват правилни основни движения (автоматизирани). След четвъртата година той вече е физически оформен и с него може да се работи като с възрастен кон, но едва след шестата година той може да участва в тежки състезания, без риск да бъде увреден. (Това не се отнася за надпрепускванията – гладки и през храсти.) Полезно е да се изработват автоматизирани спортни движения и преди третата година на коня, но много леки и с голяма последователност.

Обездката е сбор от свършено съгласувани (но предварително поотделно изработени) целенасочени движения. Техният сбор и свършенство зависят от степента на обездката. Но едно трябва да знае всеки ездач: методическият път за изработване на движенията на коня е един и същ за всички степени на обездка и методиката се подчинява абсолютно на закона за приемствеността – не може да се работи за по-висока степен на обездка, преди да е постигнато свършенство в по-ниската.

Много важно методическо правило при обездката на коня е условието да се диференцират движенията, след това по пътя на синтеза да се оформят цялостно, да се изработят до свършенство и едва тогава да станат навик.

Методиката, която се прилага при обездката на коня, не предвижда абсолютна последователност при изработването на различните ходове на коня (не е нужно да бъде напълно изработен ходомът, за да се започне работа на тръс). Тази последователност обаче е задължителна, когато един двигателен акт се прилага при различните ходове (например рамото вътре – изработването му трябва да започне първо на ходом, после на тръс и галоп).

При който и да е двигателен акт, щом като получим на ходом диференцировка, не е нужно да се получи свършенство в движението, за да се започне нейното изработване и на тръс. Но вредно ще бъде да се иска изработването на диференцировката да започне на тръс, още повече на галоп, преди да е изработена на ходом.

Същото се отнася и до изработването на следващите диференцировката моменти – създаване на свършенство и привичност в двигателните актове.

Обездката и в най-висшата си форма се подчинява на закономерности, които са познаваеми. Въпросът е как да опознаем тези закономерности и да усвоим

метода да ги прилагаме целесъобразно в работата си. Най-сигурни знания в областта на обездката са тези, които са проверени от практиката – само те са достоверни знания (диалектически метод).

Когато по пътя на диалектическия метод на работа ездачът се въоръжи с достоверни знания; когато чрез продължителна практическа работа той започне напълно да владее своите движения и не само да усеща, но дори и да предугажда движенията на коня (в по-висока степен – и намеренията му); когато развие способността да се намесва своевременно с помощите, за да парира (затормозва) ненужни, вредни движения и да предизвиква онези, които желае; когато придобие усет за изискано моделирани движения и за методите, по които може да ги добие; когато се свърже всестранно в едно цяло с коня – казваме, че ездачът притежава „усет към ездата”.

Този въпрос нарочно свързвам с методиката, защото „усетът към ездата” е нейна рожба.

Затова именно се казва, че само талантиливи инструктори, които владеят до съвършенство методиката на ездата, могат да създават ездачи с усет към ездата.

И затова именно само ездачи, които изучават теорията на ездата и преди всичко нейната методика и които творчески прилагат на практика теорията и методиката като неразделно цяло, успяват да развият своя усет към ездата до степен, че да могат да творят в областта на ездовото изкуство.

Методика в обездката – това е изучаване на теорията и прилагането ѝ на практика по начин, който се налага от обективните закони за движенията на коня. Това е прилагане на практика на Павловското физиологично учение.

Когато говорим за усета към ездата, смятам за нужно да дам накратко някои пояснения.

В нашата ездова литература се среща терминът „ездово чувство”. Сам аз неправилно употребявах този израз.

Щом приемаме, че това качество ездачът получава по пътя на усещания в процеса на спортните занимания, естествено е да го наричаме „усет”, а не „чувство”.

Този усет не се унаследява, а се придобива в процеса на самата работа. Безспорно унаследените дарования допринасят за по-бързото му придобиване.

Проф. Крестовников казва по този въпрос:

Според развитието и укрепването на двигателния навик в стадия на автоматизирането настъпва уточняване на мускулната аферентация, в резултат на което изчезват излишните, ненужните движения, но се запазва ролята на зрителния орган, по-специално на неговата перифер-

на часг, на слуховия орган, на вестибуларния апарат и на осезанието. В аферентното поле, възникнало във връзка с изпълнението на двигателния навик, в резултат на взаимодействието на сетивните органи се установяват по-точни взаимоотношения между процеса на възбуждането и тормозенето, което именно води до проявата на комплексни усещания, добре известни на спортистите от всеки вид спорт.”

„Ездовият усет”, който обхваща всички форми на конния спорт, е сложен комплекс от усети към коня, препятствията, полето, хиподрума и др.

Конят има също свои усети. Нас най-много ни интересува усетът на коня към нашите помощи, с които го насочваме за придобиване на другите усети.

ОБЩИ ПОЗНАНИЯ, НЕОБХОДИМИ НА ВСЕКИ ЕЗДАЧ

Въпросите, които ще разгледаме в тази глава, трябва да се знаят от всеки ездач, преди да започне да изучава ездата на теория и на практика.

Някои от тези въпроси съм разгледал в труда си „Какво трябва да знае всеки ездач“. За да дам по-прегледен вид на настоящия учебник, тези въпроси разглеждам и тук.

1. ИЗКУСТВО ИЛИ НАУКА Е ЕЗДАТА И ЗНАЧЕНИЕТО НА ПРАВИЛНОТО ОБУЧЕНИЕ ПО ЕЗДА

Ако изследваме ездата от гледна точка на нейното духовно и материално съдържание, ще видим, че тя притежава известни особености, които характеризират изкуството.

Както при всички изкуства, така и при ездата възможностите за творчество са неограничени – достатъчно е да са налице любовта към конния спорт и условията, позволяващи да се развива и прояви ездовото майсторство. Именно защото е изкуство, ездата позволява на отделни ездачи да се издигат на голяма висота над общата маса практикуващи конния спорт. Но конят, чрез който се твори това изкуство, като живо същество мъчно се овладява, затова и числото на висококачествените ездачи е малко.

От правилното обучение на ездача зависи доколко той ще овладее ездовото изкуство. Обучението по езда предвижда преди всичко правилно обучение на ездача, който от своя страна ще обядва коня.

Ездата се поддава на учене, както всички изкуства, но и най-добрият ездач, колкото и дълго да учи ездата, няма да може да дойде до положението да каже: „Достигнах върха на възможното, в ездата за мен няма нищо ново!“

Вярно е обратното – че колкото повече се овладява ездовото изкуство, толкова повече истинският ездач чувства колко малко знае и колко много конят остава отделен духовно и телесно от него.

За да мина по-бързо на практическата страна на въпроса, ще заключа твърдо – ездата е изкуство, което, за да се овладее, трябва сериозно да се учи.

2. КОН И ЕЗДАЧ

Добре изпълнена, ездовата продукция е като музикална симфония. Ездачът и конят всестранно са свързани в хармонично единство. Ниските тонове тук са заменени с плавни движения, а буйните акорди – с грамадни скокове.

Ездата съвсем не е просто движение на човека, носен от коня ходом, тръс или галоп, за да се пренесе от едно място на друго.

Истинската езда е една обща устременост на две тела, които се надпреварват във взаимна услуга за изпълняване на една и съща задача, пълна с мощно ритмично движение.

Но докато се дойде до пълно всестранно единство, двете тела водят борба, която завършва най-сетне с цялостно взаимно опознаване и взаимно разбиране между човека и коня. Който ездач е постигнал това, той знае, че прекрасното чувство на единство с коня е събирано капка по капка ден след ден по дългия изминат път, започващ от първата му езда.

След като се премине кризисната точка на борба, настъпва хармонията в работата. От този момент конят и ездачът работят с удоволствие и с увлечение. Понятието „овладяване на коня” не трябва да се разбира в грубия му смисъл, а по-скоро като „момент на взаимно разбиране”.

До този момент на взаимно разбиране се достига толкова по-бързо, колкото по-добре се опознаят ездачът и конят. Ездачът е длъжен да знае, че не трябва да разчита на разума на коня, защото той съществува в толкова слабо първично състояние, че не би могъл с успех да се използва (не трябва да се смесват инстинктите с разума). За сметка на разума конят притежава много силна памет.

За да се установи липсата на разсъдливост у коня, може да се направи следният опит.

Поставете един кон в бокс, направен от слаб материал и не по-висок от 1,20 м. Сложете на няколко метра от бокса хубаво ароматно сено. Дръжте коня в бокса, без да му давате храна. Конят би могъл както да счупи бокса, така и да го прескочи и да се нахрани със сеното, но ако не му е дадена възможност да научи, че може да направи това, по пътя на разума няма да се опита да го направи.

Всички демонстрации в цирковете с „умни” коне (които броят и правят сметки) са всъщност демонстрации на конската памет.

Разликата между конете в умствено отношение е толкова незначителна, че те не биха могли да се делят на „глупави” и „умни”. Затова именно е неоснователно ездачът да оправдава неуспехите си с обстоятелството, че конят му бил „глупав”.

Най-правилно е да се приеме, че при работа с коня не трябва да се разчита на „ума“ му, а на „паметта“ му.

Ако в резултат на неправилна обездка конят е придобил навика да заема положения, които му позволяват да се съпротивлява на исканията на ездача, той запомня тези положения и винаги прибегва до тях, щом бъде принуден да се спасява от неправилните помощи, прилагани от неопитен ездач.

Конят има много силна памет за получени впечатления от всичките си пет сетива, а също и за душевните преживявания. Трябва да умеем да използваме неговата прекрасна памет.

Конят е силно впечатлително животно и затова лесно се плаши и смущава. Впечатлителната му натура го предразполага към ласки.

Ето този е централният въпрос, поради неправилното отношение към който най-често ездачът и конят влизат в конфликт помежду си. Ездачът погрешно разчита на разума на коня, затова не използва напълно паметта му.

Ако ездачът помни, че у коня преобладава силната памет, че той е впечатлително животно и, веднъж уплашен, мъчно се успокоява, че обича ласките и свободата на движенията си, той може лесно да спечели първо душевно коня, а след това да подготви и физиката на животното, което да изпълнява исканите движения с усета, че върши това не по принуда, а като последица на взаимно разбирателство.

Силата на съпротивата на коня е правопропорционална на силата на насилието от страна на ездача. Колкото по-силно е насилието, толкова по-силна е съпротивата.

Шпорите на краката, мундшукът и пръчката в ръката на ездач, който работи по пътя на насилието, са вредни.

Трябва да се прави разлика между насилие и настойчивост.

Насилие са грубите действия от страна на ездача, целещи да накарат коня да прави нещо, което не може.

Настойчивост е да накараш коня да направи това движение, което искаш, но за изпълнението на което той е съответно подготвен.

Ездачът трябва да бъде много внимателен, когато конят проявява съпротива, и преди да усили помощите, за да премахне съпротивата, трябва на всяка цена да си изясни въпроса – подготвен ли е конят да направи исканото физическо усилие, за да не премине неусетно от настойчивост към насилие.

Най-често тези грешки се случват, когато конят е неразположен или когато има физическа болка.

Да се помни: употреби ли се веднъж насилие, нужни са много време и много такт, за да се възстанови необходимото за работата взаимно доверие.

3. ЕЗДАЧ – НЕОБХОДИМИ КАЧЕСТВА

Както във всяко изкуство, така и в ездовото големите успехи на ездачите зависят от степента на физическите и духовните дарования, които те притежават, от любовта към ездата и от настойчивото и методически правилното учение.

Ездовата способност на ездача е съвкупност от следните качества:

- любов към коня и ездата,
- разум,
- смелост,
- съобразителност,
- настойчивост в работата,
- теоретични познания,
- педагогически похват,
- подходяща конструкция на тялото,
- гъвкавост,
- издръжливост на особените ездови физически усилия.

Доброто съчетаване на гореизброените ездови качества у един ездач му дава възможност за бърз успех в областта на ездовото изкуство. Тази възможност е прието да се нарича „ездово дарование”.

Изброените качества могат чрез въздействие да се развиват, когато поставим човека в подходяща среда.

В Средните векове при възпитаването на децата на аристокрацията се изисквало между другото и да умеят да яздят.

Безспорно е, че когато векове наред в една семейна линия ездата е била традиция, са се развивали наследствени ездови качества.

Веднъж масовизиран, конният спорт дава възможност да се излъчват ездачи с високи ездови дарования, на които да се създадат условия да напредват в областта на ездовото изкуство и да развиват „усет към ездата”.

Много често хора, надарени със значителни физически и духовни предразположения за овладяване на ездовото изкуство, с богати ездови дарования, не се проявяват, поради това, че не отдават значение на упоритата работа и правилното учене.

За предпочитане е човек със средни наследени качества, но настойчив в ученето, пред ленив талант.

Когато ездачът, надарен с подходящи за езда физически, морални и волеви качества, прояви настойчивост в ученето и работата, той може да постигне изключителни резултати в ездовото изкуство, да стане ездач с „усет към ездата”.

„Талантът е любов”, казва Л. Толстой. Възлюбете ездата, ако искате да блеснат ездовите ви дарования.

4. КОН ЗА ВСЕСТРАННА ЕЗДА – НЕОБХОДИМИ КАЧЕСТВА

В настоящото ръководство се разглежда само въпросът за обездката на коня, която по-малко или повече е абсолютно необходима като основа за успеха във всички видове конен спорт. Докато може да се каже, че един кон с качества, необходими за всестранна езда, има възможност да даде много добри постижения и в обездката, не може да се каже, че един кон с качества за обездка за висша езда има възможност да даде постижения във всестранна езда, а още по-малко в отделните видове спорт, като скачане на препятствия тежка категория и надпрепусквания.

Затога тук не описваме идеалните изисквания за кон, който ще се обяздва на висша езда, а само онези качества, които осигуряват изискванията за обездка на кон, подготвен за всестранна езда.

Нека първо определим какво ще се изисква от един кон, който се готви за всестранна езда, и тогава да определим необходимите качества.

От коня за всестранна езда се иска да може:

- а) да премине 36 км за приблизително 2 часа (в тези 36 км са включени един стипълчейз на 4000 м с 12–14 препятствия, високи до 1,20 м, със заложение до 2 м, канавите до 4 м ширина, с бързина на галопа около 600–700 м в мин.; един крос на 8 км с 30–35 единични и сложни препятствия, каквито се срещат в полето, с височина до 1,20 м, със заложение до 2 м, реките до 4 м ширина, с бързина на галопа около 450–550 м в мин.;
- б) изискванията за индивидуално изпитание по скачане на препятствия средна категория няма да описваме, защото смятаме, че те напълно се покриват с гореописаните;
- в) изисквания за обездката на коня:
 - 1) да се движи леко, ритмично, с изнасяне на краката достатъчно напред и във височина и успоредно на надлъжната ос на трите алюра; да няма дефекти в техниката на движенията на краката, като неравни стъпки, изнасяне краката встрани и др.;
 - 2) да издържа на физическо напрежение, свързано с обездката на коня;
 - 3) да запазва напълно спокойствие в работата, което е необходимо, за да се осигури съсредоточеност както при обездката, така и при състезателната работа;
 - 4) да бъде красив, което качество безспорно влияе върху журито в състезанието по обездка.

Какви конкретни качества трябва да притежава конят, за да отговаря на горните изисквания?

Екстериор: *глава* – суха и средно дълга; *очи* – живи и големи; *уши* – средни, изправени и насочени напред; *ганаши* – широки; *задтилък* – подвижен и дълъг; *шия* – дълга, тънка, но не прекалено и да не е предразположена към формата „еленова шия“; *холка* – висока, дълга, мускулиста; *рамо* – полегато и дълго; *гръден кош* – дълбок, долната му линия хоризонтална, за да не бяга седлото назад; *гръб* – нормално широк, къс и прав (да не е седлист); *поясница* – къса и добре свързваща гърба с крупа; *круп* – хоризонтален (не скосен), дълъг и мускулист; *крака* – симетрични и правилно поставени (без изкривявания – бъчвообразни, хиксообразни, козенец, кравешки постав и пр.); *бабки* – коне с къси бабки друсат на тръс и нямат плавни движения, а много дългите бабки са белег на слаби крака; *копита* – здрав рог и със симетрична форма (плоските копита пречат на правилните движения на краката); *косъм (цвят)* – приятен за окото, без петна по тялото (освен по главата и краката, но симетрични); *грива и опашка* – тънки и меки.

Движения – да отговарят на изискванията за обездката на коня – т. 1. Правилният екстериор не всякога осигурява правилни движения. Най-сигурно движенията се проверяват чрез езда на трите алюра.

Характер – да не е плашлив и силно впечатлителен; да бъде спокоен, но импулсивен.

Години – добре е конят да се постави под режим за обездка, когато навърши 2 години (преди да бъде опорочен), но сериозната работа да започне след като навърши 3 години; нормалната работа да започне след навършване на 4 години.

5. ФИЗИЧЕСКО И ДУХОВНО ЕДИНСТВО МЕЖДУ КОН И ЕЗДАЧ ПРЕЗ ВРЕМЕ НА ЕЗДАТА

Конят на свобода се движи по навик и извършва всички сложни движения напълно по навик.

Когато тръгва напред, той не разсъждава, че трябва да поддаде центъра на тежестта на тялото си напред, но по навик протяга шията си и така увелича и тялото в движение напред.

За всяко движение – напред, назад, встрани, по-бързо или по-бавно, конят пази навично съответното равновесие и поддържа нужния импулс.

Всички части на конското тяло чрез свързващата ги нервна система се поставят в услуга, за да облекчат движението, което животното извършва.

Как стои въпросът с тялото на ездача и с отделните му части – глава, ръце и крака, при движение на коня? Неопитният ездач като че ли нарочно при движе-

ние винаги отива срещу посоката на това движение. Частите на тялото на ездача, когато конят тръгне напред, чакат да бъдат „помъкнати” чрез седлото и поводите, а когато конят спре, продължават движението си още дълго време напред, докато срещнат физическа опора – тялото на коня, а понякога и земята.

Първата задача, с която трябва да се справим, когато започнем да учим езда, е да свържем тялото си с тялото на коня.

Тялото на ездача трябва да се пригоди към формите на конското тяло, движенията трябва да се съгласуват напълно с тези на коня, нервната му система трябва да се свърже с конската, за да предугажда намеренията на коня и по този начин да може своевременно да заповяда на тялото си да прави движения, съответстващи на конските. Ездачът не трябва да изчаква конят да започне движението и едва тогава да го оцени по форма и сила, за да вземе решение да направи и той движения, съответстващи на тези на коня.

Главните движения на коня са свързани с гърба му – поясницата. Чрез седлото тялото на ездача е в контакт с гърба на коня. Гръбначният стълб на ездача и този на коня трябва да представляват един гръбначен стълб. Без да са свързани с физическа връзка, те са неделими и се съгласуват, а чрез това съгласуване се получава и пълното единство в движенията на всички части на двете отделни тела – на коня и на ездача.

Нека видим с няколко примера кой е нормалният път при младия ездач за размяна на впечатления и предаване на желанието от коня към ездача и обратно.

Първи случай. Конят, за да изнесе левия преден крак напред, трябва да направи движение с шията надясно и нагоре, за да прехвърли тежестта към десния крак и освободи рамото на левия. Мускулите на гърба и целият гръбначен стълб правят също съответно движение. Гърбът на ездача чрез седалището възприема това движение, а нервната система отнася впечатлението в мозъка – именно че конят изнася предния ляв крак напред. Ездачът съобразява какво движение трябва да направи всяка част от тялото му, за да съгласува движенията си с тези на коня. След това по пътя на нервната система предава на частите на тялото си да направят нужното движение, които поради липса на навик мъчно се подчиняват, а най-често закъсняват в действията си.

Втори случай. Ездачът иска да даде помощи конят да тръгне в желан алюр. Първо, той мисли какви помощи трябва да даде; след това извършва съответни волеви движения (чрез шенкелите, поводите и промяната в центъра на тежестта на тялото си); конят възприема тези външни въздействия чрез рецепторите, които ги предават на централната нервна система, където се анализират и синтезират; пак по пътя на нервната система в отговор на въпросните външни въздействия двигателният апарат на коня извършва съответни двигателни актове.

Представете си трети случай. Конят се подплашва и с остро движение прави скок напред и веднага втори – встрани. В такъв случай кое е по-лесно за лошия ездач – да се справи с трудната обстановка, като стане неизместен на седлото и завладее мигновено коня, или да потърси по-сигурно място на земята?

Спрете се върху тези три случая и решете може ли ездачът да изучи не ездовото изкуство, а дори обикновената езда чрез празнични разходки и съкратени курсове?

Тези разсъждения поставят въпроса за значението на седежа на ездача и какъв трябва да бъде той.

6. СЕДЕЖ

Казахме вече, че в настоящото ръководство няма да се занимаваме с въпроса, как се изработва седежът на ездача. Този въпрос разглеждаме тук само дотолкова, доколкото е нужно да го свържем с абсолютното изискване ездачът да има напълно правилен седеж, за да има право да разчита на добри резултати при работата, свързана с обездката на коня.

Най-погрешно е да се свързва понятието „седеж” с понятието „сила” (в смисъл на нужна сила за задържане на седлото).

Седежът е равновесие, т.е. движение, стремящо се да държи центъра на тежестта на ездача в определено положение.

При добрия седеж движенията на тялото на ездача, целещи да неутрализират изместванията на неговия център на тежестта, които се получават вследствие на движението на конското тяло, са привични.

Стремежът да се остане на седлото не трябва да натяга нито една част от тялото на ездача.

Изместванията, които тялото на ездача получава, са във вертикална посока, странични, напред и назад.

Цялото изкуство при съгласуване на движенията на тялото на ездача с тези на тялото на коня се състои в простото правило - контрадвиженията на ездача да съвпадат така с движенията на коня, че да се неутрализират реакциите в техния зародиш.

Ударите, които дава гърбът на коня, трябва да се посрещат меко от тялото на ездача. По този начин те отиват в мъртво пространство и упражняват почти нищожно влияние, в смисъл на изместване, върху тялото на ездача.

Примери: първи момент – тялото на коня подскача нагоре. Движението нагоре, което конят извършва, се предава на тялото на ездача. Кръстът на ездача изиграва ролята на буфер – чрез еластично подаване напред, с което ударът от гърба на коня се смекчава, седалището на ездача остава в контакт със седлото.

В следващия втори момент, когато тялото на коня (гърбът) се спуска надолу, би се получило отделяне на седалището на ездача, ако в този момент кръстът чрез изправяне не помогне седалището да догони седлото в новата му посока на движение. Чрез това движение на кръста тялото на ездача се поставя в готовност да посрещне отново първия момент.

По този начин ездачът не получава секвания, а и конят носи леко тялото му. Този начин на езда има значение и за самия кон, защото и той не получава остри удари в гърба.

Какво се получава в обратния случай? Конят подхвърля ездача нагоре; в следващия момент гърбът на коня слиза надолу, а тялото на ездача остава отделено от конския гръб; след това гърбът на коня тръгва отново нагоре и среща слизащото тяло на ездача. По този начин се получават остри неприятни друсания и за коня, и за ездача.

При седеж с остри друсания ездачът мисли повече за оставане на седлото; ръцете и краката му са заети с възстановяване на изгубеното равновесие и в такъв случай не може да става дума за точно управление на коня.

При добре изработения седеж ездачът чрез съответно изпреварване на движенията на коня държи постоянен тесен контакт с тялото му, без за целта да се употребява физическа сила, и има напълно независимо движение за всички части на тялото си. Последното обстоятелство е от решително значение, защото осигурява пълна възможност за точно даване на помощите при управление на коня.

Ездата е непрекъснато движение напред. Това правило лежи в основата на правилния седеж. Движенията на тялото на ездача трябва да поддържат физически и морално импулса на коня – движението му напред. Ето защо кръстът на ездача трябва да насочва ударите на тялото му в посока отзад напред.

Малко ездаци познават значението на това правило, а още по-малко го спазват.

Седеж, при който кръстът на ездача прави удари отзад напред, се нарича „активен“, а обратно – „пасивен“.

Активният седеж ангажира коня в движение „винаги напред“ и ездачът употребява малко усилие с шенкелите – само за засилване при нужда на това движение или за изменяне на посоката му.

При пасивния седеж конят е в недоумение – тялото на ездача пречи на движението напред, а шенкелите искат това движение. В резултат конят се съпротивлява, ездачът се уморява, а изяздането на коня закъснява (а най-често исканото движение или не се получава, или се получава, но несъвършено).

Принципът за насочване на движението на тялото на ездача в посока, в която се движи конят, важи и при страничните движения.

Правилен седеж може да се получи само под зоркото око на опитен инструктор.

И най-добрият ездач се нуждае периодично от поправки на седежа, който неизбежно се разваля през време на работата – било от небрежност, било от умора.

7. СЕДЛО

Като се говори за седежа, не може да не кажем няколко думи за седлото.

Много „празнични” ездачи са умували за изнамиране на един вид седло, което да притежава магически качества – да им дава възможност да седят правилно и здраво. Тези врагове на ездата и на истинския конен спорт не знаят, че и да намерят такова седло, те никога няма да станат истински ездачи.

Седлото за обездка служи много малко за закрепване на ездача върху гърба на коня. Преди всичко то служи, за да даде възможност на ездача по-удобно да обездва коня, а в същото време конят по-леко да носи тежестта на ездача.

Следователно седлото за обездка трябва да отговаря на следните условия:

1. Да прилепва о гърба на коня с възможно повече допирни точки (без дебели подплънки и дебел потник).
2. По външни форми и размери да бъде съобразено с ръста на ездача и да не пречи на правилния седеж. Най-ниската му част (в седалищната част) да бъде близо до предния лък.
3. Възглавниците и крилата да не отделят ездача от гърба на коня (да може да чувства движенията на коня); меките възглавници правят седлото приятно за коня, но пречат за усещане на движенията му.
4. Предният лък да не допира холката на коня.
5. Късите крила се закачват при ездата на ботуша, а дългите пречат на точното действие на шенкелите. Удобна дължина – една длан под коляното, при езда на манежни стремена.
6. Неразделна част към седлото са: а) потник – от плътно кече, дебелината на което да не е по-голяма от 2 см; вътрешната му повърхност трябва да се поддържа идеално чиста и равна; б) опас – широк най-малко една длан и недопускащ прожулвания.

Забележка. Най-малко един път в седмицата седлото се почиства основно и се проверява да няма някоя повреда, която да предизвиква набиване или прожулване върху гърба на коня.

7. Тъй като предната част на гърба на коня е по-пригодна да носи тежест, седлото се поставя по-близо до холката, но в същото време то не трябва да пречи на движението на плешките.

На практика седлото се поставя на гърба на коня по следния начин: първо, седлото се поставя повече от нормално върху холката; след това леко се разклаща, докато предните възглавници опрат плътно зад плешките; по този начин се избягва и опасността косъмът на гърба на коня да остане обърнат в обратна посока, което може да причини набивки.

С едно лошо изработено седло конят поначало не може правилно да се оседлае.

8. ВРЪЗКА МЕЖДУ АНАТОМИЯТА И МЕХАНИКАТА ПРИ ДВИЖЕНИЯТА НА КОНЯ

Конят представлява жив мотор; немислимо е неговото правилно използване, без да се познават неговите части и принципите на движението.

Тук се спирам само на принципни положения във връзка с поставения въпрос, но съм длъжен да привлека вниманието на всички ездачи, които имат амбицията да изучат и овладеят основно ездовото дело, че е абсолютно необходимо да познават конското тяло не по-зле от своето, а също и основно да познават механиката на движенията му.

Ще разгледам само онези части от конското тяло, които са източник на движение и чрез които то се предава.

Свикнали сме да казваме, че моторът на коня, това е крупът със задните крака. В действителност цялото тяло участва при движението и харчи енергия, но безспорно главното действие идва от задницата, тя тика тялото напред.

Ето няколко интересни момента от движението.

Една серия от мускули свиват ставите, изнасят в известна последователност задните крака нагоре и напред и ги поставят на земята.

Друга серия от мускули изправят ставите и издърпват задните крака назад.

Понеже краката са опрени на земята, те не могат да се изместят назад, а тялото отива напред.

Това постъпателно движение чрез гръбначния стълб се предава на предницата.

Предните крака играят главно роля на подпорни колела, които носят тежестта и пренасят тялото на коня напред, като една серия от мускули свива ставите, изнася краката напред и ги поставя на земята. Друга серия от мускули изправя ставите и издърпва краката назад.

Усилията на предните крака са главно за носене на тежестта (това доказва и техният строеж), но безспорно е, че и те участват с известна енергия и помагат на задните крака за създаване движението напред.

Особено важна е тяхната роля за прехвърляне тежестта назад. Затова именно казваме, че изязденият кон има облекчена предница. Кон с облекчена предница има свободна и висока акция при движението на предните крака.

Шията и главата вземат участие в движението, като с положението си по-високо или по-ниско, по-наляво или по-надясно балансират, за да се получи общото необходимо равновесие, най-подходящо от гледна точка на механиката на движението.

Ездачът трябва да познава работата на задните и предните крака и последователността в движенията им, положението, което трябва да имат във всеки отделен момент от движението, за да може активно да се намесва за минаването в желан алюр, както и за промяната на скоростта и височината на алюра.

Реда, в който се движат краката на коня при различните алюри, ще разгледаме на съответното място, когато описваме алюрите. Казаното за необходимостта да се познава механиката при работата на краката се отнася и за другите части от конското тяло – главно гърба, шията и главата. Особено необходими са тези познания при работата по изработване на алюрите.

Какво принципно трябва да знае ездачът?

1. Помощите трябва да се дават по такъв начин, че да се активизира към действие точно определена част от конското тяло.
2. Когато се постигне общо равновесие, облекчаващо в даден момент определена част от тялото на коня, се получава най-добрата възможност за извършване на движения с тази облекчена част.
3. Правилно е да се утежняват краката, които стоят на земята, а тези, които са в движение, да се облекчават.
4. При бързите алюри задните крака трябва да носят по-малко тежест.
5. При всички движения е необходимо шията и главата да са напълно свободни, за да могат с подаване напред и назад да облекчават при нужда раменете и да позволяват изнасяне на предните крака напред и нагоре.
6. При високите отемповани ходове задните крака трябва да се поставят под центъра на тежестта на конското тяло и така да се облекчи предницата за движение във височина.
7. Шенкелът трябва да действа в моменти, когато кракът на коня се отделя от земята и е в движение напред и нагоре. В противен случай се получава обратен резултат – съкращава се движението и се предизвиква съпротива.
8. Конят има най-големи възможности за съпротива, когато стои на място. Движението дава възможност на ездача да усили действието на мощите си.

9. Пълно въздействие върху движенията на коня се получава, когато се съгласуват помощите: шенкел, тежест и повод.
10. Централните места, от които зависи дали конят е поставен правилно в равновесие и състояние, за да може да извърши най-добре исканото движение, са следните:
- а) устата на коня – долната челюст трябва да остава през цялото време на работа подвижна, без да се отваря;
 - б) задтилькът е възел, през който протичат исканията на ездача, направени чрез поводите. Той трябва да бъде подвижен – с това се позволява подвижност и на цялата глава. При твърд задтильк исканията на поводите се изпълняват с твърдост, правопрпорционална на твърдостта на задтилька;
 - в) шията на коня трябва да бъде извита с изпъкналата част нагоре. Закъсненията на шията при вземане на исканото положение при отвесно или странично сгъване са причина да закъснява изпълняването на цялото искане движение;
 - г) гърбът на коня е лостът, на който се държат двата мощни двигателя: задницата и предницата. Той трябва да бъде напълно отпуснат, в смисъл на еластичност. Чрез гърба ездачът е в контакт с коня. Отпуснатият гърб е първият признак за установено доверие между коня и ездача. Гърбът на коня играе главната роля при нагласяването на целия организъм за предстоящото движение, а естествено е, че и тялото на ездача, бидейки част от цялата маса (тази на двете тела), ще е необходимо своевременно да се поставя в положение, обслужващо предстоящото движение.
По отношение на надлъжната ос на гърба на коня тежестта на тялото на ездача бива насочена: напред, назад, вляво и вдясно;
 - д) краката – въпреки че краката на коня ще извършат исканото движение, не само от тях зависи правилното му извършване. Точността на стъпките по време и пространство, по посока на движението, височината и формата на движението на краката ще зависят от възможностите, които другите органи са дали.

Първоначалните грешки, които краката на коня правят при стоене на място и при движение, ако не се дължат на груб екстериорен недостатък, могат с работа да се поправят.

Навикът краката на коня да стъпват точно и по форма според изискванията на ездача се придобива с продължителна методическа работа. Веднъж свикнал, конят прави с удоволствие най-трудните движения с краката си – движения, срещу които в първите уроци е водил упорита борба.

За да не се стигне до груба борба с коня при изработване на движенията му, необходими са следните условия:

1. да не се иска от коня движение, за което краката му не са подготвени;
2. исканията да се правят в строга постепенност – като се отива от лекото към трудното;
3. при всяко искане от коня да извърши движение с краката да се постави предварително в благоприятно равновесие, обслужващо движението;
4. докато конят придобие навик да прави желаното движение, да не се искат продължителни усилия, т.е. само няколко искани нови стъпки, направени дори не напълно правилно, в началото трябва да ни задоволят.

Подробности по засегнатите тук въпроси ще дадем на съответните места в ръководството.

9. ФИЗИОЛОГИЯ НА МУСКУЛИТЕ

Мускулите имат способност да се свиват. При свиване те от дълги стават къси и дебели. В животинското тяло мускулите се свиват под влияние на раздразнението, дошло по нервите. Моментът на раздразнението на мускула не съвпада с началото на свиването. Свиването започва една стотна част от секундата след раздразнението. Този период от време се нарича „скрит период на раздразнението на мускула”, след който мускулът се свива, а след това започва разпускането му. Всяко движение на животното произтича от непрекъснатото свиване на мускулите, които по време на работата получават много раздразнение от нервната система.

Работа на мускулите. Свиването на мускула в организма е съпроводено с усилено изразходване на хранителни вещества и кислород. Притокът на кръв в работещите мускули се увеличава. С увеличаване на нуждата от хранителни вещества в мускула се увеличава и изгарянето (оxygenирането) им. При усилена работа на животното температурата на мускулите и на тялото се повишава, животното се сгрива и изпотява. Мускулите получават енергията, необходима за работа, от хранителните вещества, дошли чрез кръвта, главно от изгарянето на въглехидратите – гроздовата захар изгаря в мускулите до въглероден двуокис и вода, като освобождава скритата в нея енергия.

Изморяване на мускулите. След продължителна работа настъпва изморяване на мускулите. Те постепенно губят възбудимост, отслабва свиването им и накрая може съвсем да престанат да се свиват. Изморяването зависи от недостига на хранителни вещества, главно от натрупването в мускулите на вредни вещества, образували се през време на тяхната работа. Затова е необходимо да се правят почивки, през които настъпва отделянето на тези вещества от мускулите. Признаците на умора в организма засягат не само мускулите, но и нервната и кръвоносната система.

ПОМОЩИ, С КОИТО КОНЯТ СЕ ОБЯЗДВА И УПРАВЛЯВА

Всички средства, които ездачът използва при обзядването на коня, се наричат помощи.

ВИДОВЕ ПОМОЩИ И ТЕХНИТЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Помощите биват:

- главни,
- спомагателни,
- допълнителни.

Помощите, без които обзядването на коня е немислимо, се наричат **главни помощи**. Такива са: поводитите, шенкелите и тежестта на ездача.

Онези помощи, които служат да засилят действието на главните помощи, се наричат **спомагателни** – глас, пръчка, шпори, награди и наказания.

Всички други помощи, които се употребяват в някои случаи и които действат автоматично, като мартингали, странични поводи и др., се наричат **допълнителни помощи**.

Кое обстоятелство характеризира възможността помощите да дават искания резултат?

Всички разсъждения относно физическото въздействие на помощите върху движенията на коня трябва да се правят с оглед на това, че конят не е неодушевена машина, а живо същество със своя лична физиономия и възможности да се противопоставя на исканията на ездача.

Трябва да помним, че се иска умение да накараме коня да приеме помощите като средство за управление.

Затова именно в теорията на ездата не трябва да се правят изводи, на които да се придава абсолютно точно съдържание (точно задължителни за коня).

Все пак, когато един ездач с дълга опитност прилага помощите, имайки предвид психологическите и физическите закони, може да се надява, че след като надлежно подготви коня си, последният ще му се подчинява с точност, граничеща с абсолютност.

В ездата има известна доза от индивидуалност, която идва от „условността“, неминуема при обездката на коня. Няма двама ездачи, които да яздят в подробности по съвсем еднакъв начин, т.е. да прилагат помощите абсолютно еднакво.

Затова аз поддържам, че правилата, които давам тук относно помощите, не са аксиоми (следователно могат да бъдат не само тълкувани, но и критикувани).

Критиката, която опитните ездачи ще правят, ще допринесе за още по-доброто изясняване в подробности на теорията за помощите, но неопитните ездачи само ще спечелят, ако ги приемат като аксиоми.

С няколко думи ще характеризираме условностите при работата с помощите.

В ездата има моменти, при които действието на помощите отива в пълен разрез с физическите закони.

Например: свалянето на главата и изтеглянето на шията на коня се постига лесно при работа от седлото, като караме коня да отива към поводите (да тегли поводите), отколкото ако работим от земята, теглейки с поводите главата на коня напред и надолу, което от физическа гледна точка изглежда по-естествено.

Втори пример: при действие с шенкелите тласъкът, който задните крака дават при движение напред, от физическа гледна точка е по-естествено да се приеме, че ще увеличи силата, с която конят натиска на повода. На практика след надлежно обучение на коня се получава обратното – колкото по-силно се ангажират в работата задните крака, толкова опорът на повода става по-лек (затова правилно спиране на място на коня от движение не може да бъде извършено без действието на шенкелите).

Най-трудните моменти в обездката са именно тези, в които запознаваме коня с условностите (с действията на нашите помощи, от които не можем да очакваме абсолютно точно исканото действие от страна на коня).

Щом като приемем, че и в научната езда, както и в цирковата, има условности, каква е разликата между тези два начина на яздене?

Съществената разлика е в това, че обикновено конете в цирковете са обяздени само с условности, които нормално са против обикновените физически закони (ездачът просто пречи на коня), докато в научната езда условностите идват да обслужват физическите закони.

В цирковете повечето от дресьорите чрез много продължително прилагане на определени условни помощи просто принуждават коня да върши дадени действия, като често употребяват груби физически въздействия за получаване на искано упражнение.

Научната езда изследва физиологичното въздействие на помощите и създава правила за тяхното прилагане, чрез спазването на които конят се поставя в най-благоприятни условия за извършване на исканото движение.

Ще се помъча да подреда правилата за употребата на помощите, като ги оживя, давайки възможност на младите ездачи да ги видят както в простото им единично действие, така и в някои сложни комбинации.

Ще успее в работата си с коня не този ездач, който ще изучи отлично само на теория как се употребяват помощите, а който придобие навика да ги употребява чисто, по правилата, които теорията дава.

Бързи и точни резултати при обездката на коня се получават само чрез съгласуваната употреба на помощите.

Ездачът трябва да помни простото правило за реда при съгласуваната употреба на помощите, а именно: първо да се употребява шенкелът, за да се създаде импулс и начало на движение (обездката е изработване на движенията); второ – тежестта на ездача обслужва общото равновесие, даващо възможност да се изпълни движението при най-благоприятно физическо състояние; трето – поведът дава посоката на движението, регулира го и при нужда го трансформира във височина.

Тези три основни помощи се „обслужват” взаимно, но никога не трябва да се противопоставят вредно една на друга.

Горепосоченият ред в даването на помощите важи при съгласуваната им употреба. Поотделно помощите ще опишам в реда, в който запознаваме с тях младия кон.

ГЛАВНИ ПОМОЩИ

ПОВОДИ

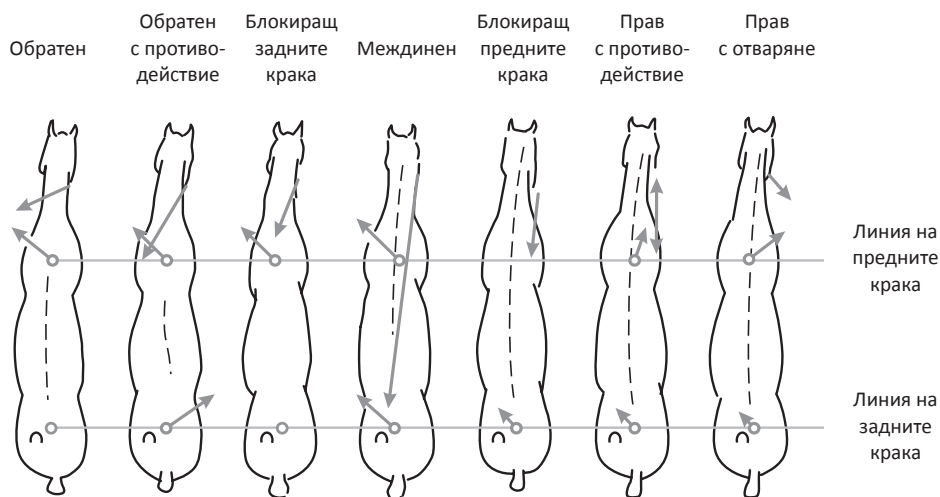
Поводите служат на ездача, за да насочва с тях коня в исканата посока и да променя и регулира алюрите, като във всички случаи съответно изменя неговото равновесие.

При обездката на коня поводите, в съгласие с другите помощи, освен горекананото имат и много важната задача: да трансформират импулса за движение напред в движение във височина.

При отделното действие на поводите всеки повод може да бъде употребен по пет различни начина: прав повод с отваряне; прав повод с противодействие; междинен (обратен); обратен повод с противодействие и обратен повод (виж фиг. 1 и 2).

Тези пет повода (основни посоки на действие) имат рязко различаващо се въздействие върху коня.

Десен повод

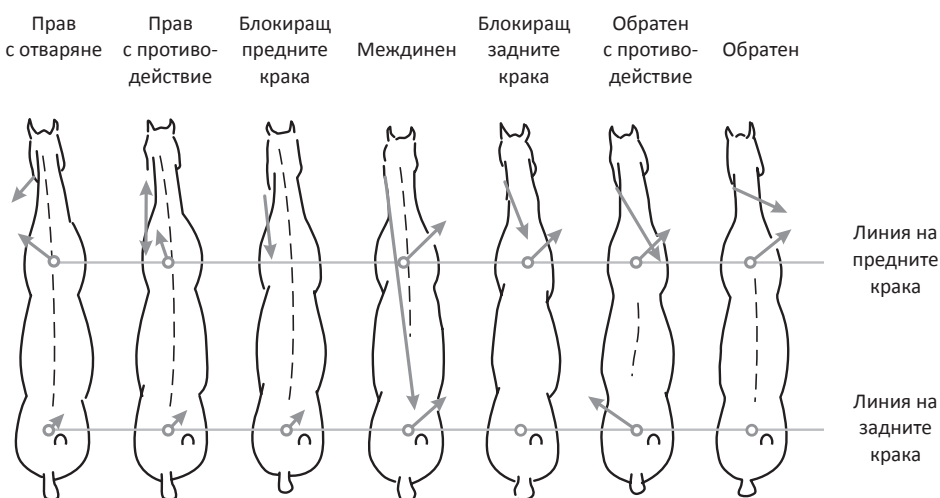

Фиг. 1. Конят има дясна постановка

Стрелките, които започват от главата на коня, показват посоката на действието на повода. Стрелките, които започват от линиите на предните и задните крака на коня, показват в каква посока се изместват предните и задните крака при действие на съответния повод.

За изработване на фигури 1 и 2 е използвана книгата на майор Де Сален „Рамото вътре – секретът на ездовото изкуство“.

Ляв повод

Фиг. 2. Конят има лява постановка

Обяснението на фиг. 1 е валидно и за фиг. 2

Между тези пет основни положения на действие с повода има още десетки други междинни положения (посоки), всяко едно от които колкото повече се отдели от основното си положение, толкова повече се променя и въздействието му върху коня и постепенно се доближава до едно от другите основни положения.

Да видим как се употребяват и какво е въздействието на поводите върху коня в петте основни положения.

Десен повод. Да разгледаме действието на десния повод, като за целта проследим движенията на дясната ръка от най-дясно положение до крайно ляво положение (фиг. 1).

Право действие – когато дясната ръка действа надясно – казва се, че действат с прав повод.

Десен прав повод с отваряне имаме, когато дясната ръка действа подчертано надясно. Този повод води предницата на коня надясно; няма въздействие върху задните крака.

Нека започнем да движим дясната ръка от положение на прав повод с отваряне постепенно наляво и да изследваме какви промени ще настъпят във въздействието на десния повод върху коня – по-точно поотделно върху предницата и задницата му.

Колкото повече дясната ръка на ездача се премества наляво, толкова повече намалява въздействието на десния повод върху предницата надясно. На фиг. 1 нагледно се вижда как се променя въпросното въздействие на десния повод при движението на ръката от дясно на ляво (виж стрелката, която показва в каква посока се проявява въздействието на десния повод върху предницата на коня).

Когато дясната ръка започне да действа в посока, успоредна с надлъжната ос на коня, казваме, че действа *десен прав повод с противодействие*. Този повод измества предницата слабо надясно и по-силно задницата наляво (противопоставя предницата на задницата).

Изместването на задницата наляво започва малко по-рано, когато поведът се променя от прав с отваряне в прав с противодействие.

При движение на ръката още наляво посоката на действие на повода пресича гръбначния стълб на коня – от този момент започват да действат *обратните поводи*.

При това движение на ръката въздействието на дясната ръка върху предницата на коня надясно постепенно намалява.

В един момент това въздействие, преди посоката на действие на повода да е пресякла гръбначния стълб на коня, изчезва – това положение можем да наречем мъртво за предницата, а повода – блокиращ предните крака.

Видяхме как при действието с десния повод, при преместване на ръката наляво, докато въздействието на поводата за изместване на предницата надясно намалява, въздействието върху задните крака за изместването им наляво се увеличава.

В положение „мъртво за предницата“ десният повод с начало на обратно действие, „блокиращ предните крака“ както вече го нарекохме, най-сполучливо може да се използва за кръгом около предницата при движение на задните крака наляво.

При движение на дясната ръка още наляво десният обратен повод, запазвайки действието си за изместване задните крака на коня наляво, започва да измества и предните също наляво. В един момент силата за изместване на предните и задните крака на коня наляво е равна – целият кон се измества наляво. Десният повод, с който изместваме целия кон наляво, се нарича „обратен междинен“ (ще го наричаме за по-кратко междинен).

Той е обратен, защото с десен повод тикаме коня наляво – в обратна страна на действащата ръка.

Той е междинен, защото в момента на неговата проява въздействието на десния повод върху предницата от посока надясно се сменя в посока наляво.

При движение на дясната ръка още наляво обратното действие на поводата засилва своето въздействие за изместване предницата на коня наляво, а въздействието върху задните крака за изместването им наляво отслабва.

В един момент въздействието върху задните крака изчезва. Това положение можем да наречем „мъртво за задницата“, а поводата – блокиращ задните крака.

Десният обратен блокиращ задните крака повод най-сполучливо може да се използва за кръгом около задните крака (пирует) при движение на предните наляво.

При движение на дясната ръка още наляво (още по-силно обратно действие) десният обратен повод, запазвайки своето въздействие за изместване на предницата на коня наляво, започва да измества задните му крака надясно (връщат се в обратна посока).

Това е моментът, в който въздействието на дясната ръка, като действа в обратна посока с обратен повод, от изместване на задните крака наляво минава към изместването им надясно (връщат се в обратна посока).

Десният обратен повод, с който изместваме предните крака наляво и задните надясно (противопоставяне предницата на задницата), се нарича десен обратен повод с противодействие.

При движение на дясната ръка още наляво нейното обратно действие още повече се засилва. При това движение на ръката действието на десния обратен

повод върху предницата се засилва и в един момент действието му върху задните крака на коня изчезва.

Този повод наричаме десен обратен. Ако го наречем десен обратен с отваряне, няма да сгрешим.

И така, виждаме, че при движението на дясната ръка на ездача от дясно на ляво поводът, с който тя действа, може да въздейства върху коня при пет основни положения (и две допълнителни).

Заслужава внимание следващата симетричност в разположението на петте основни положения на повода и тяхното въздействие върху предните и задните крака на коня (фиг. 1 и 2).

Двете крайни основни положения можем да наречем чисти действия върху предните крака на коня – няма въздействие върху задните крака. Но все пак трябва да правим разлика в чистотата, с която тези два повода действат за промяна на посоката. Докато при действието с правия повод с отваряне конят се движи на страната на действащия повод без следа от противодействие, при действието с обратен повод конят се движи в обратната страна на действащия повод, като слабо се съкратява по надлъжната си ос (начало на противодействие).

Затова именно правият повод с отваряне остава незаменим повод за промяна на посоката на движението на младия кон.

По средата на петте основни положения на повода стои обратният междинен повод. Това е поводът, с който главно изработваме равновесието и движението на коня.

Десният обратен междинен повод тика целия кон (еднакво предница и задница) наляво. Левият обратен междинен повод тика целия кон надясно.

Симетрично в страни на междинния повод стоят двата повода, които действат с противодействие – правият с противодействие и обратният с противодействие (фиг. 1 и 2).

Въздействието върху предницата и задницата на коня на единия е точно противоположно на въздействието на другия.

Десният прав с противодействие води предницата надясно и тика по-силно задницата наляво, а десният обратен с противодействие води по-силно предницата наляво и тика задницата надясно.

Нека сега да разгледаме как се употребяват петте вида основни поводи.

Начин на употреба на основните поводи

Прави поводи

Прав повод с отваряне (ляв и десен)

Да приемем, че конят е свит нормално в посоката на действащия повод.

Правият повод с отваряне (фиг. 1) се дава, като ръката, държаща повода, се отделя встрани от шията на коня и напред на разстояние в зависимост от чувствителността на коня и от остротата на промяната на посоката, която желаем той да направи.

Правият повод с отваряне не оказва физически непосредствено въздействие над задните крака на коня при действието му, когато конят е на място, но въпреки това, за да облекчи обръщането си встрани, конят по навик (виж шийни рефлексии) измества и задните крака в противната посока на действието на повода. Затова именно не можем да направим кръгом около задницата само с прав повод с отваряне, а се налага да действат и с обратен блокиращ задницата.

Ако правият повод с отваряне се употреби, когато конят е в движение, обръщането на главата и шията встрани увеличава цялото му тяло в същата посока.

При този случай изместването на задните крака в противоположна посока е правопрпорционално на бързината, с която се движи конят. Важно е да се знае, че не действието на повода е причината за изхвърляне на задните крака в противната посока, а самата техника на движението го налага (това трябва да се запомни, за да ни е ясно по-късно, когато ще говорим за упражнението „рамото вътре“, защо настояваме първите уроци за това упражнение да се дават в ъглите на манежа).

При първите уроци за подчинение на правия повод с отваряне конят се поставя в положение, при което може леко да се подчини (за промяната на посоката да не е нужно поведът да действа силно).

Най-добрият момент от физиологична гледна точка е моментът, когато конят влиза в ъгъла на манежа (поводът действа за излизане от ъгъла).

След няколко урока езда в манежа конят свиква да прави завоите, подчинявайки се на правия повод с отваряне.

Когато решим да започнем да приучваме коня към точно подчиняване на правия повод с отваряне, поискваме от него при езда на ходом, задържайки го с външния повод, да влезе в самия ъгъл. Когато главата на коня почти опрете до стената (оградата) на манежа, поискваме, теглейки много леко повода с подчертано отделяне на вътрешната ръка от шията на коня (20–30 см), той да промени посоката.

Първия път конят ще направи промяната привично, за да не се сблъска със стената, но понеже това негово действие съвпада с желанието на ездача, последният щедро награждава коня.

Ако ездачът е внимателен, младият кон, поставен в гореописаната благоприятна обстановка, още първия час разбира защо го награждават и започва постепенно да се съсредоточава за по-точно изпълнение исканията на правия повод с отваряне. При първите уроци много важно правило е, когато действа вътрешният повод с отваряне, външният повод да се освободи, да не поддържа контакт с устата на коня, за да не изпадне той в противоречие. Нужно е конят да получи съвършено чиста представа за действието на правия повод с отваряне и да му стане също напълно ясно какво той е длъжен да направи в случая.

По-късно едно леко стискане на юмрука и отварянето му от китката (почти невидимо за окото) ще е достатъчно конят да промени посоката на движение, но за такова тънко изпълнение конят трябва да е и физически подготвен (гимнастициран). Когато ездачът получи впечатление, че на коня му е ясно какво трябва да направи при действието на правия повод с отваряне, може да се поиска със същия повод промяна на посоката по-далеч от ъгъла.

Ако конят не се подчинява веднага, а след продължително движение напред, поводът се прилага по-строго, с леко дръпване. Крайната цел е в „същия миг“, в който приложим правия повод с отваряне, конят да направи крачка в исканата посока. При даване на правия повод с отваряне конят трябва без колебание да промени посоката, огъвайки тялото си съответно на кривата, по която се движи, до вземане на новата посока. Това движение той трябва да извърши при пълна отпуснатост и при запазване на темпа на движението. Всяко забързване, повдигане на главата, отиване зад поводата, скъсяване на шията, намаляване на крачката и др. промени в състоянието на коня, характеризиращи, че той не е отпуснат, трябва да се смятат за големи грешки и настойчиво да се отстраняват.

Грешка е също така, когато конят не прави отклонение от посоката на движението точно според желанието на ездача.

От решително значение е в кой момент от движението на коня ще се въздейства с поводата за получаване на точно и отпуснато изпълнение.

За да промени посоката на движението си наляво, за коня е естествено да направи първата стъпка с левия преден крак. В такъв случай естествено е да действваме върху предния ляв крак, когато е във въздуха (в момента, когато се отделя от земята).

Точността в изпълнението идва безспорно не в първите дни на обездката, а след като конят вече има изработен правилен опор за поводата и когато е физически подготвен за леки и гъвкави движения.

В началото, когато при действие примерно на левия прав повод с отваряне конят няма още сигурен опор на външния (десния) повод, може да обърне главата и шията наляво, без да промени посоката. По-късно, когато конят е научен да търси постоянен опор на външния повод и за случая ездачът предварително е засилил опора на десния повод, имаме осигурено точно подчинение на левия прав повод с отваряне. Когато конят е опрян правилно на десния (външния) повод, той е леко свит наляво. В подобно положение, когато въздействаме с левия повод с отваряне, конят може да се свие допълнително наляво толкова, колкото позволи десният повод. Това ограничаване на свиването наляво прави по-остро, следователно и по-сигурно действието на правия повод с отваряне.

Уроците по даване на правия повод с отваряне съвпадат с тези по опиране на повода и с уравновесяване на младия кон (приучване да носи тежестта на ездача). Непоправима грешка ще бъде, ако ездачът вследствие на вдигане на ръката при даване на правия повод с отваряне предизвика повдигане на главата, а оттук преждевременно, следователно и неправилно повдигане на шията и хлътване на гърба.

Няма по-просто движение от промяна на посоката чрез даване на правия повод с отваряне, но нека помним, че никое друго движение не можем да направим напълно изискано, ако при това първо толкова просто движение допуснем конят да го прави погрешно – преди всичко без нужната отпуснатост.

Ездачът, бързайки да подготви коня си за състезание, допуска тази грешка. Но при тези случаи, колкото повече приближава денят на състезанието, толкова повече, опитвайки да изглади отделните движения и да ги свърже в едно хармонично цяло, той чувства нуждата да се връща назад в работата и да дава уроци на коня си за по-точно и по-отпуснато подчиняване на правия повод с отваряне. Това, естествено, е свързано със загуба на време в един период, когато всеки час е преброен.

Ако се пресметне колко време се губи всеки ден в работата с кон, който не е правилно изработен в подчинение на правия повод с отваряне, губенето на време поради бавността, с която конят при такова състояние възприема новите упражнения, лесно ще се убедим от какво значение е още в самото начало на обездката да го приучим да се подчинява точно и при пълна отпуснатост на правия повод с отваряне.

Ако ездовият усет подсказва, че при действието на правия повод с отваряне конят не се доверява напълно (все още проявява известна доза съпротивление), вследствие на което е неминуемо и съответно напрегнат, не трябва да се минава към нови сложни движения и упражнения.

В такъв случай първата задача на ездача е да открие причината на съпротивата и да я отстрани окончателно. Тази причина може да се крие и в коня (уста-

та, задтилька, шията) или у ездача (неправилна подготовка на коня, неправилно действие с помощите).

Причината за съпротива може да бъде от естество, позволяващо бързото ѝ отстраняване, но може също да се наложи предварителна подготовка на коня, за да се доведе до положение „да може“ да извърши точно исканата промяна на посоката,

Да се запомни: каквато и да е причината за неподчинение на правия повод с отваряне, преди да се отстрани, да не се минава към каквото и да е друго обучение на коня (първо ездачът да потърси грешката в себе си).

Следващите редове са за по-напреднали ездачи. Чрез продължителна и много внимателна работа връзката между ездача и коня чрез повода достига до такава висша степен, че ездачът може чрез поводите да командва предните крака на коня по начин да се получи впечатление, като че ли поводите са вързани направо за предните крака на коня. Първата стъпка за изработване на тази висша степен на връзка между ръцете на ездача и предните крака на коня е действието на правия повод с отваряне.

Например: езда ходом на дясна ръка. Ездачът, действайки с десния прав повод с отваряне, в момента, когато левият преден крак на коня стъпва на земята, и като увеличи със своята тежест предницата му надясно, може да застави коня да направи с десния преден крак много отчетливо крачка напред и надясно. Награждаването на коня трябва да стане в момента, когато той изнесе предния десен крак напред и надясно. Наградата дава възможност на коня бързо да разбере какво се иска от него. Това е първата стъпка по пътя на работата за свързване на десния преден крак на коня с десния прав повод с отваряне.

Това действие, колкото и да изглежда сложно на теория, е толкова просто на практика – то се усвоява изключително лесно от коня.

Може смело да се твърди, че няма кон, който да не направи въпросната стъпка след 4–5 урока.

Щом постигне веднъж точно изпълнение на искането на правия повод с отваряне, ездачът може да пристъпи към по-висши моменти, като например да задържа с повода бързината, с която стъпва предният крак, да позволява по-широка стъпка и да съкратява стъпката.

Тази получена свръхчувствителност при действието с правия повод с отваряне по-късно лесно се предава на останалите четири повода при комбинираното действие, с които (при наличието на тази свръхчувствителност) създаваме възможност да въздействаме върху коня за изработване на ходовете от висшата езда.

Прав повод с противодействие

Правият повод с противодействие (фиг. 1) обръща коня към страната на действащия повод.

Правият повод с противодействие има посока на действие, успоредна на гръбначния стълб.

Начин на действие. Чрез стискане на юмрука, а при нужда – чрез слабо теглене, десният прав повод с противодействие, употребен, когато конят е на място, измества слабо предницата надясно и назад, а задницата – по-силно наляво и назад. Той противопоставя предницата на задницата.

Да се запомни, че обръщането на коня към страната на действащия прав повод с противодействие идва не от обръщането на предницата, а от изместването на задницата в противоположна посока.

Същият повод, употребен, когато конят е в движение, измества слабо предницата надясно и задържа движението напред, а задницата измества по-силно наляво и задържа движението ѝ напред.

Този повод съкратява шията и задържа общо движението напред. Нарича се „с противодействие”, защото противопоставя предницата на тласъка, който идва от задните крака.

Това последно качество на този повод дава възможност с неговото действие да трансформираме постъпателното движение в движение във височина.

С него си служим в първите уроци при отемповане на алюрите.

Направените разсъждения за десния прав повод с противодействие, съответно приложени, остават същи и за левия.

Много вредно се отразява върху равновесието на младия кон, когато, като действаме с правите поводи, за да го задържим, едновременно с това повдигаме и юмрука. Когато младият кон натиска на повода, много често ездачът изпада в тази грешка.

Понеже правите поводи при силно повдигнат юмрук имат остро действие в устата на коня, той повдига главата, но бидейки неготов за движение при такова положение на главата, отпуска надолу средната част на шията (еленова шия) и гърба (пробит гръб). Вследствие отпускането на гърба тласъкът на задните крака намалява и опорът на повода отслабва. Ездачът се заблуждава, че е успял да получи искания правилен опор на повода и да отемпова алюра. Всъщност в този случай имаме движение без опор и без импулс.

Всеки ездач трябва да запомни, че няма урок с по-вредни последици за обездката от даването възможност на коня да избегне да трансформира импулса в движение във височина – чрез отпускане, пробиване на гърба.

Има много други средства, с които конят може да се приучи да не натиска на поводата и при употребата на които полученият резултат ще бъде целесъобразен (например чести остри пресичания на манежа наляво и надясно назад, езда в кръг, рамото вътре и др.).

Обратни поводи

Каза се вече, че действието на поводата – с ляв надясно и с десен наляво – се нарича обратно действие, а самият повод, който действа с обратно действие, се нарича обратен повод.

Има три вида обратен повод: обратен междинен, обратен с противодействие и обратен (без противодействие).

Обратен междинен повод

Обратният междинен повод (фиг. 1) има посока на действие към противоположния заден крак.

Начин на действие – чрез отместване на юмрука навътре и слабо назад и стискане на поводата, а при нужда и чрез слабо теглене.

Пример за действие с десния обратен междинен повод: употребен на място, измества целия кон (равно предницата и задницата) наляво и назад, а в движение – наляво и напред.

Този повод прехвърля силно центъра на тежестта на коня към противоположния заден крак (в случая ляв заден) и общо в противоположна посока.

Точното му действие може да се почувства и провери и от земята.

Той има изключително мощно действие. Действието на обратния междинен повод има силен ефект, когато търсим да трансформираме импулса в движение на височина.

Ездачът трябва да бъде особено внимателен при употреба на този повод в работата с младия кон, чиито стави още не са закрепнали.

Обратният междинен повод може да действа по желание на ездача по-силно върху предницата или по-силно върху задницата. За целта ездачът, ако иска обратният междинен повод да действа по-силно върху предницата, премества ръката си от нормално положение малко в посока на обратното действие, а ако иска да действа по-силно върху задните крака, премества ръката си малко в посока на правото действие. Колко ездачът трябва да премести ръката си вляво или вдясно, за да промени характера на действие на обратния междинен повод, това само неговият усет може да му подсказва. За ездач, който работи съсредоточено и с изследователски подход, този въпрос не представлява никаква трудност за разрешение.

Спрях се нарочно на обратния междинен повод, за да изясня как се променя характерът на действието на един повод, когато ръката се измести малко вляво или вдясно от основното положение, защото при обездката на коня най-много ще си служим с обратния междинен повод.

Направените разсъждения за действието на междинния повод по желание на ездача по-силно или по-слабо върху предницата или върху задницата на коня ще бъде полезно да се направят самостоятелно от младите ездачи и за действие с останалите поводи.

Обратен повод с противодействие

Обратният повод с противодействие (фиг. 1) има посока на действие към основата на холката.

Начин на действие – чрез отместване на юмрука към основата на холката и стискане на повода, а при нужда – чрез слабо теглене. Употребен на място, този повод (примерно десният) премества предницата наляво и назад, а задницата – надясно. В движение: измества предницата наляво и напред, а задницата – надясно и напред.

Действието на обратния повод с противодействие е по-силно върху предницата (обратно на правия повод с противодействие, който има по-силно въздействие върху задните крака).

Твърдейки, че при действието на обратния повод с противодействие по-силно се измества предницата, ще сгрешим, ако приемем, че действието му върху задните крака е слабо. Този повод има силно действие за прехвърляне тежестта върху задните крака, които се принуждават да се хлъзнат под масата, да поемат тежестта, прехвърлена от предницата, за да може последната да се завърти около задницата.

Обратен повод

Обратният повод (без противодействие) (фиг. 1) би могъл да се нарече още и обратен с отваряне.

Посоката на действие е към средата и през шията на коня.

Начин на действие – преместване на съответния юмрук напред и встрани през шията на коня, стискане на повода, а при нужда – слабо теглене.

Употребен на място и в движение, примерно десният, измества силно предницата наляво. Много слабо противопоставя предницата на задницата.

Колкото и да прилича този повод на правия повод с отваряне, той не може да го замести. Употребен заедно с правия повод с отваряне, оказва ценна помощ на последния.

Обратният повод, употребен сам, обръща главата на коня в обратна на движението му посока. Естествено е в този случай да изникне въпросът, как може при това положение, действайки с десния обратен повод, да обръщаме коня наляво?

Нека да изясним този въпрос. Обратният десен повод действително обръща шията наляво, но не обръща и главата наляво, а надясно (противопоставя се главата на коня на движенията на шията му) – неестествено положение и оттук – неестественото действие на обратния повод.

Значи: шията на коня при действие на десния обратен повод отива наляво, шийните рефлексии действат правилно за обръщане на коня наляво. Безспорно поради обръщане на главата на противната страна на обръщането на коня се получава известно затормозване на рефлексите, нужни за обръщане на коня в исканата посока, с което обстоятелство се обяснява разликата в чистотата на въздействието на правия повод с отваряне в сравнение с обратния повод.

Действието на правия повод има чисто естествено действие, а действието на обратния повод има принуждаващ характер – неестествено действие.

Затова казваме, че с обратния повод си служим само в случай, когато се налага да управляваме коня с една ръка или като с повод за съдействие.

Действието на обратния повод е по-категорично от това на правия повод с отваряне. С обратния повод лесно може да се принуди даже и млад кон да се обърне в исканата посока, но при обучението на младия кон всяко действие с него е свързано с много лоши последици.

Повод, блокиращ предницата (задържащ предницата на коня на едно място)

Каза се вече (примерно за десния повод, блокиращ предницата), че той задържа предницата на място, докато задницата продължава движението си наляво.

Мястото на дясната ръка на ездача за действие с повод, блокиращ предницата, с пробна цел се намира така:

1. Казва се на ездача да се движи в кръг на ходом надясно с обратна постановка (конят свит наляво), внушава му се да поддържа импулса в движението и да засили опора на десния повод.
2. Казва се на ездача да приложи десен прав повод с противодействие, като постепенно засилва въздействието върху задницата на коня за изместването ѝ наляво.
3. Казва се на ездача да действа като за спиране на коня, а дясната ръка постепенно да измества слабо наляво – за намаляване на въздействието върху предницата.

Положението на дясната ръка на ездача в момента, в който конят спре движението си надясно (десния преден крак), а продължи движението на задницата (наляво), е положението за действие с десен повод, блокиращ предницата.

Повод, блокиращ задницата (задържащ задницата на коня на едно място)

Правият повод с отваряне, както и обратният повод с отваряне изместват само предницата в страна, съответна на посоката на действащата ръка, но въпреки това не можем да ги наречем блокиращи задницата, защото те не могат напълно да спрат нейното движение.

Затова само с тяхна помощ не можем да направим *кръгом около задницата*.

Каза се вече примерно за десния повод, блокиращ задницата, че той задържа задницата на коня (левия заден крак) на място.

Мястото на дясната ръка на ездача за действие с повода, блокиращ задницата, с пробна цел се намира така:

1. Казва се на ездача да се движи в кръг на ходом наляво; внушава му се да поддържа импулса в движението и да засили опора на десния повод.
2. Казва се на ездача да приложи десен междинен повод с малко по-силно въздействие върху предницата и постепенно да засилва това въздействие върху предницата с преместване леко дясната ръка наляво.
3. Казва се на ездача да действа като за спиране на коня, а дясната ръка да измества още малко наляво, за намаляване на въздействието ѝ върху задницата.

Положението на дясната ръка на ездача в момента, в който конят спре задницата си на място, а предницата продължава движението си наляво, е положението за действие с десен повод, блокиращ задницата.

Без познаването на този повод е невъзможно да се изработи правилно изпълнение на „кръгом около задницата“ и пируети.

Общи разсъждения за действие с обратните поводи

Много ездачи смятат, че колкото повече поводът отива в обратна посока, толкова повече се увеличава действието му върху задните крака (за изтикването им в обратна посока).

Други ездачи на теория знаят как се променя действието на обратните поводи върху предните и задните крака на коня, но на практика правят груби грешки. Примерно: при „лявото рамо вътре“ ездачът дава ляв обратен междинен повод, но конят не пристъпва със задните крака надясно; в желанието си да

изтика по-силно задните крака в посоката на пристъпването надясно, вместо само по-силно да стисне юмрука на обратния междинен повод и да провери как е употребил шенкелите, тежестта на тялото си и регулиращия повод, той прави груба грешка, като премества ръката още повече в обратно действие и минава към ляв обратен повод с противодействие, който дава точно обратен на търсенения резултат (ляв обратен повод с противодействие измества задните крака наляво). По този начин на действие ездачът, вместо да накара коня да премества задните си крака в посоката на търсеното пристъпване (надясно), получава обратен резултат, а именно – конят не само започва да изоставя още повече със задните си крака, но се получава нещо още по-вредно – задните крака на коня се връщат в обратна посока наляво. Последници: ездачът се нервира, наказва нецелесъобразно коня, който от своя страна естествено увеличава съпротивата; всички рефлексни на коня така силно се затормозват, че той не може дълго време да се съсредоточи към правилна работа; конят изгубва доверието в ездача, а на повода започва да гледа като на инквизиционно средство.

Регулиращ повод

Терминът „регулиращ повод” не значи, че съществува шести вид повод.

Когато действаме с повода от едната страна на коня, поводът от другата страна може: 1) да действа и 2) да регулира.

Поводът съдейства, когато действа по собствен път, за да засили действието на главния повод. Като съдейства, поводът действа като един от петте вида поводи.

Когато поводът няма собствено въздействие върху движенията на коня, а действа само за да уточни въздействието на главния повод, се нарича „регулиращ”.

Регулиращият повод би могло да се каже, че действа, от една страна, като подпора, за да се прояви действието на главния повод. От друга страна, определяйки размера на страничното огъване на коня, уточнява действието на главния повод.

Регулиращият повод проявява своето ползотворно действие, когато конят предварително е опрян на него. Тогава той оказва решително влияние за моделиране на импулса.

Движението „рамото вътре” се изработва чрез вътрешния обратен междинен повод, но неговото изключително полезно действие се проявява само когато конят е правилно опрян на външния повод, който в случая е „регулиращ”. Вътрешният обратен междинен повод при рамото вътре праща импулса върху външния регулиращ повод, а последният го регулира и трансформира.

Особености при действия с поводите

Действие с повода от обратна страна на страничното сгъване, при положение че конят е свит наляво и действаме с десен повод

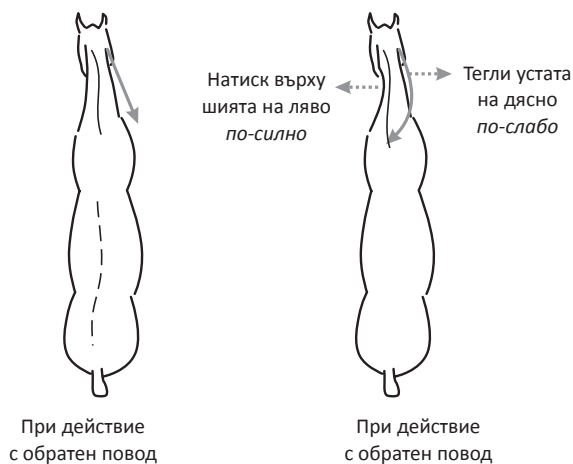
Има разлика в резултата, който се получава при действието с един и същи повод, в зависимост от това, на коя страна е свит конят (фиг. 3).

Дотук се разгледа действието на повода откъм страната, на която е свит конят.

Когато конят е свит наляво, а действаме с десния прав повод с отваряне, резултатът, който се получава като външна форма на движение, е същият, който се получава и при условие че конят е свит надясно и действаме със същия повод.

Ако искаме да получим максимален резултат при действие с прав повод с отваряне, е необходимо главата на коня да бъде обърната към страната на действащия повод.

Не така стои въпросът, когато действаме с обратен повод. Разликата е голяма. Тя се явява поради това, че при преместване на ръката наляво, за да направим десния повод да има обратно действие, последният се опира на дясната изпъкнала част на шията на коня и така се получава едно пречупване в посоката на действие на повода. Колкото конят е по-силно свит и колкото повече дясната ръка отива наляво, толкова по-силно пречупва повода в точката, в която се опира на шията на коня, и толкова по-силно се изменя съдържанието на действието на обратните поводи.

Фиг. 3. Действие с повода от обратна страна на страничното сгъване, при положение че конят е свит наляво и действаме с десен повод

По този начин действащият в обратна посока повод, от една страна, тика шията на коня наляво, а от друга – тегли устата му надясно. Колкото по-силно е свит конят встрани (главно главата и шията), толкова по-остро се проявява това противоречие.

За изяснение на гореизложеното може да се направи на практика следният опит.

Ездачът свива коня си надясно и прилага петте основни десни повода. След това свива силно коня си наляво и отново прилага един по един същите пет десни повода и прави изводи за разликата в резултата, който се получава.

За да бъде опитът напълно сполучлив, другият повод (регулационният), в случая левият, и в двата случая (при свит кон наляво и надясно) трябва да действа абсолютно еднакво.

При този опит особено подчертано се усеща разликата при действие с повода за блокиране на предницата и този за блокиране на задните крака при извършване на движенията – съответно кръгом около предницата или около задните крака.

Горните теоретични разсъждения и научноизследователската работа доказват убедително, че най-чисто действие с поводите имаме, когато конят има много леко странично огъване, толкова, колкото е необходимо, за да го предразположим към правилно изпълнение на исканото движение, толкова, колкото това е необходимо за поставянето му в най-подходящо положение.

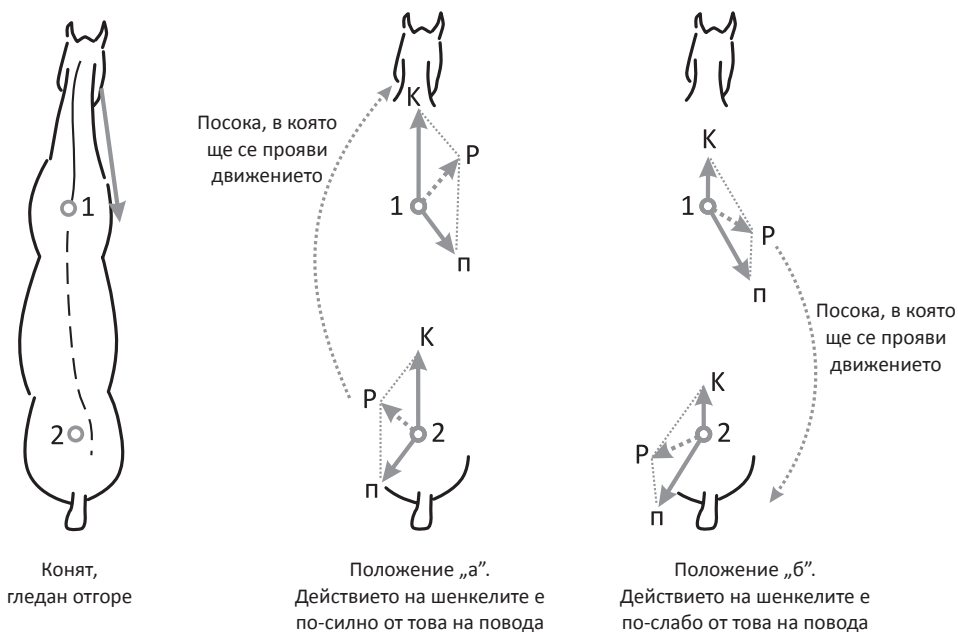
Неслучайно понятието „изязден кон” е свързано и с понятието „прав кон”.

Равнодействащата сила – резултат на действието на повода и настъпателната сила (тласъка, който задните крака дават)

Тук ще бъдат разгледани равнодействащите сили при движение в права посока и при движение по кръга при действие само на правия повод с отваряне с цел:

- първо: да се привлече вниманието на всички ездачи върху съществуването на тази равнодействаща сила, познаването на която помага да се изяснят подробностите при съгласуваната употреба на шенкелите и поводите;
- второ: да се предизвикат някои ездачи да направят задълбочени изследвания на резултатните сили, които се явяват при комбинираната употреба на помощите.

При работа с десен прав повод с противодействие

Фиг. 4 Равнодействащата сила – резултат на действието на повода и настъпателната сила

Долните разсъждения се отнасят за десен прав повод с противодействие, употребен през време на движение в права посока (виж фиг. 4):

- точка **1** представлява предни крака;
- точка **2** – задните крака;
- буква **К** – силата, която се проявява от движението на задните крака на коня;
- буква **П** – повод;
- буква **Р** – равнодействаща.

Направените разсъждения не са пълни, защото не е разгледана ролята на предните крака, което, ако бе направено, би внесло по-голяма точност в изводите. От гледна точка на поставената задача – да се посочи на читателите, че съществува резултатна сила – направените разсъждения са достатъчни.

При положение „а“, при което шенкелите на ездача действат по-силно от действието на повода, посоката на равнодействащата сила **Р** се проявява както следва: при предните крака – надясно и напред; при задните крака – наляво и

напред. При това положение конят ще напредва, изменяйки посоката на движението надясно.

При положение „б“, при което шенкелите на ездача действат по-слабо от повода, равнодействащата сила P се проявява както следва: при предните крака – надясно и назад; при задните – наляво и назад. При това положение конят ще спре и след това ще започне да се върти около центъра си с тенденция за отстъпване.

В момента, в който конят започне движението по кръга, се явява още една сила – центробежната, величината на която ще зависи от бързината, с която се движи конят, и от радиуса на кръга, по който той се движи. Центробежната сила се проявява повече при задните крака.

Надявам се, че с горните разсъждения дадох достатъчно аргументи за необходимостта всеки ездач сериозно да размисли как в подробности ще съгласува действията на помощите си (шенкел, тежест и повод), за да може резултатната сила най-полезно да обслужва изработването на дадено положение (например въпроса за ролята на външния шенкел при движението по кръга).

Горните разсъждения могат да убедят всеки ездач от какво голямо значение е да се даде възможност на коня да се уравни (да съгласува движенията на предницата и задницата си), за да може да изпълни със съвършенство исканото от нас движение.

*Причини за различието във въздействието,
което поводите упражняват при едно и също положение
на ръцете и еднаква сила на действие*

За резултата от действието на поводите не са от значение само силата и посоката, в която те действат. Напротив, още много други фактори оказват решително влияние за получаване на искания резултат при действието с поводите.

Различието в лекотата, с която конят се подчинява на действието на повода, произлиза преди всичко от условието, дали конят е бил предварително поставен в равновесие, което му позволява леко да извърши исканото от поводите движение, и от това, доколко чрез предварителна подготовка е придобил навик да се подчинява на исканията на поводите.

Безспорно решително значение има и общото състояние на коня (разтревожен, получил неприятно впечатление от по-ранно действие на поводите, болка в устата или в някоя част на тялото, свързана с движението, което се иска, умора и пр., и пр.).

Четири момента при действието на поводите

Всяко действие на повода съдържа четири момента: подготвителен, изпълнителен, поддържащ и освобождаващ.

Подготвителен – конят се поставя физиологически и физически в положение да може най-лесно да изпълни исканото упражнение и се подготвя (предупреждава), че поводът ще действа.

Изпълнителен – поводът започва да действа и настоява, докато конят заеме исканото положение.

Поддържащ – поводът намалява силата на действието си до степен, необходима само да поддържа коня в полученото положение.

Освобождаващ – поводът прекратява действието си и позволява конят да вземе ново положение.

Тези четири момента не са разграничени рязко, а напротив, те се преливат един в друг по начин, че да не се получават смущения у коня.

Понякога вторият (изпълнителният) и третият (поддържащият) момент се повтарят – налага се да се връщаме към втория и отново да минаваме към третия момент.

Добре е младият ездач да си постави за цел при работа с коня да дава повод да в посочените четири момента с учебна цел. Така в кратък срок той ще придобие навик да дава правилно поводите, а съсредоточаването в това упражнение ще допринесе за изостряне на ездовия усет.

Действие на поводите при по-високо и по-ниско държане на ръцете за коригиране на грешките, които прави конят

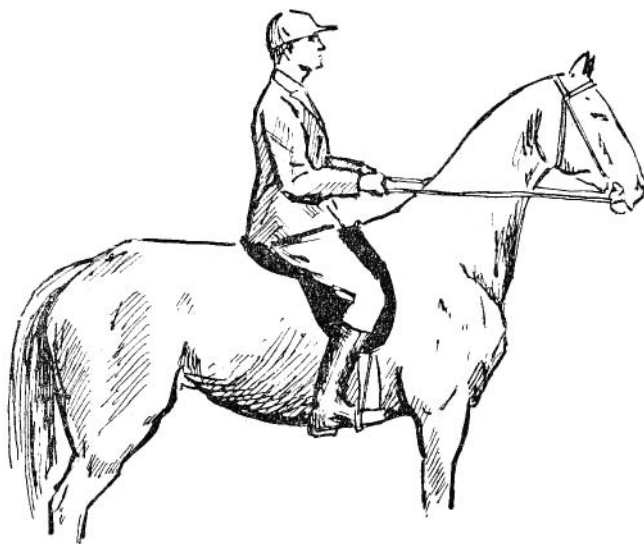
По-високото и по-ниското държане на ръцете при действие с поводите не се отразява чувствително върху тяхното странично въздействие, но безспорно решително се отразява върху въздействието им във вертикалната плоскост.

От много голямо значение е ездачът да може на практика при работа с поводите да прави точни комбинации между странично действие (право или обратно) и действие във вертикална плоскост (по-високо или по-ниско държане на юмруците).

При добре изяздения кон юмруците се държат постоянно на нормална височина (зависи от равновесието, в което работи конят, от конструкцията на ездача и от екстериора на коня).

Тази височина не е много погрешно, ако се определи по простия начин: един юмрук над предния лък.

По-правилно е да се определи, че юмруците се държат така, че линията, която свързва устата на коня, юмруците и лактите на ездача, да бъде права. Тази линия не може да се спазва, когато конят се обучава, а само при изязден кон (фиг. 5).

Фиг. 5. Правилно положение на ръцете на ездача - линията, която свързва устата на коня, юмруците и лактите на ездача, е права

Отклонението от нормалното държане на юмруците (по-високо или по-ниско държане на ръцете) се налага от равновесието, в което ездачът иска да държи коня си. Този въпрос ще бъде разгледан по-късно в подробности.

Понякога тези отклонения се налагат, за да се коригира положението на главата или шията.

Конкретни примери:

Пример 1: Ездачът дава десен повод с отваряне. Конят не изкривява цялата глава надясно, дава само носа (долната част на главата) надясно, а горната част на главата и част от шията изкривява наляво с цел да не се подчини на искането на повода – да промени посоката на движение надясно, или от нежелание да се движи отпуснато не иска да заангажира вътрешния заден крак под масата.

В случая вземането на левия обратен повод по-високо задържа носа на коня и го принуждава да измести горната част на главата надясно (което осигурява по-лесното изкривяване и на шията надясно) – всичко това осигурява по-лесно принуждаване коня да измени посоката на движение надясно.

Пример 2: Когато ездачът поиска промяна на посоката надясно, конят не изкривява главата надясно и вместо да се подчинява на искането на десния повод, натиска наляво, като даже изкривява носа наляво.

В случая вземането на десния повод с отваряне с високо държане на ръката пома-

га първоначално за премахване на съпротивата в устата на коня и го принуждава да подаде носа надясно; в момента, когато съпротивата изчезне, дясната ръка веднага заема нормално положение.

Пример 3: Когато ездачът даде десния повод с отваряне за промяна на посоката (това най-често се случва при насочване към препятствие), конят вдига високо главата (удря с главата), а понякога едновременно я изкривява наляво.

В такъв случай ездачът, преди да поиска промяна на посоката надясно, със сваляне на десния юмрук по-ниско осигурява главата в по-ниско положение и при поискването на промяна на посоката юмрукът се изнася надясно и надолу.

Действие с поводите при промяна на постановката

За да променим постановката на коня, нужно е да се смени посоката на действие на поводите, а също и мястото, на което действат шенкелите.

Например: при пристъпване надясно с права постановка имаме постановка надясно, т.е. конят е огънат около десния шенкел; левият шенкел е зад опасата; десният прав повод с отваряне води коня надясно; левият междинен повод тика предните и задните крака надясно.

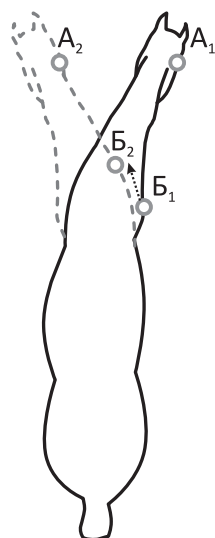
От това положение искаме да променим посоката на пристъпването наляво. За целта трябва да сменим постановката от дясно на ляво.

Как ще стане тази смяна на постановката?

Предварително трябва да изправим коня, а след това да го свием наляво, като: левият шенкел ще отиде при опасата, а десният – зад опасата; левият повод ще стане прав с отваряне, а десният – междинен.

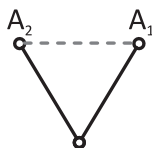
Можем ли в случая да направим правилна промяна на постановката, ако сменим посоката на действие на поводите, без да позволим на коня първо да изнесе главата си напред, т.е. да изправи шията си, и без да подадем дясната си ръка напред?

От фигурата се вижда, че при смяна на постановката от дясно в ляво конят удължава дясната си страна и скъсява лявата. Дясната страна на устата на коня (свързана с десния повод) при второто положение се изнася наляво и напред (в положение A_2). Ако при смяната на постановката от дясно на ляво ездачът задържи юмрука си в същото положение – B_1 , ясно е, че за да премести главата си наляво, той ще бъде принуден да я сгъне силно от задтилька (което е неправилно), т.е. ще се пресъбере. Очевидно е, че в случая конят ще може да смени правилно постановката си само ако ездачът премести юмрука си от положение B_1 в B_2 (фиг. 6).

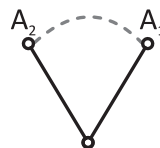
Пунктирът показва положението на главата и шията на коня след смяната от дясна в лява постановка

неправилно

Пунктирът показва пътя, по който се движи главата на коня при *неправилна* смяна на постановката

правилно

Пунктирът показва пътя, по който се движи главата на коня при *правилна* смяна на постановката

Фиг. 6. Действие на ръцете на ездача при промяна на постановката на коня

За нещастие, веднъж „пресъбран”, конят мъчно може да се подаде отново напред.

В гореописания случай конят може да изпадне в още по-голяма грешка, а именно, вместо да се „пресъбере”, да вземе положение на „еленова шия” (извита надолу).

Извод: *Важно правило е при промяна на постановката поводитите, преди да променят посоката на действие, да позволяват на шията на коня първо да се изправи.*

Това правило е от изключителна важност при смяна крака на галоп във въздуха.

Действието с поводитите не е въпрос на сила

Ако съпротивите на коня можеха да се преодоляват със сила, хората с атлетическа физика щяха да бъдат най-добрите ездачи. Действителността показва, че най-добрите ездачи са добре развити физически, но не притежават особена физическа сила.

Много ездачи грешат, когато, за да преодолеят съпротивата на една твърда уста, прибегват до по-строго удило, преди да проверят дали съпротивата не идва от липсата на правилно действие с поводите и преди всичко от несъгласуваното им действие с другите помощи.

Предразполагането на коня да приеме поводите като помощ е въпрос на майсторство, а не на сила.

Конете на ездачи, които употребяват сила при действието с поводите, обикновено теглят силно („влачат“). Ако такъв кон бъде възседнат от жена, обикновено той прекратява да тегли (у коня изчезва желанието да се освободи от болките, които причинява силната ръка в устата му).

Поради същата причина, когато кон „влачи“ (силно натиска на повода – с навеждане или вирване на главата), най-доброто средство, за да се овладее, е първо да се пуснат напълно поводите и след това да им се потърси правилен мек опор.

Най-лошата проява на твърдите ръце, действащи със сила, е когато двата повода теглят равно, с което се дава възможност на коня да затвърди устата и задтилъка и да противопостави на силните ръце на ездача силната си глава.

Раздвижването на поводите (последователно действие с единия и другия повод – т.нар. бадинаж) раздвижва главата на коня (отчасти и неговото равновесие) и като последица той намалява натиска върху поводите. Мека и точна ръка не може да има ездач, който няма седеж, независим от движенията на коня, който тегли поводите към себе си, а особено и нагоре, търсейки да намери по този начин един опор повече, за да се крепи в седлото. В такъв случай трябва да дадем право и на коня от своя страна да тегли предмета, който му създава толкова неприятности, даже и болки в устата – т.е. на силното действие на поводите да противопостави своята сила.

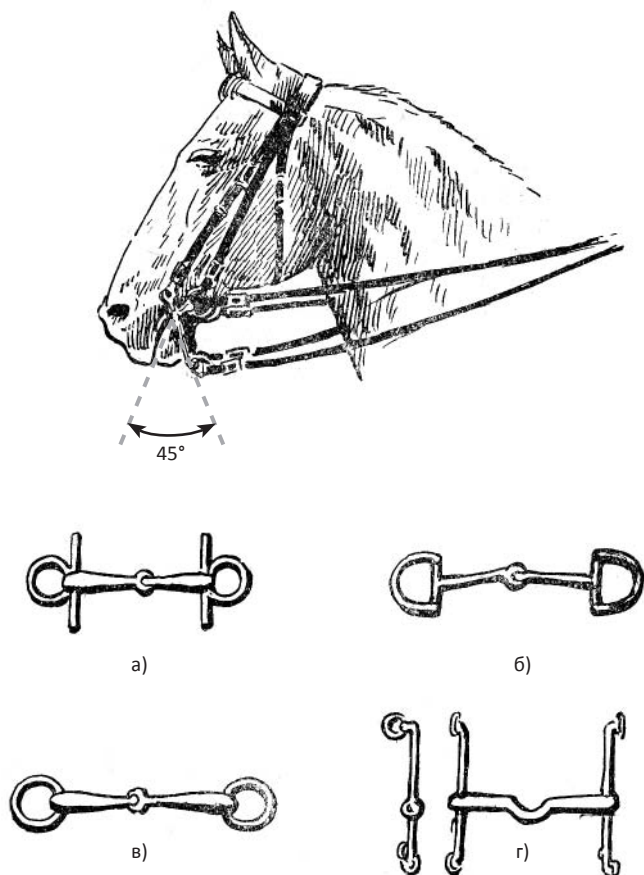
Юздечка и мундшук

За да се смята, че въпросът за действието на поводите е напълно разгледан, необходимо е да се кажат няколко думи за двата вида удила – юздечка (меко удило) и мундшук (строго удило), и за тяхното разделно и комбинирано действие (фиг. 7).

Няма да се описват различните видове удила, а направо ще се препоръчат тези, които от практиката е доказано, че са добри.

Юздечно удило. Различаваме два начина на употреба на юздечното удило – самостоятелно и в комбинация с мундшука.

- а) Самостоятелно юздечно удило за обездка на млад кон и за спортна работа (не в комбинация с мундшук) (фиг. 7а).

Фиг. 7. Форма на юздечното удило

Тип А – юздечно удило с ограничители (фиг. 7а)

Тип Б – юздечно удило с половин кръгове (фиг. 7б)

Най-подходящо за работа с младия кон и за спортна работа е удилото тип Б. Напречните лостове, които съединяват двата края на полукръговете, трябва да са неподвижни, съединени с лостовете, които лежат в устата на коня (фиг. 7б).

Дължината на лостовете, които лежат в устата на коня (при опънато положение), се определя от нуждата ограничителите при полукръговете да не опират до устата на коня – да остава от двете страни по 1–2 см свободно пространство. Много късите лостове са неудобни, защото тогава ограничителите постоянно притискат устните ъгли и с това притъпяват тяхната чувствителност. Много дългите лостове държат ограничителите далеч от устните ъгли, правят много подвижно удилото и с това се намалява възможността за точно действие.

У нас едно от най-разпространените е един трети тип удило – само с колелета, без ограничители. Това удило е много неудобно за работа, особено когато колелетата са малки (много често при по-силно действие с поводите колелото на противната на действието страна влиза в устата на коня) (фиг. 7в).

б) **Юздечно удило (трэнзела)** за употреба в комбинация с мундшук. Това удило по форма е като третия тип – самостоятелно удило. Лостовете, които лежат в устата на коня, са по-тънки. Като имаме предвид, че при този вид заюздване в устата на коня освен юздечка имаме и напречния лост на мундшука, става лесно обяснимо защо се налага лостовете на трэнзелката да бъдат по-тънки. Освен това дебелиите лостове имат по-мекото действие върху беззъбата част в устата на коня, а мундшучното заюздване търси възможности за по-силно действие на поводите, което се постига, когато те са свързани с по-тънки лостове, действащи в устата на коня.

Мундшучно удило. Нормалният тип мундшучно удило се състои от един напречен лост, който се поставя в устата на коня (двата му края лежат на беззъбите места на челюстите) и който е съединен неподвижно с два успоредни лоста. При това съединение се образуват две рамене: късо горно рамо, което е съединено с мундшучното оглавие, и дълго долно рамо – съединено с мундшучните поводи (съотношението между късото и дългото рамо нормално е 1:2). Напречният лост в средата е слабо извит, за да се образува свободно място за движение на езика. Мундшучно удило, на което долното рамо е повече от два пъти по-дълго от горното рамо и напречният лост е по-тънък, се нарича строго удило, а обратното – меко удило.

Строгото удило се употребява при кон с твърда месеста уста, а мекото удило – при чувствителна уста. С юздечното удило се започва и може да се свърши обездката на коня, но работата с мундшучното удило характеризира майсторската ръка.

Устата, задтилькът и шията на коня, свързани със сбора и равновесието му, по-леко се изработват със свършена точност при комбинирано работене с двете удила.

Мундшучни поводи трябва да се дават на езда само когато може да изработи всички движения от обикновената езда с юздечка. В такъв случай, когато конят не изпълнява точно едно движение, ездачът ще може да прецени дали конят е виновен и проявява съпротива – за да употреби по-строгото мундшука, или грешката е у самия него – за да потърси по методически път да подготви коня до момента, когато с нормалното действие на мундшука сигурно ще даде исканото движение.

Разделено и комбинирано действие с поводите

Разделеното действие на юздечните поводи е описано вече.

Разделеното действие на мундшучните поводи служи, за да доведе до свършена степен точното изпълнение на исканията на юздечните (трензелните) поводи.

Това съвършенство при изработването не трябва да се търси да бъде постигнато с юздечката (трензелката), защото тогава поради липсата на достатъчно строгост в действието на юздечното удило ездачът прибягва до силно теглене с поводите. Юздечката няма тази възможност (техника на действие), каквато има мундшукът – да трансформира импулса във високи еластични и точни ходове. Ако ездачът се опита да постигне това с юздечката, той рискува да изпадне в грубата грешка: „краката искат, ръцете не позволяват” (защото ще бъде принуден волно или неволно да тегли с поводите повече от полезното).

Комбинираното действие с поводите уточнява и увеличава тяхното въздействие върху коня.

Ездачът е длъжен това, което изработят мундшучните поводи, по пътя на приемствеността да го предаде на трензелните поводи.

По този начин се получава, чрез пулсиращото действие на мундшучните поводи, препращане на спечелени добри моменти от мундшука за трайно и постоянно действие върху трензелата.

Така конят става откровен при острото действие на мундшука – знаейки, че след изпълнението ще се освободи от това остро действие и ще приеме мекото действие на юздечката.

Разделеното действие не значи, когато едните поводи действат, другите да увисват, но безспорно и такова състояние в борбата с коня ще се наложи понякога.

Нуждата от разделено действие (при комбинираното действие) на мундшучните и юздечните поводи поставя въпроса за начина на държане на поводите при този случай (фиг. 8).

Имаме четири вида разделено държане на поводите, които отговарят на четирите начина за разделено действие.

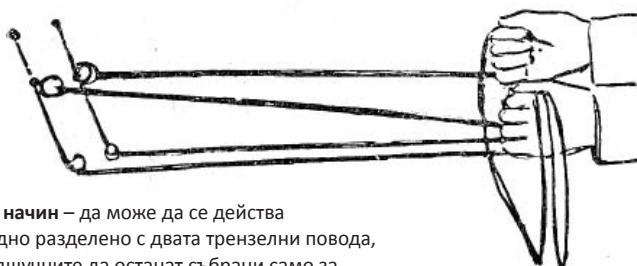
Първи начин – за разделено действие на двата трензелни повода и на двата мундшучни.

Държане: двата трензелни повода в едната ръка и двата мундшучни – в другата. И едната, и другата ръка държат поводите по правилата за държане в една ръка (разделени от малкия пръст, а краищата им притиснати от палеца). При това държане ръцете са една над друга, като тази, която държи трензелните

• Помощи, с които конят се обяздва и управлява •

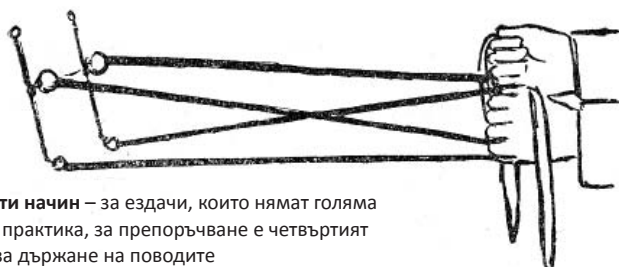
Първи начин – за разделено действие на двата трензелни повода и на двата мундщучни

Втори начин – да може да се действа свободно разделено с двата трензелни повода, а мундщучните да останат събрани само за смекчаване на устата и поддържане на постава

Трети начин – да се даде възможност всеки повод да действа поотделно, като се даде предимство на мундщучните да събират коня, а на трензелните – да повдигат главата му

Четвърти начин – за ездаци, които нямат голяма ездова практика, за препоръчване е четвъртият начин за държане на поводите

Фиг. 8. Четири вида разделено държане на поводите, които отговарят на четирите начина за разделено действие

поводи, е по-високо. Коя ръка да държи трензелните ще зависи от това, каква е нуждата в момента – с кои поводи по-точно искаме да действваме, тях поставяме в по-сръчната ръка (в зависимост от това, дали търсим повдигане на главата или отпускане на челюстта и задтилька).

Някои ездачи държат двата трензелни повода разделени от показалеца (това дава възможност по-лесно да се държат високо).

Втори начин – да може да се действа свободно разделено с двата трензелни повода, а мундшучните да останат събрани само за смекчаване на устата и поддържане на постава.

Държането на поводите е следното: в едната ръка държим само съответния трензелен повод (при езда наляво – в лявата ръка, и обратното); в другата ръка – разделени от малкия пръст – мундшучните поводи, както описах това в първия случай, а другият трензелен минава над показалеца и се държи в дланта. Този начин на държане особено успешно се прилага при правите пристъпвания, при които нуждата от водене на коня с правия повод с отваряне е особено голяма, а в същото време е необходимо да се поддържа пропускателността на устата и задтилька.

Трети начин – да се даде възможност всеки повод да действа поотделно, като се даде предимство на мундшучните да събират коня, а на трензелните – да повдигат главата му. При сложните упражнения, при които посоката на движението и равновесието често се сменя, тази нужда е особено подчертана.

Държане на поводите – в едната ръка под малкия пръст минава мундшучният повод, а краят му минава през дланта под показалеца; над показалеца минава трензелният повод, след което през дланите минава под малкия пръст. Другата ръка по същия начин държи съответните други два повода (мундшучен и трензелен).

Ръцете действат чрез движение от китката (наляво-надясно или нагоре-надолу).

Ако са така разделени поводите два по два, в същото положение, в което стоят в ръцете и след добро прогонване по някакъв начин се фиксират, ездачът няма да се занимава с постоянното им изравняване по време на ездата.

Добре е, ако вместо връзване се практикува закопчаване, за да може при нужда бързо да се премине на друг начин на държане.

Четвърти начин (който се практикува от повечето ездачи). При този начин ездачът държи поводите два по два в съответните ръце, разделени от малкия пръст (трензелният повод се намира под мундшучния).

За ездачи, която нямат голяма ездова практика, за препоръчване е четвъртият начин за държане на поводите.

Форма на поводите и материал, от които са направени

Всеки е виждал с колко много четки рисува един художник и с колко много различни инструменти работи един скулптор. Качеството на четките и инструментите помага да се проявят напълно дарованията на майстора.

Съвършенството на материалните средства, с които ние провеждаме нашите помощи при обездката на коня, също помага да се проявят ездовите дарования.

Лошите материални средства пречат да се развие ездовият усет.

Поводите се правят от мек, добре изработен бланк (кожа). Поводи от много мека кожа са неудобни за държане, но още по-трудно се работи с поводи от твърда кожа. Такива поводи не се огъват в ръката на ездача, изпълват я и не пропускат както реакциите на пръстите на ездача към устата на коня, така и реакциите на устата на коня към ръката на ездача.

Дебелината на поводите не трябва да бъде повече от 2 милиметра.

Много широките поводи (повече от 2 см) пречат на нормалното свиване на пръстите. Много тесните поводи (по-тесни от 1,7 см) не дават достатъчно допирна повърхност с пръстите на ездача и пречат да се получи пълен усет за действието им. Освен това тесните поводи по-лесно се изпълзват между пръстите на ездача, когато конят натисне малко по-силно върху удилата. Всеки напреднал ездач, когато, работейки на практика, се съсредоточи върху качеството на своите поводи, сигурно ще получи усет дали те отговарят на гореописаните изисквания.

Практиката е доказала, че когато ездачът работи върху коня си на юздечка, по-добре е широчината на поводите да бъде от 2 до 2,5 см. Добре е също така за състезания юздечните поводи в областта, където ръката държи, да бъдат облечени с гума или да бъдат оплетени с тънка кожена ивица, за да се получи по-сигурно държане.

Техника при действието с поводите

При обучение на млад или „развален“ кон поводите действат чрез подчертано отделяне на юмука на ръката в нужната посока (встрани, нагоре, надолу, напред и назад). В началото е допустимо и леко отделяне на лакътя от тялото на ездача.

Паралелно с изработване на послушността на коня действието на ръката на ездача при управление с поводите се ограничава в движение само на юмука (лакътят остава леко прилепен до тялото, а частта на ръката от лакътя до китката има посока към устата на коня).

За да могат юмруците да получат свобода на действие за даване и вземане на повода, те се държат с ноктите на пръстите един срещу друг и свити от китките навътре (полезно е младият ездач да се стреми да държи ноктите на пръстите обърнати нагоре – така ще осигури необходимото условие юмруците да бъдат отвесни).

При държане на юмруците несгънати от китката ездачът няма възможност да освобождава поводите и когато това бъде необходимо, ще се наложи да подава цялата ръка напред (такава ръка се нарича „твърда ръка“).

При съвършено управление на коня за даване на повода е достатъчно едно разпускане на пръстите от свитото им положение, за да се подадат напред с 1–2 см, а за вземане на поводите е достатъчно едно по-силно стискане на пръстите.

Изобщо при съвършеното управление на коня почти напълно са достатъчни възможностите на юмука (стиснат, разпуснат и движение от китката) за раздвижване на поводите, без да има нужда да се движи цялата ръка.

Когато яздим с мундшук и искаме да засилим действието на мундшучното или трензелното удило, преди да се прояви движението на юмука, чрез стискане на съответните пръсти първо опираме коня по-силно на съответното удило (този начин на действие с поводите мъчно се поддава на нагледно описание, затова всеки начинаещ ездач, преди да започне да язди с мундшук, трябва да поиска от по-опитен ездач да му покаже на практика как действат юмрукът и пръстите в различните случаи).

Общи разсъждения за поводите

Направеното описание на петте вида поводи не е достатъчно да даде необходимите подробности за начина, по който те ще се употребяват в различни случаи.

Подобното описание само на правия повод с отваряне имаше за цел да се привлече вниманието на читателите върху изключителната важност на правия повод с отваряне и особено върху необходимостта всеки ездач да придобие навик да го употребява правилно.

Ездачите ще имат голяма полза, ако направят сами някои разсъждения за останалите четири вида поводи, по аналогия на разсъжденията, направени за правия повод с отваряне.

Съществено е да се подчертае, че посоката и силата на действието на поводите не са постоянни, неизменни.

Необходимостта от промяна на силата на действието на шенкела налага и съответна промяна в силата на действието на повода. Това обстоятелство налага

характерът на действието на повода да е пулсиращ (подробности по въпроса ще дам, когато говоря за съгласуваност при употребата на помощите).

Равновесието на коня е също много променливо. Това налага постоянна промяна в посоката на действие на повода за коригиране на равновесието (за поддържане на исканото равновесие).

Навикът да даваме повода с необходимата точност във всеки момент от движението се изработва при аналитичното разработване на движението.

Бързам да подчертая, че когато се говори за промяна на посоката и силата на действието с поводите, не бива да се разбира, че ездачът трябва да прави за целта някакви акробатически упражнения.

Разликата в силата и видимостта в посоката на действието на поводите намалява правопрпорционално с напредъка на обездката.

Докато при аналитичната изработка на движенията е даже наложителна по-чувствителна разлика в действията с поводите, за да бъдат ясно разбрани от коня, с напредъка на обездката, когато се стигне до положението на съвършен синтез (цялостно чисто изпълнение на движението), разликата в тяхното действие е почти невидима за страничния наблюдател.

Само с правите поводи конят не може да се изязди; обратните поводи са мощно средство за прехвърляне на част от тежестта на предницата върху задните крака, но ездачът не трябва да забравя, че те малко или много имат принудителен характер. Употребявайки тези поводи, ездачът неусетно ще мине към „насилие”, с всичките лоши последици от този начин на действие. Затова при младия кон обратните поводи не трябва да се употребяват, докато ездачът не е напълно сигурен, че животното е подготвено да даде усилията, които ще му се наложат от тях.

Инструкторът, който обучава ездачи, трябва да обърне изключително внимание върху нуждата да посочи подробно на практика как те да получат усета за точно действие с поводите както при петте основни положения, така също и при всички особени случаи, някои от които описах.

Тук не се разглеждат всички подробности, свързани с управлението на коня с поводите.

Ето някои от тях: колко да е опрян конят на външния повод, когато действаме с вътрешния повод; при каква височина на юмрука и при какво отдалечение от шията на коня да действат поводите при различни случаи; колко да засилим или отслабим действието на поводите при различни случаи.

Различните случаи, при които ще се прилагат тези подробности, могат да бъдат (примерно казано) повече от сто. Ясно е тогава, че за да се опишат всички тези случаи, ще е необходимо да се издаде един обемист том като коментар на теорията на ездата.

Затова пък за успокоение на младите ездачи може да се каже, че ако те изучат основните положения, които се разглеждат тук, и след това работят на практика прилежно, съсредоточено, за да ги почувстват, скоро ще развият „усет за поводите“, който ще им даде възможност сами да се справят в стотиците различни случаи, при които могат да бъдат употребени поводите.

ШЕНКЕЛИ

Шенкели наричаме тези части от краката на ездача, с които стискаме коня, когато действаме с тях. Те обхващат колянната област и долната част на краката до глезена, включително. Силното прилепване на коленета към седлото и приближаване на пръстите на краката до страните на коня изважда ездача от седлото, отдалечава шенкелите от страните на коня – разслабва седежа.

Силното отваряне на коленета и обръщане на петите към страните на коня е още по-голяма грешка; така се изгубва свободата, нужна, за да могат шенкелите да действат с пулсиране.

Шенкелите служат за подчиняване на коня чрез раздвижване на бедрата му, а чрез тях – цялото му тяло:

а) **Употребени едновременно двата шенкела**, по-подробно служат за:

– създаване импулс – движение напред;

– съгласувани с тежестта на ездача и поводите – за *трансформиране движението напред във височина* и за *изменяне на равновесието на коня*;

при нееднаква сила на действие на двата шенкела – за странично огъване на коня (постановка, пристъпване и кръгом).

б) **Употребени поотделно**, шенкелите служат за:

– изместване задницата в страна, противоположна на действащия шенкел;

– противопоставяне на шенкела на стремежа на коня да измести задницата встрани (регулиране движенията на задницата).

Начин на действие:

1. Шенкелите се държат, когато не действат, леко опрени в страните на коня, непосредствено зад опаса. Този опор се осъществява с прасците на краката.

2. Натиск според нуждата – прогресивно увеличаваща се или намаляваща сила на действие (пулсиране).

3. Натискът започва в областта на коляното и постепенно според нуждата се намества и останалата част от шенкела – при нужда включително и петата (шпора).

4. Почукване – в точно определени моменти от движенията на коня (лек удар) за импулсиране.
5. Удар с петата (повтарящ се до получаване на искания резултат).
6. Действие при опася – за движение напред.
7. Действие зад опася – за изместване на задницата встрани.

С една дума, „шенкелите подчиняват коня” чрез импулсиране и чрез премахване на съпротивата.

Изработване на чувствителност на шенкела

Не може да се говори за обездка на коня без наличието на чувствителност на шенкела (да се прави разлика между страх от шенкела и чувствителност на шенкела).

Чувствителността на шенкела от ездова научна точка се характеризира с готовността на коня да изпълнява точно по време и по интензивност всички негови искания.

Според големите майстори на ездовото изкуство конят трябва да реагира даже и на веенето на въздуха, което се предизвиква от раздвижването на шенкела.

Конят трябва да има доверие в шенкелите на ездача. Това доверие се изработва чрез целесъобразното им употребяване.

Метод за работа по изработване на чувствителността на шенкела

На място. Първоначално конят се приучва при даване едновременно на двата шенкела – чрез стискане с прасците, да тръгва решително, но спокойно право напред. При първите уроци в това направление шенкелите се подпомагат с подчертано изнасяне на тялото напред, с глас, а при нужда и с леки удари с пръчка (в началото по рамото, а впоследствие зад опася).

Изпълненията се награждават.

Вниманието се съсредоточава към искането конят да тръгва право напред, без какъвто и да е опит за хвърляне със задните крака или за изместването им встрани.

В движение. Конят се приучва да увеличава бързината на движението чрез по-широка крачка. За целта шенкелите увеличават прогресивно натиска; на шенкела се помага с допълнителни помощи – глас и пръчка.

При всички случаи ездачът се стреми да запази коня спокоен.

Работа от земята за изработване на чувствителност на шенкелите

Ездач, който не е обяздил 1–2 коня от седлото, не трябва да работи от земята.

Трябва да се прави разлика между работата на корда (която също изисква сериозни теоретични познания и практически опит) и работата за обездка на коня, при която ездачът действа с поводите и с пръчка (която замества шенкела).

Колкото по-силен и по-темпераментен е конят, толкова работата от земята е по-трудна, дори свързана с опасни моменти.

Затова тук се дават само някои леки за усвояване похвати, но дори и в работата с тях е добре младите ездачи да се предпазят да искат бърз резултат, защото неминуемо ще предизвикат коня към съпротива.

Приучването на коня да се подчинява на отделното действие на шенкела започва с уроците от земята.

За целта конят се спира на място; ездачът стои на височина на раменете на коня, с лице към него; с едната ръка се държат поводите, а с другата, свита в юмрук, се натиска страната на коня зад опас, на мястото, където опира прасецът на крака на ездача; щом като конят направи една крачка встрани (отбранителен рефлекс), натискът прекратява; конят се награждава.

Ръката, която държи повода, следи конят да не прави крачка назад; крачка напред в началото не е вредна.

Когато конят не реагира на натиска на юмрука, за да го принудим да пристъпи със задните крака встрани, извиваме главата му към себе си или при нужда си послужваме с пръчката, която за целта държим в същия юмрук, с който натискаме (виж „Шийни рефлекс“).

Когато конят под натиска на юмрука свикне да измества задните крака на едната страна, повтаряме същото упражнение на другата страна.

Работа от седлото за изработване на чувствителност на шенкелите

След като конят започне спокойно да пристъпва встрани със задните крака при натискане с юмрука по гореописания начин, и то толкова крачки, колкото ездачът иска, възсяда се и се дават от седлото първите уроци по отстъпване на единичното действие на шенкела.

При работата както с юмрука, така и с шенкела, натискът има пулсиращо действие – след всяко прехвърляне на единия заден крак през другия натискът отслабва.

Докато не се получи абсолютно сигурно отстъпване на единия шенкел, уроците се дават само с шенкела от страната, на която е свит конят. Свитото положение на коня го предразполага да изхвърли задницата в противоположна посока на свиването (отпускащо съдържание).

Особено внимателно трябва да се дадат първите уроци по приучване на коня да отстъпва на външния шенкел (конят, свит наляво, да отстъпва на десния шенкел – събиращо действие).

В такова положение конят е наклонен, пристъпвайки встрани, да направи и отстъпване назад. Причина – пристъпването със задните крака към страната на сгъването (постановката) има събиращо съдържание и чрез отстъпването конят се освобождава от влизане в сбор (освобождава задните крака и гърба).

При първите уроци с младия кон да не се искат много крачки отстъпване на шенкела – особено на страната на постановката, а след всяко добро изпълнение да се дава почивка чрез смело движение напред на свободен ход.

Да не забравяме, че обездката на коня е изработване на движенията му чрез движение напред.

Чрез запазване на пълна отпуснатост в движенията на коня при уроците по отстъпване на шенкела, освен че се облекчава самото изпълнение на искането на шенкела, което е още по-важно – създава се ценният навик конят да работи и при другите движения отпуснато.

Отстъпване на шенкела в движение. Обучението на коня да отстъпва на шенкела във време на движение се провежда по същия метод, както при работа на място, като само в случая се държи сметка да не се изпадне в конфликт с поводите, които неминуемо ще се наложи да се намесят, за да се води конят в исканата посока на движение в постоянно еднакъв темп.

Много важно правило. Пълната възможност да накараме коня да премества желания заден крак напред или встрани се получава само когато шенкелът се употреби в момент, в който този крак „напуска” земята, а не когато отива към нея или когато е стъпил на нея.

Аналогично на сравнението, което направих за действието на правия повод – за „връзването” на предните крака на коня със съответните прави поводи, може да се направи такова сравнение и за действието на шенкелите. При напълно подчиняващ се на действието на шенкелите кон се получава впечатление като че ли задните крака на коня са вързани за съответните шенкели, вследствие на което на всяко движение на шенкела следва неизбежно съответно движение на задния крак на коня.

Няколко думи за шенкелите, които непременно трябва да знаят и да спазват напредналите ездачи.

Шенкелът, бидейки леко прилепнал към страната на коня, със слаб натиск поема съответния заден крак, отделяйки го земята; след това чрез засилване и отслабване на натиска, съгласувано с повода и тежестта на ездача определя, посоката и скоростта на движението му.

По този начин се определя и тактът на движението.

В тясна връзка с повода, шенкелът може да насочва задния крак на коня напред, встрани и назад, а в същото време по-високо или по-ниско.

Ездач, който използва краката си само за управление на коня, а не и за закрепване в седлото, бързо си изработва навика за точно действие с шенкела.

При правилно положение на повода, отпуснати шенкели и горна част на тялото ездачът има седеж, който едновременно обслужва равновесието в седлото и свободата на шенкелите, необходима за точното им действие.

Начинаещите ездачи отиват към една крайност – разтварят много коленете си и държат петите в опор корема на коня; те имат мъртви шенкели.

Втората категория ездачи, търсейки красота в седежа, затварят силно коленете си и отделят прасците и петите си от коня; образува се т.нар. луфт между шенкелите и страните на коня, техните шенкели при действието си смущават коня, понеже в този случай неминуемо прилагането им има характер на кратки удари; тези шенкели, поради това, че не са в постоянен контакт със страните на коня, не могат да моделират движенията му и често закъсняват с намесата си.

Когато краката вземат формата на тялото на коня, без да се отваря празнина между коленете и седлото, прасците са в постоянен мек контакт със страните на коня, петите са доближени до коня, тогава шенкелите са в правилно изходно положение за действие, а в същото време обслужват и правилния здрав седеж.

В такова положение прасците с пулсиращо действие лесно определят постоянно правилно ангажиране на задните крака на коня, петите са близо, за да отстранят навреме с по-остро действие една съпротива или да повишат активността на задните крака (при нужда и с помощта на шпора), без да рискуват да закъснейт с намесата си; общото положение на краката е прибрано, красиво и обслужва стабилния седеж.

Неправилно е „импулсът“ да се разглежда като неразделна част на шенкела. Действително шенкелът разпалва импулса, но това може да се постигне и с глас или пръчка. По-правилно е „импулсът“ да се разглежда съвсем самостоятелно, а когато се разглеждат движенията на коня, да се намери неговото място в центъра на съгласуваните помощи.

ТЕЖЕСТ НА ЕЗДАЧА

Ездач, който е искал от коня си съвършено изпълнение не само на отделно движение, а на серия от сложни упражнения, не може да не е почувствал каква решителна роля има тежестта на ездача в обездката на коня.

Ако може да се намери теоретик в ездата, който би си позволил да отрече тежестта на ездача като активен фактор в работата при обездката на коня, то сигурно е, че никой не би посмял да отрече вредните последици от отиването на тежестта на ездача против общото равновесие (против физичните закони).

Истински културните ездачи, знаейки от какво голямо значение е да бъде употребена правилно като помощ тежестта на ездача, работят преди всичко над себе си, за да получат възможност навично и своевременно да насочват движението на своя център на тежестта в сътрудничество с другите помощи.

Чрез подходящо обучение може да се стигне до положение конят да прави сложни упражнения, като ездачът си служи само с центъра на тежестта на своето тяло и шенкелите (без поводи).

От трите помощи конят приема веднага с удоволствие само тази, която получава от тежестта на ездача, защото тя помага на движенията му по съвсем естествен път.

Тежестта на ездача като помощ няма никакво условно съдържание; тя най-бързо, по чисто физически път се съединява с движенията на коня и направо облекчава или утежнява известни части от тялото му. Употребена правилно от гледна точка на физическите закони, никога не предизвиква съпротива от страна на коня. Но за нещастие на коня тази помощ ездачът най-трудно овладява. Много малко ездачи умеят да си служат по съвършен начин с нея.

Метод на употреба. Ездачът пренася центъра на тежестта си напред, назад и встрани, в зависимост от изискването на физическите закони с оглед на предстоящото движение. Това пренасяне на тежестта си ездачът извършва миг преди конят да е почнал исканото движение (за да не остане против движението на коня и по този начин да закъснее с облекчаването или утежняването на определена част от тялото му).

При младия кон ездачът действа с тежестта, като подчертано навежда тялото си в посоката, в която иска да проявява действието на тежестта.

При напреднал в обездката кон ездачът определя посоката на действие на своята тежест:

1. чрез утежняване по-силно или по-слабо на една от седалищните си кости за странично действие;
2. чрез натиск на двете седалищни кости за пренасяне на центъра на тежестта назад;
3. чрез натиск върху коленете за пренасяне на тежестта напред.

СПОМАГАТЕЛНИ ПОМОЩИ

Шпорите служат при нужда да усилят действието на шенкела. Ако се стигне до положение шпората да измести шенкела и да стане основна помощ за управление на коня, трябва да се смята, че е направена мъчно поправима грешка.

Затова в някои теории по езда се казва, че „шпората на краката на лош ездач е бръснач в ръката на маймуна” (не може да се обръсне, но може да се пореже).

Употребяването на шпората трябва да има форма на напомпване на коня да се подчинява на шенкела.

Начин на употреба – от лек допир до остър удар с едната или двете шпори едновременно, в зависимост от случая.

Конят първо се привиква да понася шпората като спомагателна помощ, а след това – на точно послушание.

Назъбени шпори се употребяват само в крайна нужда – за много тежки коне. Закованите на тока шпори са много точни в работата, но понеже са поставени много ниско, предизвикват повдигане на петата при работа с тях.

При действието на шпора конят се поставя в положение да избира между болката, която му се причинява от нейното действие, и трудността да направи исканото от ездача движение. Да допуснем, че сме поставили коня в положение, при което трудно би могъл да направи исканото движение. „Острите шпори” могат да принудят коня чрез големи усилия да направи движението, което се иска от него, въпреки че това му причинява болка. Но всеки ездач, ако се замисли, сам може да си отговори какви ще са последиците от това насилие, ако шпорите се употребяват не като помощ, а само като средство за принуждаване.

Получените рефлексии при такъв начин на действие с шпора конят няма да проявява с лекота, с готовност. Те ще се проявяват винаги под насилническото действие на шпора, с всичките вредни последици.

Шпората е спомагателна помощ (на шенкела), затова всички правила, дадени за употребата на шенкела, остават в сила и за шпората.

Пръчка (нагайка). Трябва да се прави разлика между пръчка за обездка на кон и такава, с която се язди в гладките бягания и конкурипик.

Пръчката за обездка е дълга около 1,10 м. Дължината се определя от нуждата върхът на пръчката да достига страната на коня зад опаса, без да се налага ръката на ездача да се измества от нормалното положение, в което стои при държане на повода.

Тя не трябва да е много мека, но достатъчно еластична, за да може чрез слаби движения на китката върхът ѝ да дава леки удари.

Движенията, които ездачът прави с китката на ръката си, не трябва да се отразяват върху повода (необходимо е ездачът да се упражнява, за да придобие навик за целта).

Начин на употреба – от лек допир или леко почукване с върха на пръчката до силен удар. Употребява се според нуждата отляво или отдясно с цел да се ангажира съответният заден крак.

С удар се употребява само в случай, когато конят се съпротивлява (затваря се, отстъпва с цел за съпротива или не иска да върви в исканата от ездача посока).

При кон, който се изправя на задните крака, пръчката може да се употреби само след като конят се постави в движение.

Пръчката е спомагателна помощ на шенкела, затова всички правила, дадени за употребата на шенкела, са малко или много валидни и за нея.

Глас. Най-важната спомагателна помощ е гласът. Трябва да се прави рязка разлика в тона на гласа, употребен като помощ, като награда и като наказание.

Гласът е напълно условна помощ и затова обучението на коня на тази помощ се прави, като се използва голямата му памет.

Гласът се употребява за:

- *създаване импулс* – лек шум, който се прави с езика (цъкване);
- *наказание* – остро и високо извикване;
- *награда* – мек бавен глас (браво!);
- *успокояване* – монотонен продължителен глас (охооо!).

Безразборното употребяване на гласа прави коня да не реагира на него.

Наградите – поглаждане с ръка, даване на вкусна храна, слизане от гърба на коня, одобрителен глас – са спомагателни помощи при обездката на коня, които той приема с голямо удоволствие. Те действат на неговата психика (която, колкото и да е слаба, не трябва да се пренебрегва), успокояват го и го поощряват към подчинение.

Метод на работа. Още при първите уроци с младия кон наградите се дават по такъв начин, че той ясно да възприеме и запомни, че е награден за подчинение на точно определена помощ, свързана с исканията на ездача.

Наложително е да се прави разлика между нежно отношение и награда, дадена във връзка с изпълнение на исканията на помощите на ездача.

Наказания. Наказанията са последната помощ, към която ездачът прибегва. При неподчинение на коня ездачът е длъжен първо да си изясни няма ли основателни причини за това неподчинение и само ако е убеден, че конят проявява зла воля, не само може, но и е наложително да употреби наказателно средство, за да го принуди да се подчини.

Когато ездачът употреби наказателна помощ, веднага след като се възстанови подчинението, конят трябва да се награди, за да се възстанови доверието му към ездача и към помощите.

Наказването на коня, когато ездачът е в раздразнено състояние, винаги е свързано с извършването на някоя груба грешка.

Не съществува оправдателна причина, която може да доведе ездача в раздразнено състояние до степен, че той да налага нецелесъобразни наказания, а още по-малко – жестоки.

Конят е живо същество, партньор в ежедневието ни спортен живот, затова ние му дължим коректни обноси. Всеки ездач има право, когато почувства, че партньорът му е в нервно състояние и му налага нецелесъобразни наказания, да го помоли да се успокои и да постави на самокритика действията си.

Всеки ездач трябва добре да знае, че няма наказателно действие с поводителите, което да няма вреден характер. Слабо дръпване с правия повод или силно стискане на юмрука има съдържание на наказателно действие, но безвредно, защото не разстройва алюра.

Нещастно съвпадение е обстоятелството, че ездачът е принуден да налага наказания със същите средства, които употребява и като помощи. Ясно е колко е необходим ездачът усет при налагане на наказания, за да не предизвикаме у коня омраза към помощите (как бихме реагирали, ако ни дават яденето на върха на пръчката, с която минута по-рано са ни били?!).

ОСОБЕНОСТИ ПРИ ДЕЙСТВИЕ С ПОМОЩТЕ

Съгласувано действие с помощите

Самото наименование „съгласувано действие с помощите“ показва и съдържанието на този начин на действие с помощите.

Когато един ездач знае какво е въздействието на всяка помощ поотделно, при всички случаи, които така подробно вече се описаха, и когато на практика е получил навик да прилага чисто отделните действия на помощите, той лесно може да се научи как да ги употребява и съгласува (в каква последователност и с каква сила).

Метод за приучване на ездача да употребява съгласувано помощите:

1. **Теория** – ездачът изучава всяко движение от физиологична гледна точка (коня и ездача като едно цяло), определя кои помощи, с каква сила, на кое място и в каква последователност ще действат.
2. **Практика** – ездачът се упражнява да прилага на практика съгласуваното действие на помощите, като спазва последователност в работата:

първо съгласува двата повода; второ – добавя шенкела; трето – добавя тежестта.

Отначало за младия ездач задачата изглежда трудна. С настойчивост в работата съгласуваното действие с помощите скоро става навик.

Конят приема с голямо удоволствие съгласуваното действие на помощите, защото те облекчават движенията му.

Правилното изязждане на коня за каквато и да е спортна дейност е немислимо без съгласуваното действие на помощите. Ездовият усет на ездача е комплексен усет, в състава на който доминира „усетът за съгласуваното действие с помощите”.

***Важно за помнене.** Ездачът трябва да знае: цялото действие на съгласуваното употребяване на помощите не идва само от обстоятелството, че в един момент действат няколко помощи. При съгласуваното действие силата на въздействието върху коня на отделните помощи се увеличава. Това увеличаване на силата на въздействието на отделните помощи можем да приемем, че се проявява, в сравнение с разделеното им употребяване, в пропорция 1:3.*

И така, ако смятаме, че силата на повода, шенкела и тежестта на ездача поотделно имат сила на действие единица, при съгласуваното им действие всяка помощ поотделно ще има сила на действие 3, а сборът на силата на действие на трите помощи при съгласуваното им действие ще бъде равен на 9.

При това нека ездачите имат предвид, че при съгласуваното действие на помощите всяка помощ, употребена неправилно, унищожава действието на другите две помощи.

Например: при тръгване галоп – шенкелът и тежестта се прилагат като помощи правилно, но поводът се употребява неправилно; при това положение конят няма да тръгне с искания крак в галоп или ако случайно тръгне с него, няма да бъде в необходимия темп и няма да остане прав.

Диагонално действие на помощите, когато работим с коня на тръс

Под диагонално действие на помощите трябва да разбираме такова съгласувано даване на всички помощи (шенкел, тежест и повод), при което диагоналът, който е във въздуха, се облекчава и активизира, а диагоналът, който е на земята, се утежнява.

Чрез диагоналните помощи ездачът помага на коня да се уравнисява върху диагонала, който е на земята, да стои по-дълго време върху него, а диагонала във въздуха да изнася високо и плавно.

Чрез тези помощи ездачът изработва тръсообразните движения: събран и каденциран тръс, испански тръс, пасаж и пиафе (а също и страничните движения на тръс).

Трябва да се прави разлика между диагонални помощи и съгласувани помощи. Диагоналните помощи са също съгласувани помощи – тяхната характерна черта е, че употребата им е свързана със стъпването на диагоналите при движенията на тръс.

Употребата на диагоналните помощи не се учи на теория, а преди всичко на практика. Ездачът първо трябва да се научи чрез идеално точни рефлексии да прилага отделните действия на помощите в цялото им многообразие точно във връзка с движенията на диагоналите на коня и едва тогава да започне да прилага съгласувано диагоналните помощи. За да се научи да прилага по свършен начин диагоналните помощи, ще са му необходими повече от няколко години упорит труд. Тази констатация не трябва да отчайва младите ездачи, а обратно – да служи като импулс, да предизвика настойчивост в работата.

ШЕНКЕЛИТЕ ИСКАТ – РЪЦЕТЕ НЕ ПОЗВОЛЯВАТ, И ОБРАТНО

Когато ездачът за първи път започне да прилага комбинирани помощи, неизбежно изпада в грешката да противопоставя ръцете на краката и обратното. Непростимо е, когато тази грешка се прави от ездачи с многогодишна практика.

В какво се състои тази грешка?

При неправилното комбинирано употребяване на помощите неминуемо се стига до моменти като долуописаните.

Например: ездачът иска да трансформира движението напред в движение във височина. Преди още да се е проявило действието на шенкелите за движение напред, преди още да е създаден импулсът в нужната степен, неправилно действащите поводи изпреварват с искането си, като за нещастие и степента на действието им е по-силна от това на шенкела, вследствие на което конят буквално се сблъсква с повода и в зависимост от слабото място, което ще намери: изхвърля задницата встрани, пробива гърба и забива предните крака в земята или се изправя на задните си крака.

Втори пример, който често се среща и при опитни ездачи: конят при галоп надясно не подлага десния заден крак под масата, а го изхвърля надясно; ездачът прилага десния прав повод с противодействие, но по много причини, които в случая могат да съществуват, конят продължава да не подлага задния десен крак. Ездачът, вместо да потърси причините за това неподчинение (съпротива), за да ги отстрани, се увлича и в желанието веднага да подчини коня дава дясната си ръка

още по-наляво и поводът става „обратен с противодействие“, който закономерно тика задницата на коня още по-силно надясно (следователно и десният заден крак отива още по-надясно).

В такъв случай повечето ездачи ще потърсят помощта на десния шенкел (и шпора) и започва конфликтът между коня и ездача, поради това, че за правилното изпълнение на действието на повода ездачът наказва коня с шенкел (шпората).

Трети пример: ездачът иска с десния шенкел конят да прехвърли задния крак наляво, а в същото време левият прав повод с противодействие тика същия крак надясно. Тези две помощи, явно противоречащи си, сигурно ще поставят коня в недоумение: на коя от двете да се подчини.

Противоречието може да дойде и от неумението на ездача да употребява помощите правилно – в тяхната продължителност на действие.

Има случаи, когато поводът в комбинация с шенкела ще трябва да издържи дълго в действие, докато се получи желаният резултат, а в друг случай само за един миг ще отбележи действие, за да напомни на коня да внимава върху силата и формата на движението, веднага след това ще позволи максимално движение и в трети момент ще задържи движението в дадено положение.

Аналогични примери могат да се дадат и за неправилно действие на шенкелите, вследствие на което действието им се противопоставя на това на повода.

Активни шенкели не значи те да бъдат постоянно забити в хълбоците на коня, не значи шпори, не значи кръв, а значи пулсиращо действие – моменти, в които шенкелите искат, и моменти, в които позволяват на поводите да моделират движението.

При обездката на коня има случаи, когато прилагането на помощите при комбинираното им действие ще има характер на целесъобразно противопоставяне. Това противопоставяне се допуска в случаите:

1. Когато се налага едната помощ да регулира действието на другата.
2. Когато се стремим да трансформираме съдържанието на едно движение.

Примерно:

1. **Травер надясно** – с ляв междинен повод и с ляв шенкел искаме конят да премества краката си надясно (движение в две следи); действието на десния шенкел, позволявайки десният заден крак на коня да се изнася встрани, в същото време иска същият да се изнесе и напред. Това действие има характер на противопоставяне, но в действителност то е съгласувано действие, защото този шенкел не пречи на повода и на левия шенкел да изпълнят задачата си.

2. Конят се движи на съкратен тръс. Ездачът иска да принуди коня да мине на събран тръс.

За целта ездачът увеличава действието на шенкелите. Ако действието на поводите остане същото, естествено, конят ще увеличи тръса, но няма да мине на събран тръс. Ако ездачът задържи поводите на същото място със силно стискане на юмруците, конят ще повдигне главата и шията от основата ѝ, а като последица – ще облекчи предницата си, ще прехвърли центъра на тежестта си назад и ще мине на събран тръс. Това действие на поводите не е противопоставяне на шенкелите, това е съгласувано действие.

КОГАТО ДЕЙСТВИЕТО НА ПОМОЩИТЕ НЕ ДАВА ИСКАНИЯ РЕЗУЛТАТ

Понякога млади ездачи задават на инструктора следния въпрос: „Защо конят ми не направи движението, което исках, въпреки че приложих помощите точно по изискванията на теорията?“

Вярно е, конят много често не само не изпълнява точно, но изобщо не изпълнява исканията на помощите. Този факт не намалява значението да се изучава основно теорията на ездата, не трябва да смущава вярата в точността на правилата, които тя дава. Този факт идва да засили значението на практическата работа, която дава живот на теорията.

При даването на помощите винаги се старайте да си отговорите на въпросите: при каква обстановка ще действа ездачът, кога, къде и как ще приложи помощите?

Например: искаме да подкараме коня галоп от тръс.

1. При каква обстановка ще приложим помощите – дали по права посока или по кръга – зависи от това, каква е предварителната подготовка на коня.
2. Кога ще приложим помощта – в кой темп от стъпката на тръс; в кой момент от подготовката на движението?
3. Къде и как да приложим помощите – дали при опаса или зад опаса (за шенкелите); дали пред холката или зад холката (за поводите); силно или слабо действие; стискане, теглене, натиск или удар; с постоянна, еднаква сила на действие или с променлива?

Конкретни примери: искаме да подкараме коня галоп по кръга – при случай, когато конят силно изхвърля задните крака навън. Ако дадем вътрешен междинен повод, ние ще допринесем конят да измести задните и предните крака навън, ще засилим действието на центробежната сила. Отговаряйки си на горните три въпроса, ще дойдем до решение да употребим вътрешния обратен повод с противодействие, който ще тика задните крака навътре и ще освободи вътрешния преден крак.

Искаме да подкараме коня напред, когато той се съпротивлява. В такъв момент употребяването на шпори може да предизвика още по-силно отстъпване или изправяне на задните крака.

Отговаряйки си на горните три въпроса, ние ще дойдем до решение: първо – да променим равновесието на коня (в такъв случай конят е „паднал” върху задните си крака и избягал от повода); налага се първо да раздвижим коня странично с правите поводи с отваряне, за да го накараме да отпусне гърба си, да се подаде с тежестта си към предните крака, да се опре на поводите и едва тогава можем смело да действаме с шпорите.

Правилата за действието с помощите не са закони. Те стават закони, когато се прилагат от ездачи, които ги изучават търпеливо на практика.

Да се запомни: тук не се говори за хилядите нюанси, които съществуват при прилагането на помощите, а за начина на действие с основните положения (в даден случай дали да действа междинен повод или обратен с противодействие).

РАЗЛИКА ПРИ ДЕЙСТВИЕ С ПОМОЩИТЕ ПРИ ОБУЧЕНИЕ НА КОНЯ И ПРИ УПРАВЛЕНИЕ НА ИЗЯЗДЕН КОН

Първи период: *запознаване на коня с помощите.* През този период същественото изискване е конят да приеме помощите действително като помощ, а не като средство за инквизиция.

Тъй като помощите, както вече бе споменато, имат голям процент от условност, при първо приучване на действието на помощите конят трябва да се постави в условия, при които даването им да няма характер на насилие (при определена последователност и обстановка, при съгласуване на безусловните рефлексии с условните, при съответно равновесие, при подчертано ясно прилагане, с мека настойчивост и щедро награждаване при подчинение).

Втори период: *приучване на коня на бързо и точно изпълнение на исканията на помощите.* За целта ездачът, спазвайки строгите изисквания на последователността в работата, всеки ден добавя или намалява по един грам разлика в сила на действие и по един сантиметър разлика в посока на действие на помощите.

Първият и вторият период съвпадат с обучението на младия кон.

Трети период: *управление на изязден кон.* Състои се в приучване на коня да се подчинява на най-леките действия на помощите – невидими за окото на страничния наблюдател.

Резултатът в този период е плод по-малко на четене на теорията на ездата, а повече на намесата на опитния инструктор и най-много на настойчивостта на

ездача, съсредоточеността при работата и впрягането на всички индивидуални способности за получаване на търсеното съвършенство, за изработване на усета към помощите.

Всеки ездач, който е работил съсредоточено с помощите през първите два периода, бавно, но сигурно развива в себе си необходимите индивидуални способности, за да може да достигне до задоволителни резултати през третия период.

ИМПУЛС И ВРЪЗКАТА МУ С ПОМОЩИТЕ

Импулс наричаме стремежа на коня да се движи енергично напред. Конят се ражда с него. Чрез помощите може да се развие, а може и да се убие.

Движенията на коня са трансформирана изразходвана енергия. За всяко движение, което помощите поискат от коня да извърши, ездачът е длъжен чрез тях да предизвика у него готовност да изразходва точно необходимото количество енергия. Ето защо импулсът се разглежда веднага след помощите.

С помощите импулсът се регулира, помощите без импулса са мъртви

За съжаление малко ездачи умеят да развиват импулса у коня и да го насочват правилно в услуга на помощите си за усилване на тяхното действие. За още по-голямо нещастие при обездката на коня много ездачи, работейки неправилно за успокоение на коня, всъщност убиват импулса му. Импулсът не е самото движение, а стремежът на коня за движение. Отделно взет, той не може да се смята за помощ, но затова пък спокойно може да се каже, че всички помощи без импулса са само едно понятие без съдържание (представете си ролята на шенкела при кон с волски импулс!).

Чрез помощите ездачът съответно импулсира коня, дозира енергията и оформя движенията според нуждата. Импулсът при работата с коня е средство, чрез което се получава не само сигурност и точност, но и средство, на което главно се дължи красотата в движенията на коня – красота, пред която стоят в захлас дори и невежите в ездовото дело.

Импулсът у коня трябва да съществува не само когато е в движение напред, не само в бързите алюри, но и когато пристъпва, когато отстъпва, а дори и когато е на място.

Най-характерното за конете, работещи с импулс, е, че те се движат еластично, докато неимпулсивните коне пълзят – влачат се.

Чрез импулса се осъществява принципът „винаги напред”.

Импулсът е, който донася най-голямата радост на ездача – победата в състезанията.

ОБЕЗДКА НА КОНЯ

ЦЕЛ И ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ОБЕЗДКАТА

Обездката на младия кон има за цел:

- да отстрани или притъпи съществуващи наследствени или придобити недостатъци;
- да го приучи с охота, без забавяне да се подчинява на ездача при всяка обстановка, изпълнявайки желанията му, предадени чрез помощите;
- да създаде, укрепи и развие всички положителни качества, като направи движенията му целесъобразни, леки, точни и красиви;
- да го обучи сигурно да се движи в разнообразна местност (умело и сигурно да преодолява срещнатите препятствия).

Целта на обездката е да направи коня „приятен” за езда, което значи кон, стремящ се винаги към движение напред и подчинен на помощите на ездача (с две думи: импулсивен и подчинен).

Добре обезданият кон трябва да притежава:

- свобода и правилност в ходовете (алюрите);
- повдигната предница и ангажирана задница;
- хармония, лекота, плавност и сигурност в движенията.

Конят да остава напълно прав през цялото време, когато се движи по права линия, а когато се движи по крива линия, огъването на тялото да отговаря точно на кривата на движението.

Така конят дава впечатление, че се движи от само себе си.

Доверчив и внимателен, той се отдава напълно на своя ездач.

Ходомът – правилен, свободен и протегнат.

Тръсът – свободен, правилен и неизменен.

Галопът – свързан, лек и темпован.

Бедрата на коня да не бъдат никога инертни, нито лениви. При първо наемване на ездача те трябва да се раздвижат и чрез своята акция да раздвижат и другите части от тялото му.

Благодарения на своя импулс и еластичното сгъване на ставите си конят не оказва съпротива и се подчинява без забавяне, доброволно, спокойно и точно на различните действия на помощите.

Бедрата и скакателните стави на коня, дори и когато са неподвижни (на място) не трябва да бъдат инертни (заспали).

Конят, който живее на свобода, приспособявайки се към обкръжаващата го среда, бързо овладява своето тяло – своя център на тежестта.

Младият кон на свобода сам определя движенията, които иска да извърши, като повечето от двигателните актове са инстинктивни и безусловни рефлексии (главно безусловна реципрочна инервация).

Когато ездачът възседне младия кон, значително се променя центърът на тежестта на новата обща маса – кон и ездач, следователно и движенията, които ще извършва възседнатият млад кон, ще бъдат под влиянието на новосъздаденото равновесие.

Със започване на обездката конят престава сам да определя своите движения. Това вече върши ездачът, следователно в началото на обездката неминуемо ще се срещнат навикът на коня и волята на ездача. Тази среща в определени моменти положително ще има (по-силно или по-слабо) характер на сблъскване.

Силата на това сблъскване ще бъде правопропорционална на степента на неумението на ездача да направи обездката приятна дейност за младия кон.

Колкото по-бързо и по-брутално ездачът, незачитайки обективните природни закони и пренебрегвайки инстинктивните движения и безусловните рефлексии на коня, се опита да наложи ново равновесие – и нови движения, толкова по-голям ще бъде конфликтът между коня и ездача.

Конфликтът между младия кон и ездача най-често произтича от неподготвеността на коня да извърши исканите от него движения.

Да вземем за пример движението спиране на място от галоп – и да сравним условията, при които младият кон извършва това движение без ездач, с условията, когато го извършва с ездач на гърба си.

Свободният кон се движи на галоп с бързина над 350 м в минута. Когато реши да спре, свободният кон инстинктивно поставя всичките си части на тялото в най-удобно за целта положение. Никакъв външен фактор не се намесва и не пречи за изпълнението на задачата, затова той спира правилно въпреки бързината на галоп.

Конят под ездач ще трябва да държи сметка не само за своята тежест, но и за тази на ездача – средно 75 кг, която за съжаление е високо над неговото тяло. Той няма никакво влияние над тази тежест. Държейки сметка за закона за инерцията, можем да си представим в какъв физически конфликт бихме поставили

младия кон, възседнат от ездач, ако поискаме без предварителна продължителна подготовка да спрем на място от галоп. Преди всичко ще бъде нужно ездачът да даде много силно помощите за спиране. Ако конят се опита да спре веднага след даване на помощите, неминуемо ще бъде смутен от тласъка, който ще получи от тялото на ездача, което по инерция ще продължи да се движи напред. Гърбът и ставите на коня абсолютно сигурно ще изпитат болки, които ще предизвикат началото на конфликта между коня и ездача.

Непознаването на тези въпроси е причината, поради която някои ездачи, без много да мислят, употребяват изрази като „аз съм обездвал млад кон за 2–3 месеца“, „всеки млад кон се подчинява на назъбените ми шпори“ и други с подобно надменно съдържание.

Нека да разгледаме изходните физиологични състояния на коня и да направим изводи за отношението на ездача към всяко едно от тези състояния.

Особенности в характера на коня

*Конят е свободолюбиво животно
със силно развито стадно чувство*

Много от физиологичните качества на коня са унаследени от неговите пра-родители, които са водели волен степен живот, във вечна борба за прехрана и за запазване на живота си.

Бързите му движения и живият темперамент го правят игрив. Желанието му да се впусне в галоп, да подскочи, да хвърли със задните крака са жизнени нужди. Ето защо конят, особено младият, е вредно да се оставя без достатъчно движение – да събира „конюшна енергия“.

Опитният ездач в началото на тренировката оставя да се изразходва излишната енергия в спокойна езда – целенасочена форма на загрявка, без да иска от коня каквото и да е упражнение, което може да доведе пълния с енергия кон до съпротива.

Стадното чувство се запазва и у най-добре изяздения кон, но когато се създаде на изолирания кон приятна обстановка чрез храна, гледане и обноски и го поставим на нарочно за целта обучение, той с удоволствие понася новия живот и отминава групите от коне без следа от външна проява на стадния инстинкт.

*Инстинкти, навици, памет, разсъдък,
впечатлителност и насилие*

Всяко живо същество действа по инстинкт, по навик и по пътя на разсъдък. Онези действия, които са продиктувани от подсъзнанието, се наричат инстинктивни. Те са много по-сложни действия от рефлексите. Инстинктивните

прояви на коня са унаследени и обслужват неговото съществуване като животно в природата. Инстинктите в коня характеризират неговата природа.

Обстановката, в която живее конят, и ежедневната работа, която върши по пътя на изработване на условни рефлексии, формират у него навици, които много приличат на инстинктите и затова именно се наричат „втора природа“.

Силната памет на коня безспорно много помага за формиране на неговите навици.

Липсата на здрав и бърз разсъдък у коня затруднява извънредно много създаването на полезни навици.

Отношението на младия кон към събитията, които се случват с него и около него, е в зависимост само от това, дали те му доставят удоволствие или страдание.

Колкото по-силно и по-ясно са подчертани приятното и страданието във връзка с извършената дейност от коня, толкова по-силно и по-ясно се запечатва в неговата памет какво трябва и какво не трябва да прави.

По този път на въздействие ние успяваме да накараме коня да прави даже движения, които в началото не са му приятни, а понякога са свързани и със слаби страдания. Това конят отначало върши пред страха от наказание, а по-късно „по навик“. Ездачът не трябва да злоупотребява с наказанията, за да заангажира паметта на коня, а чрез постепенност в работата да направи и най-трудните упражнения приятни за него и по този начин да го предразположи към леко подчинение.

Младият кон е силно впечатлителен и страхлив

Тези чувства у коня са унаследени от дивия кон, у който са били формирани като естествена последица на особените условия, при които е живял.

В борбата за съществуване в коня се е развил отбранителен характер. Най-сигурното средство, което спасява от враговете му, е неговата бързина. В природата дивият кон винаги е в готовност да побегне. Така той се е оформил като много страхливо животно.

Обездката си поставя за цел да притъпи страха у младия кон, а впечатлителността му да насочи към следене на желанията на ездача.

Голямата впечатлителност, която конят притежава, му позволява бързо да опознае ездача. Така можем да си обясним защо конят бързо се доверява на един вид ездачи, а под други винаги стои натегнат, в очакване на неприятни изненади.

Силната впечатлителност на коня издига като основно правило в методиката на работата с него необходимостта да му се вдъхва вяра, че обстановката,

в която го поставя ездачът, и самият ездач не крият никаква опасност за него, че ездачът иска само неща, които той може да изпълни и които не са свързани с опасност, със страдания.

Особено бързо ездачът предава на коня своето чувство на страх и затова именно най-големият недостатък, който може да притежава един ездач, е той да бъде страхлив.

При обездката на коня много често се изпада в тежки моменти (конят хуква, изправя се на задните си крака, прави енергични опити да хвърли ездача, притиска се до стена, до други коне и пр., и пр.), в които първото условие, за да се овладее и подчини конят, е запазване на абсолютно хладнокръвие.

Тънката чувствителност на коня му дава възможност да усети смелия и енергичен ездач и затова много често при кон, който проявява непослушание поради това, че ездачът е страхлив, е достатъчно само да бъде възседнат от смел ездач, за да стане напълно послушен.

Всички страхливи ездачи, без изключение, прикриват своя недостатък и неправилно в повечето случаи обвиняват и наказват коня си за грешки, за които поначало са виновни самите те.

Конят обича ласките и силно реагира на наказанието

Ездачът трябва да помни, че наградите в определени моменти имат по-голямо въздействие върху коня, отколкото помощите. В една продължителна борба, която ездачът води с коня, желаейки да го принуди да направи дадено движение, конят запазва много лош спомен от ездача, особено когато последният не върви по верен методически път. Конят, в желанието си да задоволи ездача, прави различни опити и в един момент възпроизвежда исканото движение; ако в този момент ездачът прекрати да действа с помощите и щедро го награди, той разбира защо е награден и е вече предразположен без борба да даде движението. А ако ездачът добре съгласува правилен метод (точно даване на помощите и своевременно щедро награждаване при послушание), резултатите идват неочаквано бързо.

Ласките (глас, поглаждане с ръка, даване на вкусна храна и др.) действат двойко: успокояват коня и като последица го съсредоточават към послушание и укрепват условните рефлекси; те също действат като награда и помагат конят да разбере, че добре е извършил исканото упражнение.

Навикът непрекъснато да се говори на коня и постоянно да се поглажда убива успокояващото и награждаващото съдържание на ласките.

Следователно с ласките трябва да бъдем целесъобразно щедри.

Наказания. При обучението на коня наказанията се прилагат с чувството, че те са нож с две остриета, при работа с който човек реже, но лесно може да пореже и себе си.

При неподчинение на коня ездачът е длъжен първо да си изясни въпроса: няма ли основателни причини за това неподчинение, и едва след като се убеди, че конят проявява вредна настойчивост, да прибегне до наказанията, за да го принуди да се подчини.

Наказанията по степента на силата на тяхното въздействие са: строг глас, удар с шпори, удар с пръчка.

Когато е наложено наказание на коня, веднага след като се възстанови подчинението, той трябва да се награди, за да се възвърне доверието му към ездача, да почувства предимството на подчинението пред съпротивата.

Изкуството при налагане на наказания се състои в бързото им прилагане (в момента на оказване на съпротивата) и степенуване на строгостта им – съответна на силата на съпротивата.

Равновесие*

Отбелязахме вече, че движенията на коня се подчиняват на обективните физически закони, при уговорката, че конят е живо същество и като такова може да обслужва физическите закони или да им се противопоставя.

Не само от физическа гледна точка, в смисъла на законите за движение, но и от анатомична и физиологична конят най-добре извършва исканото движение, когато е поставен в най-благоприятното за целта равновесие.

Това правило е от изключително значение при обездката на младия кон.

Изобщо в ездата под думата „равновесие“ се разбира поставяне на центъра на тежестта на коня в положение, при което той най-леко и най-правилно да извърши исканото движение.

Конят в природата е уравновесен значително напред – равновесие, наложено от начина му на живот.

Обездката има за цел да приспособи коня за нуждите на конния спорт. Тези нужди налагат естественят център на тежестта на коня не само да се премести повече или по-малко назад, но което е още по-важно, да може този център да се мести във всички направления леко и бързо по желание на ездача, в зависимост от движението, което ще се извършва.

Затова именно и понятието „уравновесен кон“ е най-ценното съдържание на понятието „изястен кон“.

* Виж глава Физиологични основи при обучението на ездача и коня.

Конят на свобода взема необходимото равновесие безусловно рефлекторно.

При спортната езда ездачът чрез съгласуваното действие на всички помощи обслужва взимането на необходимото равновесие. В този случай обзеденият кон се уравнива и по пътя на условните рефлексии.

Равновесието на коня се мени не само при промяна на бързината, на формата на движението, на неговата посока, но и при отделните темпове на всяко движение.

Уравновесените в едно цяло кон и ездач приличат на жонгльор, чийто успех в работата зависи единствено от успешното взимане на съответно равновесие.

Работата по уравниването на коня се разделя на два периода: първи период – привикване на коня да взема необходимото за дадено движение равновесие; втори период – привикване на коня да променя спокойно, бързо и точно равновесието си при промяна на формата, скоростта или посоката на движението, както и при промяна на едно движение с друго.

При извършване на едно движение конят взема:

1 – изходно равновесие;

2 – работно равновесие;

3 – преходно равновесие за минаване в ново движение.

Правилното взимане на необходимото равновесие е абсолютно невъзможно при най-слабото натягане на която и да е част от конското тяло, а също и от тялото на ездача.

По-подробно въпросът за равновесието ще бъде разгледан при описание на начина, по който се изработват отделните движения и упражнения.

Терминологията при описване на движенията и упражненията

Като приемем, че основата на обездката е изработването на движенията на коня, можем с право да кажем, че основата за тяхното изработване е подробното познаване на механизма на тези движения.

Без ездачът да познава основно механизма на движенията на коня, не може да става въпрос за усет на движенията му, а следователно – не може да става и дума за притежаване на „ездови усет“.

Подробното познаване на механизма на движенията позволява на ездача при работа с коня да получи най-бързо и с най-малко усилия най-качествен резултат.

Изяснявайки начина на работа при изработването на движенията и упражненията, ще срещнем понятия, чието съдържание се обяснява по-долу.

Стъпка – последователните стъпвания на четирите крака на коня се наричат „стъпки“.

Такт – времето от стъпването на един крак на коня до стъпването на следващия крак се нарича „такт“; имаме чест и рядък такт.

Ходомът е четиритактов алюр, тръсът – двутактов, галопът – тритактов (събраният и бързият галоп са четиритактови).

Крачка (за галоп – **галопен скок**) – на ходом и тръс всяко стъпване на един от предните крака на коня на земята се нарича „крачка“ (лява и дясна крачка); на галоп – всяко ново стъпване на крака, който се изнася напред, се нарича „галопен скок“.

Темп се нарича времето, което конят употребява за изминаване на определено разстояние на един и същ ход (темп на алюра).

Мах – широчината на крачката на коня.

Реприз се нарича времето, през което конят се движи на един и същи алюр без прекъсване.

Постав се нарича по-високото или по-ниското положение на главата и шията на коня в отвесната плоскост (има естествен и изработен постав). Височината на постава се измерва с височината, на която е темето на коня, и отговаря на необходимата степен на сбор. Понятието „постав“ е тясно свързано с понятието **сбор**.

Постановка (лява и дясна) се нарича страничното сгъване на коня във форма на дъга. Поначало при движението в права посока конят се движи без странично сгъване (прав кон). Когато конят променя посоката на движението, той има най-добри условия за движение, когато е сгънат по начин, че да представлява част от дъгата, по която се движи.

Когато конят е сгънат: при езда в манежа – навътре; при пристъпване – към посоката на движението; при галоп – на страната на крака, с който галопира – казваме, че конят има „права постановка“.

Когато в гореописаните случаи конят е сгънат обратно на посоченото, имаме „обратна постановка“. Пример: конят пристъпва надясно, а е сгънат наляво (рамото вътре се прави с обратна постановка).

Когато правим с коня странично движение с права постановка, това движение има събиращо действие, а с обратна постановка – разпускащо действие.

Движение наричаме тези физически действия, които конят прави за извършване на една или няколко отделни стъпки, еднакви по съдържание.

Упражнение наричаме свързването на няколко движения, различни по съдържание или по посока на движението.

Например: събран ход и минаване на увеличен ход; пристъпване на ляво пет крачки, а след това пристъпване на дясно пет крачки и пр.

Програма наричаме серия от упражнения, извършвани при предварително установен ред, с определени начало и край.

Сбор – прехвърлянето центъра на тежестта на коня към задните крака (при съответно положение на главата и шията) се нарича „сбор“. На всяко движение отговаря съответен сбор. Сборът влиза като съставна част на равновесието, когато за изпълнение на дадено движение е необходимо центърът на тежестта да бъде към задните крака (кон, който се движи на увеличен тръс, не е в сбор; обратно – сборът в този случай е вреден, но конят е уравновесен).

Равновесие. Уравновесен кон имаме, когато той е в състояние, при което най-леко и най-правилно може да изпълни дадено движение. За извършване на едно движение конят трябва да взема: 1) изходно равновесие; 2) работно равновесие; 3) преходно равновесие – за минаване в ново движение.

На старта конят е в изходно равновесие, по време на галопирането е в работно равновесие, а за преминаване в тръс взема преходно равновесие. След минаването на тръс конят взема отново работно равновесие.

Каденцирано стъпване казваме, когато чрез специални упражнения направим стъпките на коня високи и подчертано редки (стъпката „пасаж“ е по-висша от каденцирания тръс – има голямо задържане на движението при смяната на диагонала).

Диагонали наричаме краката на коня два по два, като на всеки преден крак отговаря задният крак от другата страна.

Диагоналите се определят от предния крак; ляв диагонал – ляв преден и десен заден крак; десен диагонал – десен преден и ляв заден крак.

Латерали наричаме краката на коня два по два странично: ляв латерал – ляв преден и ляв заден крак; десен латерал – десен преден и десен заден крак.

Вътрешни и външни помощи. Определят се в зависимост от постановката на коня. Вътрешни помощи са тези, които се дават откъм страната, на която е свит конят, а външни – които са откъм изпъкналата страна. Пример: галоп с ляв крак – вътрешни помощи са тези откъм лявата страна (конят е свит наляво), а външни – тези откъм дясната страна на коня.

Импулс се нарича стремежът на коня за движение напред (импулс съществува у коня и при положение на място).

Странични (латерални) движения. Във всички странични движения – рамното върте, травера, ранвера, полупристъпването конят е леко извит и се движи по различни следи. Постановката може да бъде права или обратна, като огъването не трябва да бъде голямо, така че да не нарушава ритъма, равновесието и желанието за движение напред.

Движение в три следи. Конят се движи, като вътрешният заден крак стъпва на линията на предния външен. При тези движения конят е свит към посоката на движението (права постановка). Такива движения са „рамото вътре” и “отстъпване на шенкела”.

Движение в четири следи. Конят се движи, като краката му стъпват на 4 различни линии. При тези движения конят е свит обратно на посоката на движението (обратна постановка). Такива движение са травер, ранвер и полу-пристъпване.

Опор на повода. Преди да започне да изработва движенията на коня, ездачът трябва да се свърже с него, да установи първите необходими условности.

Първата условност, без която не може да се започне правилна езда, е конят да приеме поводите като помощ.

Работата за правилното установяване на връзката между коня и ездача чрез поводите се нарича „опиране коня на поводите” или накратко – опор на повода. Опорът се изработва, като се изтика конят напред, за да потегли повода. Движението на ръцете назад, за да се опънат поводите, не значи опор на повода.

Правилен опор на повода имаме, когато конят търси контакт с поводите с желание да изпълни тяхното искане.

Положението на ръцете на ездача при правилен опор, отговаря на необходимото за момента равновесие (например: за движение на събран тръс е необходимо конят да има висок постав, в случая ръцете на ездача са по-високо).

Без правилен опор на повода не може да се провежда правилна подготовка на коня. Обездката на младия кон трябва да започне от изработване на опор на повода.

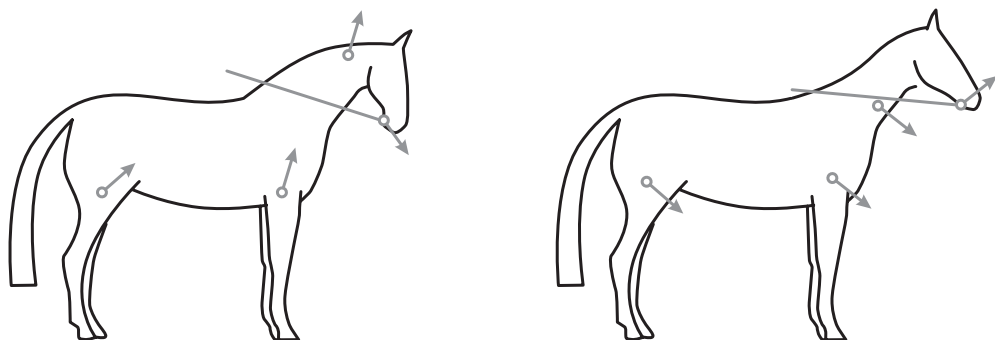
При движение на ходом (който е бавен, не импулсивен алюр) не може да се изработи опор на повода. За тази цел и галопът е неподходящ, поради силните размахвания с главата и шията си, които прави конят при галопирането.

Най-подходящ алюр за изработване на опор на повода се явява живият, отемпован тръс – в началото непременно в права посока.

При тази работа, резултатът от която има изключително голямо значение за бъдещата обездка на коня, търпението и спокойствието на ездача са от първостепенна важност.

Какво трябва да усеща ездачът в ръцете си в момента, когато конят се опре правилно на повода?

Първото усещане, което ездачът получава е, че конят чрез натиск с устата си върху трензелата натиска напред ръцете му. Поглаждането на коня в този момент укрепва изработването на търсения условен рефлекс.

Правилно: натиск напред и отгоре надолу

Неправилно: натиск напред и отдолу нагоре

Фиг. 9. Положение на коня при различен вид натиск върху трензелата

След първите леки натискания върху трензелата всеки млад кон започва да усилва натиска. За да застави коня да намали натиска в тези моменти, ездачът трябва да противопоставя с фиксирани на едно място силно стискащи поводитите юмруци, докато натискът отслабне. Така на коня се дава първият урок за степента на натиска, който той има право да упражнява нвърху трензелата.

Ако в момента, когато ездачът противопостави на устата на коня своя юмрук, конят съкрати шията си или оттегли носа си, ездачът засилва импулса, задържа ръцете си в същото положение и дочаква момента, когато конят отново ще натисне леко поводитите (наградата трябва да последва моментално).

При изработването на опора на повода е добре младите ездачи да държат юмруците си опрени от двете страни на шията – до холката. Такова фиксиране на ръцете изключва случайно дръпване на повода.

Не е само натискът напред от устата на коня, който характеризира опора на повода. При правилния опор на повода конят натиска не само напред, но и отгоре надолу (фиг. 9). Когато конят натиска напред и нагоре, той не може да се движи отпуснато, а още по-малко с високи стъпки.

Изразът *при движението си спортният кон трябва да се движи над повода* представлява в себе си най-ценното съдържание на правилния опор на повода.

Постав и постановка

За да бъде един постав правилен, т.е. да отговаря на необходимото равновесие (сбор), не зависи само от по-ниското или по-високо положение на главата и шията на коня в отвесна плоскост. От значение са формата на угъване на шията и ъгълът, под който е свита главата от задтилька, като за основа се взема шията.

Даването на правилна постановка се явява цел, когато с нея определяме само посоката на движението. Тя може да служи и като средство, когато я използваме, за да изработваме съдържанието на движението (за отпускане или за събиране на коня).

Поставът и постановката в тяхното най-правилно съдържание се изработват поотделно, но когато се употребяват като средство за уравнивяване на коня, те винаги се прилагат като едно цяло.

Задтильк. Свързката на главата на коня с шията се нарича „задтильк”. Той обхваща само първите шийни прешлені.

От това, дали задтилькът е отпуснат или натегнат, от неговото положение в отвесната плоскост или встрани от нея, от движенията, които се извършват в тази малка област от конското тяло, най-много зависи възможността да наложим волята си на коня и да определим начина, по който той ще изпълни исканото движение.

Трудно може да се опише в подробности изключително важната роля, която играе задтилькът на коня – както при обездката му, така и при използването му за езда (обикновена и спортна).

Ездач, който е правил странични пристъпвания със сменяне на посоката в движението на определено число крачки, сменяне на краката на галоп във въздуха на всеки галопен темп, пасаж, пиафе – изобщо движения и упражнения, за точното изпълнение на които се иска напълно отпуснат и послушен кон, не може да не е почувствал каква изключително важна роля играе задтилькът във всички сложни физиологични процеси, протичащи при тези движения.

Но и ездачите, работещи в областта на обикновената езда, които са настоявали конят да се движи при най-простите движения в искан от тях темп, при това стъпката да бъде отпусната и завършена, не може да не са почувствали, че от задтилька зависи как конят ще изпълни техните желания в качествено отношение.

Силите, които конят влага във всяко движение, сили, които ездачът изисква чрез помощите си, се трансформират най-напред в задтилька.

Натягането на задтилька е първият признак, че конят не желае да изпълни исканията на ездача.

За това именно и първото нещо, което ездачът иска при изработване на движенията, е конят да се движи с отпуснат задтильк.

На свобода конят върви със силно подаден напред нос (изтегната шия и глава). Сгъванията от задтилька имат за цел да поставят главата на коня в положение, при което той най-лесно ще вземе необходимото равновесие, а следователно и най-лесно ще се подчинява на ездача.

Сгъвания от задтилька

Различаваме отвесни и странични сгъвания от задтилька.

Отвесни сгъвания от задтилька наричаме сгъванията на главата напред и назад в отвесната плоскост, а сгъванията встрани от отвесната плоскост се наричат странични.

Отвесните сгъвания са съставна част на постава, а страничните сгъвания – на постановката. И единият, и другият вид трябва да се изработват само по сигурен опор на повода.

Метод на работа. Първо конят се приучва на отвесните сгъвания, а след това – на страничните.

При обучението на младия кон да прави отвесни и странични сгъвания най-добре е първите уроци да се дадат от земята, но при условие, както вече казах, ездачът да е обзидил най-малко един или два коня от седлото.

За целта първо приучваме коня да се движи свободно и спокойно, воден от ездача напред, и да спира също така спокойно на място.

При воденето ездачът държи късо юздечните поводи с ръката, която е към коня, разделени от показалеца, който при нужда служи за повдигане на главата на коня.

За тръгване напред ездачът си служи с „цъкания“, а при нужда – с леки удари с пръчка, която държи в другата ръка. Чести тръгвания и спирания, свързани с награждаване на коня (вкусна храна и ласки), бързо го приучват да върви до ездача и да се спира при леко стискане на поводите.

Отвесни сгъвания от задтилька

Първите уроци по отвесните сгъвания от задтилька е добре да се дадат в закрит манеж, за използване на стената му при опит на коня да избяга, със задните крака встрани при действие на пръчката.

Водейки спокойно коня напред, ездачът му поисква да съживи стъпките си (с език, при нужда – с удар с пръчката при опася), в същото време увеличава стискането на поводите и не позволява увеличаване на стъпката напред.

Всеки кон в началото на тези уроци се съпротивлява – не дава отвесното сгъване. Дори обратно – за да има възможност да се съпротивлява, увеличава натягането на задтилька.

В такъв случай ездачът трябва да бъде нашрек, защото при работа с темпераментни и силни коне може да се стигне до опасни моменти. От тази борба, която може да настъпи, ездачът трябва да излезе на всяка цена победител. От това ще зависят бързината и качеството на обездката на коня.

Ръката, с която се води конят, не трябва да разчита на силата си, а на умението да убива всяка съпротива в зародиш и да предразполага към подчинение.

С леки раздвижвания на удилото в устата на коня и с настойчивост в подкарването напред конят в един момент ще направи отвесно сгъване в задтилька. От негова страна това е опит да се освободи от натиска на удилото в устата му – отбранителен рефлекс. В същия момент ездачът използва отбранителния рефлекс, отслабва действието на поводите и щедро награждава коня, за да разбере, че това, което е направил, е правилно. Така ние съединяваме отбранителния рефлекс с условия, който търсим.

След като конят започне да прави отвесните сгъвания без опит за съпротива и без губене на импулса в движението напред, се минава към вторите уроци по изработване на прави сгъвания на място.

При третата серия уроци ездачът иска от коня да тръгва от място при запазено отвесно сгъване (без да натиска и без да бяга от повода).

Не е достатъчно отвесното сгъване от задтилька да става само с отпускане на носа. Сгъването ще съдържа своите изключително благотворни въздействия за обездката на коня, ако той в същото време отпусне и челюстта.

Много лоши последици носи това движение на главата на коня, ако няма характер на сгъване, а на пречупване. При правилното сгъване на задтилька характерен белег е стремежът на коня да подаде носа си напред, като че ли под действието на свита пружина; при счупването от задтилька главата виси като мъртва и при даването на поводите те увисват, защото конят не подава носа си напред. При пречупен задтильк връзката между ездача и коня е унищожена; в подобно положение за обездка на коня не може да се говори.

За точно установяване на отношението между ездача и коня при първите уроци за получаване на отвесно сгъване трябва упорито да се настоява конят да поддържа опора на повода (при стискане на поводите конят да дава носа си назад, а при отпускане на юмрука – да го подава напред).

Неправилно някои ездачи, като теглят с повода и го отпускат да увисва, мислят, че взимат и дават повод.

Взимане на повода означава стискане на юмрука, който държи действащия повод, а не теглене с ръката назад.

Даване на повода означава разпускане на юмрука при запазен опор.

При такова действие на ръката на ездача удилото в устата на коня прави по-силен или по-слаб натиск върху беззъбата ѝ част, но нито за миг не остава пасивно, с изключение на моментите, в които даваме пълна свобода (почивка) на коня.

След като се получи гореописаният резултат при работа от земята за изработване на отвесно сгъване, ездачът преминава към работа от седлото за получаване на същия резултат.

Ако ездачът е работил правилно от земята, при работа от седлото резултатът идва много бързо. Указанията, които се дадоха за работа от земята, остават в сила и когато ездачът работи от седлото. В случая импулсът на коня – най-важният фактор за правилно изработване на отвесно сгъване – се увеличава.

При изработване на отвесното сгъване на коня ездачът за първи път поставя на изпитание принципа: шенкелите да превъзхождат по сила на действие поводите.

Нека приемем, че първото отвесно сгъване вече е получено, независимо дали със започване на работа от земята или направо от седлото (това отвесно сгъване от задтилька е получено при движение на ходом). Когато конят дава отвесните сгъвания при движение на ходом без опит за съпротива, ездачът минава на втория момент от работата по изработване на отвесните сгъвания – на място и при тръгване на ходом от място.

За целта ездачът иска от коня да спре напълно отпуснат. С шенкелите поисква да тръгне напред, но не подава тялото си напред, не пропуска и с поводите, за да тръгне конят, а напротив – стиска юмруците. Конят, желаяйки да тръгне напред, удължава шията, опорът на удилото става по-силен и за да избегне този засилен опор, той прави отбранителен рефлекс (чрез отвесно сгъване); исканият резултат е постигнат и поводите веднага позволяват на коня да направи първата крачка на ходом със сгънат задтильк. В същото време шенкелите намаляват силата на действие, а тялото на ездача се подава напред. Ездачът щедро награждава извършеното отвесно сгъване.

Много важно условие е първото тръгване на ходом при отвесно сгъване от задтилька конят да извърши с импулс при пълна отпуснатост. Ползата от това е двойна: първо – ездачът няма да направи грешка да действа с повода по-силно, отколкото трябва, с което може да принуди коня не само да се натегне, но и да отстъпи назад, вместо да тръгне напред; второ – конят няма да се пречупи от задтилька, а ще направи правилно отвесното сгъване, запазвайки готовността си да подаде нос напред, което идва от желанието да тръгне напред.

Как се получава този резултат? Заслугата е на шенкелите (на импулса), които, стремяйки се да поддържат коня в готовност да тръгне напред, осигуряват най-ценното съдържание на отвесното сгъване – неговата еластичност, което от своя страна осигурява отпуснатост на цялото тяло на коня.

Трети момент – когато конят получи „навик” да прави отвесно сгъване на място и да тръгва ходом при запазено еластично отвесно сгъване, същото се

прави в движение тръс. Съществено е в случая ездачът да не прибегва до насилие с поводите. Резултатът да се получи пак по естествен път.

Всяка промяна в крачката, с която се движи конят на тръс (в смисъл на темп, спокойствие и отпуснатост), трябва да подсказва на ездача, че той не работи правилно с помощите си или че подготовката на коня в първите два момента за изработване на отвесното сгъване не е водена правилно.

В такъв случай правилно е ездачът да се върне към първите два момента, за да поправи допуснатата грешка.

В много моменти ще се наложи ездачът да иска отвесни сгъвания, но те не се описват, защото при тези моменти не става въпрос за изработване само на отвесно сгъване, а за взимане на правилен постав, съответно равновесие, в състава на което влиза и поставът (следователно отвесното сгъване).

След като конят дава леко отвесните сгъвания, се работи за повдигане на шията му (следователно и главата), което обучение се разглежда на съответно място.

Важно правило: *ездачите никога да не се мъчат да вдигат първо главата на коня. Нека оставим шията на коня да повдигне главата му, което е правилно.*

Напредналите ездачи за изработване на отвесни сгъвания могат да си служат и с мундшук. В този случай юздечното удило служи за водене на коня напред, а с мундщука се иска отвесно сгъване.

Почти всички коне при работа с тях за изработване на отвесните сгъвания повече или по-малко навеждат главата и ездачите неусетно започват да работят с поводите за нейното повдигане. Като работят така, те рискуват да опорочат както отвесното сгъване, така и шията на коня, а следователно и цялата обездка.

Затова за препоръчване е младите ездачи при работа за отвесните сгъвания – както от ръка, така и от седлото, да не се стремят да повдигат главата на коня с поводите. Как в тези моменти те най-добре могат да повдигнат главата на коня ще се разгледа, когато се описва шията на коня.

Странични сгъвания

Едва след като се получи траен резултат от първите уроци по отвесни сгъвания и вдигане на шията на коня (сбор), започва работата от ръка по изработване на страничните сгъвания.

Когато се обясни на ездача каква е целта на страничните сгъвания и за какво служат, той лесно ще разбере какво трябва да бъде съдържанието им.

И така целта на страничните сгъвания е:

1. При движение в права посока:

- а) да насочваме тласъка на задните крака в посока към едните или другите странични поводи (усилване опора на едните и смекчаване опора на другите);
- б) в допълнение към отвесното сгъване страничното сгъване помага за смекчаване на задтилъка, чрез което се дава възможност на ръката на ездача да трансформира тласъка на задните крака от действие за настъпателно движение в действие във височина (в този случай се обработва латералът от страната на страничното сгъване).

2. При промяна на посоката целта на страничното сгъване е:

- а) това, което се казва в т. 1 (при движение в права посока), остава в сила и тук;
- б) страничното сгъване при на промяна посоката на движението е нужно, за да може конят да запази отпуснатостта в движението. Ако в този случай имаме правилно странично сгъване, автоматически имаме и отпуснатата шия, а това значи и отпуснато движение (без натягане, без съпротива);
- в) да насочваме импулса за движение напред в новата посока на движението;
- г) да осигурим послушност на действието на поводите, с които променяме посоката;
- д) да помогнем на коня леко да огъне цялото си тяло в дъга, съпадаща с дъгата, по която ще се движи при промяната на посоката.

Какво е съдържанието на страничното сгъване?

При страничното сгъване, след като конят е дал правото сгъване, главата му с челото (от задтилъка) се обръща в страната на сгъването. При това главата остава в отвесно положение. Степента на обръщането ѝ отговаря на огъването на цялото тяло. Само като упражнение за огъвкавяване на задтилъка с нужната постепенност обръщането на главата може да достигне до 90°.

Както при отвесното сгъване страничното обръщане на главата трябва да има характер на сгъване на пружина; главата запазва стремежа да се върне в нормално положение, връщането на главата в нормално положение конят извършва без закъснение, когато поведът позволи това.

За кон, който не „сгъва” главата встрани, а я „счупва” встрани (при което счупване се изгубва пружиниращото състояние на мускулите), приемаме, че няма мек задтилък.

Страничното сгъване от задтилъка е съставна част от страничното сгъване на цялото тяло на коня.

Немислимо е да имаме правилно отпуснато странично сгъване от задтилька, ако конското тяло по цялата му дължина не е също отпуснато, и обратно.

Метод на работа. За изработване на страничното сгъване ездачът спазва същата последователност на моментите, както при отвесното сгъване.

В първия момент ездачът работи от седло и води коня на отпуснат ход при получено отвесно сгъване (примерно езда наляво); вътрешният шенкел засилва действието си – усилва и опора на външния повод; вътрешният повод, ляв прав с противодействие (със стискане на юмука), иска обръщане на главата наляво; десният шенкел се противопоставя на ефекта на вътрешния прав повод с противодействие, който измества задните крака навън; десният повод позволява обръщането на главата наляво, без да изгуби контакта с устата на коня (по същия начин се работи и от земя).

Страничното сгъване на теория изглежда много сложно, а на практика се получава много лесно, когато имаме правилно изработено отвесно сгъване и когато помощите се прилагат правилно.

Казаното за лявото странично сгъване важи и за дясното странично сгъване, като се променят съответно помощите.

Наградата и в този случай играе решителна роля.

Даването само носа на коня наляво или надясно съвсем не е странично сгъване (това е форма на съпротива).

За изработване на страничното сгъване, когато конят е спрял на място и при тръгване напред след спиране, важат правилата за отвесното сгъване.

Припомням само, че и тук импулсът има решително значение за изработване на странично сгъване, а следователно и за поставяне на здрави основи изобщо на обездката на коня.

Какви грешки прави конят при страничните сгъвания?

Най-голяма грешка допуска онзи ездач, който свиква коня си при всички движения да прави силни странични сгъвания.

Понятието „прав кон” характеризира добре изяздения кон. Постоянното държане на коня със силна странична гънка оставя впечатление, че съществува съпротива, с която ездачът се бори.

Силното странично сгъване се налага в някои моменти (при изработване на дадено движение за премахване на съпротива и при остри промени в посоката на движение). Когато конят се движи отпуснат по права посока със слаба странична гънка (почти прав кон – по-скоро състояние на странично отпускане, отколкото видимо сгъване), това показва, че ездачът има усет за точно даване на помощите и че конят е готов да се подчинява, без ездачът да употребява големи усилия.

Погрешно е също, когато конят, вместо да обърне цялата глава наляво или надясно, стремейки се да се освободи от действащите поводи, обръща силно долната част на главата си (в този случай коня не прави странично сгъване от задтилька). Тази грешка се поправя, като ездачът повдигне повода от обратната на сгъването страна.

Устата на коня

От ездова гледна точка, ездачът трябва да познава физиологията на долната челюст от устата на коня, чрез която с поводите и удилата му предава своите желаниа.

Отпуснатата долна челюст е първият амортизатор (омекчител) между нашата ръка и тялото на коня.

Само когато през цялото време на действието на удилата долната челюст остава еластично съединена с горната и исканите движения от долната челюст не се извършват само от нея, а от цялата глава, исканията на ездача тръгват по правилен път и правилно се изпълняват от коня.

„Изработване” на устата на коня върви паралелно с изработване на опора на повода, отвесното и страничното сгъване.

Какви форми на съпротива може да прояви долната челюст?

Първо – твърда уста (захапване на удилата); второ – отваряне на устата, с което се унищожават възможността да се движи цялата глава; трето – изкривяване на долната челюст наляво или надясно, за да се избегне даване на главата в исканата посока.

Причината за тези грешки обикновено трябва да се търси в строгостта, с която действат поводите, или в неподготвеността на коня.

Безспорно по-добре е да не се стига до положение да се търсят средства за поправка на тези недостатъци, но често пъти те не са собствени грешки на ездача, а наследени от други ездачи, които са яздили коня като млад, затова трябва да умеем да ги поправяме.

Лесно се поправя твърдата уста. Често за целта са необходими само няколко урока. За омекчаване на твърдата уста конят се работи с рамото вътре в кръг на малък тръс. При страничното движение под въздействието главно на вътрешния шенкел съпротивата бързо се премахва.

Слабо отваряне на устата понякога може да се коригира със затягане на презносния ремък (временно средство).

Силно отваряне на устата се отстранява чрез продължителна работа на юздечка, като с коня се работи като с млад кон.

Когато при поискване на ново движение от коня той мине в съпротива чрез

отваряне на устата, правилно е да се смята, че не е готов за това движение; следователно трябва да се върнем в работата назад.

Конят изкривява долната челюст на една или друга страна като форма на съпротива, когато му искаме остра промяна на посоката или силно странично сгъване, обикновено като последица на прибързаност в работата.

Средство за поправяне на тази грешка – ако конят изкривява челюстта си наляво поради искане на левия повод, десният повод лесно може да върне челюстта на мястото, като го повдигнем по-високо.

По-безопасно е (особено при младия кон) при изкривяване на челюстта наляво да се мине веднага на упражнението „лявото рамо вътре”.

Ето защо, ако от коне, които изкривяват челюстта си при спиранията, ездачът поиска в този момент рамото вътре, след няколко урока те престават да правят тази грешка.

Неприятен е навикът, който нервни коне понякога проявяват – тракане със зъби. За отстраняване на този недостатък се иска много голяма настойчивост, като щом конят започне да трака със зъби, ездачът прави слабо раздвижване на удилото в устата му.

Понякога конят свиква да хваща с долната си бърна дългото рамо на мундшучното удило. Такъв кон трябва да се язди с удило с извито рамо или с т.нар. фалшива цепочка. Тази игра, която конят прави с долната бърна, отвлича неговото внимание и му пречи да изпълнява точно исканията на поводителите.

Да се прави разлика между еластично отпускане на челюстта и отпускане по съдържание като счупване. В първия случай конят поддържа еластичен опор с повода, а във втория изгубва този опор.

Шията на коня

Ездачите са свикнали да казват, че шията на коня е неговото кормило. Но това сравнение съвсем не определя изключително важната роля, която играе при обездката на коня и при практикуването на всички видове конен спорт, защото тя не само дава посоката за движение на коня, но определя и съдържанието на неговите движения.

За да не се оцени правилно ролята на шията на коня при обездката му, причините са две:

1. Авторите на трудовете по теория на ездата и ездачите, работещи на практика, не са познавали добре анатомията и физиологията на коня и преди всичко как се проявяват шийните рефлексии.
2. Една категория ездачи (посредствените) заимстват безкритично от авторитетите в ездовото изкуство, а авторитетите, притежавайки големи

дарования, при работата на практика са могли да преодолеят своето неправилно теоретично отношение към шийните рефлексии (някои от тях на теория говорят едно, а на практика вършат друго).

Ако Боше е могъл да изязди конете си на висша езда, огъвайки шията на коня неправилно, не значи, че той не е основно грешил и че не е оказал вредно въздействие върху ездачите, които са му подражавали (Боше е пресъбирал конете).

Ако Филип си позволява да постави на младия кон мундшук и много бързо да започне да работи за вдигане на шията, не значи, че ездачите, които работят „по Филип“, няма да опорочат конете си до степен, че никога да не могат да подготвят един добър изязден кон.

Боше на стари години прави опит да се коригира, а Филип често употребява назъбените си шпори, за да поправя грешките, които неминуемо идват, когато се бърза с повдигане на шията, особено когато това повдигане се иска чрез въздействието на мундшука. Филип е получавал отлични резултати в обездката на конете си, но неговият метод на работа не е приложим, особено за начинаещи ездачи.

При описването сбора на коня подробно ще бъде обяснено съдържанието на понятието „равновесие“, където шията има голямо място.

Макар теоретично главата, задтилькът и шията на коня да се разглеждат, а също и да се обработват (в ездови смисъл) поотделно, на практика те представляват едно цяло.

Всяка грешка в една от тези части от тялото на коня пречи за бързото и точно получаване на търсеното от ездача съдържание на движенията му.

При изработване на шията има значение нейната форма на огъване както странично, така и отвесно – по цялата ѝ дължина.

Например: ездачът иска с десния прав повод с отваряне да завие конят надясно; конят може да свие предната част на шията си надясно, а задната да подаде наляво; в такъв случай той не завива надясно, а наляво (форма на съпротива, с която всеки ездач се е борил при първоначална обездка на млад кон).

Положението на шията на коня трябва да отговаря абсолютно точно на равновесието, което той трябва да има при всяко отделно движение (нещо повече: да отговаря на отделните моменти от движението).

От ездова гледна точка шията на коня е нужна:

- на коня – за да извърши свободно и правилно желано от него движение;
- на ездача – за да насочва и обяздва чрез нея коня.

Ако шията на коня се използва в противоречие с обективните закони, определящи правилното извършване на движенията, тогава ездачът греша.

Ездачът трябва да има усет: първо – кога и как да позволи на коня да използва за своите нужди шията си (например при летежа над препятствие); второ – кога и как ездачът да използва по своя воля шията на коня, с оглед на нуждите при обездката.

При изработване шията на коня ще се срещнат две воли. Обездката на коня ще завърши с неуспех, ако тя се превърне в борба между двете воли, ако ездачът не уважи обективните нужди, които определят в какво положение да бъде шията при различните движения и при различните равновесия.

Апаратът за управление на коня (шията) не може да действа, когато моторът не е запален – когато липсва импулсът.

Апаратът за обядване на коня се управлява чрез съгласуваното действие на помощите.

Силата за обядване на коня е скрита в задните му крака (импулса), но апаратът за управление, с който се регулира и трансформира тази сила, е шията.

Със започването на обездката на коня ездачът най-напред има за задача да „изработи“ апарата за управление и преди всичко шията му, като за целта използва импулса (запалва мотора).

Важният принцип в обездката на коня – да се работи отзад напред – не се нарушава от изискването първо да се „изработи“ шията на коня, а след това краката му.

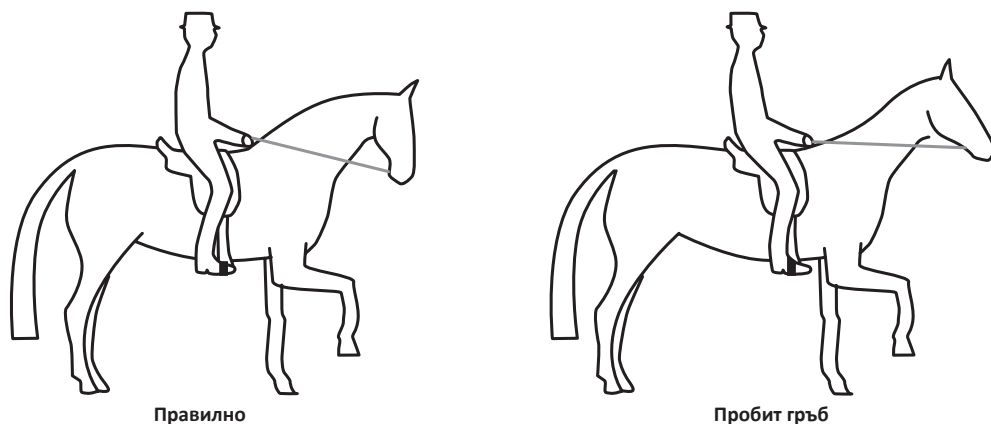
Гърбът на коня

Гърбът на коня обхваща горната част на тялото му от холката до поясницата. Той представлява мощен еластичен лост, който свързва задната част от тялото на коня с предната му част.

От правилното „изработване“ на гърба зависи как ще се предаде импулсът от задните крака напред и как ще се приемат от задните крака исканията на поводите, следователно от него зависят движенията на всички части от конското тяло.

Когато ездачът възседне коня, първият контакт между двете живи същества се установява чрез гърба на коня и шлюза на ездача (включително седалищните части). Към тежестта на ездача най-чувствителна е поясницата (връзката на гърба със задните части на конското тяло), затова при езда на млад кон, докато той свикне с тежестта на ездача, последният трябва да държи тялото си наведено малко напред.

При обездката на коня от чисто физическа гледна точка тежестта на ездача трябва да следва промените, които конят сам прави при разпределение на тежестта си за по-леко изпълнение на дадено движение (напред, назад, наляво, надясно).

Фиг. 10.

Импулсът се движи отзад напред, затова и тласъкът, който дава кръстът на ездача, за да неутрализира изместванията, трябва да има посока отзад напред. По този начин ездачът помага на гърба на коня до пропусне импулса към предната част на тялото.

Когато ездачът седи твърдо на седлото, със своята тежест той нанася неприятни удари върху гърба на коня; в резултат конят натяга гърба си (отбранителен рефлекс); това състояние се предава върху цялото тяло на коня – движенията се затормозват, губят своята еластичност, рефлексите на краката губят точността си.

Гърбът на коня не може да играе ролята си на еластичен лост, когато единият или двата му края нямат еластично свързване.

Когато гърбът на коня е огънат към земята („пробит гръб“), двете половини на конското тяло действат разединено – при такъв гръб не може да става въпрос не само за правилно обзядване, но и за каквато и да било спортна работа (вж. фиг. 10).

Конят получава „пробит гръб“ най-често когато шията му е прибързано или неправилно повдигната („еленовата шия“ неизбежно причинява „пробиване“ на гърба на коня).

Правилно извитата и повдигната шия повдига предницата на коня и допринася за повдигане на гърба; такъв гръб пропуска пренасянето на тежестта от предницата към задните крака на коня, които безпрепятствено (поради повдигнатия гръб) могат да се подадат под масата и да поемат допълнително прехвърлената тежест.

„Пробитият гръб” люлее ездача, повдигнатият гръб точно в темпа на алюра еластично повдига и спуска тялото му.

Удоволствието, което чувства ездачът, яздейки на кон с отпуснат гръб, го свързва трайно с коня и конния спорт.

Стави

Местата, където се съединяват костите се наричат стави. Някои стави образуват ос – съединяване само на две кости, а други – на повече от две.

Всички мускулни усилия в тялото на коня и въздействието на ездача чрез помощите преминават през ставите на коня.

Използвайки ролята на ресори, те характеризират движенията на коня като еластични или твърди.

При обязждането на младия кон от голямо значение е ездачът да внимава да не пресилва ставите му, защото, веднъж увредени конят губи спортните си качества.

Когато ставите са уморени, конят като отбранителен рефлекс ограничава тяхното движение, което се отразява на движенията му.

За предпазване на ставите на младия кон от увреждане, ездачът трябва да избягва резките движение и ездата на твърд терен.

Естествена предразположеност към красиви движения

При състезанията по обездка не е трудно да се изработи точност в движенията на коня, трудно е те да се направят красиви (еластични, високи, уредени, завършени...).

Често пъти екстериорните недостатъци на коня могат да бъдат пречка, поради която и най-големият майстор в ездовото изкуство да не може да направи движенията му красиви.

Ето защо когато се избира кон за обездка, ездачът трябва да търси такъв, който има естествена предразположеност към красиви движения.

Характеристика на отпускащите и събиращите движения

Всеки млад кон при първото му възсядане от ездача изгубва много или малко от своята естествена отпуснатост поради две причини, а именно: първо – поради промяната на равновесието му; второ – поради отбранителното състояние, в което той изпада.

Младият кон в природата е уравновесен напред и има пълна свобода на движение на всички части от своето тяло; ездачът измества центъра на тежестта на общата маса (кон и ездач) назад и ограничава свободата на движенията му.

Първата задача на ездача при започване на работата с младия кон е да уравни отново коня напред, да го доведе до естественото му равновесие, да се отпусне и така да го извади от отбранителното състояние, което прави твърди движенията му.

Всички движения, които целят да накарат коня да пренесе центъра на тежестта към предницата, с повече или по-малко изтегляне на шията, се наричат *отпускащи*, а тези, които целят пренасяне на центъра на тежестта към задницата, със съответно повдигане на шията и главата, се наричат *събиращи*.

Поначало отпускащите движения се започват по права посока. С тях започват обездката на младия кон и поправката на кон с лоша обездка или с „пороци“.

След като се постигне резултат при движение по права посока, отпускащите движения се правят чрез пресичане на манежа в кръг и при движение в две следи (рамото вътре).

Първата цел на отпускащите движения е да се накара конят да свикне да работи отпуснато.

Всеки млад кон в първите дни на обездката се движи малко или много натегнато, поради обстоятелството, че естественото му равновесие се нарушава от тежестта на ездача.

Втората цел е да се развие още по-силно импулсът (стремежът за движение винаги напред).

Третата цел е конят да приеме да бъде ръководен в своите движения от ездача, за което при всички движения търси постоянно непрекъснат опор на повода.

Събиращите движения се правят по права посока, в кръг и в две следи. Събиращото движение в две следи – травер, е от най-решително значение за събирането на коня.

Първата цел на събиращите движения е конят при поискване от ездача да пренася центъра на тежестта назад и обратно.

Втората цел е да се отемповат ходовете.

Третата цел е да се направят ходовете по-високи и по-еластични.

Конят в природата обикновено има свободни движения с ясно очертан такт, като всяка стъпка е напълно завършена.

В началото на обездката ездачът с тежестта си и с намесата си в движението на коня разстройва стъпката му – тактът става неравен, а стъпката – незавършена.

Казаното по-долу, според мен е от решително значение за обездката на коня.

Равномерният такт и завършената отпусната стъпка играят решителна роля в обездката на коня за точността в упражненията, за лекотата и елегантността в движенията.

Равномерният такт лесно се изработва, но за изработване на отпуснатата и завършена стъпка се изискват умения и много настойчивост.

С какво се характеризира отпуснатата и завършена стъпка?

Още при първите уроци с младия кон ездачът трябва да бъде настойчив и да го предразполага да стъпва отпуснато, т.е. да иска всеки крак на коня да стои на земята толкова време, колкото е нужно, за да се подготви за следващото движение, като ставите на краката пружинират до максимална възможност. При това положение конят носи леко ездача.

В началото на всеки урок, на всяко ново движение ездачът изисква настойчиво конят да се движи напълно отпуснато (със завършена крачка), докато този начин на движение му стане навичен.

Времето, което ще се отдели, за да се научи конят да завършва стъпката си, не е изгубено време, защото, веднъж свикнал да се движи със завършена стъпка, той лесно ще напредне в обездката. Трябва да се прави разлика между отпусната завършена стъпка и тежка, бавна, мързелива стъпка. Характерно за първата е, че тя е много лека.

Конят се учи да се движи отпуснато по права посока и в кръг чрез отпускащите движения. При събиращите движения в началото, било като форма на съпротива, било поради липса на навик, конят неминуемо се натяга, бърза и не завършва стъпката си. И събраните движения трябва да бъдат напълно отпуснати.

Добрият ездач върви бавно към целта, затова бързо я достига. Щом като усети, че конят се натегне, той го успокоява, преминава на отпускащо движение, възнаграждава го и едва когато отново получи завършената стъпка, минава на събиращо движение.

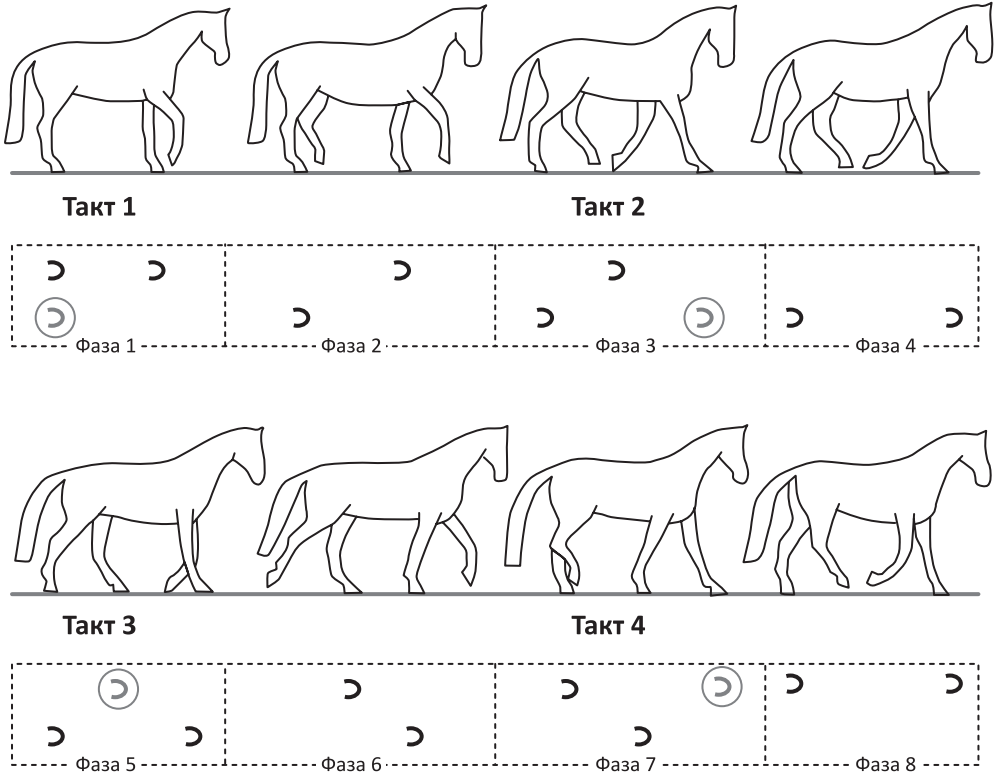
Веднъж разбрал какво се иска от него, конят лесно възприема отпуснатите движения, защото всъщност те са и естествени за него.

АЛЮРИ НА КОНЯ

Ходом

Само ездач, който познава техниката на движенията на краката на коня при различните алюри, и при условие че има усет за тяхното движение, когато седи на седлото, ще знае как да изработва различните движения.

На ходом конят стъпва в следната последователност (фиг. 11).

Фиг. 11. Движение на коня на ходом

Първи такт: десният заден тръгва напред и стъпва на земята в момента, когато десният преден се отделя от земята (шията прави движение напред, за да позволи повдигане на крупа).

Втори такт: десният преден (шията се повдига, за да облекчи рамото и да позволи изнасянето на предния крак).

Трети такт: ляв заден (аналогично както при десен заден).

Четвърти такт: ляв преден (аналогично както при десен преден).

Шията прави и странични движения (примерно: надясно, когато десният преден крак стъпи на земята, за да пренесе тежестта на предницата върху този крак).

Няма да се разглежда в по-големи подробности механиката на движенията на краката на коня, казаното е достатъчно за нуждите на начинаещите ездачи, а напредналите могат и сами да направят по-подробен анализ на движенията му на ходом.

По същия начин (ограничено) ще бъде разгледано движението на краката на коня и при другите алюри.

Следващите разсъждения се отнасят за всички алюри.

От полза е, когато ездачът изучава алюрите на коня, да наблюдава по няколко минути на ден от земята как се движат краката му. Отначало, като първи етап, вниманието трябва да се насочи към това, да се разберат цялостно тактовете; втори етап – да се изучат подробностите, които характеризират всеки такт поотделно; трети етап – да се изучат движенията на главата, шията и гърба на коня във връзка с всеки отделен такт; четвърти етап – да се изучат движенията на цялото тяло на коня при всеки отделен такт – както когато се движи по права посока, така и при промяна на посоката.

Не съм описал тук още много други интересни положения в движенията на отделните части на конското тяло, защото смятам, че ездачът ще може сам да ги открие, изучавайки движенията на краката на коня при различните алюри.

Докато ездачът опознае, наблюдавайки, детайлите, които характеризират алюрите, необходимо е в същото време да работи, за да може да достигне до възможността да усеща тези детайли и яздейки. Само тогава (след съответни упражнения) ездачът може да прилага помощите в най-подходящите моменти, за някои от които ще се говори в следващото изложение подробно.

Видове ходом

Среден ходом – трябва да бъде свободен, правилен и с размах. Конят върви енергично, но спокойно, с равномерна и свободна крачка, като отбелязва ясно четирите такта, равномерно разграничени и ясно подчертани. Ездачът поддържа постоянен лек контакт с устата на коня. Бързина на движение – 6 км в час.

Удължен ходом – конят прави максимално широка и бърза крачка, без прекалено избързване и нарушаване равномерността на хода. Задните крака задминават стъпките на предните крака. Ездачът дава възможност на коня да удължи главата и шията, без да губи контакт с устата му, за да може всеки момент да наложи смяна на посоката и бързината на алюра.

Свободен ходом – алюр за почивка, при който дължината на поводите (напълно изтеглени) позволява пълна свобода на шията на коня.

Събран ходом – конят се движи решително напред, шията е повдигната и заоблена; предната профилна линия на главата се приближава към отвеса, без да го достигне. Задните крака са по-силно ангажирани. Стъпката е по-висока и всяка става се прегъва повече, отколкото при обикновения ход.

Събраният ходом трябва да е малко по-бавен от обикновения (да не се изпада в положение на прибързана крачка).

Съкратен ходом (малък ходом) – правилниците не разглеждат този ходом, защото на него обикновено не се прави изпитание за обездката на коня. Той носи белезите на обикновения ходом, но е по-бавен и с по-съкратена стъпка. Да се прави разлика между съкратен и мързелив ходом.

Разединен ходом има тогава, когато четирите такта престанат да бъдат ясно подчертани и равномерно разграничени. Разединеният ход не трябва да се смесва с „раван“.

Безспорно всеки кон, без да бъде обучаван, знае да се движи на ход, тръс и галоп, но въпросът е в това, как се движи.

Кон, който не знае да се движи правилно на среден ход, почти сигурно няма да знае да се движи правилно не само на среден ходом, тръс и галоп, но и на всички останали движения.

Първата стъпка, с която започваме обездката на коня, е стъпката на средния ходом. Първите стъпки на младия кон под седло с ездач на гърба както на средния ходом, така и на всички останали алюри са натегнати.

При първия урок е абсолютно необходимо да се спечели доверието на коня, той да усети, че ездачът, който е на гърба му, не представлява никаква опасност за него. Затова конят се оставя известно време да се движи както намира за добре, без да му се позволяват волности. Успокояването с глас, поглаждането и честото даване на вкусна храна ще предразположат коня бързо да свикне с тежестта на ездача и да се уравни при новата обстановка.

Нервните и импулсивни коне мъчно възприемат отпуснатата стъпка, особено когато се работят в компания с други нервни коне. Затова е добре първите уроци на младия кон да се дават, като го поставим в компания със стар спокоен кон.

При изработване на отпуснатата стъпка на младия кон при среден ходом отначало се срещат трудности, защото той още не слуша повода и шенкела. Точно затова ездачът трябва да пази спокойствие, да бъде търпелив, уверен, че исканият резултат, макар и с малко забавяне, ще се получи. Ако ездачът губи търпение, добър резултат никога няма да се получи.

При изработване на отпуснатата крачка на среден ходом ездачът язди с тежест повече върху коленете.

Най-големите грешки, които ездачът може да допусне при изработването на отпуснатия среден ходом, са: държане ръцете високо, действие с обратния повод, рязко действие с повода и езда с изправено тяло в седлото.

Най-бързо се постига резултат чрез: успокояване на коня и често пресичане на манежа (в началото само на една посока) с правия повод с отваряне.

Като втори момент с коня може да се работи в голям кръг (над 8 м в диаметър). Воденето по кръга се извършва с вътрешния прав повод с отваряне, чрез

къси тегления в момента, когато вътрешният преден крак се отделя от земята (на практика – когато външният преден крак стъпи на земята, защото неговото положение ездачът може по-лесно да определи точно). По този начин заставяме въпросния крак да се изнася не само напред, но и навътре. Люлеенето на главата и шията на коня наляво и надясно в началото на това упражнение е само от полза.

Кой е признакът, че младият кон е започнал да стъпва отпуснато на среден ходом?

При отпуснат ходом конят започва леко да повдига и спуска гърба си в такта на стъпването на краката (леко повдигане на гърба при стъпване на задния крак и леко спускане при стъпване на предния); клати леко странично предницата в посоката на стъпващия преден крак; раменните стави и бабките се отпускат и повдигат, с което се получава мекота в отвесните движения (по-късно страничните клатения лесно ще се премахнат).

Ездачът трябва да помни, че е немислимо получаване на отпусната крачка при натегнатата уста, задтильк или шия (фигуративно бихме могли да кажем, че ресорите на конското тяло с единия си край са закачени в устата на коня, минават през задтилька, шията и гърба, а с другия си край са закачени за крупа. Хоризонталният ресор е подпрян на два вертикални ресора – това се предните и задните крака на коня).

Освен това крайно необходимо е ездачът да бъде мислено и физически съсредоточен в движенията на коня, за да може да предугади и да усети навреме всеки нюанс на изменение в тях и съответно своевременно да предотвратява и поправя грешките, а също и своевременно да награждава.

Пресичане на манежа

Първото запознаване на ездача с младия кон е чрез продължителни успокояващи движения по права посока, а първото движение, свързано със запознаване на коня с помощите, е пресичане на манежа. Пресичането на манежа е действително много просто движение, но значението му произтича от обстоятелството, че с него поставяме основата на обездката на коня (преди всичко отпуснатостта на движенията му).

Името на това движение – „пресичане на манежа” – произлиза от промяната на посоката на движението, която правим с коня по отношение на манежа. Неговото съдържание по-точно би се определило, ако го наречем промяна на посоката на движението на 90°.

Когато говорим за изработването на отпусната крачка на ходом, нужно е да уточним каква е ролята на правия повод с отваряне и как той се прилага при пресичане на манежа.

Повечето ездачи не обръщат сериозно внимание на това просто движение, най-често със сила принуждават коня да пресича манежа, без да усещат, че всъщност те дават първия урок как да се съпротивлява.

Няма да бъде преувеличено, ако се каже: ездачът трябва да се отнесе към движението „пресичане на манежа” с по-голяма сериозност от онази, с която се отнася към изработването на „пасажа” или което и да било друго движение от висшата езда.

Ездачът трябва да помни, че всички по-късни движения, които ще извършва с коня си, ще носят добрите или лоши последици на начина, по който е пресичал манежа.

Пресичането на манежа следователно трябва да носи всички белези, характеризиращи правилното движение, а именно: да бъде изпълнено с импулс, лекота, при запазен темп, без закъснение, с отпуснатата крачка и с опор на външния повод.

Помощи

- **шенкели**: откъм страната на промяната на посоката действия вътрешният шенкел при опаса, който поддържа импулса; другият шенкел – зад опаса, следи задните крака да не се изместват навън, а да вървят по следите на предните.
- **поводи**: прав повод с отваряне – увлича шията на коня в новата посока; дава се, когато външният преден крак стъпва на земята; другият повод регулира движението, поддържайки постоянен лек опор.
- **тежестта на ездача**: утежнява се рамото към страната на промяната на посоката.

Конят се държи напълно прав до момента на започване пресичането на манежа, постепенно се огъва, съответно на остротата, с която се пресича манежът, и след промяната на посоката наново се изправя.

Рефлексите, които се изработват чрез движението „пресичане на манежа”, обслужват коня при другите, по-сложни движения, облекчават ездача, като му дават възможност „да може” да поставя коня в изходно положение, обслужващо обездката му.

Удължен ходом

Това движение се започва няколко седмици след първото възсядане на младия кон, когато има постигнат резултат в изработването на отпуснатия обикновен ходом. Спокойният, отпуснат, широк, отемпован ходом, с протегнатата шия и глава, характеризира добре изяздения кон, затова именно се поставя и като движение във всички програми за състезания по обездка.

Изработването на удължения ходом, особено ако конят няма естествени възможности, представлява голяма трудност и изисква продължителна работа. Най-добре и най-лесно той се изработва, като поставим пред младия кон или редом с него да се движи стар кон, който има сигурен, спокоен удължен ходом.

Минималният срок за изработване на удължения ходом трябва да се смята няколко месеца, а след това при работа с коня е необходимо всеки ден да се отделят по няколко минути за доизработване на това движение.

При удължения ходом ездачът дава подчертано тежестта си върху коленете, тика коня напред с двата шенкела (шенкелът, противоположен на стъпващия преден крак, натиска по-силно), с пръчка и с цъкване.

В началото ездачът трябва да се задоволява и с най-малкия добит резултат и щедро да награждава коня. Спокойните коне могат да се упражняват за изработване на удължения ходом, движейки се в посока на конюшнията.

Особено трябва да се внимава конят да не зачестява с крачката. Нека се помни, че един от лошите навици, който конят може да придобие при изработване на удължения ходом, е зачестяването в стъпването (незавършена стъпка).

По-добре е да се забави изработването на удължената крачка с няколко месеца, отколкото, избързвайки, да рискуваме конят да придобие навик да бърза, да стъпва с незавършена стъпка при искане на широк ходом.

При първите уроци за изработване на удължения ходом ездачът е длъжен да стои нащрек и да следи конят да не направи нито една натегнатата крачка.

Преди да затръси, конят натяга мускулите на шията, а след това – на раменете. Когато ездачът усети това натягане на мускулите, без да чака натягане на стъпката, се намесва успокоително с глас, раздвижва шията на коня (не е грешка даже ако малко се задържи стъпката) и след като конят се отпусне, отново се поисква удължаване на ходама. Раздвижването на шията се извършва с правите поводи с отваряне, като в същото време може да се направи и промяна в посоката.

В началото се иска конят да удължи крачката само с няколко сантиметра, и то само за няколко крачки. Доброто начало ездачът ще почувства като слабо разлюляване нагоре-надолу, което идва от отпускането на гърба и ставите на коня. (Виж „безусловна реципрочна инервация“).

Събран ходом

Този ход се изработва много леко, ако ездачът даде първите уроци правилно. Първите уроци за изработване на събран ходом се дават в момента, когато се иска пресичане на манежа. Изпълнявайки движението „пресичане на манежа“, ездачът иска конят да съкрати ходама, като леко увеличава задържането на стъпката му с поводите. Шенкелите не намаляват своята активност. В началото

се иска конят да даде само няколко крачки събран ходом. След като той свикне да дава събран ходом в момента на пресичане на манежа, като при това запазва отпуснатостта на стъпката си, иска се да дава същото движение и по права посока.

Ако конят, когато му се поиска събран ходом по права посока, изгубва отпуснатостта на стъпката си, веднага се минава на движението „пресичане на манежа”, за да се поправи грешката.

Тръс

Най-подходящият алюр за обяздване на коня – както за неговото разпускане, така и за събирането му е тръсът.

От една страна, той е импулсивен алюр, а импулсът е мощно средство за обяздването на коня.

От друга – той не е бърз алюр, като галопа, и при него конят не изразходва много мускулна енергия.

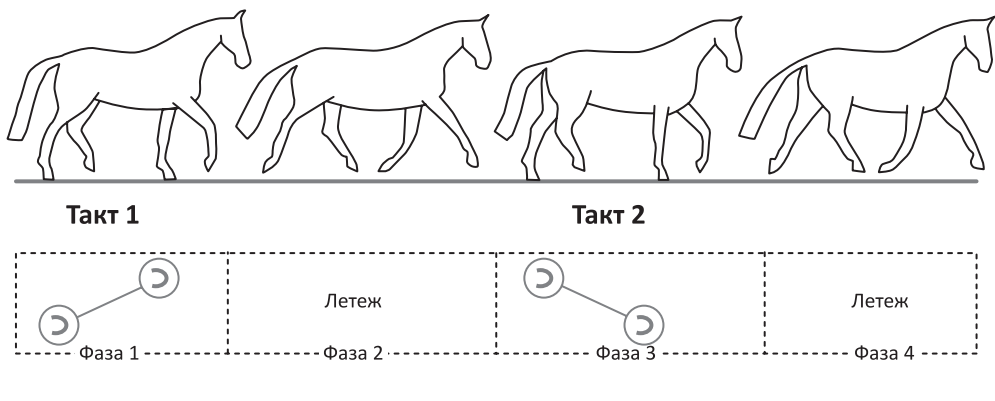
От трета – техниката на движението на коня на тръс (два еднакви такта) позволява по-лесно да се следи движението на краката му, а подскачането, което той прави от диагонал на диагонал, крие в себе си едно от основните начала, към които се стреми обездката – да откъсне коня от земята, като направи движенията му високи.

На тръс конят се движи в два такта, при които краката стъпват в следната последователност (фиг. 12):

първи такт – ляв преден и десен заден, нарича се „ляв диагонал”;

втори такт – десен преден и ляв заден, нарича се „десен диагонал”.

Между всеки два такта конят стои един момент във въздуха.

Фиг. 12. Движение на коня на тръс

За да премине от ходом в тръс, конят използва един от моментите, когато има два крака по диагонал на земята, да подскочи във въздуха и да стъпи, вече не разделено, а едновременно с другите два крака, т.е. с другия диагонал.

Видове тръс

Работен тръс – междинен алюр между събрания и средния тръс. Конят показва добро равновесие, „стои на повода” и се движи напред с равномерна еластична крачка с добра дейност на ставите. Изразът „добро действие на ставите” подчертава значението на двигателния импулс произтичащ от активността на задните крака.

Удължаване на крачката на дълъг повод. При теста за четиригодишни коне „удължаването на крачката” е задължително. Това е вариация между работен и среден тръс за коне, чиято подготовка не е достатъчна за среден тръс.

Събран тръс. Конят остава „на повода” и се движи решително напред с повдигната и заоблена шия със скакателни стави, които са добре ангажирани и свивани с енергичен импулс, позволяват на раменете да се движат с по-голяма мобилност, като по този начин се демонстрира пълна последователност. Въпреки, че крачката на коня е по къса, отколкото при другите тръсове, еластичността и ритъмът не са намалени.

Среден тръс. Запазва се ритъмът и умерено се удължава крачката в сравнение с удължения тръс, но се запазва заоблеността на шията. Без да бърза, конят се носи равномерно напред, с умерено удължаване на крачката с видим двигателен импулс от задните крака. Ездачът позволява на коня, който е „на повода”, да държи главата малко по-напред от вертикала, отколкото при събрания и работния тръс, с протягане на главата и шията напред и надолу.

Удължен тръс. При движението си конят прави възможно най-широка крачка. Поддържайки един и същи ритъм, без да бърза, той удължава крачките си докрай в резултат на силния двигателен импулс от задните крака. Без да „ляга” на коня, който остава „на повод”, ездачът му позволява да издължи тялото си и да печели терен, като запазва опора на повода. Предните копита трябва да докосват земята в точките, към които са насочени. При момента на удължаване напред движението на предните и задните крака трябва да е едновременно (успоредно).

Първоначално при работата с младия кон ездачът си поставя за цел да го привикне да го носи на работен, среден и удължен тръс, за да свикне с новото равновесие, като внимава стъпката и на трите вида тръс да остава отпусната. Характерното при отпуснатия тръс е ритмичното повдигане и спускане на гърба на коня, което ездачът усеща като липса на друсане.

Чрез движенията и упражнението, служещи за отпускане на коня при работата на тръс, освен че изработваме отпуснатата стъпка, го приучваме във всички моменти на ездата да търси чрез изтегляне на главата и шията постоянен опор на поводта, а също и без колебание да се подчинява на исканията на помощите, особено на правия повод с отваряне.

Без да подценяваме значението на работата на ходом за изработване на отпуснатата стъпка на коня, трябва да се подчертае, че в това направление пълен и траен резултат се получава само при работата на тръс. Всички упътвания, които се дадоха при описанието как се работи за получаване на отпуснатата и завършена стъпка при ходом, са в сила и при работата на тръс.

Галоп

От трите алюра на коня галопът е, който характеризира истинския спортен кон. Конят много по-леко се овладява на ходом и тръс, отколкото на галоп. Напълно уравниленият кон на галоп безспорно показва, че той е изяден правилно и че ездачът му владее ездовото изкуство.

При обездката на коня чрез работата на ходом и тръс се поставя основата, без която не може да се изгради работата на галоп. Преди да се получи отпуснатата стъпка на ходом и тръс, не трябва да се започва работа на галоп.

На галоп конят проявява стихията на своята природа – стремежа си към движение. Когато тази стихия се овладее и се трансформира в ритмични, плавни, напълно подчинени на волята на ездача движения, конят представлява прекрасна картина, а ездачът изпитва неопишимо удоволствие – истинската награда за неговия упорит труд.

Особеността на техниката в движението на краката на коня при галоп, която няма симетрията, съществуваща на ходом и тръс, прави изработването на движенията на галоп по-трудна задача, отколкото на движенията на ходом и тръс. (На галоп конят стъпва на три такта, които не са еднакви.)

Работата на галоп се усложнява и от обстоятелството, че има голяма разлика в реда на стъпването на краката на коня, в зависимост от това, дали галопира с ляв или десен крак.

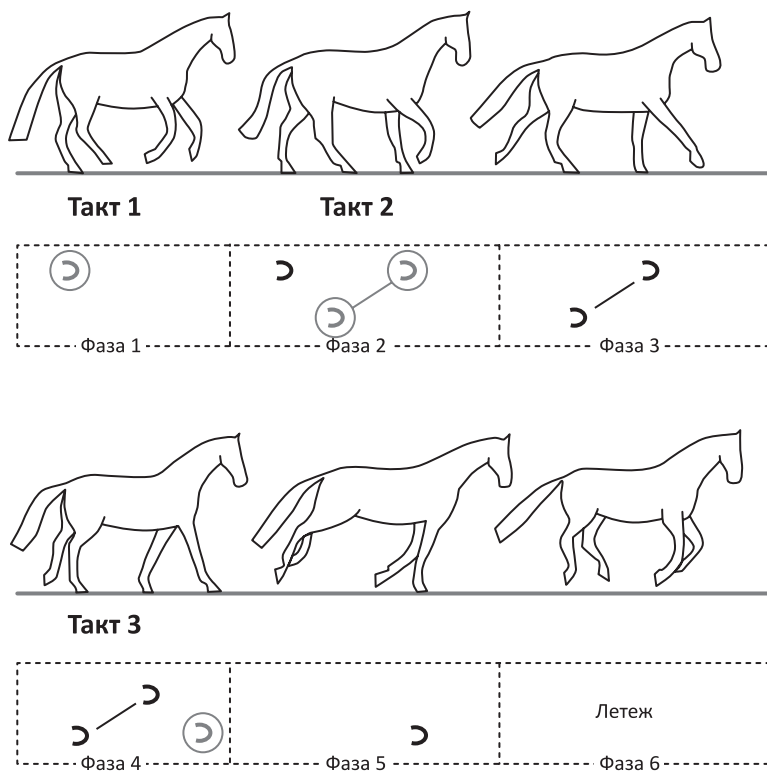
На галоп конят стъпва в следната последователност (фиг. 13).

Галоп наляво:

първи такт – стъпва десният заден крак;

втори такт – стъпва десният диагонал (десен преден и ляв заден);

трети такт – стъпва левият преден крак.

Фиг. 13. Движение на коня на галоп (надясно)

Галоп надясно:

първи такт – стъпва левият заден крак;

втори такт – стъпва левият диагонал (ляв преден и десен заден);

трети такт – стъпва десният преден крак.

Както виждаме, наименованието „ляв” или „десен” галоп произлиза съответно от това, дали при галопния скок конят изнася по-напред левия или десния преден крак (с който крак завършва галопният скок).

Видове галоп

Работен галоп. Това е междинен алюр между събрания и средния галоп, при който още недостатъчно тренираният и подготвен за събрани движения кон показва добро равновесие и, оставайки „на повод”, се движи напред с равномерна, лека и ритмична крачка и при добра дейност на ставите на задните крака. Изразът „добра дейност на ставите на задните крака” означава, че изключително важно е импулсът на движение да идва от задните крака.

Удължаване на галопния мах. В тестовите за 4-годишни коне „удължаването на галопния мах“ е задължително. Това е вариация между работен и среден галоп за коне, чието обучение не е достатъчно за среден галоп.

Събран галоп. Конят, който остава „на повод“ се движи напред с повдигната и заоблена шия. Събраният галоп се отличава с лекота на предницата и ангажираност на задните крака, с добре работещи и свиващи се стави, т.е. характеризира се с гъвкавостта, свободата и подвижността на предните крака и много активна задница. Крачките на коня са по-къси, отколкото при другите видове галоп, но конят е по-лек и по-подвижен. Демонстрира желание за вървене напред, но галопният мах е повдигнат във височина.

Среден галоп. Това е междинен алюр – между работния и удължения галоп. Конят, без да бърза, се движи напред със свободни, уравновесени и умерено удължени крачки и с подчертан двигателен импулс от задните крака. Ездачът позволява на коня, който остава „на повод“, да държи главата си малко по-напред от вертикала, отколкото при събрания и работния галоп, като същевременно му дава възможност леко да снишава главата и шията си. Крачките трябва да са дълги и колкото е възможно по-равномерни, а цялото движение – уравновесено и непринудено.

Удължен галоп. Конят прави възможно най-широки крачки (покрива максимално терен).

Запазвайки един и същи ритъм, в резултат на силен двигателен импулс от задните крака той удължава крачката си до възможния максимум, без да губи нещо от спокойствието и лекотата си. Без да лежи на повод, ездачът позволява на коня, който остава „на повод“, да снишава и удължава главата и шията си, като върхът на носа му сочи в общи линии напред. Ритъмът при преходите от средния и увеличен галоп към събран галоп трябва да се запази еднакъв.

Контрагалоп. Контрагалопът е балансиращо движение. Конят запазва естественото огъване при главата по външната страна на кръга и е поставен към страната на водещия крак. Като избягва всякакво изкривяване, водещо до огъване и нарушаване на постановката.

Карьер – галоп за бързо движение. Конят се движи в четири такта (разединява диагонала).

Работният галоп е отпускащо движение, което трябва да се употребява при разгръвката на коня в началото на часа. Галопът увеличава импулса на коня, затова именно се препоръчва, когато последният „се затваря в себе си“, да се подаде напред на галоп. Кой ездач не е виждал красивата картина, която представя конят в момента, когато преминава в тръс от галоп, движейки се на свобода? Еластичните плаващи и каденциращи движения, които конят прави в този момент на тръс, се дължат на импулса, създаден от движението галоп.

Ето защо като отпускащо движение галопът не трябва да се употребява само в края на учебния час, а в процеса на цялото занимание. Примерно: галоп като разгриващо движение в началото на часа; галоп като импулсиращо движение всякога, когато конят се затваря; работа на галоп за изработване на самия галоп.

Работата за изработване на движението „галоп” започва, след като конят е запознат с помощите, когато започне да им се подчинява в задоволителна степен, когато е огъвкавен до степен, че да може да изпълни исканията на помощите и при бързината на галопа.

Повдигане на галоп

Първият урок, който се дава на коня при работа на галоп, е повдигането му на галоп, на тази ръка, на която ездачът желае.

А първото по значение изискване при подкарване на галоп е конят да остане прав. Поради тази причина признати авторитети в областта на ездовото изкуство поддържат първото подкарване на галоп да започне по права посока. Това изискване приемаме като задължително само за ездачи, напреднали в ездовото изкуство, защото те могат да доведат коня си с предварителната работа до състояние да може да тръгне на галоп правилно по права линия.

На начинаещите ездачи се препоръчва да не правят първите подкарвания на галоп по права линия, а да съединяват безусловния рефлекс (който се проявява при движението на коня на свобода, като, завивайки встрани, конят тръгва галоп с крака, който е към страната, на която завива) с условния рефлекс (който ние искаме да изработим, а именно при даване на определени помощи конят да тръгва галоп с искан от нас крак).

За тази цел ездачите трябва да спазват следното правило.

Пример за галоп надясно:

- конят се язди в кръг надясно (с диаметър 10–15 м) на среден тръс;
- поисква се увеличаване на опора на външния (левия) повод;
- десният шенкел заангажира задния десен крак на коня под масата;
- унищожаване на всяко желание на коня да увеличава диаметъра на кръга – да се получи чувство, че конят сам завива надясно;
- левият шенкел зад опаса поддържа задните крака да се движат по кръга – да няма даже и тенденция за изхвърляне на задните крака навън;
- вътрешният шенкел при опаса засилва импулса на движението и създава желание у коня да увеличи алюра.

В това състояние се създават условия за проява на безусловния рефлекс у коня – тръгване галоп надясно. В този момент вътрешният (десният) обратен

повод прехвърля тежестта на предницата наляво и освобождава десния преден крак да се изнесе напред. В следващия момент поводите позволяват на коня да тръгне галоп; като проява на безусловен рефлекс конят ще тръгне галоп с десния крак. В този момент на съединяването на проявата на безусловния рефлекс с търсения от нас условен рефлекс конят трябва да се награди. Повтаряйки често това движение, винаги в една и съща обстановка, конят затвърдява тръгването галоп надясно вече като условен рефлекс.

И така, като обобщение от горните разсъждения можем да кажем, че подкарването на галоп като първи урок от ездачи със средни ездови качества се извършва по следния начин.

Първо – конят се движи на тръс в кръг със среден сбор, без да изгуби отпуснатостта на движенията и при увеличен импулс.

Второ – помощи в момента на тръгване на галоп: постановка на страната, в която искаме конят да тръгне на галоп; опор на външния прав повод с противодействие; вътрешният повод – обратен; външният шенкел зад опаса поддържа задните крака да отиват право напред; усилва се действието на вътрешния шенкел; вътрешният шенкел с действие отзад напред при опаса подкарва коня на галоп с вътрешния крак; тежестта на ездача – тялото изправено, натиска върху външната седалищна кост; поводите позволяват желанието на коня да тръгне на галоп да се прояви.

Трето – постепенно диаметърът на кръга се увеличава, докато конят свикне да тръгва на галоп по права посока.

Четвърто – напредналите ездачи, които могат да дадат на коня си съвършена подготовка (послушание на помощите, сбор, точно отговарящ на съответното движение), е по-добре да упражняват коня да тръгва на галоп по права посока. По правата посока ездачът не действа с обратен повод, а с обратен с противодействие (само в момента на тръгване на галоп).

Как конят се отучва от навика да „хуква“ при тръгване на галоп

При първите уроци по тръгване на галоп конят нормално тръгва в увеличен галоп (а някои коне, просто казано, хукват), като силно натиска върху повода, за да се отърве от прехвърлянето на тежестта към задните крака. Напредналите ездачи могат да накарат коня да намали натиска върху удилото чрез полуспирания и спирания при много активното участие на шенкелите.

Младите ездачи не умеят да си служат с полуспиранията и спиранията, защото работят повече с поводите вместо с шенкелите и като последица конят се пресъбира, прави „еленова шия“ и неминуемо „пробива гърба“. Вредата от този погрешен начин на действие с поводите е толкова голяма, че конят започва да се страхува да тръгне на галоп, а когато тръгне, вместо да намалява, увелича-

ва натиска върху повода или още с първия галопен скок вирва главата. Виждал съм ездачи с дългогодишна спортна практика, които наказват коня за това, че хуква при тръгване на галоп, с жестоки цукания с двата повода. Този начин на действие, вместо да успокои коня, го прави още по-нервен.

Препоръчвам на младите ездачи следния метод на работа за приучване на коня да тръгва спокойно на галоп.

Изходно положение, както вече го описах при тръгване на галоп по време на работа в кръг. Ако конят хукне, ездачът запазва спокойствие, успокоява го с глас и след няколко галопни скока прави движение като пресичане на манежа навътре в кръга и даже назад, привежда на тръс, ходом и спира коня. След няколко подобни движения конят, очаквайки промяната на посоката, не хуква и сам бърза да мине в тръс със започване на промяната на посоката. След няколко дни конят свиква да галопира спокойно, очаквайки промяната на посоката.

В един момент, когато конят галопира напълно отпуснато по кръга, ездачът незабележимо за коня минава в права посока няколко галопни скока и преди конят да хукне или най-малко да увеличи галопата, привежда в тръс, ходом и спира. Постепенно ездачът увеличава движението по права посока, като при най-малкото натягане на коня, преди още той да успее да увеличи алюра, минава на галоп в малък кръг, привежда в тръс, ходом и спира.

Така много скоро конят започва да разбира, че движението в кръг е една форма на наказание, и като последица идва предпочитанието да се движи спокойно на галоп по права посока.

При гореописания начин на успокояване на коня за промяната на посоката ездачът си служи само с правия повод с отваряне и с тежест на тялото върху коленете (без много навеждане).

Добре е ако в случая правия повод с отваряне се прилага с леко повдигане на ръката – в този случай другата ръка слиза по-ниско и иска коня да даде правилно свиване на задтилъка.

Работейки по този начин, и най-младите ездачи бързо получават резултати, без да рискуват да опорочат конете си.

Добре е, ако в случая правият повод с отваряне се прилага с леко повдигане на ръката; в този случай другата ръка слиза по-ниско и иска конят да даде правилно свиване на задтилъка.

Този начин е единствен и за опитните ездачи, когато яздят развален кон, а нямат достатъчно време да започнат работа с него като с млад кон, т.е. първо да поправят грешките му и така да го доведат до положение да може спокойно да тръгва още при първите уроци на галоп по права посока.

Когато в процеса на работа конят на един опитен ездач започне да натиска на повода, сигурно средство е след полуспирането със силни шенкели да се

направи рязък кръгом около задните крака и след това да се спре конят. След няколко подобни упражнения ще е достатъчна само подготовката за кръгом около задните крака, за да се постави конят в движение на отпуснат отемпован галоп.

Поначало при първите уроци за тръгване на галоп конят не трябва дълго да галопира. Чести спирания и щедро награждаване бързо го успокояват. Очакванията да се смени алюрът правят коня лек на повода.

Ако честите сменяния на алюра се правят с груби помощи, които могат да причинят и болки на коня, вместо успокояване те могат да дадат обратни резултати – отбранителни рефлексии.

Удължаване и скъсяване на галоп

В някои ръководства по езда се описва как ездачът дава указания на коня, различни при трите такта на галопния скок.

Ездачът е длъжен да изучи трите такта на галопния скок на коня и на практика да си изработи усет за тези три такта.

Само когато ездачът познава безусловните рефлексии на коня, особено шийните, ще му е ясно кои са причините за надлъжните и страничните люлеения, които галопът предава на тялото му. Ездачът ще знае също кога да увеличава и кога да намалява удължаванията и скъсяванията на шията на коня.

Тук ще се спра само на следната подробност, познаването на която ще облекчи нашата работа по приучването на коня да увеличава и скъсява галоп.

В първия галопен такт конят, за да прехвърли центъра на тежестта върху задния крак, размахва силно главата си нагоре и назад; в следващия момент след гласъка на задния крак главата и шията на коня заедно с предния крак се изнасят силно напред и надолу и (трети такт) така се помага на задните крака да се приберат отново под масата.

При млад кон тези движения на главата и шията не трябва да се ограничават. По-късно, когато се започне отемповането на галоп, движенията на шията трябва да се използват целесъобразно за изработване на съответен сбор.

Ето как ездачът използва движенията на шията на коня, когато иска да увеличи широчината на галопния скок (отпускащо движение).

Конят галопира надясно. Ездачът следи трите такта на галоп и в момента, когато конят е стъпил на земята със задния ляв крак – първия такт, стиска шенкелите и дава удар с коленете си напред (безспорно, че кръстът на ездача взема участие в този удар); конят изтласква със задните си крака масата напред; главата и шията рязко се подават напред; ръцете проследяват това движение – облекчават и увеличават главата и шията в движение напред; в резултат галопният скок става по-широк.

Ездачът иска да съкрати галопния скок (макар че това е събиращо движение, за прегледност ще се разгледа тук). В момента, когато конят е стъпил с предния си крак на земята – трети такт – ездачът интервенира (дава помощи) както за увеличаване на галопата, вследствие на което конят подбира и стъпва със задния крак под масата – първи такт. В следващия втори такт конят започва изнасянето на шията и главата напред. В същото време поводите леко, но настойчиво се противопоставят на удължаването на шията, затормозват рефлексата на предните крака, които не се изнасят напред и правят съкратена стъпка. Така, редувайки се, двата момента на намеса на помощите: първо – тикане на задните крака напред, и второ – съкращаване на изнасянето на предните крака напред, принуждават коня да започне да прехвърля част от тежестта на предницата върху задницата и вместо да изнася предните крака напред, започва да ги вдига по високо. Така се получава възможност за изработване на събрания галоп. Това е събиращо упражнение.

Ездовият усет на ездача ще определи съотношението на действието на шенкелите и на поводите. Особено трябва да се внимава поводите да не превъзхождат по сила на действие шенкелите, за да не убият импулса на коня. Поводите със силно стискане на пръстите задържат предницата, но в следващия миг леко проследяват движението на главата на коня, за да позволят „ресорите“ да останат отпуснати. При натегнати „ресори“ конят галопира, като отделните движения на всички части на тялото му са резки, твърди и несвързани в едно хармонично цяло. Ако юмруците на ездача при гореописания начин на действие остават мъртви, се изгубва еластичността на алюра, а оттук и възможността да се правят упражнения на галоп.

При изработването на галопата главната роля се пада на шенкелите. Когато конят галопира събран и с еластична стъпка, той носи ездача плавно. На такъв галоп ездачът, поддържайки лек контакт с коня чрез шенкелите и поводите, изпитва много приятно чувство, като че ли сам той галопира.

Прав кон

Следващите мисли се отнасят за по-напреднали ездачи: един отличителен белег, който характеризира добре изяздения кон, е възможността той да галопира прав.

Ето характерните белези на един кон, който галопира прав: конят от главата до опашката представлява права линия – задните крака стъпват в посоката, в която се движат предните крака; ездачът усеща леко сгъване на коня към страната на крака, който се изнася напред, без това сгъване да се забелязва отстрани; ездачът вижда по-добре околото на коня от страната, на която той галопира.

Най-честата грешка, която правят младите ездачи при работа на галоп, произлиза от много силното действие на външния шенкел, вследствие на което конят измества задните крака навътре. За поправка на тази грешка е полезно да се прави „рамото вътре“ на галоп.

Контрагалоп

Когато конят при езда в кръг или в манежа галопира с външния крак, се казва, че се движи на контрагалоп (примерно: при езда надясно галопира с левия крак). Това движение е средство за изпитване послушанието на коня при работа на галоп и затова се включва в тестовете за обездка.

За кон, който е получил навик да галопира „прав“, движението контрагалоп не представлява трудност.

В природата конят рядко галопира на контрагалоп. Движейки се на свобода, обикновено щом смени посоката на галопирането, конят сменя и крака на галопата. Това той го прави като проява на безусловен рефлекс.

Метод на обучение. Първият урок за приучване на коня да се движи на контрагалоп: галопирайки спокойно в манежа, се прави промяна на ръката по диагонала; накрая на диагонала, влизайки в ъгъла конят се привежда тръс, а след това ходом със силно изразена обратна постановка. Конят се поглажда за оставането му в обратна постановка. Това упражнение се повтаря няколко дни на една и съща страна на движение. След няколко дни, когато конят свикне без следа от съпротива да минава ъгъла с обратна постановка, ездачът поисква със засилени помощи за галоп конят само да мине през ъгъла чрез кръгово движение с голям радиус на контрагалоп, след което преминава на тръс и ходом. Това упражнение се повтаря няколко пъти по време на тренировката в продължение на 3–4 дни.

Когато конят свикне да минава през ъгъла по описания начин, оставайки напълно отпуснат и без да прави опит за смяна на галопата, ездачът поисква минаване на контрагалоп с влизане в ъгъла (т.е. да прави на контрагалоп остър завой).

Обучението на коня да се движи на контрагалоп винаги дава много добър резултат, когато при грешките, които прави конят, ездачът запазва спокойствие, леко го наказва и настойчиво повтаря урока (ако е нужно, полезно е да се върне на предшестващия урок).

Важно правило: в ъглите конят да се движи с импулс, в началото с подчертана постановка, а към края на обучението – почти прав.

ОТПУСКАЩИ ДВИЖЕНИЯ

Движение в кръг

Това движение е най-невинното средство за отпускане на коня.

Резултатите, които се получават чрез него, го доближават до „рамото вътре“. Самата техника на движението помага за постигане на добри резултати при работата за разпускане на коня. Поради естественото свито положение, в което е конят, движейки се по кръга, той се стреми да се изправи, вследствие на което краката имат стремеж да стъпват навън. От друга страна, вътрешният повод се противопоставя на центробежната сила и усилва своето действие върху задтилъка и шията на коня. Това го принуждава да сдаде на вътрешния и да се опре на външния повод, а също и да се опре по-устойчиво и по-продължително на външните крака, особено на предния. Ездачът облекчава опора на външния преден крак, като тогава, когато конят стъпи с него на земята – действа с вътрешния прав повод с отваряне за прехвърляне на тежестта върху вътрешния преден крак.

Скоро конят разбира какво се иска от него и започва да се люлее леко странично, прехвърляйки подчертано тежестта ту на външния, ту на вътрешния преден крак.

Ако при това движение конят изхвърля силно задницата навън, се прилага външният шенкел зад опасата, докато свикне да противопоставя външния заден крак на центробежната сила. Когато конят започне да се движи по кръга отпуснато и с подчертан опор на външния повод, се прави комбинация от движение по кръга и „рамото вътре“ по кръга.

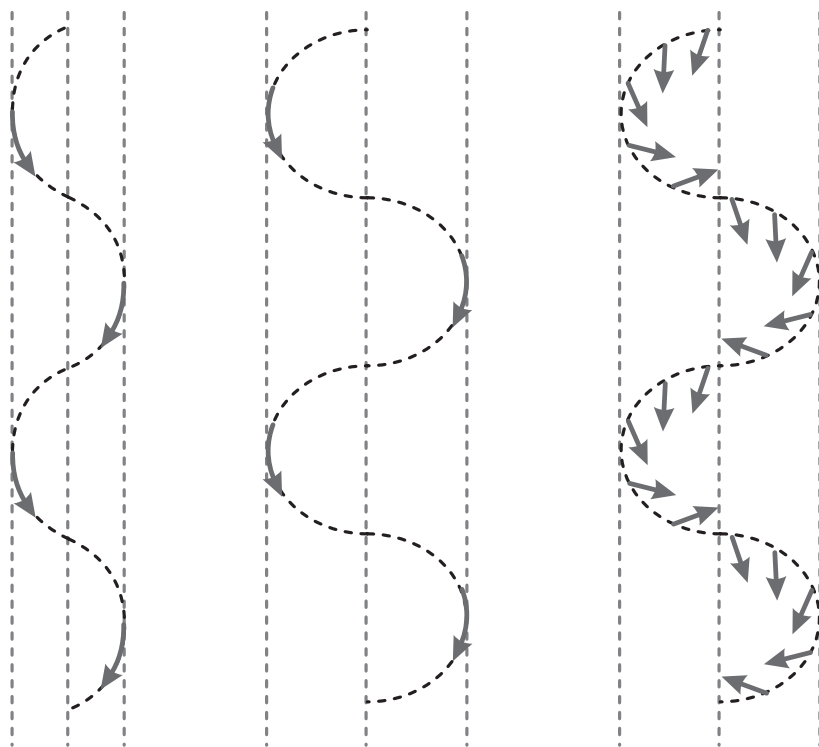
Метод на обучение. Първите уроци се дават при движение в голям кръг – 10 м в диаметър, и постепенно, с напредване на отпуснатостта на коня кръгът се свива, като може да достигне до 2 м в диаметър.

Първите уроци се дават на ходом, но истинска полза от това движение има само на тръс и на галоп.

Важно правило. При движението по кръга вследствие на центробежната сила конят губи импулса. Ездачът трябва да го поддържа с енергична намеса на шенкелите.

Серпантини (змиеобразно движение)

Натегнатите движения на коня се характеризират със затвърдяване на мускулната му система в удобно за съпротивление положение. Тази съпротива се проявява най-силно при промяна на посоката на движението (правопропорционално на остротата на промяната).

Фиг. 14. Серпантини (змиеобразно движение)

За да се разбие този навик за съпротива у коня и да се предразположи към отпуснати движения в момента на промяна на посоката на движението, много полезни са серпантините.

За целта ездачът пресича надлъж или напряко манежа и започва, действайки с правите поводи с отваряне, да се отклонява от средната линия на едната и на другата страна, с което принуждава коня да се сгъва ту на едната, ту на другата страна.

Ездачът прилага помощите, които описахме за движението в кръг.

В началото отклоненията от средната линия са по-редки и по-елипсовидни (фиг. 14).

С напредването в обездката серпантините се комбинират с движението „рамото вътре”.

Метод на обучение. При първите уроци от коня се иска само да свикне да се движи змиеобразно, без да се иска стъпките да бъдат напълно отпуснати.

Като втори момент от коня се иска да се движи отпуснат (особено при смяната на посоката).

Най-важен е третият момент, когато ездачът иска от коня да променя съответно постановката при смяна на посоката в движението, и то по възможност най-бързо.

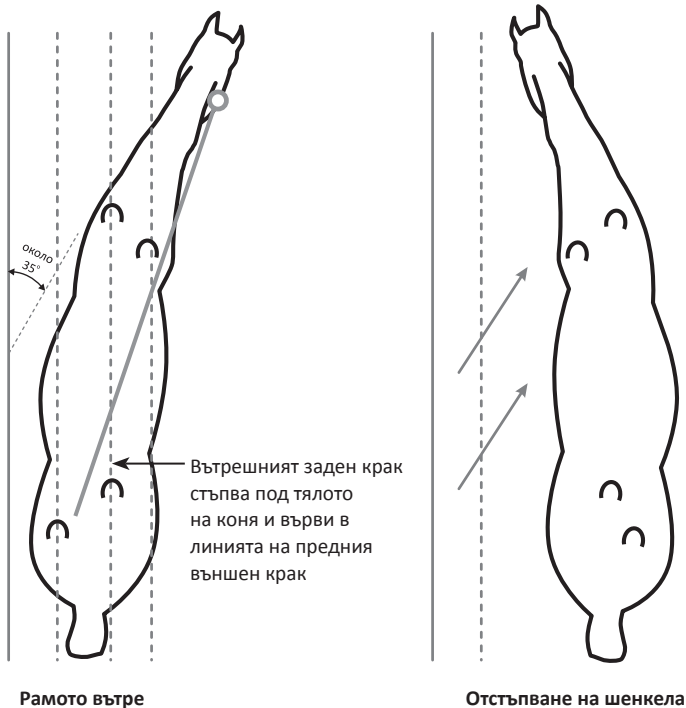
Странични движения с обратна постановка

Рамото вътре и отстъпване на шенкела

Рамото вътре е движение в три следи с обратна постановка.

Движението, което ще опиша – „рамото вътре“ – по съдържание не отговаря на наименованието, което му е дадено от нашата ездова терминология, а именно „рамото вътре“ (фиг. 15).

При това движение не е най-същественото, че раменете на коня се движат вътре в манежа, докато задницата стои на пътеката, както се разбира от много ездачи; същественото е, че караме вътрешния латерал (особено вътрешния заден крак) да стъпва под тялото на коня, през и пред външния латерал. Ясно е, че ако поставим на това движение наименованието „вътрешният латерал под

Фиг. 15. Странични движения с обратна постановка

коня”, ние по-точно ще изразим неговото съдържание по отношение на движението на краката на коня.

Погрешното наименование на това движение, а именно „рамото вътре”, както се употребява от повечето наши ездачи, е една от причините да не се разбира правилно голямата роля, която има при обездката на коня, и преди всичко да не се разбира правилно кой е същественият резултат, който се цели да се постигне с него, т.е. не се разбира, че най-важното е да се постигне отпуската му действие.

Движението се състои в следното: предните крака на коня се вкарват навътре в манежа – толкова, че тялото на коня със стената на манежа да сключват ъгъл около 35° (при първите уроци е достатъчно 15°); задните крака остават на пътеката, конят се движи в две следи и е сгънат в посока, обратна на тази на движението.

Цел за постигане – опор на външния повод, сдаване на вътрешния; релаксиране на мускулите на гърба; огъвкаване на краката от вътрешния латерал и приучването им да се поставят под масата (кон и ездач) – особено задния крак; оредяване на стъпката; краен резултат – отпускане на всички стави и мускули на коня, при задни крака под масата.

В какво трябва да търсим истинското отпускато съдържание на това движение?

Сгъването на коня поражда стремежа конят да се изправи и това усилва изтеглянето на шията и главата напред, усилва и акцията на краката от вътрешния латерал.

Първоначално конят се стреми да облекчи работата на краката, като бърза да стъпи с външните, при което движение среща вътрешните, които стъпват пред тях (често става удряне на краката от вътрешния латерал в тези от външния). За да се избегне преплитането на краката, конят постепенно оредява стъпката.

Неопитният ездач допуска конят да свикне да се влачи, позволявайки му да не изнася краката напред, а само встрани, като по този начин поради липса на засилена акция на краката от вътрешния латерал се изгубва най-ценното съдържание на движението – отпускатото (опиране на външния повод, изработване на стъпката, оредяване на такта и отпускане на всички стави при движението).

Опитният ездач, без да пресилва коня, постепенно чрез енергично искане с външния шенкел го принуждава да изнася външния латерал напред, което автоматично довежда до изнасяне и на вътрешния латерал също напред.

За да извърши тези движения, конят подава тежестта към външното рамо и с това усилва опора на външния повод; сдава на вътрешния повод, за да не се сблъсква с него при изнасяне на задния вътрешен крак напред и под коня.

Тук е нужно едно пояснение: при изнасяне на вътрешния заден крак напред и навътре (под коня) конят се стреми да изнесе главата и шията си напред. Това е централният момент на движението. Но в този момент той среща вътрешния повод; в опита да се справи и с тази пречка той сдава – с това се скъсва първата брънка от веригата съпротивления, които съществуват в началото на движението. Следва отпускане на шията и гърба; след това – отпускане на всички стави.

С работата конят започва да усеща, че ще извърши това движение по-лесно, като ореди стъпките и отпусне ставите и мускулите.

Помощи за рамото вътре

За приучване на коня да прехвърли краката от вътрешния латерал през външния се дават следните помощи: вътрешният междинен повод, външният прав повод с отваряне, вътрешният шенкел при опаса – активен (за поддържане движението напред); тежестта на ездача по посока на външното рамо; външният шенкел зад опаса (за регулиране движението на външния заден крак).

Метод на обучение. Първи етап. В началото, за да се избегне употребата на вътрешния междинен повод, чието действие е строго принуждаващо и оставя лоши впечатления у младия кон (поради което създава съпротива), при приучването му на рамото вътре си служим вместо с междинния с правия повод с противодействие.

В случая движението се практикува по кръга. По своето съдържание това движение е близо до движението „пресичане на манежа”.

В този първи етап от движението се размекват всички съпротиви в устата, задтилька, шията и гърба на коня, които във втория етап напълно се премахват.

Втори етап – активен. Конят се отклонява от посоката на движение със слабо действие на вътрешния прав повод с отваряне, както в първия етап; след като получим исканото вкарване на предните крака навътре в манежа (максимум до 45°), поводът се променя в междинен; в същия момент се намесва вътрешният шенкел, който действа, когато вътрешният заден крак на коня се отделя от земята; едновременно с шенкела прилагаме като помощ и тежестта на ездача в посока на външното рамо; външният шенкел според нуждата иска външният заден крак да поддържа движението си напред; в процеса на движението търсим засилване на опора на външния повод; сдаване на вътрешния повод не трябва да се иска още при първите уроци, а да дойде като естествена последица от засилване на опора на външния.

Силните чукания на краката, които образуват вътрешния латерал, в тези на външния и невзимането на външния повод са признак, че конят още не се движи с отпуснати стави и мускули, че не изнася вътрешния латерал достатъчно

напред, че още не е получено търсеното отпускащо съдържание на движението. При това положение ездачът анализира движението, работи за отстраняване на отделните грешки, след което търси съвършен синтез.

Важно правило. При това движение импулсът се увеличава. Много погрешно е, работейки на „рамото вътре“, конят да се „приспива“. При най-малкото задържане на движението напред (когато конят се затваря в себе си) ездачът изправя коня и с удар на шенкелите го изтиква напред; това се повтаря, докато конят ясно разбере, че в този случай от него се иска стъпката напред да стане енергична – при подчертан опор на външния повод.

В началото ездачът трябва да се задоволява с 2–3 крачки рамото вътре. Първите уроци (след минаването на първия етап) по приучване на коня на движението „рамото вътре“ съветвам да се дават при влизането в ъгъла, защото при минаване на ъгъла конят се поставя в благоприятно изходно положение (веднага след даване на правия повод с отваряне, за да се мине ъгълът, се прилагат помощите за рамото вътре). По този начин се получава търсеното свързване на един безусловен с един условен рефлекс (при преминаване на ъгъла конят изхвърля задните си части навън, а предницата насочва навътре).

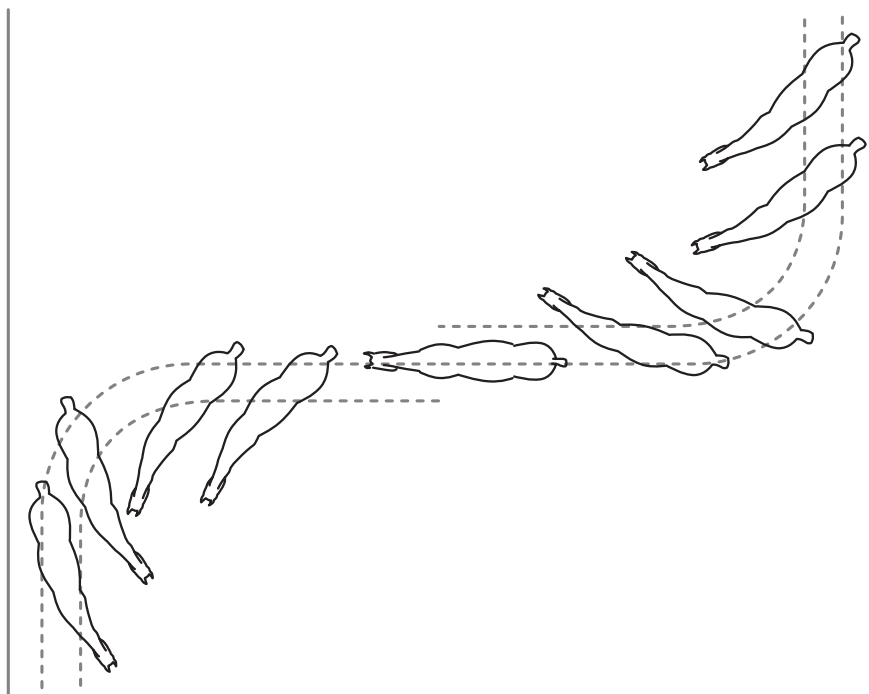
На рамото вътре трябва да се гледа и като на движение с начало на събирането на коня; това му качество го прави незаменимо средство за подготовка на коня към събиращите движения.

Вътрешният шенкел и междинният повод при изработване рамото вътре на различните алюри действат както следва:

- на ходом – когато външният преден крак стъпи на земята, защото в този момент във въздуха е вътрешният заден крак, върху който главно действат помощите;
- на тръс – когато вътрешният преден крак стъпи на земята, защото в този момент вътрешният заден крак е във въздуха;
- на галоп – когато вътрешният преден крак стъпи на земята, третият темп, защото в този момент задните крака на коня са във въздуха.

Рамото вътре може да се прави не само чрез вкарване на предницата навътре в манежа, а и чрез вкарване на задницата навътре в манежа. В единия и в другия случай конят се движи с обратна постановка. Съдържанието и на едното, и на другото движение е едно и също, в единия и в другия случай имаме рамото вътре.

Ако разглеждаме в подробности съдържанието на „рамото вътре“ в двата случая в момента, когато конят минава през ъгъла на манежа, ще установим, че в първия случай задните крака на коня описват по-дълъг път, а във втория – предните.

Фиг. 16. Промени на ръката с рамото вътре

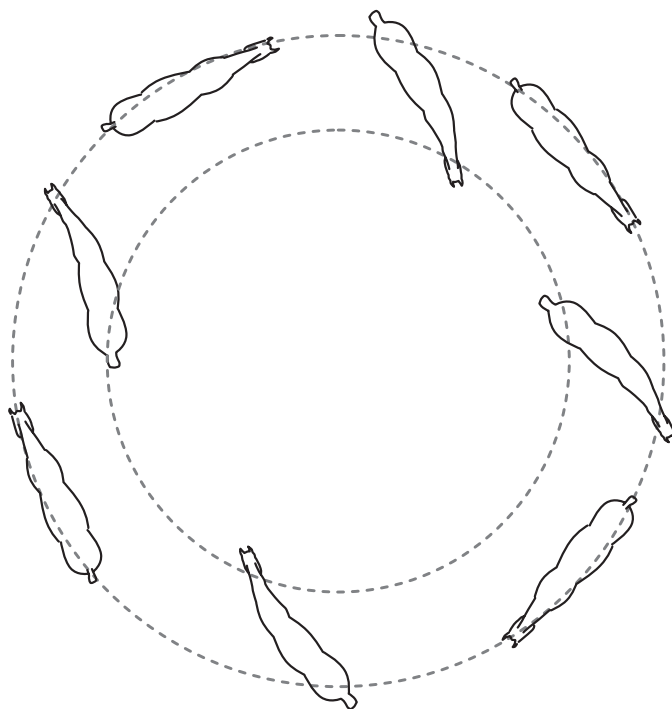
Напряко или надлъжно промени ръката с рамото вътре

С отделяне на коня от пътеката (с прав повод с отваряне) се минава веднага на рамото вътре, като за целта предницата се измества в страната на пресичането. Към средата на линията, по която се пресича манежът, конят се изправя, след което се започва рамото вътре на другата ръка. Особено важно е при промяната на „рамото вътре“ от едната ръка на другата ездачът да внимава конят да остане напълно отпуснат (фиг. 16).

Към това упражнение се минава, след като конят е усвоил поотделно добре упражнението „пресичане на манежа с промяна на ръката“ и движението „рамото вътре“.

Вмъкването на движението „рамото вътре“ към упражненията „пресичане на манежа“, без и с промяна на ръката, увеличава значително отпуснащото съдържание на тези упражнения.

В началото смяната на рамото вътре от едната ръка на другата се прави, като конят минава прав много крачки между двете смени. Постепенно се стига до промяна на рамото вътре с минаване на прав кон само чрез 1–2 крачки.

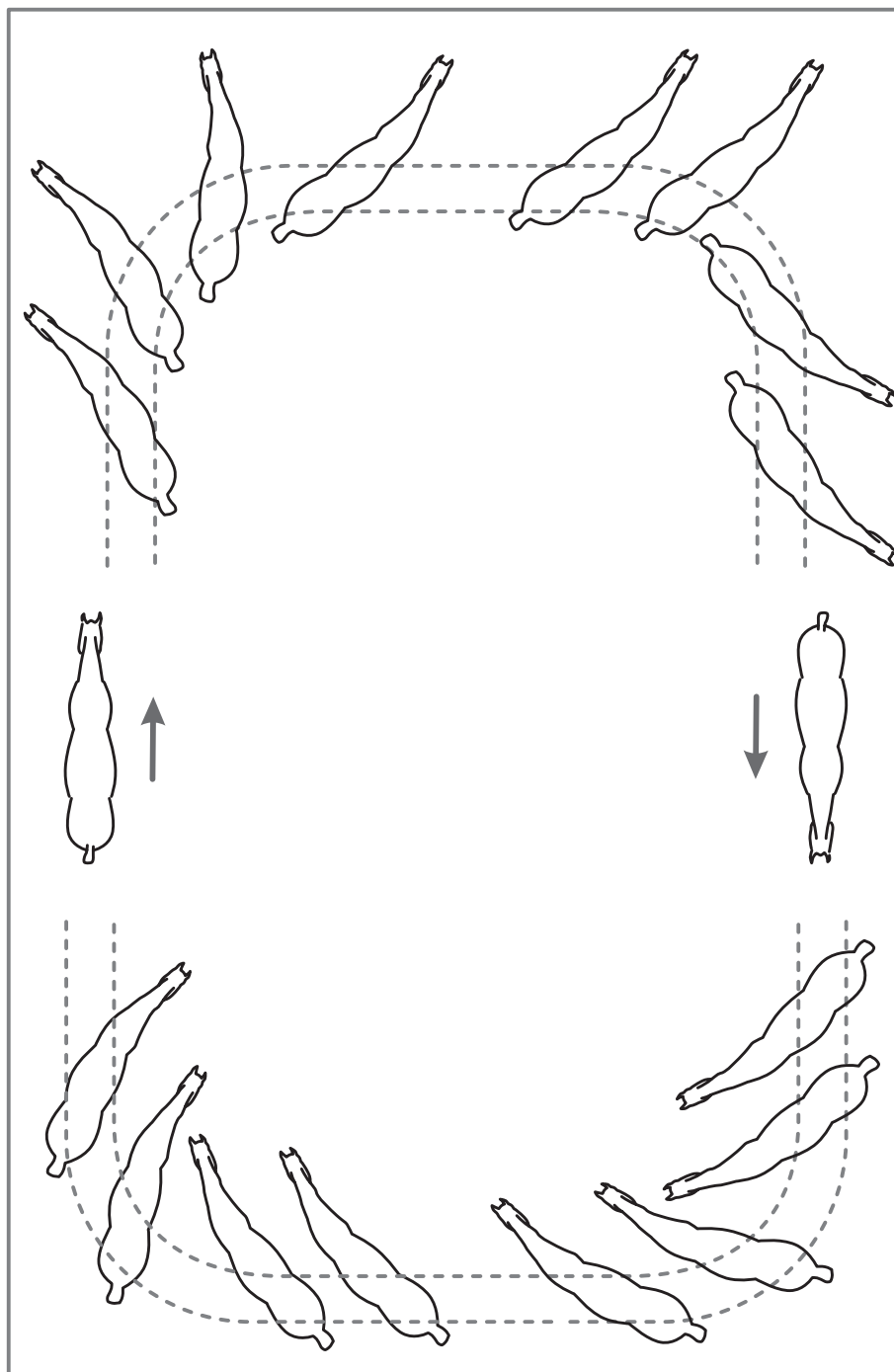

Фиг. 17. Движението „рамото вътре“, като задните крака описват по-голям кръг, а предните – по-малък, или обратно

„Рамото вътре“ като движение за приучване на коня да изпълнява точно исканията на междинния повод, а същевременно и за неговото огъвкавяване

При описанието на междинния повод споменах, че неговото въздействие може да се засилва по желание на ездача – било върху предните крака на коня, било върху задните. За да се засили действието му върху предните крака, ръката на ездача се приближава до шията на коня, а за да се увеличи действието му върху задните – ръката се отдалечава. По този начин ездачът може да накара коня да прави движението „рамото вътре“, като задните крака описват по-голям кръг, а предните – по-малък, или обратно (фиг. 17).

За рамото вътре, при което конят описва по-голям кръг със задните крака, ездачът действа с междинния повод, приближаващ се до повода, блокиращ предницата. За рамото вътре, когато искаме предните крака да опишат по-голям кръг, ездачът действа с повода, блокиращ задните крака.

Фиг. 18. Движението „рамото вътре“ по четириъгълник

Много полезни са движенията „рамото вътре“ по четириъгълник. Този начин на изпълнение рамото вътре е много полезен, защото съсредоточава силно както ездача, така и коня: единият – за даване, а другият – за изпълняване на исканията на междинния повод (фиг. 18).

На чертежа ясно се вижда, че конят е принуден, вземайки ъглите, да минава веднъж по-голям път с предните крака (долната страна на чертежа), а в другия случай – със задните (горната страна на чертежа). В пространството между два ъгъла се иска конят да прави нормално „рамото вътре“ – предните и задните крака да изминават еднакво дълъг път (конят се движи по две следи, описвайки две успоредни прави линии).

Тези упражнения ездачът трябва да прави с коня си всеки час в края на разгривката, но безспорно – с нужната последователност.

Ако конят не изпълнява с точност това движение, ездачът не трябва да прибегва до насилие. Една проверка на точността, с която се дава междинния повод при минаване на ъглите, може би ще подсказе, че грешката е у ездача.

В началото не трябва да се минават с „рамото вътре“ много ъгли, а също и отклонението на предните или задните крака от пътеката не трябва да е 45° , а толкова, при колкото конят може да се движи отпуснато и без да се налага ездачът да действа силно с помощите.

СЪБИРАЩИ ДВИЖЕНИЯ

В началото, когато описвах отпускащите и събиращите движения, като първа цел на събиращите движения поставих конят да може при поискване от ездача да пренася центъра на тежестта назад.

Много ездачи се задоволяват да получат само този общ характерен белег на събиращите движения и затова техните коне при изпитание по обездка, макар и да правят упражненията, които се искат от тях, дават общо впечатление, че са „сурови“ – недоизяздени.

Когато събиращите движения се правят правилно, те допринасят не само за простото приучване по искане на ездача конят да пренася центъра на тежестта си назад, но и това да става бързо, еластично, при запазен темп и при високи ходове.

Грешките, които ездачът прави в началото при събиращите движения (ще ги разгледам в следващото изложение), са с много вредни последици, някои от които мъчно се поправят.

Увеличаване и намаляване на алюра

Това упражнение се състои от две движения от един и същи алюр. Истинско събиращо действие има само намаляването на алюра, но свързани двете движения – увеличеното и намаленото – като цяло упражнение имат силно събиращо действие.

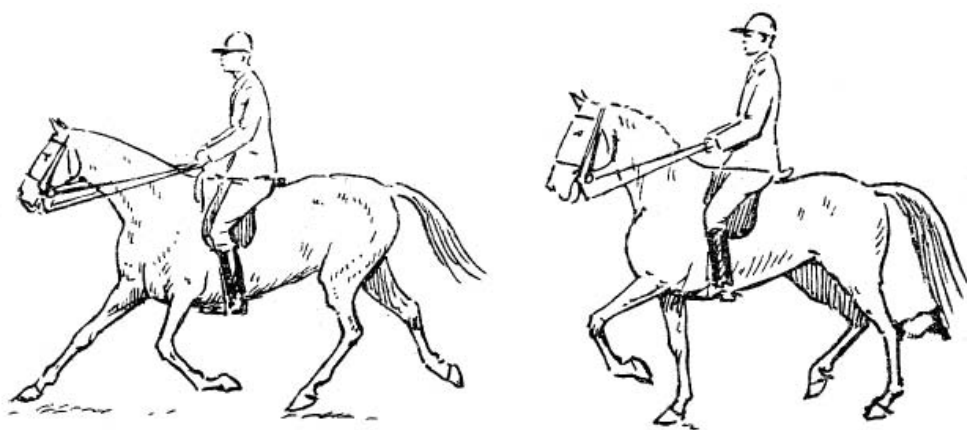
Целта на това упражнение е да се постави конят в обстановка най-леко да възприеме помощите, с които си служим за неговото събиране.

Първата част на упражнението – увеличаването на алюра – служи само за да се създаде изходно положение за увеличаване на импулса и опора на повода, което позволява чрез второто движение – намаляването на алюра – да се прояви напълно събиращото му действие.

В природата конят намалява алюра чрез силен опор върху предните крака. При обзедения кон в намаляването на алюра безспорно вземат участие и предните крака, но главната задача вършат задните крака, които поемат по-голяма тежест върху себе си, съответно на резкостта при намаляване бързината на алюра.

Прехвърлянето на тежестта от предните върху задните крака става, като за целта конят използва гърба си като лост за трансмисия, а главата и шията – като уравновесители.

За да се даде начало за намаляване на алюра, ездачът подготвя коня, като с шенкелите заангажира задните му крака под масата, пренася тежестта на тялото си назад и с поводите въздейства за прехвърляне на тежестта от предницата към задницата (фиг. 19).

Фиг. 19. Увеличаване и намаляване на алюра

При първите уроци за привикване на коня да намалява правилно бързината на алюра ездачът прилага много леки помощи, като си служи повече с гласа.

В тези уроци ездачът не търси събирация характер на намаляването на алюра, най-важното е конят да остане отпуснат както при увеличаването, така и при намаляването на алюра.

Непростимо е, ако ездачът допусне при тези движения конят да се натегне, да изгуби отпуснатата стъпка, изобщо да изгуби това, което с много труд е постигнато чрез отпускащите движения.

Най-малкото натягане на коня при упражнението „намаляване на алюра” е достатъчно основание ездачът да мине веднага на отпускащо движение.

Цялото изкуство за постигане на бързи резултати при упражнението „намаляване на алюра” се състои в умението ездачът да степенува силата на помощите с напредъка на коня.

Ездачът следи да има съотношение в повдигането на шията и главата с подготвеността на гърба да поеме тежестта от предницата и да я прехвърли на задните крака и с навика последните да носят новата тежест.

Никой ездач не може да помогне така добре на коня за извършване на тази сложна операция по прехвърлянето на тежестта назад, както това може да направи сам конят, ако му се даде възможност и ако постепенно е подготвен за целта.

Най-труден е началният момент, при който, ако ездачът се намеси грубо, грешката е непоправима. Първото движение, което конят извършва при заангажиране на задните крака под масата, е повдигане (не рязко във форма на удар, а плавно) на задтилька и средната част на шията нагоре – съответно на новия сбор, който желаем конят да получи.

По този начин се осигурява това, че конят няма да вдигне неправилно главата и да „пробие” шията.

Ако конят започне движението „намаляване на алюра” първо със силно сдаване от ганашите, лесно може да се стигне до пресъбиране, а ако започне с повдигане на носа – до „пробиване” на шията.

Повдигането първо на задтилька осигурява безопасното отвесно сгъване на ганашите.

Повдигането на средната част на шията облекчава раменните стави и дава правилно движение на гърба, който поема ролята да прехвърли тежестта от предницата към задните крака (гърбначният стълб слабо се извива нагоре).

Ако конят получи „еленова шия”, раменете са притиснати от основата на шията. Този натиск, идващ от шията, се предава и на гърба, който се огъва надолу („пробит” гърб). В това положение конят не може да пренесе центъра на тежестта отпред назад.

Трябва да се помни, че при прехвърляне на тежестта назад, дори и да не се получи „еленова шия”, гърбът не може да действа отпуснато, ако задните крака не са предварително заангажирани (подадени) напред. Достатъчно е да хвърлим един бегъл поглед върху строежа на конското тяло и разпределението на тежестта на конската маса между предните и задните му крака, и по-специално на връзката между гърба и задницата, за да се убедим в правотата на горното твърдение. Тъй като гърбът на коня е свързан с мощни мускули със задницата, с прибирането на задницата под масата автоматично се помага предната част на гърба (който играе ролята на лост) да се повдигне нагоре, а това пък от своя страна облекчава косвено предницата.

И така, за да се получи намаляване на бързината на алюра, трябва да се извърши събиращо движение, а командата за целта е: шенкел, тежест, повод!

Ако по една или друга причина конят не реагира на помощите и ездачът смята, че грешката не е у него, той може да си послужи със следните средства: 1) в момента на даване помощите за намаляване на алюра да промени посоката на движението (дори да направи кръг); 2) да използва стената на манежа, като на 5–6 м пред нея поиска намаляване на алюра – конят се държи прав и се оставя да спре, когато срещне стената. В този случай, когато започне да реагира правилно на помощите, искането за намаляване на алюра се прави на все по-голямо разстояние от стената и конят се оставя на намаления алюр да стигне до нея и спре. Това упражнение се повтаря, докато конят получи навик правилно да намалява алюра, да остава отпуснат, прав и да подлага под масата задните си крака.

Колкото и бързо да е преминаването от увеличен към намален алюр, това движение трябва да се извършва при запазване на импулса за движение напред, отпуснатостта на всички части от конското тяло, еластичността и темпа на алюра. Абсолютно сигурно е, че кон, който знае правилно да намалява алюра, бързо ще научи и правилно да се спира, а освен това получава и необходимата подготовка за правилно извършване на смяната на алюра – от по-бърз към по-бавен (примерно от галоп в тръс).

Последователните увеличения и намаления на алюрите в основата си са комбинация от двете отделни движения увеличаване и намаляване (отпускане и събиране).

Разликата се състои в това, че в случая не се оставя конят при увеличаването да легне много върху предницата, за да може по-леко да направи намаляването, т.е. събирането.

Ако конят не даде увеличението на алюра при пълна отпуснатост (преди всичко правилен опор на повода), не трябва да се иска намаляване на алюра като събиращо движение, а трябва да се мине на отпуснащо движение.

Полуспиране

Когато говорихме за импулса, споменахме, че това е особено физиологично състояние на коня – готовност за движение напред.

Импулсът при работа с коня трябва да съществува дори когато той стои на място.

Макар че тук не говорим за спирането на място, нужно е първо да изясним подробно в какво се състои то, за да бъде по-лесно разбрано описанието на полуспирането.

Спирането не е угасване на движението. То е един момент на неподвижност при преминаване от едно движение в друго – това е движение, което не се проявява, а се чувства.

Минаването от движение в състояние на неподвижност не трябва да става отсечено, а плавно, до степен да не може да се определи къде свършва движението и къде започва стоенето на място. Конят под ездач може да стои минути на място и през цялото време трябва да създава впечатление, че всеки миг е готов да тръгне напред.

Както всички движения трябва да бъдат разглеждани преди всичко от гледна точка на необходимото равновесие, така и стоенето на място изисква определено равновесие.

Полуспирането има за цел да приучи коня да взема предварително равновесие, което да помогне за преминаването от състояние на движение в състояние на неподвижност – гладко, при запазен импулс и възможност за започване на ново движение. Самото наименование „полуспиране” подсказва какво е неговото съдържание – отиване към спиране. Полуспирането е повече движение, отколкото спиране.

При полуспирането конят видимо отбелязва готовността да спре чрез пренасяне на тежестта назад, без да разстройва алюра, който остава еластичен, темпован и импулсивен.

Цялото съдържание на полуспирането като събиращо движение се състои в това, че при него младият ездач повече е предпазен от груба грешка при даване на помощите, отколкото при спирането, защото е принуден, от една страна, да следи коня да не спре, а от друга – да не разстрои алюра (преди всичко да запази импулса в движението).

Помощи. Шенкелите ангажират задните крака на коня под масата; тежестта на ездача отива в унисон с общото прехвърляне на тежестта на масата назад; поводите се стискат, но са еластични – юмруците много слабо се повдигат; конят трябва да срещне удилото, което да изиграе ролята на буфер, т.е. той „да се събере” и част от движението напред да се трансформира в движение във

височина, при което шията и главата на коня се повдигат, раменете и гърбът заемат съответно положение; шенкелите позволяват забавяне на движението за момент и веднага след това поискват възстановяване на състоянието на движение от преди полуспирането; тежестта на ездача облекчава подаването на центъра на тежестта отново напред; поводите позволяват на главата и шията да заемат първоначалното си положение чрез намаляване на стискането (юмруците слабо слизат надолу).

Когато с коня се работи с мундшук, тогава ездачът поисква полуспирането с мундшучните поводи и в следващия момент прехвърля постигнатия резултат върху трензелните. Така конят по-леко тръгва в следващия момент напред (ездачът е сигурен в този случай, че при тръгването напред конят няма да срещне мундшучното удило).

Пример. Преди около година яздох кон Едгард в закрития манеж на Държавната треньорска школа по конен спорт. В един момент поисках от коня полуспиране. Вместо полуспиране конят направи грубо спиране, като дори отстъпи след спирането крачка назад – нещо необичайно за него. Потърсих причината (убеден бях, че тя се крие у мен). Установих, че съм държал неправилно регулиращите поводи – мундшучните поводи бяха над показалеца, а трензелните – под малкия пръст. Мислейки, че държа правилно поводите, съм поискал полуспирането вместо с мундшучния с трензелния повод, затова конят не направи правилен сбор. Следващия момент съм подал коня погрешно на мундшучния повод и вместо да тръгне напред, той спря и отстъпи крачка назад.

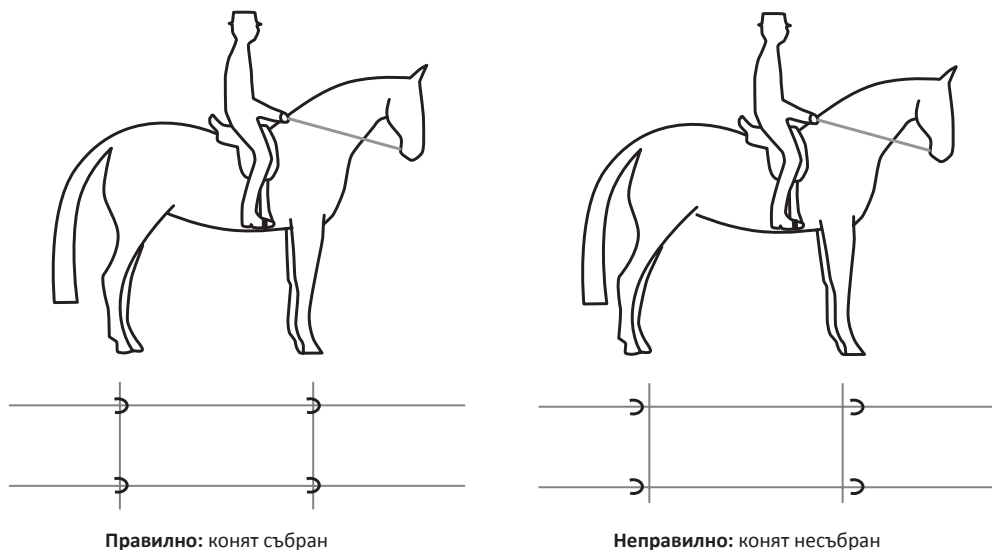
Грешките, които ездачът допусне да направи конят при полуспирането, се проявяват още по-грубо при спирането.

Метод. Първоначално ездачът иска в няколко крачки конят да отбележи желание да намали алюра и веднага го подава пак напред. Постепенно се иска броят на крачките между даване на помощите за полуспиране и началото на изпълнението да намалява, докато се стигне до изразяване на полуспирането в промеждутъка на една крачка; ако конят изгуби отпуснатостта в движението, се налага да се прекрати искането на полуспиране до пълното възстановяване на отпуснатостта на алюра.

Спиране на място

При описването на полуспирането бе обяснено в какво се състои правилното спиране (фиг. 20).

Спирането не е само цел, то е и мощно средство за изработване на правилния сбор на коня.

Фиг. 20. Спиране на място

Правилните спираня приучват коня да запазва отпуснати мускулите и ставите при промените на алюрите. Абсолютно невъзможно е един кон с натегнати стави да спре правилно от движение на място.

Помощи: същите, както за полуспирането, само че шенкелите не поискват възстановяване на алюра, а напротив – позволяват на поводите и тежестта на ездача да довършат започнатото спиране. Миг преди да бъде маркирано напълно спирането, поводите прекратяват искането; тежестта на ездача минава в нормално положение. След маркиране на спирането шенкелите бдят за поддържане на импулса (конят да не „угасне“).

Грешки, които могат да се допуснат

Ездачът да позволи конят да „угасне“, като изгуби импулса и пъргавината в ставите; пресъбиране; вирване на главата; отпускане на шията и гърба надолу; изоставане на задните крака назад или силно подбиране напред; изкривяване по надлъжната ос (изместване на задницата встрани).

Поправяне на грешките

Кон, който „угасва“ при спиране, трябва енергично да се събуди и да се постави в готовност за движение.

Пресъбирането се поправя чрез подаване на коня една крачка напред, за да изнесе носа напред. При вирване на главата – предварително се осигурява сдаване от ганашите; спиранията се искат при работа в кръг.

При отпускане на шията и гърба надолу („еленова шия” и „пробит” гръб) трябва да смятаме, че поводът е действал по-силно от необходимото и не в нужната последователност.

При изоставане на задните крака назад ездачът трябва да действа по-енергично с шенкелите; може да си помогне и с пръчка.

При силно подбиране на задните крака напред – това е показател, че ездачът е действал излишно силно с шенкелите или късно е намалил действието им.

Изкривяването по надлъжната ос в момента на спирането е признак, че конят не е готов за това движение или че ездачът не действа равно с двата повода и двата шенкела. (Особено трябва да внимава да не действа с обратен повод.) В този случай полезни са спирания до стената, която трябва да бъде откъм страната, към която конят измества задницата си.

Метод на работа. След изработване на полуспирането (съответно на всеки алюр поотделно) се минава към движението спиране.

Отначало се позволява на коня да прави по няколко промеждутъчни крачки (1 до 3) на алюра, на който се е движил (това е нужно!).

Докато правилните спирания станат навик, след всяко добре изпълнено спиране конят задължително се награждава.

При работа на мундшук спирането се поисква чрез мундшука, а миг преди прекратяване на движението опорът се предава главно на трензелния повод. Така конят запазва импулса си и възможността по-леко да тръгне наново в желания алюр.

Правилно спрелият кон носи всички белези на правилното движение – преди всичко неговия импулс; по този начин се запазва възможността за еластично тръгване.

Тръгване от място

Това движение представлява втората част от полуспирането, а именно подаването на коня наново в движение напред.

Състои се в преминаване в желан алюр от неподвижност. Започването на алюра трябва да бъде с импулс, гъвкаво и в желан темп.

Целта на това движение е да приучи коня при тръгване от място да започне движението, спазвайки всички белези, характеризиращи алюра като правилен.

Тръгването от място съдържа три момента:

- 1) отделяне на предницата от земята;

2) тласък от задницата и започване на движението;

3) вземане на равновесие, необходимо за алюра, в който ще се движи конят.

В какво се състоят тези три момента?

С крачка напред (може и да не направи тази крачка) конят заангажира задницата си с повече тежест и със задачата да помогне на гърба да извърши необходимото движение; повдига средата на шията и главата си (задтилъка, а не нос!) нагоре; гърбът се повдига нагоре и увлича след себе си предницата, която е облекчена от тежестта чрез повдигане на шията; раменните стави и бабките на предните крака играят голяма роля за лекото повдигане на предницата; задните крака дават движението напред; гърбът пренася предницата напред и я отпуска на земята; шията и главата се подават напред и увличат предницата.

Формата на тези движения зависи от алюра, в който искаме да подкараме коня (ход, тръс или галоп) от степенята на сбора в първия момент на движението; от темпа, с който желаем конят да тръгне напред.

С няколко думи ще характеризирам тръгването от място на ходом, тръс и галоп.

И на трите алюра помощите се дават в последователност – шенкел, тежест, повод.

Има голяма разлика в техниката при тръгване от място в ход и при тръгване в тръс и галоп. За тръгване ходом от място е достатъчно ездачът да освободи повода на спрелия с импулс кон. Не е нужно конят да прави прехвърляне на тежестта назад за облекчаване на предницата.

Подаването на тежестта на ездача върху коленете в момента на тръгването осигурява то да се извърши отпуснато.

Много важно е при първите уроци конят да се научи да тръгва с бавна отпусната крачка. По-късно лесно може да се приучи да тръгва в искан темп.

Тръгване на тръс

Помощи за тръгване на тръс от място: двата шенкела стискат равно при опасата; поводитите не позволяват да започне веднага движението напред, задържат го един миг, докато създаденият стремеж за движение напред се трансформира в стремеж за движение във височина; когато конят отдели единия диагонал от земята, поводитите позволяват същият да се изнесе напред – така започва първият такт от тръса.

Грешки, които конят прави при тръгване на тръс от място:

- изкривяване на задницата на една или друга страна;
- тръгване с „пробит” гръб;
- тръгване на галоп вместо тръс.

Поправяне на грешките. Изкривяването на задницата на една или друга страна се поправя, като в момента на тръгването на тръс конят се държи до стената на манежа (стената да бъде откъм страната, на която конят измества задните крака). За същата цел можем да си послужим, като приложим правия повод с противодействие откъм страната, на която конят измества задницата.

Поправяне на тръгване с „пробит“ гръб става, като се мине още при първата стъпка на тръс на разпускащо движение (пресичане на манежа).

Поправянето на кон, който тръгва на галоп вместо на тръс, става, като се принуждава да премине в тръс чрез остро пресичане на манежа и в момента, когато премине в тръс, щедро се награждава.

Тръгване на галоп от място

За целта конят прехвърля подчертано центъра на тежестта назад, отделя предницата от земята и стъпва отново на земята, като поставя по-напред този преден крак, с който ще галопира.

Най-голямата грешка, която конят прави при тръгване на галоп от място, е изпадането на задницата навътре. За поправяне на тази грешка първоначално се иска конят да тръгне на галоп от място в кръг, като постепенно кръгът се увеличава, докато свикне да тръгва по права посока. Ако конят проявява грубо тази грешка, за изправянето ѝ е много полезно в момента на тръгване на галоп да се действа по-подчертано с вътрешния прав повод с противодействие. В този случай ездачът трябва да внимава конят да не се приучи да тръгва на галоп кръстосвайки (погрешно стъпване със задните крака).

Метод на работа. При първите уроци се позволява на коня да направи по няколко крачки на промеждутъчните алюри (за тръгване на галоп от място – по 1–2 крачки на ход и тръс); след тръгване в искания алюр да не се иска нищо друго от коня и да се възнагради за изпълнението на движението; първоначално помощите се дават по-подчертано, а при „изработения“ кон те са невидими. Конят се обучава в тръгване от място, след като придобие навик да прави при пълна отпуснатост полуспираанията на съответния алюр и тръгване в алюра от предшествания (тръгване на галоп от място се прави, когато конят дава отпуснатото полуспиране на галоп и тръгва правилно от тръс и ходом).

Когато ездачът получи усещането, че с поводите може да забавя, ускорява и увеличава стъпките на коня (на съответния алюр), може да пристъпи към изработване на тръгване от място на желан темп.

Кръгом около предницата

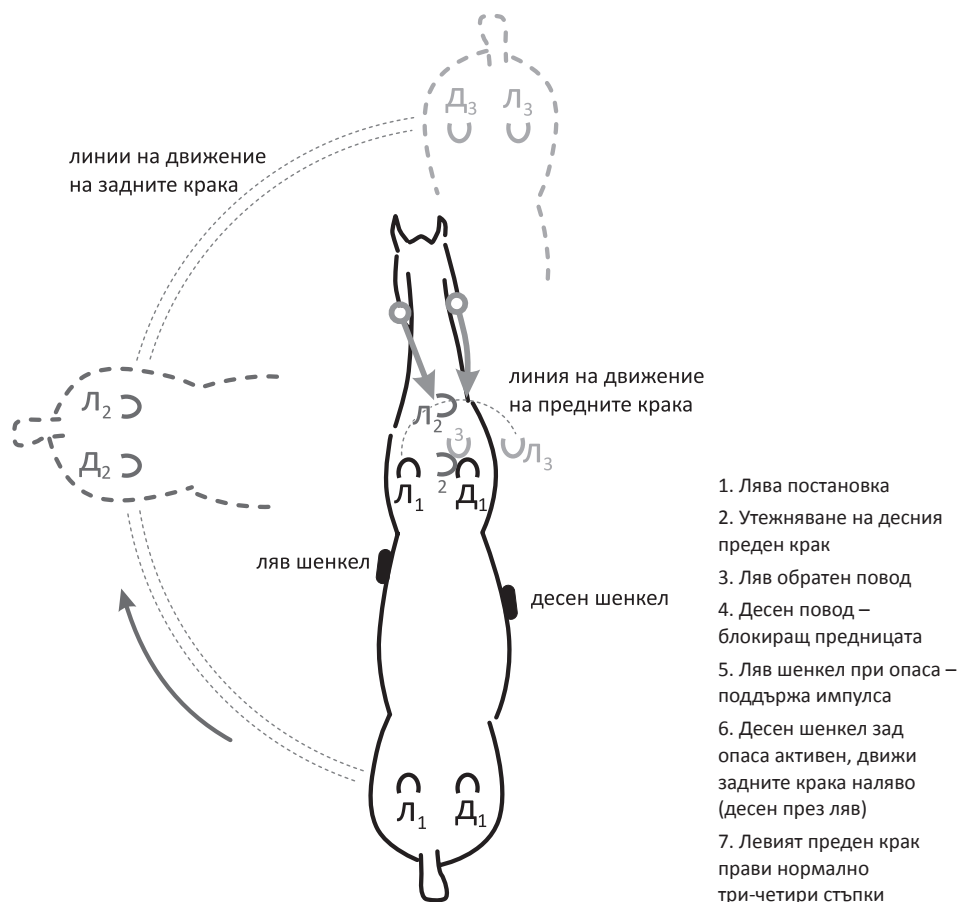
От физическа гледна точка кръгом около предницата е най-лекото събиращо движение. Неговата трудност произтича от изискването конят да остане

през цялото време на извършване на движението опрян върху външния преден крак, но при условие да се запазят всички белези на хода като правилен алюр (фиг. 19).

Цел на движението. Движенията кръгом около предницата и около задницата помагат много на младите ездачи да си изработят усет за точно даване на помощите, а у коня създават навик да се старее точно да изпълнява исканията, които идват от помощите, прилагани от ездача.

В какво се състои движението?

Конят извършва полукръгово обръщане около предницата, имайки за център на обръщането външния преден крак. Задните крака се движат навътре, като външният заден се прехвърля пред вътрешния заден. Постановката на коня е към страната, на която се движи задницата. Конят се движи на ходом, без да измества мястото на стъпване на външния преден крак.

Фиг. 21. Кръгом около десния преден крак – помощи

Помощи при кръгом около десен преден крак. Шенкелите подават коня напред, за да се опре на повода. Ездачът с вътрешния повод (обратен, но не действа постоянно) утежнява външния преден крак; за същата цел ездачът подава тежестта към външното си бедро; външният повод, блокиращ предницата, задържа външния преден крак да не се движи напред и заедно с десния шенкел изместват външния заден крак напред и навътре, вътрешният шенкел поддържа импулса и опора на външния повод, който е активен и изпълнява най-важната задача (ако външният повод се даде правилно и при поддържан постоянен импулс, той може сам да накара коня да направи кръгом около предницата).

Метод. Първоначално се иска конят да пристъпи в посоката на въртенето със задните си крака 1–2 крачки, без да се настоява непременно външният преден крак да бъде абсолютно неподвижен.

Съществено правило е още при първите уроци да се настоява конят да има стремеж за движение напред, а отстъпването да се смята за голяма грешка.

Ездачът трябва да настоява още при първите уроци конят да запази пълната отпуснатост в движението, както при обикновения ход.

Движението кръгом се прави на темпа, на който конят се движи на обикновен ход. Позволява му се слабо да се събере, което трябва да бъде естествена последица от обстоятелството, че задните крака на коня се движат в посоката, в която е свит.

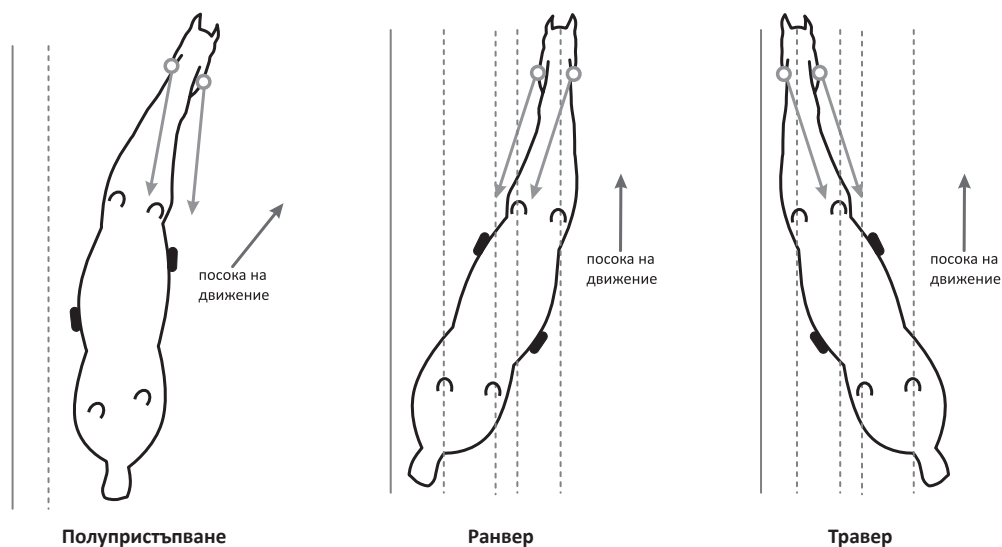
За правилното изпълнение на това движение ездачът трябва много точно да съгласува всички помощи, които да имат постоянно пулсиращо съдържание; от коня се изисква пълно внимание, за да може да реагира правилно на помощите.

Не е стоенето на едно място на външния преден крак, което характеризира това движение като правилно извършено, а пълната отпуснатост на коня при всяка стъпка и запазването на импулса за движение напред (характерен белег е лекият постоянен опор на повода).

Странични движения с права постановка

Полупристъпване, ранвер, травер

Основната цел на тези странични движения е да ангажират работата на задните крака и да подготвят коня за събиране. Едно слабо странично сгъване позволява на коня да гледа в посоката на движението и допринася за освобождаване на външното му рамо. Краката се кръстосват, като външните минават пред и над вътрешните. Не трябва да се допуска никакво забавяне. Под вътрешен крак се разбира този крак, откъм страната на която се движи конят, а под

Фиг. 22. Странични движения с права постановка

външен – кракът, който се намира на противоположната на посоката на движението страна.

Правилникът на Международната федерация по конен спорт разглежда страничните движения с права постановка с оглед на положението, което има конят в манежа, и дава на тези движения различни имена: полупристъпване, ранвер или травер (фиг. 22).

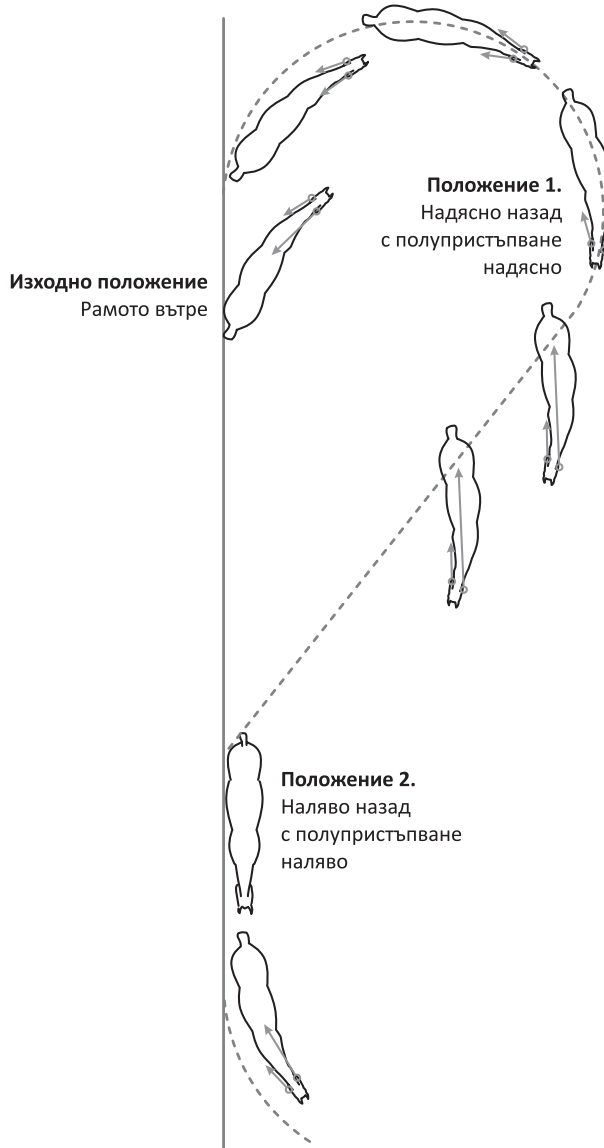
В нашата и в международната езда литература срещаме термините: травер, ранвер, крупът навътре, крупът навън, наляво и надясно, назад с пристъпване към пътеката и пристъпване по диагонал. Всички тези термини определят положението, което конят има в манежа, но съдържанието им е едно и също.

Съдържанието на тези движения се изменя само когато конят минава ъглите на манежа или се движи по кръга (задницата или предните крака навътре), при които случаи той е принуден да прави по дълъг път с предните или със задните си крака.

Цел. С пристъпването се изработват сборът и страничното огъвкавяване на коня – приучва се при пълна отпуснатост, при събрано положение и необходим темп да прехвърля краката от външния латерал през тези от вътрешния.

Помощи, с които се действа за извършване на движенията с права постановка: засилва се импулсът (темпът остава същият); вътрешният прав повод с леко отваряне води коня в посоката на пристъпването; външният шенкел иска

прехвърлянето на задния външен крак на коня напред и пред вътрешния; вътрешният шенкел е активен при опаса – действа за огъване на коня и за поддържане на импулса (конят е свит в посока на движението); тежестта на ездача е на вътрешната седалищна кост; външният повод (междинен) има решителна роля – тика цялата маса, преднича и заднича, в посока на пристъпването.

Фиг. 23. Първи уроци по приучване на коня на движението „полупристъпване“

Огъването на коня в посоката на движението е необходимо, за да се получи събиращият му характер. Добре изязденият кон пристъпва почти прав – ездачът вижда слабо окото на коня от страната на посоката на пристъпването.

Трябва да се смята като съвсем естествено, че със започване на пристъпването конят леко ще се събере (затова го наричаме събиращо движение), но това не значи конят да се съкрати по надлъжната ос и да се загубят импулсът и лекотата на движението.

Казахме, че рамото вътре е отпускащо движение с начало на събиране, а полупристъпване е събиращо движение.

Промяната на постановката при тези две движения определя и промяната в съдържанието им. Тъй като първо разпускаме коня, а след това го събираме, тази последователност ездачът трябва да спазва и при обучението на коня на рамото вътре и полупристъпване. Абсолютно невъзможно е кон, който не може да прави правилно рамото вътре, да направи правилно полупристъпване. Най-характерното в добре изпълненото полупристъпване са импулсът и отпуснатостта на коня при движението му встрани; тази отпуснатост се изработва чрез рамото вътре. Ето защо при всяко натягане на коня на полупристъпване ездачът трябва да мине на рамото вътре, за да поправи посочената грешка.

Метод. Първите уроци по приучване на коня на движението „полупристъпване” се дават на ходом, като се поставя при най-благоприятно за целта изходно положение (втората половина от движението надясно или наляво назад; в началото на първата половина движението „рамото вътре” осигурява опора на повода).

Когато конят прави наляво или надясно назад, той е увлечен в кръгово движение с вътрешния прав повод с отваряне, с външния междинен и с тежестта на ездача. При това положение в края на полуволта ще е достатъчно да приложим външния междинен повод и външния шенкел малко по-силно, за да принудим външните крака да прекратят през вътрешните, т.е. да имаме начална стъпка на движението „полупристъпване” (фиг. 23).

Естествено е, че и вътрешният шенкел в случая ще съдейства, за да поддържа импулса.

В началото се задоволяваме с 1–2 стъпки полупристъпване, помощите се дават подчертано, особено междинният повод, а с напредването на коня, когато придобие навик да прави леко и отпуснато пристъпването, броят на стъпките се увеличава и помощите постепенно стават невидими.

Грешки, които конят прави при полупристъпване:

1. За да избегне събиращото действие на пристъпването, конят бяга от правата постановка (свит в посоката на пристъпването) и се стреми да мине на обратна, с което доближава движението до съдържанието на рамото

вътре. В тази грешка изпадат конете на ездачи, които не работят активно с вътрешния шенкел.

2. За да избегне правилната постановка, конят измества носа си на едната или другата страна; грешката се поправя с леко повдигане на поводата от противоположната страна, на която е изместен носът.
3. За да избегне събиращото съдържание на правилно извършеното пристъпване, конят измества задницата в страната на пристъпването по-силно, отколкото предницата; при това положение задницата не се ангажира под масата и не носи тежест; предницата става претоварена и конят тежи на поводата.

При тази грешка се унищожават най-ценното съдържание на това движение – неговото събиращо действие.

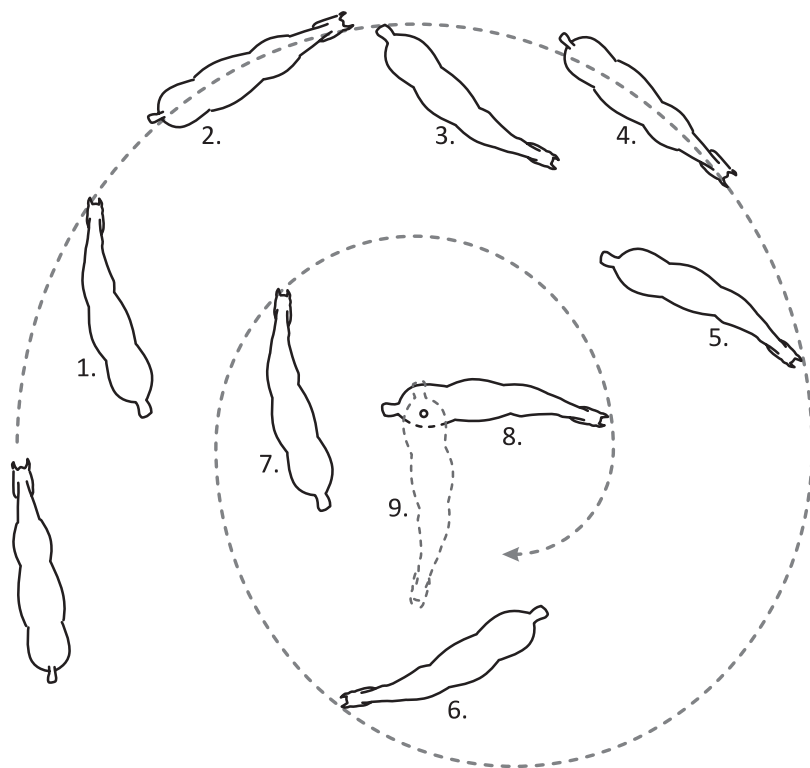
Грешката се поправя чрез вътрешния шенкел, който задържа вътрешния заден крак на коня в изнасянето му встрани и го насочва напред под центъра на тежестта, а също и с промяна на посоката на действие на външния повод (междинен), който за случая се доближава до този, който блокира задницата.

4. Когато поводите са по-силни от шенкелите, конят повдига носа нагоре, отпуска шията и гърба или се пресъбира, като във всички тези случаи, с желание да избегне сбора, започва да се влачи встрани. Грешката се поправя чрез отслабване на действието на поводите и чрез по-енергично действие на шенкелите, за да се увеличи импулсът; ако грешката е станала много груба, се минава първо на отпускащо движение, а след това се иска отново пристъпване.

За поправяне на всички грешки, които конят прави при полупристъпване, е добре често да се минава на рамото вътре след получаване на отпускащия му ефект да се направят 2–3 крачки право и едва тогава да се мине отново на полупристъпване.

Страничните движения с права постановка като средство за приучване на коня да изпълнява точно исканията на междинния повод и за неговото огъвкавяване

Тези движения, приложени при движение на коня не по права посока, а в случай, когато предницата или задницата му трябва да извършват по дълъг път (минаване на ъглите на манежа или движение по кръга), са от още по-голямо значение, отколкото аналогичното движение рамото вътре, което вече описах на съответното място. Тук ще опиша движението на коня по кръга с крупа навътре и крупа навън.

Фиг. 24. Концентрично намаляване на кръга с предницата или задницата навътре

Разсъжденията са идентични на направените за случая при движението „рамото вътре“, затова препоръчвам на читателя да прочете още веднъж тези разсъждения.

Същественото в случая е да разберем ролята на междинния повод.

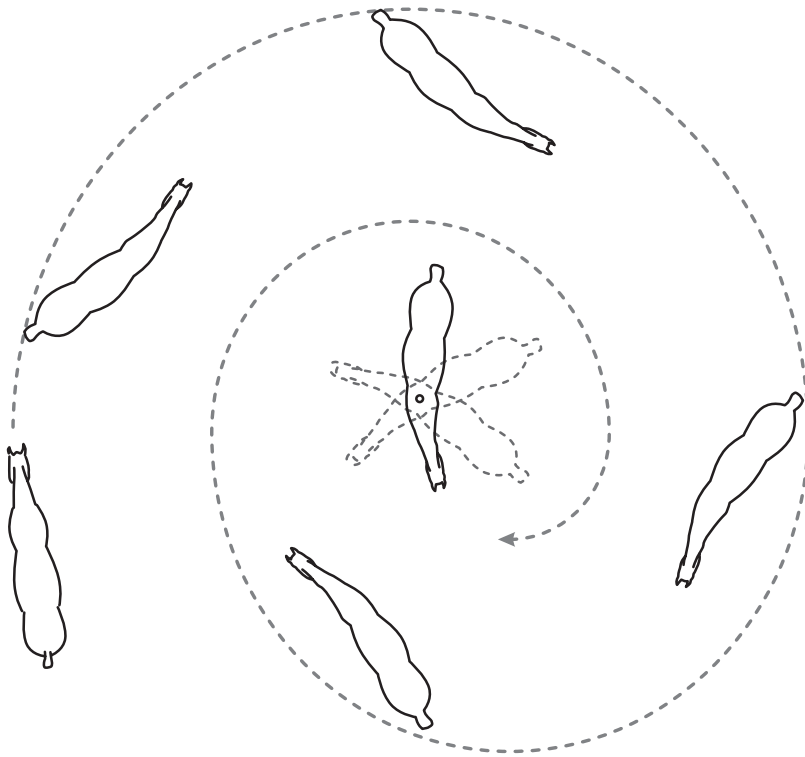
Да дойдем на въпроса: езда надясно в кръг – ездачът прилага леко помощите, като за пристъпване надясно. Левият повод – междинен – засилва действието си върху задните крака (приближава се до повода, блокиращ предницата); външният шенкел помага конят да измести задните крака към центъра на кръга (фиг. 24, положение 1, крупът навътре).

След няколко стъпки с крупа навътре конят се изправя по пътеката на кръга под действието на вътрешния шенкел, като външният повод става прав с противодействие (фиг. 24, положение 2). След няколко стъпки постановката на коня се сменя наляво; с ляв обратен повод се пренася предницата малко навътре в кръга и веднага се прилага десен междинен повод с по-силно действие върху задните крака; задните крака продължават да се движат по кръга, а предните се водят по един вътрешен по-малък кръг (фиг. 24, положение 3, крупът навън).

Ездачът продължава промените, като движи коня ту в положение „крупът навътре”, ту в положение „крупът навън” чрез смяна на левия (външния) междинен повод с десния (вътрешния) междинен повод.

Още по-полезно е движението „пристъпване” в две следи чрез намаляване и увеличаване на кръга. В този случай от положение 5 ездачът засилва прогресивно действието на левия междинен повод (външния) върху предницата; усилва се също действието и на външния шенкел и така целият кон се тика към центъра на кръга, като в същото време предницата продължава да прави по-голям кръг от задницата. Така това движение може да се продължи, докато конят направи кръгом около задницата (задницата ще спре в центъра на кръга), което движение е също „пристъпване” в две следи, като задните крака се движат на място (положение 8 и 9).

Аналогични разсъждения могат да се направят и за движението концентрично намаляване на кръга чрез крупа навън, докато се стигне до движение кръгом около предницата (фиг. 25).

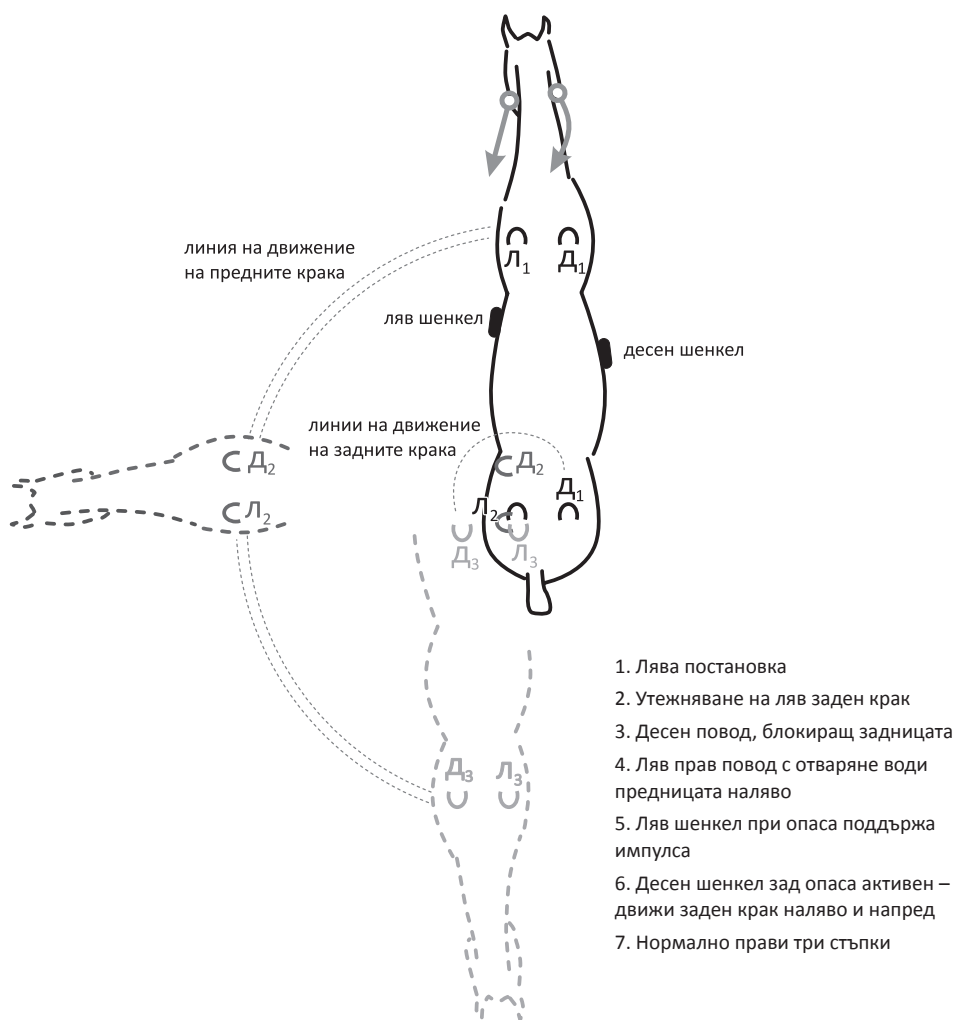
Фиг. 25. Концентрично намаляване на кръга чрез крупа навън

При горните движения от изключително значение е намаляването на кръга при първите уроци да се прави много постепенно, за да не се получи затваряне на коня (да се изгуби импулсът в движението с всичките му лоши последици).

Препоръчвам също на младите ездачи при първите уроци да искат от коня си тези движения в присъствието на опитен инструктор. Първите уроци се дават на ходом.

Кръгом около задницата

В какво се състои това движение? (фиг. 26)

Фиг. 26. Кръгом около задния ляв крак – помощи

Конят извършва полукръгово обръщане около задницата, имайки за център на обръщането вътрешния заден крак. Конят се движи на ходом, като предните крака се преместват навътре, при което движение външният преден крак се прехвърля през вътрешния. Задният външен крак чрез няколко стъпки се подравнява с обръщания се на място заден вътрешен крак. Движението се извършва по-леко, когато вътрешният преден крак подчертано се премества навътре, чрез което се избягва силното кръстосване на предните крака.

За да извърши това движение, конят трябва да прехвърли част от тежестта си върху задницата, затова то е събиращо движение. То е значително по-трудно от движението “кръгом около предницата”. За правилното му изпълнение е необходима послушна и огъвкавена задница и затова е добре да се упражнява, след като са изработени страничните движенията с права постановка.

Цел. Движението кръгом около задницата приучва коня да прави полукръгово движение около задните си крака при пълна отпуснатост; за целта конят силно се уравновесява върху задните си крака (главно върху вътрешния).

Помощи. Шенкелите заангажират задницата; тежестта на ездача се дава върху вътрешната седалищна кост и се съгласува с посоката на въртенето, което прави конят; поводи – юмруците стискат двата повода, за да се помогне първоначално конят да прехвърли тежестта назад, след което вътрешният прав с отваряне и външният блокиращ задните крака водят предницата навътре; шенкели – вътрешният поддържа импулса и следи вътрешният заден крак да не отстъпи, а външният иска задният крак да следи обръщането на задницата, като с няколко стъпки се подравнява с другия заден крак.

Метод. Напълно аналогичен на този при кръгом около предницата.

Движението кръгом около задницата е от още по-голямо значение при обездката на коня, отколкото кръгом около предницата. Затова именно то се поставя и като средство за изпитване на подготовката на коня и на ездача почти във всички програми по обездка.

Да се помни, че както кръгом около предницата, така и този около задницата не са прости въртения, а движения и затова не се оценяват по неподвижността на стоящия на място крак, а по всички онези елементи, които характеризират правилното извършване на цялостното движение (импулс, сбор, постав, постановка, отпуснатост, темп, спокойствие и пр.).

Ездач, който умее (и е подготвил коня си за това) да ръководи стъпките на предните крака на коня с поводите и тези на задните крака с шенкелите, много лесно го научава да извършва правилно кръгом около задницата.

Отстъпване

Отстъпване наричаме движението на коня назад (не може да се разглежда като алюр).

В природата, когато конят се движи на свобода, не прави повече от 1–2 крачки назад. Конят на свобода предпочита да се обърне рязко, за да застане с лице към посоката на движението и да се премести на новото място, вместо да отстъпва до него.

При отстъпване конят стъпва тръсообразно, т.е. диагонално, като сменя диагоналите без подскачане (един момент преди смяната четирите крака са на земята; всеки диагонал стъпва в два много близки такта).

Отстъпването в спортната и строевата езда е средство и цел.

Средство е, защото чрез него приучаваме коня да се уравнисява повече на задните си крака (в случаите, когато натиска повода и бърза при стъпването).

Цел е, защото го използваме при прилагането на ездата на практика.

Правилното отстъпване изисква напълно отпуснат, много уравновесен, отгъвкавен и абсолютно послушен на помощите кон. При отстъпването конят, движейки се назад, трябва да е готов всеки момент да тръгне напред в желанието от ездача алюр при най-лекото прилагане на съответните помощи. Темпът на стъпването на диагоналите при отстъпването е този на обикновения ход. Задните крака се движат в една линия със съответните предни, без люлеене на една или друга страна.

Отстъпването е силно събиращо движение. На това движение конят се учи само след като дава в движение и на място отвесните сгъвания и повдигането на шията при напълно запазен импулс и при абсолютна отпуснатост.

Конят е подвижен, т.е. уравновесен, когато е събран. За да съберем коня преди отстъпването, ние подбираме задните му крака под масата.

При отстъпването първо събираме коня.

За движение напред ездачът иска конят да раздвижи първо задните си крака. Това правило е в сила и при отстъпването.

При отстъпването конят започва движението със задните си крака.

Всъщност конят премества едновременно предния и задния крак. В случая, казвайки, че движението „отстъпване“ започва със задните крака, се стремим да подчертая вредата от забавянето на задния крак да тръгне с предния. Ако конят започне отстъпването само с предните си крака, ще се пресъбере, а може и да придобие навик да се изправя на задните си крака.

Метод на работа. *Работа от земята:* ако при работата от земята млад ездач може лесно да направи груба грешка при обучението на коня си за отстъп-

ване, много по-вероятно е да направи такава грешка, ако даде първите уроци за това движение от седлото.

След като е направена разгривка на коня, се искат няколко странични пристъпвания на задницата. В един момент, когато конят спокойно и отпуснато мести задните си крака наляво и надясно, ездачът изравнява действието на двата повода и иска движение назад, но не чрез силно натискане на удилото, а по-скоро чрез твърдото му държане в устата на коня. Стремейки се да се освободи от този твърд опор, особено когато неговото действие съвпада с момент, когато заден крак на коня е във въздуха (вследствие на странично разместване на задните крака), последният без съпротива дава назад този заден крак, който е във въздуха. Това е доброто начало на движението „отстъпване”. Първата крачка назад конят трябва да даде доброволно, а не по пътя на насилието.

С предварителните странични размествания на задните крака не трябва да се злоупотребява, защото ездачът може да създаде навик у коня изобщо при отстъпванията да измества задницата встрани.

За да се направят втората и следващите стъпки назад, следвайте общото методическо правило – да се работи без насилие, с нужната последователност, дълго време да не се искат повече от 2–3 крачки отстъпване.

Когато конят се язди с мундшук, отстъпването се поисква чрез стискане на мундшучните поводи, но щом конят омекчи задтилька, действието се предава на трензелните поводи.

Работа от седлото: предварителна подготовка на коня както при работа от земята.

Абсолютно необходимо условие – при даването на уроци по отстъпване при най-малкото поискване с шенкелите движение напред конят мигновено да тръгва.

Първи момент: ездачът спира коня събран, с малко засилен опор на повода; ръцете продължават да действат със силата, с която са действали при спирането.

Втори момент: ездачът поисква отстъпване на десния шенкел (примерно), конят ще повдигне десния си заден крак.

Трети момент: ездачът от положение на засилен опор минава на действие с ляв прав повод с противодействие; вдигнатият заден крак под действието на шийния рефлекс ще се опита да се премести назад и вдясно, но десният шенкел ще го насочи право назад.

Още в първия час по обучението на коня в отстъпване той леко дава и втората стъпка, понякога дори и без ездачът да смени съответно действието на шенкела и повода.

Правилно е втората крачка конят да направи след съответна смяна в действията на шенкела и повода.

Вторият и третият момент са описани поотделно, но в действителност действието на шенкела и поводата по време почти се слива. Голяма грешка ще бъде, ако се промени последователността на тяхното действие, т.е. да започне първо действието на поводата.

Много важни правила

1. Конят трябва да отстъпва, без да изменя правилния постав, необходим за спиране на място (главата да остава пред отвеса).
2. Ездачът не трябва да позволи конят да прави назад автоматично повече крачки от тези, които той му иска. Такъв кон по-късно много лесно се приучва да прави точно определено число крачки. За целта поводът трябва да прекрати действието си миг преди отиващият назад крак да стъпи на земята.
3. Конят да отстъпва с висока и отпусната крачка.
4. Конят да се награждава по-малко при отстъпването, а по-щедро при тръгването отново напред.
5. Никога да не се слиза от коня след отстъпване, а това да става след тръгването му напред.

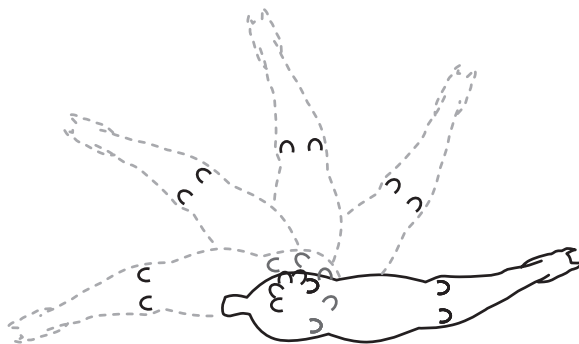
Когато конят се приучи да прави сигурно и отпуснато две крачки назад, без да измества задницата встрани, отстъпването се иска с равно действие на двата поводата. Ездачът регулира темпа на движението назад, като коригира избързванията с леко усилване на действието на шенкелите, а забавянията – с по-силно стискане на поводите.

В изпитванията по обездка на коня се поставят изисквания при отстъпването конят да прави алтернативни сменяния в движението напред и назад, като при това се иска да прави определен брой стъпки както назад, така и напред. За правилната подготовка на коня да изпълни точно тези изисквания е необходимо още в началото при обучението на движението „отстъпване” ездачът да се стреми да привикне коня да спира движението назад, когато юмруците престанат да стискат поводите.

Когато при отстъпването конят се изправя на задните крака, ездачът предварително иска подчертано раздвижване на задницата странично (в такъв случай трябва да се допусне отстъпването да не се извършва право назад – тази грешка ще се поправи допълнително).

Когато конят измества задницата си встрани при отстъпването, грешката се поправя, като той се поставя близо до стената на манежа – последната откъм страната, на която конят измества задницата.

Във всички случаи, когато при отстъпването конят изгубва отпуснатостта (започва да се влачи по земята), движението се прекратява, конят се подава

Фиг. 27. Полупирует

енергично напред на събран тръс, спира се на място, подчертано събран, и тогава му се поисква отстъпване.

Повечето ездачи не изработват добре конете си на движението „отстъпване“ не защото то представлява изключителна трудност, а само защото те не работят методично и с нужната настойчивост. Не трябва да минава учебен час, в който с коня да не се работи на отстъпване – било като цел за изработване на самото движение, било като средство за изработване на общото уравнивяване на коня.

Пирует на ходом и галоп

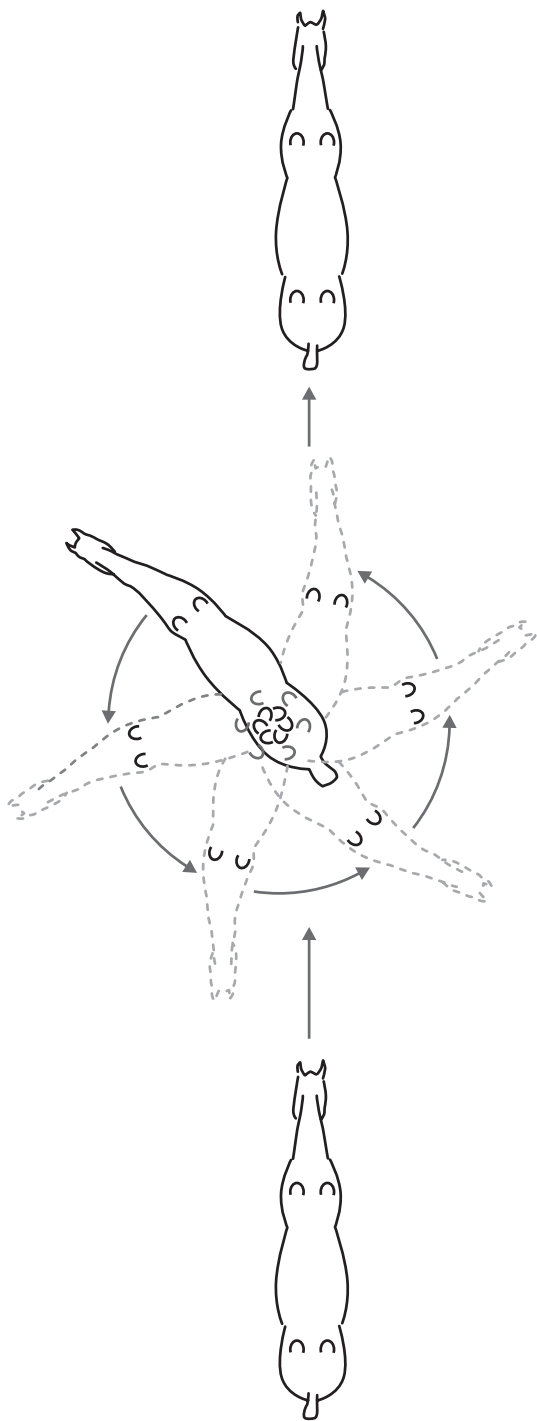
Тъй като полупируетът представлява част от пируета, няма бъде обясняван поотделно.

Пируетът е събиращо движение и се явява като средство и цел. То е събиращо, защото чрез него се получава подчертано даване на тежестта на коня върху задните му крака. Пируетът като средство при работата с коня помага за неговото огъвкавяване и особено за отемповане на галоп. Смятам го като цел, защото има приложение както при спортната езда, така и при строевата, (особено полупируетът (фиг. 27).

В какво се състои пируетът (фиг. 28)?

Пируетът е двоен кръгом (волт) около задницата, като предницата обикаля около последната. Движението се извършва на алюра, на който се е движил конят преди започването на пируета, като се запазват всички негови белези, характеризиращи го като правилен – темп, постав, постановка, сбор, отпуснатост, импулс и правилна последователност при стъпването на краката.

Самото обръщане около задните крака трябва да се извърши плавно, а не във форма на странични удари с предницата.

Фиг. 28. Пирует

Когато пируетът се извършва на ходом, задният крак, около който става обръщането, трябва да се повдига от земята. Разликата между пирует на ходом и кръгом около задницата на ходом се състои само в това, че при пируета конят не се спира нито в началото, нито в края на движението, а при кръгом около задницата се спира както при започването, така и при свършването на движението. При пируета точността при обръщането около задницата се характеризира чрез стъпване на вътрешния заден крак на едно и също място.

При пирует на галоп, ако вътрешният заден крак не се отделя от земята, за да отбележи наново стъпката си при всеки галопен скок, се смята, че движението е извършено неправилно (липса на импулс). Пирует на тръс не може да се направи.

Много важно правило: не трябва да съществува не само момент на спиране, но дори и на забавяне на движението от започване на пируета до минаване наново в движение напред.

Помощи

Първи момент – помощите се дават както за полуспиране.

Втори момент – шенкелите поддържат алюра да запази всички външни белези, характеризиращи го като правилен; външният шенкел засилва действието си; поводител: вътрешен – прав (с леко отваряне), външният – блокиращ задните крака; тежестта на ездача – върху вътрешната седалищна кост и в посоката, в която се обръща тялото на коня.

Трети момент – помощите прекратяват своето странично действие и позволяват, както след свършването на полуспирането, конят да продължи движението си напред.

При езда на мундшук пируетът се започва с искане чрез мундшучното удило конят да направи полуспирането и началото на обръщането, а продължаването на кръговото движение се иска с трензелката.

Метод. Към пируета се отива чрез намаляване на радиуса на волта. Първоначално ездачът трябва да се задоволява с правилно полуспиране в момента на започването на пируета, свързано с една отделна стъпка, отбелязваща неговото начало. Много важно условие е тази начална стъпка да бъде напълно изискана.

Най-малките физически дефекти или временни болки в задните крака на коня пречат за правилното извършване на пируета. Затова ездачът, когато усети съпротива от страна на коня при извършване на това движение, преди да влезе в борба с него за отстраняване на съпротивата, е правилно да си изясни причината за нея.

Грешки, които конят прави при пируета:

1. Разстройване на алюра – при движението си конят не запазва всички външни белези, характеризиращи правилния алюр (бърза да се обърне

в новата посока). Този погрешен резултат се получава, когато ездачът бърза в работата – не спазва метода, който описахме. За да се поправи тази грешка, обучението на коня на пирует се започва от самото му начало – движение в кръг и постепенно намаляване на кръга, докато конят автоматично направи една отпусната стъпка от пируета.

2. Конят изпълнява пируета със силно странично подаване на носа в посоката на движението – поправка се от ездача с леко повдигане на външната ръка.
3. Конят „пробива” гърба – за поправяне на грешката пируетът се прекратява и чрез няколко полуспириания конят се подготвя да приеме прехвърлянето на центъра на тежестта върху задните крака при отпуснат гръб.
4. При завършване на пируета конят не тръгва прав напред, а изпада силно със задните си крака встрани. Грешката се поправя, като последните стъпки на коня (последните стъпки от пируета) се извършват не с фиксирана на място задница, а при слабо настъпателно движение. Този компромис лесно се отстранява с напредването на коня в обездката.

Един правилно изпълнен пирует на галоп по своето сложно ездово съдържание се равнява на най-трудните ходове от висшата езда и силно характеризира ездовите способности на ездача и съвършенството в обездката на коня.

Каденцирани движения (тръс и галоп)

Каденцираните движения са по-висша форма на събраните, при които темпът е бавен до степен, че конят е принуден да прави къси задръжки. На тръс задръжката в движението е при най-високото положение на диагонала, който е във въздуха, а при галоба (който става четиритемпов поради разединяване на диагонала) задръжката се получава върху двата задни крака, за да се даде възможност да се издигне по-високо предницата.

Разликата между каденцирания тръс и пасажа се състои в следното: на каденциран тръс задръжката е само един преходен момент, а на пасажа тя е по-дълга, като при това диагоналът във въздуха трябва да бъде в точно изискана форма (краката висят напълно отпуснати, като че ли нямат намерение да стъпят).

Преднамерено се въздържам да давам описание на каденцираните алюри и особено на пасажа.

Описанието на движенията от висшата езда, особено методът на тяхното изработване е висша част от теорията на ездата.

Ще бъде неправилно чрез едно кратко описание на тези движения да профанирам онази част от ездовото изкуство, в която се проявява творчеството и се очертават талантливите ездачи.

УПРАЖНЕНИЯ

Общи правила

Под упражнения в конния спорт трябва да разбираме преминаване с коня от едно движение в друго.

Ако по начина на извършване на отделните движения можем да съдим за един етап в обездката на коня, то начинът, по който той преминава от едно движение в друго, е безпогрешен критерий за цялостната му обездка.

В какво се състоят тези упражнения?

За да премине конят от едно движение в друго (примерно от ход в тръс, от галоп в тръс, от пристъпване наляво в пристъпване надясно и пр.), той трябва да премине през три момента: първи – подготовка, втори – изпълнение, трети – ново уравновесяване. При много добре изяздените коне вторият и третият момент почти се покриват. Това е нужно за изпълнение на някои упражнения (като смяната на крака на галоп във въздуха на всеки темп), при които смените на движенията следват непосредствено, без да има промеждутъчно движение, в което конят да може да се преуравновеси – смяната на движението и уравновесяването се извършват едновременно.

Абсолютно невъзможно е конят да се подготви да извърши преминаване от едно движение в друго само чрез няколко урока. Много сложен и дълъг е пътят, по който той възприема указанията на ездача, за да свикне правилно да извършва упражненията. Искане се голяма настойчивост от страна на ездача и е необходимо време, за да придобие конят навика, необходим за целта (виж глава „Обездката на коня в светлината на Павловското учение” – динамичен стереотип).

Помощи. Съществено е да се знае какви са конкретните помощи, употребявани при всеки отделен вид движение, които съставят исканото упражнение. Въпросът, как се дават помощите за различните движения, вече бе разгледан подробно. Но много по-важно е ездачът да познава общите принципни положения, които определят как правилно се съединяват отделните движения в едно упражнение.

Кои са тези принципни положения?

1. Чрез помощите ездачът поддържа коня в изходно равновесие, нужно, от една страна, за изходното движение, а от друга – близко до новото равновесие, което конят ще заеме при новото движение. По този начин се избягват сътресенията в момента на промяната на движението.

Пример. Смяна в пристъпването на травер; конят пристъпва вдясно (изходно движение). В последния момент преди смяната на пристъпването конят се поставя в равновесие за движение в права посока, за да може в следващия момент лесно да се вземе равновесие, необходимо за новото пристъпване наляво.

2. Новото движение се характеризира с ново равновесие, понякога с нова техника на движението на краката и нова динамика (импулс, темп и пр.); всичко това определя кои и какви ще бъдат новите помощи.

Самото даване на новите помощи не става със скок, чрез рязко прекъсване на старите, а чрез плавно преминаване от едните към другите.

3. След като конят премине в новото движение, помощите настояват в своето действие, докато то стане свършено, а след това поддържат движението.

Метод на работа. Ако за приучване на коня на отделно движение е необходимо да се придържаме към установен методически похват, то за изработване на упражненията методиката в работата е от още по-решително значение.

Преди всичко не се иска от коня упражнение, съставните части на което поотделно той не изпълнява правилно и навично (прочети първо казаното за динамичен стереотип).

Пример. Ако поискаме от коня зигзагообразно движение с пристъпване, преди той да е свикнал да дава без следа от съпротива поотделно пристъпванията на двете страни, рискуваме не само да не получим исканото упражнение, но нещо повече – да разстроим отделните движения, от които то се състои, т.е. траверите наляво и надясно.

Упражненията по своето съдържание могат да се разделят на прости и сложни.

Просто ще наричаме онова упражнение, в което съставлящите го движения, взети поотделно, са леки, процесът на смяната им е по-бавен и за целта не се изисква сериозна подготовка на коня. Пример: пресичане на манежа с рамото вътре.

Сложни ще наричаме упражненията, в които съставлящите ги движения, взети поотделно, са трудни, процесът на смяната им е бърз и за целта се изисква сериозна подготовка на коня. Пример: пристъпвания на галоп със смяна на крака на галоп във въздуха.

Обучението на коня започва с простите упражнения, в които той свиква да прави последователно смяна на различни прости движения и по този начин получава подготовка за извършване и на сложни упражнения.

Винаги, когато ездачът почувства, че при изпълнението на едно упражнение, просто или сложно, конят започва да не дава правилно отделните съставящи го движения, се налага да се прекрати работата по изработване на цялостното упражнение и да се започне настойчиво поправка на отделното разстроено движение.

Тук ще опиша примерно само няколко упражнения.

Подкарване на галоп от тръс и преминаване в тръс от галоп.

Същественото, което ездачът трябва да знае, за да може правилно и точно да определи момента, в който да даде помощите, необходими конят да премине правилно от тръс в галоп, е следното:

1. За да премине конят от тръс в галоп, трябва да разедини един от диагоналите.
2. От това, кой диагонал конят ще разедини, ще зависи с кой крак ще тръгне галоп; примерно: ако разедини десния диагонал, ще тръгне галоп надясно.
3. Изхождайки от съдържанието на т. 2, може да се направи изводът, че изпълнителните помощи за тръгване галоп надясно трябва да се дадат в момента, когато е на земята диагоналът, който ще остане свързан и при галопния скок; примерно: за галоп надясно помощите да се дадат в момента, когато левият диагонал е на земята (много важно е помощите да се дадат в самото начало на стъпването на диагонала).
4. За разединяването на диагонала най-голяма роля играе вътрешният междинен повод, който прехвърля тежестта към външния заден крак и облекчава вътрешния преден да направи свободно необходимото движение за маркиране на третия галопен такт – стъпването на вътрешния преден крак.
5. Конят може да тръгне в галоп от тръс по два начина: първи начин – разединявайки диагонала, стъпва първо с предния крак, а след това със задния; втори начин – стъпва първо със задния крак, след това с диагонала и като трети такт – с предния крак от освободения разединен диагонал. Младият кон предпочита да тръгне по първия начин (така се тръгва на галоп от увеличен тръс – при безусловната реципрочна инервация), а иззданият кон при събраните алюри тръгва по втория начин.

За *преминаване от галоп в тръс* трябва да се знае следното:

1. За да премине конят в тръс от галоп, трябва да съедини разединения диагонал (при галоп надясно – десния диагонал).
2. За целта ездачът дава изпълнителните помощи във втория такт, когато конят е стъпил на земята с диагонала си; в такъв случай конят съединява

третия такт със следващия първи, т.е. избързва със стъпването на задния външен крак и съединява диагонала.

3. Даването на помощите в първия такт, когато външният заден крак на коня е на земята, може да доведе до задържане на импулса в движението, конят може да избърза със стъпването на вътрешния преден крак едновременно с диагонала, при което се оставя впечатление на полуспиране (липса на еластичност).
4. Особено важно е да се спазват вече описаните три принципни положения: поддържане на коня в изходно положение; вземане на новото равновесие и минаване в новото движение още при първата стъпка в свършена форма; поддържане на новото движение.

Зигзагообразно движение в тръс (с травер)

Нека да си припомним по-важните изисквания, които характеризират правилно извършения травер.

Травер надясно: конят се движи в две следи, пристъпвайки надясно, оставяйки почти успореден на посоката, в която се е движил преди започването на травера; слабо странично сгъване надясно дава възможност на коня свободно да гледа в страната на пристъпването; раменете предшестват задницата, т.е. във всеки момент при пристъпването те са по надясно от задните крака на коня; краката се кръстосват, като левите минават пред и над десните.

При зигзагообразното движение на коня с травер с изнаването на определено разстояние или брой крачки – в случая да приемем с травер надясно – конят трябва да започне травер наляво.

За нас е от значение да си изясним най-важния момент – минаване от травер надясно в травер наляво. Интересува ни как ездачът ще въздейства на коня, за да премине правилно от травер надясно в травер наляво. Интересува ни и методът в работата, който се прилага за извършване на това упражнение.

Ще минем направо на въпроса.

Конят се движи травер надясно на тръс, прехвърляйки левите крака през десните, като кръстосва последователно предните и след това задните крака (поради диагоналното движение на краката). Да приемем, че като първи такт конят стъпва на земята с левия диагонал. В това положение левият преден крак е прехвърлен през десния преден; в този момент задните крака не са кръстосани – десният заден е изнесен напред и встрани от левия заден. В следващия такт конят стъпва с десния диагонал на земята и изнася десния преден крак надясно (предните крака сега не са кръстосани); в този такт левият заден крак се изнася надясно пред десния заден (задните крака се кръстосват).

Защо описвах горната подробност?

Направих го с цел всеки читател сам да направи преценка може ли в кой и да е такт от движението травер на тръс надясно да се мине веднага на травер на тръс наляво, без конят да сблъска предните или задните си крака един в друг, а следователно и без да се разстрои алюрът, т.е. без да се предизвика конят към съпротива.

Конкретен отговор: травер надясно, такт – ляв диагонал на земята, значи ляв преден крак, кръстосан през десен преден. За да направи конят в този момент стъпка травер наляво, ще бъде необходимо да даде първо десния преден крак надясно, за да не се удари в левия преден крак, а след това да го подаде напред, едва след което ще може да го даде наляво пред левия преден крак, за да изрази стъпка на травер наляво (моля, читателите, които за първи път разглеждат такъв въпрос, да застанат в положение на кон на четири крака, като за целта поставят ръцете си на пода и в това положение проследят описаните движения на коня).

Травер надясно, такт – десен диагонал на земята; ляв заден крак, кръстосан през десен заден; конят, за да направи в този момент стъпка травер наляво, ще бъде необходимо да даде първо десния заден крак надясно, за да не се удари в левия заден, а след това да го подаде напред, едва след което ще може да го даде наляво пред левия заден, за да изрази стъпка на травер наляво.

Нужни ли са повече разсъждения, за да се убедим, че при преминаването от травер надясно в травер наляво най-правилно ще бъде да оставим последния такт надясно конят да не кръстосва краката, за да може в следващия такт свободно да направи стъпка травер наляво.

Да видим сега как стои въпросът със смяната на постановката. Този въпрос принципно вече разгледах, когато говорих за поводите. В случая конкретно ще кажа – в последния такт от травер надясно, в който не искаме кръстосване на краката, изправяме коня и с това го поставяме в благоприятно положение лесно да вземе в следващия такт стъпка травер наляво – постановка наляво (новата постановка).

Как стои въпросът с искането при травера предницата да предшества задницата?

Конкретно за случая – конят се движи с предница малко по-надясно от задницата (при травера надясно). Ако в това състояние направим промяната от травер надясно в травер наляво, конят ще тръгне в новата посока със задница, предшестваща предницата (точно обратно на изискванията за правилно извършен травер); тази грешка много често се допуска от младите ездачи.

За да се избегне тази грешка, с много лоши последици за обучението на коня, при зигзагообразното движение на травер препоръчвам следния проверен способ на работа, който дава отлични резултати.

При последната стъпка травер надясно – левият повод от междинен става прав с противодействие (задържа предницата наляво, а задницата тика надясно); в същото време десният повод позволява конят да се изправи (постановката надясно се премахва); в следващия такт левият повод като прав с отваряне повежда предницата наляво, за да предшества задницата; при първите уроци последната стъпка травер надясно може да се направи с помощта на движението „рамото вътре” (за да се вкара левият латерал под коня); ролята на десния шенкел при последната стъпка травер надясно може да се оприличи със стена, в която се удря топка – шенкелът от положение при опасата се поставя зад опасата; десният хълбок на коня се удря в десния шенкел на ездача, вследствие на което задницата на коня отскача наляво, за да започне травер наляво.

Упражнения, при които се иска конят да започва и свършва отделните движения, от които са съставени, на точно определено място

Правилното изпълнение на упражненията става значително трудно, когато се иска отделните движения, от които те са съставени, да бъдат изпълнени на точно определено място.

Именно затова във всички програми за състезания по обездка на коня се изисква движенията да започват и завършват на означено със съответен знак в манежа място.

Този начин за проверка на качеството на обездката на коня е много правилен. Той дава възможност почти безпогрешно да се установи доколко конят е напълно подчинен и подготвен за свършено изпълнение на отделните движения. Много коне, които при свободни продукции правят прекрасни движения и упражнения, просто се провалят, когато се поставят на проверка чрез заставяне да изпълняват всяко движение на определено в манежа място.

Необходимо е да се отбележи, че тук не става дума да се иска от коня само да почне и завърши даденото движение на определено място. По-важно е да се подчертае, че в случая заедно с горното изискване – движенията да бъдат изпълнени на определено място, съществено значение се отдава и на качествено им изпълнение.

Много основателно при оценката на продукцията по обездка в олимпийските състезания се иска съдиите да смятат неизпълнено онова движение, което не е извършено на определено място. Същевременно, приемайки, че конят може да се приучи да изпълнява упражненията на определено място механически, се иска от съдиите да поставят бележки, в рамките на определен коефициент на всяко упражнение, в зависимост от качествата, с които се изпълняват отделните движения.

Метод на работа. Още в процеса на обучение на коня се иска той да изпълнява отделните движения правилно, като постепенно се приучва да има готовност и възможност да отговори на желанията на ездача във всеки поискан момент.

Когато ездачът почувства, че при искането да изпълни движенията на определено място конят прави груби грешки, той има първа задача да потърси и отстрани причината, т.е. да подготви коня да изпълнява съвършено движението, без да иска това да става на определено място.

В началото ездачът не трябва да настоява конят да изпълни абсолютно точно изискването – движението да се извърши на определено място; по-важно в началото е да се настоява на качеството в работата на коня.

Ако ездачът настоява конят да изпълнява отделните движения качествено, рано или късно той ще ги прави и на определено място без никакви затруднения.

Много ездачи, виждайки, че времето им не достига да научат коня да прави всички упражнения по реда, даден в програмата (при това и на определено място), решават, че ще бъде по-добре да не обръщат повече внимание на качеството на работата за сметка на едно формално изпълнение на програмата.

Обикновено по-късно те сами се убеждават, че са направили голяма грешка, защото конят се възползва от това компромисно решение на ездача и започва да не изпълнява точно даже и тези упражнения, за които е добре подготвен.

Погрешно е също, когато ездачът, съсредоточавайки се в изработването на отделните движения, пропусне да обърне нужното внимание на свързването им в цялата програма.

Ето защо ездачът при започване на обездката на коня с оглед на определено състезание трябва да разпредели времето си така:

- а) подготовка за безпогрешно изпълнение на отделните движения;
- б) започване и свършване на отделните движения на места, точно определени от ездача (първоначално с оглед да се създаде благоприятна обстановка за подчинение, а след това в обстановка, при каквато конят ще бъде поставен при състезанието);
- в) свързване на движенията – предшествашите със следващите;
- г) свързване в едно цяло на много движения;
- д) свързване на всички упражнения в едно цяло.

Когато времето не достига, ездачът решава задачата компромисно, стремейки се да подготви коня си да изпълнява правилно отделните движения, като онези от тях, чието изработване му създава голяма трудност, решава да не ги работи повече. В такъв случай той подчинява работата си на следната последователност:

- а) в началото на часа работи с коня си, за да получи правилни отделни движения, изпълнявани на определено място, като обръща особено внимание на тези, които още не е усвоил;
- б) както в точки „В”, „Г” и „Д” от първия случай, определя какво ще прави на мястото на движенията, които не може да изработи.

И в двата случая последните 10–15 дни преди състезанията се изпълнява точно цялата програма, така както предварително ездачът е решил да язди и на състезанието. (Например вместо травер от А до В това разстояние се минава на обикновен алюр.)

Бързам да добавя, че един добър ездач, който не може да прави поне близо до съвършенство всички изисквани от програмата движения, не трябва да се явява на състезание по обездка с кон.

Компромис в начина, по който конят се представя в състезанията по обездка, се допуска само в изпитанието по всестранна езда, при което ездачът разчита, че ще може да спечели в изпитанието по издръжливост точките, които ще изгуби в това по обездка. Но и в това състезание в случая ще бъде неправилно ездачът да разчита на победа.

ЛЕТЯЩА СМЯНА НА ГАЛОП (ВЪВ ВЪЗДУХА)

Летящата смяна на галоп във въздуха се явява само като цел. Това движение се състои в следното: конят, движейки се на галоп в третия такт, когато стои на земята на един от предните си крака, и в момента, когато е във въздуха с четирите си крака, разединява диагонала и като първи такт прави смяна в реда на стъпването на задните крака; в следващия – втори такт, свързва нов диагонал от двата крака, които в предишния галопен скок стъпваха разединени (тези от първия и третия такт); в третия такт стъпва предният крак, освободен от разединения диагонал.

Най-характерното и в същото време най-трудното в упражнението „летяща смяна на галоп” трябва да се смята свързването на новия диагонал.

Обикновените грешки, които конят прави в началото, се свеждат до следното.

Приемаме, че конят отива галоп наляво и ще сменя надясно.

1. При смяната като първи такт конят, вместо да стъпи с левия заден крак, стъпва пак с десния заден, вследствие на което като втори такт не може да съедини новия диагонал (левия), а стъпва с левия латерал; като трети такт конят стъпва с десен преден крак (това положение на галоп се нарича „конят кръстосва”), а самото погрешно сменяне се казва „конят сменя само с преден крак”.

В това положение, ако ездачът настоява с помощите, конят обикновено при втория галопен скок поправя движението, като разединява латерала и съединява диагонала.

2. Конят разединява диагонала и в първия темп стъпва с левия заден крак; като втори темп стъпва с десния латерал; като трети темп стъпва с левия преден крак; казва се „конят сменя само задния крак”. При този случай в следващия галопен скок конят или разединява латерала и тръгва правилно галоп надясно, или сменя реда на стъпване на задните крака и минава отново на галоп наляво – първоначалното положение.

Помощи:

- а) за поддържане галоп наляво: десен шенкел зад опаса, левият при опаса – активен; тежестта на ездача върху дясната седалищна кост; левият повод междинен, десният – прав или прав с противодействие (регулираш);
- б) за смяна на крака на галоп във въздуха: от галоп наляво на галоп надясно – помощите се сменят във втория такт, когато стъпи на земята диагоналът (десният). Ляв шенкел зад опаса, десният при опаса – активен; тежестта на ездача на лявата седалищна кост; десният повод обратен с противодействие, левият – прав с противодействие.

Съществено е при смяната на поводите конят да не намали импулса и насъпателното си движение, защото в такъв случай неминуемо ще направи грешка (няма да се сменят задните крака).

Метод. За никое друго упражнение при обездката на коня не е така необходима продължителна и специална подготовка, както е необходима за упражнението „смяна на крака на галоп във въздуха”.

В процеса на обучението на коня за правилно тръгване на галоп често той бива наказван за това, че е сменял крака без желанието на ездача и че е кръстосвал.

Ако преди да му поискаме смяна на крака на галоп във въздуха, не го подготвим, като му дадем възможност да разбере, че това движение се желае от ездача, че за него той дори ще бъде награден, конят може да изпадне в противоречие, а то от своя страна ще доведе до опасна съпротива.

Най-добре е да се започне със смяна на крака на галоп чрез предварително преминаване в тръс между смените (2–3 крачки).

Когато конят свикне да прави алтернативни смени на крака на галоп във въздуха чрез преминаване няколко крачки на тръс, при това оставайки спокоен, прав, уравновесен, му се поисква да направи смяната на галоп чрез преминаване ходом.

Когато конят свикне да преминава от галоп в ходом спокойно, с отпуснати крачки, без да очаква тръгване на галоп, и тръгва също спокойно на другия крак на галоп, може да се поиска и смяна на краката на галоп във въздуха.

Мястото, на което ще се поиска смяната, трябва да бъде предварително преценено и определено (да предразполага коня към смяната). Добре е в началото тази смяна да се иска до стената на манежа, движейки се в кръг на контрагалоп. Ако при тези сменяния конят се разтревожи, отново се минава на сменяния чрез провеждане на ходом.

Трябва да се внимава конят да не изпадне в прекомерно очакване на смяната, защото в такъв случай неминуемо ще се натегне, а това състояние ще попречи на самото сменяне на крака на галоп.

Препоръчва се продължително време да се правят единични сменяния, преди да се стигне до алтернативни сменяния през определен брой галопни скокове.

От изключително значение е конят да се приучи да остава спокоен, когато ездачът подготвя помощите за смяна.

Конят не дава големи физически усилия за смяна на крака на галоп във въздуха (може би по-малко, отколкото да прескочи едно препятствие от 40–50 см), но въпреки това движението мъчно се усвоява. Трудността произтича от това, че се иска в един много кратък момент конят да смени равновесието си и последователността на стъпването на четирите си крака, а ездачът да смени всички помощи.

От една страна, конят трябва да се държи леко опрян на повода в определен сбор, а от друга – трябва да му се даде свобода, за да има възможност в един миг да смени постановката и равновесието си.

Когато конят галопира на полски галоп, лесно сменя крака на галоп във въздуха, защото за целта в случая не е наложително да сменя нито постановката, нито равновесието си – той е устремен в движение напред, гърбът му е свободен и има да извършва само промяната в реда на стъпването на краката, но въпреки това е неправилно да се упражнява първоначално за смяна на галоп във въздуха на голям галоп.

Грешки, които конят прави при това упражнение, и средства за коригирането им:

1. Конят не сменя крака в момента, когато ездачът пожелае, а със закъснение от 1–2 галопни скока. Причината за тази грешка обикновено се крие в неправилното, слабото или късното даване на помощите; причина може да бъде също и недостатъчно дългото настояване на помощите, т.е. да бъдат активни, докато не се извърши смяната на крака.

2. Конят сменя само предните или само задните крака и остава на кръстосан галоп.

Конят сменя само предните крака – в този случай причината може да бъде недостатъчната активност на шенкелите или противопоставянето на поводите на искането на шенкелите. Много високото държане на ръцете пречи на свободата на гърба, следователно и на смяната на задните крака.

Конят сменя само задните крака – причината за тази грешка може да бъде неправилното действие с поводите, които не дават свобода на шията на коня, необходима му, за да направи промяна в постановката и за прехвърляне на тежестта от едното рамо на другото. Причина за несменяне на предните крака може да бъде и непозволяването с поводите преди смяната конят първо да изправи шията си (при правилното сменяне на постановката е необходимо първо да се позволи на коня да изтегли шията си). Затова именно при смяна на крака на галоп във въздуха конят се държи почти прав; постановката се изразява само в едно отпускане на страната на галопа.

3. Конят хвърля с единия или с двата задни крака в момента на смяната. Причина за това може да бъде чувствителността на поясницата, грубо употребяване на шенкела (шпора) или болка в някоя от ставите на задните крака. В такъв случай преди всичко трябва да се открие причината и тогава да се сменят шпорите с по-тъпи, да се даде почивка, докато премине болката, или да се работи с коня по-леко, докато се премахне чувствителността в поясницата.

При всички случаи, когато конят се разтревожи поради неправилно действие с помощите, с него трябва да се работи, без да му се иска трудно движение, докато се успокои напълно.

Наградите и продължителното спокойно движение на ходом след сполучливо сменяне на крака на галоп във въздуха осигуряват по-бързо получаване на добър резултат.

Седжът на ездача. При смяна на крака на галоп във въздуха, особено в началото, конят прави силно повдигане на крута. В този случай е неправилно в момента на смяната ездачът да натиска силно със седалището, защото конят ще получи неприятен удар в гърба си. За чувствителни коне е по-добре вместо на седалището ездачът да дава повече тежест на бедрото.

По-късно, когато конят свикне да прави сменянията на крака на галоп във въздуха, ездачът постепенно се отпуска на седалището си.

Много трудно за изпълнение е упражнението „сменяне на крака на галоп във въздуха” през определен брой крачки.

При единичните сменяния на крака на галоп във въздуха ездачът може да изчака момента, в който конят ще бъде най-добре подготвен, за да му поиска да направи смяната на крака на галоп във въздуха.

За да може правилно да сменя крака на галоп във въздуха през определен брой крачки, особено тези на всеки галопен скок, се изисква през цялото време на това упражнение конят да бъде в импулс, напълно уравновесен и абсолютно отпуснат, а ездачът – пълен господар на своите помощи.

Много важно правило. При смяната на крака на галоп във въздуха ездачът сменя помощите бързо, но хармонично – конят не трябва да се стряска. Новите помощи, които ще се употребят при смяната на крака на галоп във въздуха, е необходимо да са в контакт с коня и в готовност за действие, без да му напомнят за предстоящата смяна и с това да го разстройват.

Упражнението „смяна на крака на галоп във въздуха” е много трудно и изработването му е свързано с продължителна настойчива работа.

ПЛАН-ПРОГРАМА ЗА ОБЕЗДКА НА МЛАД КОН

Настоящата план-програма, свързана с материята, която разгледах дотук, като теория на ездата, засягаща изобщо обездката на коня, и с ръководството по скачане на препятствия, получава силата на ръководство.

Ездачът, който има под ръка план-програмата и познава теорията на ездата, няма само да планира работата си с младия кон, но ще знае и конкретно как да постъпва във всеки отделен случай при неговата обездка.

План-програмата трябва да се спазва в подробности от напреднали в ездовото изкуство ездачи, но точното придържане към нея от ездачи, както и от инструктори, които нямат голям опит в обездката на млад кон, ще бъде само от полза.

От правилното обяздване на младия кон зависи не само бъдещата му спортна кариера или подготовката му за работа, но до голяма степен и неговото правилно всестранно развитие изобщо като спортен кон.

Всичко, което се каза общо за обездката на коня, се отнася и за младия кон.

Познаването на индивидуалните качества на младия кон дава възможност настоящата план-програма да получи също индивидуален характер.

В периода на привикване на младите коне към обстановката (ако са доведени от друго място) те се приучват на водопои, хранене, чистене, слагане на оглавието, заюздване, заседлаване и разседлаване, а също така и на движение редом със своите гледачи.

Първоначалната всекидневна работа с младите коне трябва да се състои в разходка от ръка в продължение на един час – по 30 минути преди и след обед. Когато конете свикнат спокойно и сигурно да се движат с гледачите си, следва да се пристъпи към работа на корда на двете страни, като репризите на тръс достигнат постепенно от 1–2 до 5 минути; след работата на корда обезателно се налага 15–20 минути разходка на ходом на ръка.

По такъв начин в периода на аклиматизация (привикване към новата обстановка) конете трябва да получат първоначалното си възпитание.

Най-добрата възраст на един млад кон (в смисъл възраст, при която не се уврежда здравето му) за започване на обездка е 3 години. Предполага се, че конят на тази възраст е достатъчно укрепнал физически, за да даде исканите в настоящата план-програма усилия, без да бъде повреден. При това се смята, че конят е нормално развит.

Не трябва да се приема, че преди третата година младият кон не трябва да се обездва. И преди тази възраст на младия кон трябва да се дават достатъчно целенасочени движения.

Преждевременното започване на обездката на младия кон или пък на недостатъчно развит, макар и по-възрастен, кон е вредно, защото причинява пороци. С такива коне не трябва да се избързва, а обездката трябва да започне след пълното им развитие. Тя трябва да се води строго индивидуално, съответно с качествата и физическото развитие на конете.

Правилният режим на гледане и хранене на младите коне е от съществено значение както за тяхното физическо укрепване, така и за висококачествената обездка. Ето защо режимът трябва да бъде винаги в зависимост от извършената работа и телесното и здравословното състояние на конете.

Младите коне, изостанали във физическото си развитие или в обучението, не трябва да се поставят при обездката на общо ниво с напредналите и не трябва да се преминава с тях към ново упражнение, докато постепенно не усвоят предшестващите.

Такива коне трябва да бъдат отделени в специална група, с която занятията по обездка да се водят по отделна програма; в противен случай резултатите ще бъдат слаби. Продължителността на обездката на младите коне е от 8 до 12 месеца. При извънредни случаи обездката може да се води по съкратена програма, която не трябва да бъде по-кратка от 6 месеца.

Въз основа на настоящата план-програма за обездка на младите коне отговорникът разработва подробни ежемесечни програми. След основно опознаване на младите коне отговорникът за тяхната обездка ги поверява на подходящи подобрани ездачи и конегледачи за обездка и гледане. При това е необходимо да се съблюдават, от една страна, ръстът, физиката, темпераментът и характерът на конете, а от друга – тежестта, ръстът, темпераментът и опитността на ездача.

На слабия кон следва да бъде назначен лек ездач; на впечатлителния и капризен – спокоен, търпелив, опитен и решителен ездач; на флегматичния – енергичен ездач, и т.н.

Още от първия ден на обездката младите коне се разхождат на открито ежедневно по един час, като конегледачите и ездачите са грижливи и коректни в отношенията си към тях, за да свикнат конете доверчиво и спокойно да се движат с човека.

За да има успех в обездката, трябва:

а) младите коне да се обездват на смени, не по-големи от 10–15 коня, ръководени от инструктор;

б) ездачите да са постоянни и да не се сменят до края на обездката;

в) работата да бъде в по-голямата си част индивидуална;

г) инструктори и ездачи да работят настойчиво, спокойно, смело и с голямо търпение, съобразно с темперамента на коня. Всяко изпълнение от страна на коня се възнаграждава, а грешките и съпротивите се наказват незабавно;

д) ежеседмично на конете да се дава по един ден пълна почивка, а един ден да се работи по-леко, до пълното им физическо закрепване.

Обездката на младите коне се състои в работа от ръка (на повод и на корда) и под ездач, от седлото, на всички алюри. Венецът на работата е ездата в полето с преодоляване на най-разнообразни препятствия. Към редовните занятия по обездка следва да се пристъпи, след като конете са свикнали с климата, с обкръжаващата ги обстановка и новите условия – хранене, водопой, конюшни и т.н. При работата на корда капсаумът трябва да се смята като задължителна необходимост.

Работата по обездката на младите коне следва да се провежда ежедневно чрез постоянно увеличаване на времетраенето на обучението и усилията, които се изискват, като всеки урок трябва да служи за усъвършенстване на преминаването в предшестващите и за подготовка на следващите.

В случай че даден кон прояви вялост в работата или липса на апетит, е необходимо да му се даде почивка един-два дни.

Инструкторът трябва да помни, че от умелото провеждане на разгривката в началото на всеки час много зависи успехът в работата.

Работата с младите коне е препоръчително да се извършва в открит манеж, ограден с дъсчена ограда или с насип, висок до 1,20 м. Това е необходимо както за работа от ръка, така и за работа от седлото, за да не се позволи на случайно изпуснатия кон да избяга от манежа. В закрит манеж следва да се работи само тогава, когато работата в открития е невъзможна поради лошо време, студ или недобър терен.

Целта на обездката на младия кон от ездово гледище вече се посочи. Тук ще добавя само, че този етап от обездката на коня трябва да съдържа всичко, което гарантира успеха в по-високата степен на обездка.

Средствата за обездката на младия кон са посочени в общата теория за обездка на коня. Там доста подробно се описа и методът при работата. Важно е да се помни, че точното спазване на метода при работата с младия кон е основно

средство за предпазване от груби грешки и за поставяне на обездката на здрава основа. Едно не трябва да забравя ездачът – че уравнивяването на коня зависи от средата, в която ще го поставим да живее и работи (гледане, хранене, конюшня, обноски, манеж и терен, методика в работата, способности на ездача).

ПЛАНИРАНЕ НА РАБОТАТА

Време за работа – приема се едно средно време от около 44 седмици (10 месеца). Времето се разпределя по следния начин:

I период – възпитание и втягане – 19 седмици

Първа фаза (2 седмици) – аклиматизация и първоначално възпитание.

Втора фаза (9 седмици) – възпитание, втягане и приучване на първоначално действие с помощите (прав повод с отваряне, единично действие с шенкела, с подчертано навеждане на тялото на ездача в посоката, в която искаме да се движи конят).

Трета фаза (8 седмици) – възпитание, втягане, установяване на коня в движение напред и приучването му към действие на междинния повод и комбинирано действие с помощите.

II период

Първа фаза – приучване към бързо и точно изпълнение на искането с помощите.

Втора фаза – управление на коня с мундшук.

Дадените тук периоди и фази са един шаблонен план за работа. Не е наложително те да се спазват с абсолютна точност.

В изложението, което следва, са посочени броят и големината на репризите за всеки алюр в учебния час. Това е направено само с цел да се получи представа за натоварването на коня в учебния час. Даденото разпределение на репризите се спазва само при езда в полето – дотолкова, доколкото това би позволило теренът. Между два реприза на тръс и на галоп е задължителен един на ходом.

I период (19 седмици)

Този период започва от първия ден на обездката на коня и продължава до неговото пълно физическо закрепване и всестранно овладяване. През този период целта е да се открият скритите недостатъци и заболявания у младия кон, да се аклиматизира, да свикне с новата обстановка на живот с човека, да се спечели доверието му и да се успокои. Да се обезстраши и да се подготви да се движи спокойно, охотно, в темп на ходом, тръс и галоп право напред и да носи ездача при пълна свобода на мускулите на гърба и краката.

Метод и средства:

- а) работа – до 1 час дневно на повод и от седлото при облекчен седеж в права посока и в кръг на трите алюра;
- б) режим – в конюшната и по време на работа абсолютно точно спазване на ежедневиия ред за гледане, хранене, хигиена, работа и почивка.

Храна: 4–5 кг овес, 3–4 кг сено, 4 кг слама и 30 г сол.

Почивка: 1 ден в седмицата и 1 ден по-лека работа.

Първа фаза (2 седмици)

В първата фаза се обръща внимание на аклиматизацията и първоначалното възпитание (жеребците се кастрират).

Цел:

- да се изолират младите коне, за да се установи дали няма болни, да се открият скритите недостатъци и да се закалят;
- да се възстанови здравословното им състояние;
- да се аклиматизират и свикнат с новата обстановка на живот;
- да свикнат с човека, смело и уверено да се движат с него;
- да се спечели доверието и привързаността им;
- да се успокоят и постепенно привикнат към различни шумове и обстановки;
- да се приучат охотно да позволяват заюздване и заседлаване и да търпят седлото.

Метод и средства:

а) работа:

в конюшната – заюздване и заседлаване; започва веднага с идването на младите коне и продължава всеки ден;

в манежа – 40–45 минути сутрин и следобед ежедневна разходка на ходом, на повод (с капсауми) или със стар кон в повод;

движение ходом, спиране и подкарване (на двете ръце);

възсядане и слизане, повдигане на краката и почукване по тях, минаване под коня;

привикване на коня към разни шумове;

б) режим:

в конюшната и по време на работа във от нея съответни грижи по гледането, водопоя, храненето, почивките и почистването на конете и спазване на условията на хигиената;

храна – 4 кг овес, 4 кг слама и 30 г сол;

почивки – неделя; а в сряда – по-лека работа.

Първа седмица

Ежедневна работа 40 минути ходом.

В конюшната – заседлаване и заюздване, разкарване на коня 5–10 минути заседлан. Това се извършва всеки ден.

В манежа или двора – разходка на ходом с широка крачка (добре е да бъде в компания) или обикновена разходка от ръка на повод на двете ръце в смяна на 10 крачки кон от кон.

Спиране и подкарване с глас и поводи.

Повдигане на краката и чукане на подковите, минаване под коня.

Привикване на конете към разнообразни шумове и обстановки.

Втора седмица

Всекидневна работа по 45 минути на ходом, както през първата седмица.

Втора фаза (9 седмици)

Опитомяване, втягане и приучване на правия повод с отваряне. Единично действие с шенкела и подчертано навеждане на тялото на ездача в посоката, по която искаме да се движи конят.

Целта, която е поставена за постигане в тази фаза, е:

- да се приучи конят да се движи на корда на ходом, тръс и галоп и да преминава от един алюр в друг;
- да се подчини на гласа и камшика;
- да се научи охотно да търпи и носи тежестта на ездача;
- да му се внуши респект към поводите и шенкелите, като се приучи: първоначално на правото действие на повода (единично); сигурно тръгване напред чрез действие на шенкелите, тежестта, гласа, при нужда пръчка, с позволяване с поводите и при богато награждаване, а при съпротивление – повеждане в ръка, с помощта на подкарвач; спиране чрез шенкели, тежест, задържане с поводите и глас; подчинение на правия повод с отваряне при създаден импулс чрез действие на двата шенкела и пръчката;
- да се привикне към разнообразни шумове и обстановки.

Метод и средства:

а) работа – в манежа по един час всекидневно на корда и от седлото в смяна след стар кон на юздечка на ходом, тръс и галоп;

б) режим и спазване на условията на хигиената – както през първата фаза.

Храна – 4 кг овес, 4 кг сено, 4 кг слама, 30 г сол.

Почивка – неделя; сряда – по-лека работа.

Продължителността на репризите, които се определят в седмичната програма, не е абсолютно задължителна. Кратка почивка, когато конят се движи отпуснато и когато прави добре исканото упражнение, е от голяма полза.

Трета седмица

Ежедневна работа на корда по един час на ходом и малък тръс – 2 реприза по 5 минути.

В манежа – строяване смяната в една редица и изтегляне по един по кръговете; в края на часа приучване на коня да увеличава движението на ходом и тръс.

Подкарване с глас и камшик.

Движение на ходом и тръс.

Спиране с глас.

Преминаване от един в друг алюр.

Възсядане и слизане, повдигане на краката и чукане на подковите, минаване под коня, между краката на коня и др.

Привикване на коня към разнообразни шумове и обстановки.

Четвърта седмица

Всекидневна работа по един час на корда на ходом и малък тръс – 3 реприза по 5 минути.

В манежа – повтаря се работата от 3-та седмица.

Възсядане, езда от 5 до 10 минути, за да свикне конят да търпи охотно тежестта на ездача (първия ден само на ходом).

Привикване на коня към разнообразни шумове и обстановки.

Пета седмица

Всекидневна работа по един час на корда и на ходом и малък тръс – 4 реприза по 5 минути.

В манежа работата се повтаря от 4-та седмица.

Възсядане, като подкарвачът води коня 5–10 минути, за да свикне да търпи и носи охотно тежестта на ездача. Слизане и галене по шията, крупа и др.

Привикване на коня към разнообразни шумове и обстановки.

Шеста седмица

Всекидневна работа по един час на корда на ходом и малък тръс – 2 реприза по 5 минути, на галоп – 2 реприза по 2 минути.

В манежа се повтаря работата от 5-а седмица.

Възсядане, като подкарвачът води коня 10–20 минути, за да свикне да носи

тежестта на ездача. Слизане и галене на коня по шията, плешката, корема и крупа, повдигане на краката и чукане по копитата, минаване под корема и между краката на коня.

Възсядане и подкарване на коня с глас и пръчка, употребена по вътрешната плешка леко.

Привикване на коня към разнообразни шумове и обстановки.

Седма седмица

Всекидневна работа по един час на корда, на ходом и тръс – два реприза по 7 минути, и галоп – 2 реприза по 3 минути.

В манежа – работа както през 6-а седмица и минаване през бариери.

Възсядане, като подкарвачът води коня 5 минути, а след това 16–20 минути езда без подкарвач (последният стои наблизо и се намесва при нужда). Слизане и галене.

Привикване на коня към разнообразни шумове и обстановки.

Осма седмица

Всекидневна работа по един час на корда и от седлото на ходом и тръс – два реприза по 8 минути, и галоп – 2 реприза по 3 минути.

В манежа – работа както през 7-а седмица; възсядане и приучване на коня на правото действие на поводите.

Приучване на коня на помощите за подкарване – шенкели, тежест, глас, пръчка и позволяване с поводите.

Подкарвачът води и подпомага приучването на коня на първото комбинирано действие на помощите за спиране – шенкел, тежест, глас и задържане с поводите.

Подкарвачът води коня и при спокойно отиване откача кордата и оставя младите коне, възседнати от ездача, да се движат сами напред.

Привикване на коня към разнообразни шумове и обстановки.

Девета седмица

Всекидневна работа по един час от седлото на ходом и малък тръс – 2 реприза по 5 минути, и галоп – 2 реприза по 3 минути.

В манежа – работа както през 8-а седмица.

Строяване на смяната, възсядане и изтегляне по един и след като се успокоят – откачане на кордите.

Поставяне на коня в движение напред на ходом, тръс и галоп.

Спиране и подкарване.

Преминаване от един алюр в друг.

Пресичане на манежа с правия повод с отваряне.

Привикване на коня към разнообразни шумове и обстановки.

Строяване на смяната, слизане и водене.

Десета седмица

Всекидневна работа по един час от седлото на ходом, тръс – 2 реприза по 8 минути, и галоп – 2 реприза по 3 минути.

В манежа – повтаряне на работата от 9-а седмица.

Промяна на посоката – с правия повод с отваряне и стискане на двата шенкела (външният зад опаса).

Полуволти и волти с правия повод с отваряне и поддържане на коня свит по дъгата чрез действие на шенкелите, вътрешни при опаса и външен зад опаса.

Газене бариери на земята на ходом.

Привикване на коня към разнообразни шумове и обстановки..

Единадесета седмица

Всекидневна работа по един час от седлото на ходом, тръс – 2 реприза по 8 минути, и галоп – 2 реприза по 3 минути.

В манежа – работа както през 10-а седмица, с изработване на по-голяма чувствителност на действието на помощите.

Минаване на кавалети с височина 30 см на тръс.

Трета фаза (8 седмици)

Обучаване, втягане, установяване на коня в движение напред и приучване-то му към действие на междинния повод и комбинирано действие с помощите.

Цели, поставени в тази фаза:

- да се развие импулсът у коня;
- да се изработят свободата в движението на коня и чувствителността към действието на помощите на ездача, като му се внуши по-силен респект към тях при действието за: опиране на коня на удилото, при дълга шия; развиване на крачката и затвърдяване на коня в движение напред; повратливост на задницата (започва с една крачка отстъпване на шенкел); повратливост на предницата (започва с една крачка предницата навътре в манежа).

Метод и средства:

- а) работа един час всекидневно от седлото в смяна, в групи и повече индивидуално на юздечка (ходом, тръс и галоп), в права посока и в кръг

(голям) в манежа, полето и града. Конете се яздят на естествения им темп, при облекчен седеж, а към края на фазата – в работен темп и при манежен седеж;

б) режимът и спазването на условията на хигиената – нормални.

Храна – 5 кг овес, 4 кг сено, 4 кг слама и 30 г сол.

Почивка – неделя, сряда – по-лека работа.

Дванадесета седмица

40 минути ходом – 6 реприза; 16 минути тръс – 3 реприза; 4 минути галоп – 2 реприза.

Езда в манежа – обездка: строяване на смяната, възсядане и изтегляне по един от редицата на определено разстояние. Движение ходом на свободен повод и облекчен тръс. Пресичане на манежа и променяне на посоката. Полуволти и волти. Чести спирания и подкарвания, слизане и възсядане – неподвижност. Преминаване от един алюр в друг. Слизане през крупа, повдигане последователно на краката на коня, почуквания по копитата, минаване под корема и възсядане.

Към края – повдигане и движение на галоп. Построяване на смяната и изтегляне по един от редицата.

Привикване на коня към разнообразни шумове и обстановки.

Тринадесета седмица

38 минути ходом – 6 реприза; 18 минути тръс – 3 реприза; 4 минути галоп – 2 реприза.

Езда в манежа – 4 пъти.

Обездка: както през 12-а седмица. Увеличаване на ходама и тръса. Чести подкарвания на галоп от тръс. Отделяне от смяната.

Привикване на коня на най-разнообразни шумове и обстановки.

Езда в полето – 2 пъти седмично – по равна, с разнообразни форми и предмети, суха и с немного твърд терен местност, по водач в колона по двама и един, шахматно, спиране и подкарвания, отделяне на конете от смяната.

Четиринадесета седмица

33 минути ходом – 6 реприза; 21 минути тръс – 3 реприза; 6 минути галоп – 2 реприза.

Езда в манежа – 4 пъти.

Обездка: построяване на смяната, възсядане и изтегляне по един от редицата на определено разстояние. Движение ходом на свободни поводи и облекчен тръс. Пресичане на манежа и промяна на посоката (ръката). Увеличаване и

намалвяване на ходама и тръса. Полуволти и волти. Преминаване от един в друг алюр. Чести спирания и подкарвания. Слизане и възсядане – неподвижно. Слизане през крупа, повдигане последователно на краката на коня и възсядане.

Чести повдигания, галоп, тръс и обратно. Построяване на смяната и изтегляне по един от редицата и връщане в редицата. Слизане и поглаждане по шията, корема и крупа.

Привикване на коня към разнообразни шумове и обстановки.

Преминаване при единични бариери на ходом и тръс.

Езда в полето – 2 пъти по разнообразна местност с обикновен терен, в смяна на водач, в колона по двама и един и шахматно. Спиране и подкарвания. Слизане и възсядане. Разминаване на редиците. Отделяне на конете от смяната. Газене на плитки реки и преодоляване на най-разнообразни малки естествени препятствия.

Петнадесета седмица

38 минути ходом – 5 реприза; 16 минути тръс – 2 реприза; 6 минути галоп – 2 реприза.

Езда в манежа – 4 пъти. Обездка – както през 14-а седмица. Привикване на конете на шумове.

Минаване на единични бариери, високи до 30 см, на тръс.

Езда в полето и града – 2 пъти; движение по разнообразна местност и преодоляване на най-разнообразни естествени малки препятствия в смяна и по групи от 2 до 4 коня; движение в населено място в група и колона по двама.

Шестнадесета седмица

Работа както през 15-а седмица: в манежа един час, в полето и града по два часа.

Седемнадесета седмица

36 минути ходом – 5 реприза; 18 минути тръс – 2 реприза; 6 минути галоп – 2 реприза, а в полето по два часа.

Езда в манежа – 3 пъти.

Обездка: работа както през 16-а седмица. Приучване на коня на правия повод с противодействие и съгласуваното действие на помощите.

Привикване на конете към шумове и обстановки.

Скачане на най-разнообразни единични препятствия, високи до 30 см, и канали – 1 метър широки, на тръс и галоп.

Езда в полето и града – 2 пъти. Движение по разнообразна местност и преодоляване на най-разнообразни естествени препятствия (стръмни скатове, малки спускове, води, брегчета, горички и др.) на ходом и тръс в колона по един и

в смяна (шахматно). Спиране и подкарване. Слизане и възсядане. Разминаване на редиците. Последователно сменяне на първата редица.

Последните 40 минути ездачите по двама се завръщат през града в конюшнята.

Осемнадесета седмица

30 минути ходом – 6 реприза; 24 минути тръс – 3 реприза; 6 минути галоп – 2 реприза, а в полето – по 2 часа.

Езда в манежа – 3 пъти, работа както през 17-а седмица. Запознаване на коня с междинния повод – кръгом около предницата (повод, блокиращ предницата).

Езда в полето и града – 3 пъти.

В полето два пъти в смяна, както през 17-а седмица, и на връщане в конюшнята движение по един.

В града един път – поединично на ходом и тръс.

Деветнадесета седмица

30 минути ходом – 3 реприза; 24 минути тръс – 3 реприза; 8 минути галоп – 2 реприза. В полето по два часа езда.

Работа както през 18-а седмица. Скачане на препятствия – единични, най-разнообразни, високи до 40 см, и канали до 1 м широки. При езда в полето – упражнението за движение по затъваща, песъчлива и заснежена местност, плиткочурища.

Ездачът язди коня в работния му темп и при нормален седеж.

Заключение за първия период: *Този период се смята за правилно завършен, когато конят е станал кротък, доверчив, спокоен и смел; когато върви сигурно, ловко и спокойно в манежа и полето при различни шумове в смяна и отделно; когато е укрепнал и се е развил достатъчно физически – сигурни движения, сравнително очертана мускулатура и лъскав косъм; когато стои неподвижен при възсядане и слизане и охотно се отделя от редицата; когато е развил свободна крачка на всички алюри и носи спокойно, сигурно, охотно и в темп ездача си; когато върви право пред себе си при дълга шия, правилен опор на повода и при естествено равновесие на масата му; когато се подчинява сравнително добре на единичното и съгласуваното действие на помощите.*

II период (25 седмици)

Изработване в съвършена форма на движенията на коня и свързването им в искана от ездача последователност

Цел:

- да продължи обездката на коня (по висша степен на уравнивяване);
- да се изработят издръжливостта, бързината, окомерът, ловкостта, мощността, свободата, лекотата и сигурността в движенията му на всички алюри по най-разнообразна местност и преодоляване на най-разнообразни препятствия и теренни форми;
- да се изработят правилно равновесие и сбор на коня (отзад напред) при съвършена ловкост, импулс, пропускателност, жив и равномерен такт и желан от ездача темп на всички алюри:
 - а) енергична и еластична работа на задните крака на коня чрез подчинението му на шенкелите – първа необходимост за спортната езда;
 - б) постоянен правилен постав на коня при лек опор на поводата; нормално повдигната дълга и свободна шия; отзивчива челюст; гъвкав задтильк, гръб и поясница (при сгъването на задтилька главата да остава малко пред отвеса);
 - в) изработване на постановката.

Като се постигне всичко това, се получава и ездовото равновесие на коня върху четирите му крака, равномерно разпределяне тежестта и при нужда съответното ѝ пренасяне по надлъжната му ос и встрани. Такъв кон има импулсивна и повратлива задница, лека и повратлива предница, равномерен такт и сигурен темп на всички алюри.

Метод и средства:

- а) Работа във всички посочени от теорията на ездата и от здравна гледна точка форми – всекидневно от един до два часа в манежа, полето и града, от седлото при нормален седеж, в смяна, в строй и индивидуално. Обездката се провежда предимно на юздечка и в края на мундщук; в права посока и в кръг (голям и малък); в една или две следи на ходом, тръс и галоп; преодоляват се най-разнообразни препятствия и местности; привиква се към най-разнообразни обстановки и шумове.

С конете се работи главно в работния темп, спазвайки постепенността в работата, като в началото на всеки час в първите 10–15 минути се провежда разгривка, без да се искат нови движения, а след това се минава към изработване на движенията, предвидени за часа.

- б) Режим – нормален.

Почивка – неделя; сряда – по-лека работа.

Да се помни, че от умелото провеждане на разгривката много зависи правилното провеждане на учебния час, а следователно – и резултатът от работата.

Размерите на репризите, които се дават във втория период, не са задължителни – при възможност те трябва да се спазват, за да се проведе правилно тренировъчният процес.

Първа фаза (18 седмици)

Езда на юздечка.

Цел:

- да се продължи обучението на коня – успокояване, точно изпълнение на изискванията на помощите;
- да се втегне конят чрез прогресивно увеличаващи се репризи на различните алюри в манежа и по разнообразна местност;
- да се изработят у коня полезни навици и техниката за скока и ездата в полето;
- да се изработи сборът на коня при съвършено лек опор на поводата;
- да се изработи правото положение на коня при езда по права посока;
- да се изработи страничното стъгане при движения и по дъга;
- да се изработят свободни и отемповани алюри;
- да се свържат отделните движения в серии от упражнения.

Метод и средства:

За преминаване към тази фаза най-добрият показател са физическото състояние на младия кон, проявите на характера му и доколко е оформен през първия период. Работата през тази фаза се извършва индивидуално, въз основа на постиженията на коня, степента на кръвността, темперамента и конструкцията му.

- а) Работа – един до два часа в манежа, полето и града на юздечка при нормален седеж. В зависимост от нуждата се язди в права посока и в кръг – голям и малък; в една и две следи; в смяна и повечето единично – при свободна езда на ходом, тръс и галоп; преодоляване на най-разнообразни препятствия и местности и привикване към най-разнообразни шумове и обстановки.

В началото на часа се провежда разгривка 10–15 мин. Работното натоварване на коня трябва да бъде индивидуално.

- б) Режимът – както на другите коне – при 5 кг овес.

Двадесета седмица

28 минути ходом – 6 реприза; 24 минути тръс – 3 реприза; 8 минути галоп – 2 реприза, а за езда в полето и в града – 2 часа.

Езда в манежа – 4 пъти.

Обездка: построяване на смяната в една редица, подравняване, възсядане и изтегляне по един в определени дистанции – 1–3 коня. Движение ходом на свободни поводи и облекчен тръс. Работа в права посока в кръг в една следа – по подкарване, навеждане на шията, повдигане на шията чрез увеличаване и намаляване на алюрите, полуспиране и спиране от ходом, тръс и галоп. Преминаване от един в друг алюр, промяна на ръката и пресичане на манежа. Вкарване на коня в ъгъла и изваждане от него кръгом около задницата. Слизане и възсядане, слизане по крупа, повдигане на краката и почукване по копитата, минаване под корема на коня и възсядане. Построяване на смяната и изтегляне по един. Подравняване, слизане и изваждане на смяната от манежа.

Скачане на препятствия – 2 пъти, във втората половина на часовете по обездка се провежда преодоляване на най-разнообразни единични препятствия, високи до 30 см и широки 50 см, а канавите – до 1 м широки.

Привикване на коня към най-разнообразни шумове и обстановки, както през 18-а седмица.

Двадесет и първа седмица

Работа както през 20-а седмица.

Двадесет и втора седмица

28 минути ходом – 6 реприза; 24 минути тръс – 3 реприза; 8 минути галоп – 2 реприза, а за езда в полето и града – 2 часа.

Езда в манежа – 4 пъти.

Обездка: работа както през 20-а седмица. Волт, полуволт и змиеобразни движения. Право сгъване от задтилька.

Скачане на препятствия – 2 пъти във втората половина на часовете по обездка (най-разнообразни единични – до 40 см високи и 60 см широки, а за канавите до 1–40 м широки).

Привикване на коня към най-разнообразни шумове и обстановки.

Езда в полето – 2 пъти, преодоляване на малки, по-леки препятствия на местност със сух нетвърд терен и работа по успокояване при движение на различните алюри. Завръщане в конюшната по улиците на града – самостоятелно.

Двадесет и трета седмица

Работа както през 22-ра седмица.

Двадесет и четвърта седмица

32 минути ходом – 5 реприза; тръс 20 минути – 2 реприза; галоп 8 минути – 2 реприза; езда в полето и града – 2 часа.

Езда в манежа – 4 пъти.

Обездка: работа в смяна поединично както през 22-ра седмица и странично огъване, вкарване на задницата и предницата навътре от място.

Скачане на препятствия – 2 пъти.

Във втората половина на часовете по обездка скачане поединично на скари и единични най-разнообразни препятствия високи до 40 см и широки 60 см, а за канавите – 1–50 м широки.

Привикване на коня към най-разнообразни шумове и обстановки.

Езда в полето и в града – 2 пъти.

Пускане поединично на ездачите от конюшната за движение и успокояване на конете по улиците на града и събирането им на предварително указан сборен пункт вън от града. Движение по неравна местност в смяна, поединично и в шахматен ред и успокояване на конете; преодоляване на най-разнообразни естествени малки препятствия. За завръщане в конюшната ездачите се освобождават поединично за движение из града.

Двадесет и пета седмица

Работа както през 24-та седмица.

Двадесет и шеста седмица

28 минути ходом – 6 реприза; 24 минути тръс – 2 реприза; 9 минути галоп – 3 реприза; езда в полето и града – 2 часа.

Езда в манежа – 4 пъти.

Обездка: работа в смяна поединично – свободна езда както през 24-та седмица. Кръгом около предницата. Рамото вътре.

Скачане на препятствия – 2 пъти. Работа както през 24-та седмица с препятствия до 50 см, а канавите до 1,50 м.

Привикване на коня към най-разнообразни шумове и обстановки – на шум на мотори и др.

Езда в полето и града – 2 пъти.

Движение по местност с пясъчен терен, работа по успокояване на конете. Един път поединично движение из града на ходом и малко тръс (по улици с най-голямо автодвижение). В град по улици с паваж се язди само с учебна цел.

Двадесет и седма седмица

Работа както през 26-а седмица.

Двадесет и осма седмица

30 минути ходом – 6 реприза; тръс 27 минути – 3 реприза; галоп 9 минути – 2 реприза, а за езда в полето и града – 2 часа.

Езда в манежа – 4 пъти.

Обездка: работа както през 26-а седмица. Езда в две следи в права посока и кръг – „рамото вътре” на ходом при задница на пътеката и вътре от пътеката. Полуспирания на ходом и тръс.

Скачане на препятствия – 2 пъти.

Работа както през 26-а седмица, с височина на препятствията до 60 см и широчина до 70 см, а за канавите до 2 м широчина.

Привикване на коня към най-разнообразни шумове и обстановки – работа както през 26-а седмица.

Езда в полето – 2 пъти.

Движение по разнообразна местност и работа по успокояване на конете и преодоляване на малки естествени препятствия и блатиста местност.

Двадесет и девета седмица

30 минути ходом – 5 реприза; 20 минути тръс – 2 реприза; 10 минути галоп – 2 реприза, а за езда в полето и града до 2 часа.

Езда в манежа – 4 пъти.

Обездка: работа както през 28-а седмица. Рамото вътре на тръс: наляво и надясно назад с пристъпване към стената (травер); повдигане на галоп от ходом и обратно.

Скачане на препятствия – 2 пъти, както през 28-а седмица.

Привикване на конете на най-разнообразни шумове и обстановки – работа както през 28-а седмица.

Езда в полето и града – 2 пъти.

Пускане на ездачите поединично от конюшната из града и събиране в предварително установен сборен пункт вън от града. Движение на ходом и тръс по неравна местност и осеяна с храсти, дънери и др. За завръщане в конюшната пускане поединично за движение из града по улици с най-голямо автодвижение.

Тридесета седмица

Работа както през 29-а седмица.

Тридесет и първа седмица

30 минути ходом – 5 реприза; тръс 24 минути – 2 реприза; галоп 10 минути – 2 реприза, а за езда в полето и града 2 часа.

Езда в манежа – 4 пъти.

Обездка: работа в смяна и индивидуално – свободна езда както през 29-а седмица. Рамото вътре на тръс с крупа навън и навътре. Пристъпване на ходом.

Скачане на препятствия – 2 пъти.

Във втората половина на часовете по обездка – галопиране на скъсени стремена – 4 минути на двете ръце, след което поединично се минават скари и единични най-разнообразни препятствия високи до 70 см и широки 80 см, а за канавите до 2 метра.

Привикване на конете на най-разнообразни шумове и обстановки, както през 28-а седмица.

Езда в полето и града – 2 пъти.

Работа както през 29-а седмица и езда в рядка и гъста гора на ходом и тръс. Преодоляване на най-разнообразни естествени малки препятствия.

Тридесет и втора седмица

Работа както през 31-ва седмица, а за езда в полето – изкачване и слизане на стръмнини с големи наклони и преодоляване на широки и дълбоки ровове.

Тридесет и трета седмица

35 минути ходом – 6 реприза; тръс 27 минути – 3 реприза; галоп 12 минути – 2 реприза, а за езда в полето и града – 2 часа.

Езда в манежа – 4 пъти.

Обездка: работа както през 31-ва седмица. Пристъпване на тръс. Повдигане на галоп от място и обратно. Отстъпване.

Скачане на препятствия – 2 пъти.

Във вторите половинки в часовете по обездка – галопиране на скъсени стремена – 5 минути, след което поединично се минават скари в най-разнообразни препятствия с височина до 80 см и широчина до 90 см, а за канавите до 2 метра.

Привикване на коня към най-разнообразни шумове и обстановки – работа както през 28-а седмица.

Езда в полето – 2 пъти.

Работа както през 32-ра седмица и движение по слабо пресечена местност на галоп и преодоляване на малки полски препятствия – канави, плетове, брегове, стобори и пр.

Единия път се изминават 12 км за един час.

Тридесет и четвърта седмица

Работи се както през 33-та седмица. Ездачите са с шпори.

Езда в манежа.

Обездка: увеличаване и намаляване на галоп. Повдигане на галоп от отстъпване.

Езда в полето – движение по равна местност в разни комбинации: сух и твърд терен, с неравности, блата, изсечена гора и с храсти, на променливи алюри, включително и на полски галоп.

Единия път – езда през нощта.

Тридесет и пета седмица

35 минути ходом – 7 реприза; 32 минути тръс – 3 реприза; галоп 12 минути – 2 реприза, а за езда в полето и града 2 часа.

Езда в манежа – 4 пъти.

Обездка – работа както през 34-та седмица. Комбинирани упражнения на ходом и тръс; контрагалоп.

Скачане на препятствия – 2 пъти.

Във вторите половинки на часовете по обездка галопиране със скъсени стремена – 4 минути на двете ръце, след което поединично се минават скари и единични най-разнообразни препятствия високи до 90 см и широки 1,10 метра, а за канавите 2 м. Вторият път – паркур от 8 препятствия.

Привикване на коня към най-разнообразни шумове и обстановки – работа както през 28-а седмица.

Езда в полето и града – 2 пъти.

Езда в гора на галоп и в населено място поединично на ходом и тръс по улици с най-голямо автодвижение.

Тридесет и шеста седмица

Работа както през 35-а седмица, като ездата в полето се извършва по разнообразна местност и с преодоляване на най-разнообразни препятствия; втория път – езда нощно време по разнообразна, предварително проучена от инструктора местност.

Тридесет и седма седмица

Първия път – преминаване на водни прегради в брод.

Втория път – преминаване по разнообразна местност – 20 км за 1,30 часа.

Заключение за първа фаза от втория период. *Тази фаза на обездката се смята правилно завършена, когато конят е напълно спокоен и има свободни движения, отива напред с охота и смело, енергично и еластично, ловък е, движи се в темп и е чувствителен на помощите на ездача. Има правилен опор на поводата, движи се при изработен постав, с най-подвижен център на тежестта по надлъжната ос и странично, изработена постановка, а към края на фазата трябва да получи правилния сбор при добра лекост и право положение във всеки момент от ездата.*

Втора фаза: Работа с мундщук – управление (7 седмици)

Цел:

- да се изработи пълната покорност и издръжливост на коня чрез:
 - продължаване на възпитанието, усъвършенстването в послушание на помощите и в уравнивяването;
 - продължаване на тренировката му;
 - усъвършенстване на сбора и лекотата му при работа с мундщук.

Метод и средства

- а) Работа с мундщук от един и половина до два часа – същата, както през първата фаза. Тази фаза е повторение и усъвършенстване на първата фаза. С коня се работи предимно в работния темп, в темпа за използване на коня в трудовата дейност и в спорта, конят се научава да се движи енергично и еластично, с подобрени под масата му задни крака, при по-установен и мек опор на повода, при по-голяма пропускателност и със свободна крачка.

В тази фаза също така се усъвършенства отемповането на движенията на коня, като ездачите яздят вече с шпори, които се слагат индивидуално – в зависимост от чувствителността на коня.

- б) Режим – нормален.

Храна – 5–6 кг овес, 4 кг сено, 4 кг слама и 30 г сол.

Да се помни, че от правилното провеждане на разгривката много зависи правилното провеждане на целия учебен час, а следователно и резултатът от работата.

Тридесет и осма седмица

40 минути ходом – 5 реприза; тръс 32 минути – 3 реприза; галоп 12 минути – 2 реприза.

Езда в манежа – 4 пъти.

Обездка – в 38-а седмица ездата се извършва предимно в права посока и в една следа, за да може конят да свикне с мундщука и да се опре на него. Първата седмица се язди, без да се постави верижката на мундщука.

Скачане на препятствия – 2 пъти.

Във вторите половини на часовете по езда в манежа и в полето – галопиране на скъсени стремена на двете ръце 6 минути, след което се преминават скари и единични най-разнообразни препятствия, високи до 80 см и широки 80 см, а за канавите до 2 м широчина.

Привикване на коня към най-разнообразни шумове и обстановки. Свикване с моторен, камионен, мотоциклетен и други шумове.

Езда в полето и града – 2 пъти.

Движение по разнообразна местност и преодоляване на най-разнообразни теренни форми и естествени препятствия. Работа по успокояване на конете и отделянето им от групата.

Тридесет и девета седмица

Работата както през 38-а седмица.

Езда в манежа – 3 пъти.

Обездка – работа както през 22-ра и 23-та седмица.

Скачане на препятствия – 2 пъти. Първия път – скачане на скари и единични препятствия, високи 40 см и широки 1 м, а за канавите 2 метра. Втория път – паркур от 8 препятствия.

Привикване на коня към най-разнообразни шумове и обстановки, както през 38-а седмица.

Езда в полето и града – 2 пъти по разнообразна местност и преодоляване на най-разнообразни препятствия на терена – главно канали и стръмнини, малки брегове, преминаване на водни прегради, скачане от високо на ниско и обратно.

Четиридесета седмица

Работа както през 39-а седмица.

Четиридесет и първа седмица

Работа както през 39-а седмица.

Езда в манежа – 4 пъти.

Обездка – работа както през 28-а, 29-а и 30-а седмица.

Скачане на препятствия – 2 пъти. Работа както през 38-а седмица. Привикване на коня към най-разнообразни шумове и обстановки; работа както през 38-а седмица.

Езда в полето и града – 3 пъти. Работа както през 38-а седмица.

Четиридесет и втора седмица

60 минути ходом – 6 реприза; 36 минути тръст – 3 реприза; 18 минути галоп – 3 реприза.

Езда в манежа – 4 пъти.

Обездка – работа както през 30-а и 31-ва седмица.

Скачане на препятствия – 2 пъти. Първия път – работа на скари и единични препятствия, високи до 90 см и широки 1,20 м, а канавите до 2,5 м. Втория път – паркур от 10 препятствия.

Езда в полето и града – 2 пъти.

Работа както през 38-а седмица. Първия път – движение по разнообразна местност и минаване на водни прегради.

Втория път – изминаване на 20 км с препятствие за 1 час и 30 минути.

Четиридесет и трета седмица

60 минути ходом – 6 реприза, 36 минути тръст – 3 реприза; 18 минути галоп – 3 реприза.

Езда в манежа – 3 пъти.

Обездка – работа както през 32-ра и 33-та седмица.

Скачане на препятствия – 2 пъти – работа както през 42-ра седмица.

Езда в полето и в града – 3 пъти.

Два пъти движение по разнообразна местност за успокояване и обезстрашаване на конете, като се преодоляват най-разнообразни естествени препятствия. Третия път – крос от 5 км с 15 естествени и изкуствени препятствия, високи до 90 см и широки до 1,20 метра при канави до 3 метра, с бързина 450 м в 1 мин.

Четиридесет и четвърта седмица

60 минути ходом – 6 реприза; 30 минути тръс – 3 реприза, и 12 минути галоп – 2 реприза.

Езда в манежа – 4 пъти.

Обездка – както през 34-та, 35-а, 36-а седмица, а също така се упражнява и програмата за изпита.

Скачане на препятствия – 2 пъти. Първия път – работа по скока на ниски до 60 см скари и единични препятствия. Втория път – паркур от 10 препятствия, високи 90 см и широки 90 см при канави до 25 метра.

Привикване на коня към най-разнообразни шумове и обстановки.

Езда в полето и града – 2 пъти.

Движение по разнообразна местност на ходом, тръс и галоп и преодоляване на най-разнообразни естествени препятствия. Работа по успокояване на конете. Обучението на конете в плуване се провежда само при подходяща обстановка и при възможност да се вземат всички осигурителни мерки. Самото обучение се провежда от инструктор, практикувал плуване с кон.

Резултат, който трябва да се постигне при завършване на обездката на младия кон

Обездката на младия кон се смята за правилно завършена, когато конят е напълно здрав, оформен физически, издръжлив, покорен, спокоен и обезстрашен, отива охотно и винаги прав напред, в правилен и постоянен сбор при съвършена лекост – импулс, свобода в движенията, чувствителност на помощите, в жив и равномерен такт и желан темп.

Скача охотно, спокойно и смело най-разнообразни препятствия.

В полето на всякакъв терен отива напълно спокойно, смело и умело преодолява срещнатите препятствия.